

16248/B

a

16248

15C3448

Burneti
Origines
Rerum

ARCHÆOLOGIÆ
Philoſophicæ:
SIVE
DOCTRINA
ANTIQUA DE
RERUM ORIGINIBUS.

LIBRI DUO.

LONDINI,

Typis *R. N.* Impenſis *Gualt. Kettilby*, ad Inſigne Capitis Epiſcopi in Cœmeterio *Paulino*, MDCXCII.

3448

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

AUGUSTISSIMO PRINCIPI

GUILIELMO,

Magnæ Britanniæ, Franciæ & Hiberniæ REGI.

NISI eò me propemodùm compuliſſet grati animi & officii ratio, Sacrum tanti Principis nomen ſtudiis meis quibuſcunq; non auſus eſſem inſcribere. Tibi enim, cui debemus omnia, fortunas integras, libertatem, vitam ipſam: ac chariorem ipsâ vitâ, Religionem: parum eſt offerre tenuis ingenii, aut otii literarii, munuſcula. Neq; Laudibus tuis celebrandis pares eſſe poſſumus, qui referendis gratiis ſumus impares.

Virum Magnanimum, Inclytiſſime Princeps, duæ maximè virtutes conſtituunt: Fortitudo & Clementia. Non Te

Fortem eſſe dicimus, ſed querimur: animæq; prodigum, in quâ noſtrûm omnium ſalus, noſtrûm omnium capita periclitantur. Neq; Clementiam tuam prædicamus, toti Orbi notiſſimam: Sed nequid detrimenti capiat Reſpublica, ex nimiâ Cæſaris indulgentiâ, oramus ſupplices.

Affectent alii inanes ſine Marte triumphos, ſine Virtute Lauros. Sed magni Ducis, aut fortis Viri, Qui meretur honores, numeret, oportet, ſi non ſua vulnera, ſaltem ſua prælia: quæ geſſit, quibus medius interfuit, ardens inter enſes & ignes. Et qui Clementiæ laudes aſſequi velit, non Urbium & Oppidorum incendia aut cineres, non Agrorum devaſtationes, nobis poſteriſve oſtentare debet, in ſuæ Clementiæ monumenta.

Dedecent præterea Virum Magnum, mala fides, læſa fœdera & Sacramenta publica: quæ jus divinum & humanum, apud omnes gentes rata & religioſa eſſe volue-

voluerunt. Degeneres animos hoc arguit, & fruſtrà quærunt præclarum magnanimitatis titulum, qui viri probi & honeſti non reſpondent officiis. Alii autem ſunt tui mores, Rex Sereniſſime, partes aliæ: Teſtor enim totius Europæ fidem, actionibus tuis publicis, domi aut foris, in bello aut in pace, nullam unquam fraudis aut doloſæ mentis hæſiſſe labem, nullam aſpergi poſſe maculam.

Hæ Tibi erunt Laudes: neq; recenſere opus eſt, aut genus, aut proavos: longo licet ordine, geſtiſq; egregiis memorabiles. Quod enim ſtemma Regium Naſſavico illuſtrius, quod antiquius? aut ſuis, aut vicinis, aut orbi Chriſtiano, ſalutarius? Sed Tibi ſufficit tua Virtus, & dulcior eſt ſuo marte quæſita gloria, quàm à majoribus repetita. Pergas, Dux Invictiſſime, ſecundo Numine: Britannis, ut pridem Batavis, ſervitutis jugum excutere, priſtinam in bello virtutem accendere,

cendere, & antiquam utriuſq; gentis dignitatem novis trophæis adornare. Ac ut olim Ferarum & Monſtrorum Hercules, ita Tyrannorum Domitor, Gens Naſſavica ſemper audiat.

MAJESTATI TUÆ

Humillimè ſubditus

& à Sacris Famulus,

T. Burnetius.

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

IN hiſtoria Gentis Humanæ partem facit non exiguam Res Literaria. In hiſtoriâ autem rei literariæ, nihil præſtantius aut utilius, quàm cujuſque gentis ingenium, cujuſque placita philoſophica, & quid in ſcientiis profecerint, exponere : Cætera, quæ hiſtoriam literariam conſtituere ſolent, Qualia ſunt philoſophorum vitæ, natales, obitus, laudes, peregrinationes, benè aut malè geſta, & hujuſmodi plura, complent hæc quidem, ornantque materiam : ſed minoris ſunt momenti, cùm id agimus, ut humanæ cognitionis ſemina & progreſſus, & divinæ Providentiæ hâc in parte regimen & œconomiam, inveſtigemus. Quare in hoc opere, quod præ manibus eſt, miſſis his minutiis, aut leviter tactis, ſententias

Veterum

Veterum de *Rerum naturâ* potiſſimùm inquirimus. Idque in laudem & vindicias Antiquitatis, ut neque fungos fuiſſe Majores noſtros, neque nobiſcum natam eſſe ſapientiam, oſtendamus.

Ab omni ævo, quouſque licet pedem referre Patrum per veſtigia, & præteritorum temporum revocare memoriam, conſtat, Gentem humanam, non tantùm de ſummo Numine, ſed etiam de Mundo naturali: De Rerum Ortu, & Occaſu, & Viciſſitudinibus intermediis, (Quæ Tria ſunt omnia) notitias habuiſſe, non veras modò, ſed aliquatenus divinas; Quaſque adeò à Noachidis ipſis, aut à prima forſan hominis origine, potius quàm ab inventione privatâ, aut à demonſtratione naturali, repetendas eſſe cenſeo.

Præterea in aliis rebus & capitibus, quæ ſecundam in philoſophiâ claſſem conſtituunt: nempe de naturâ cœlorum, & cœleſtium corporum, Syderumque, tam Fixorum quàm Errantium, ſpeculationes: Patet multis exemplis, de his non malè ſtatuiſſe Antiquos, neque eos fugiſſe penitùs horum Corporum materiam & compoſitionem. Quinetiam quod *Mundi Syſtema* dicitur,

ſive Univerſi forma & ordo, hoc non inveniſſe Pythagoram ſuopte ingenio, ſed inter ἀπόῤῥητα Orientalia, cum multis aliis non vilioris pretii, repertum, in Græciam primum invexiſſe, haud temerè creditur. Denique tertiæ claſſis philoſophemata, quod ſpectat, quæ ſupellectilem hujus Terræ, putà Elementa, & corporum Terreſtrium ordines & qualitates, reſpiciunt, fateor Antiquos in his explorandis parum profeciſſe, & in hâc re maximè eruditioni veterum prælucere philoſophiam hodiernam: cui ſuas laudes minimè invidemus. Ut paucis dicam, A maximis exorſa eſt, & ad minima progredietur philoſophia: ac decurſo literarum, rerum, temporumque ſtadio, unà cum fine mundi, ſi Deus voluerit, conſummabitur ſapientia.

Exiguum id eſſe fateor, quod, ex philoſophiâ Barbaricâ, vel etiam inter Græcos antiquiſſimâ, integrum & illæſum retinemus. Sed quemadmodum ex fractis columnis & exeſis marmoribus, Græcorum Architectonicam diſcimus & admiramur: Ita ex majuſculo aliquo fragmento veteris philoſophi, de cæteris partibus ſui operis, ſecundum ſymmetriæ leges, & de totâ fabri-

câ, judicium ferimus. Utcunque in his Archæologiis, veterumque dogmatis, eruendis, ſcriptores Claſſicos, Græcoſque potiſſimùm ſecuti ſumus. Neque quicquam affinximus cuiquam, ex amore aut invidiâ: Sed prætermiſſis nonnunquam erroribus, quos ex narratorum inſcitiâ, aut incuriâ, aut denique malevolentiâ, oriri potuiſſe ſuſpicamur: Quod pulchrum, quod utile, & memoriâ dignum, id maximè in aſpectum lucemque proferre, operæpretium duximus.

Denique, in antiquâ doctrinâ enarrandâ, non pauca commentati ſumus de *Fabuloſo Philoſophandi genere*. Quod per multa ſæcula, multaſque gentes, obtinuit. Et licet jam exoleverit id genus orationis, locumq; ceſſerit ſeveriori doctrinæ, non abs re eſſe duxi admonere Lectores, quâ figurâ dicendi, aut quo charactere ſtyli, ſæpiuſculè uſi ſunt veteres; ut ab eorum ſcriptis tenebras depellerem, aut iniqua opprobria. Illis utique non erat religio, per fabulas & honeſtas fraudes, inſtruere populum: id quod nos dicimus *officiosè* mentiri. Deos ſuos crediderunt humanum genus regere, non diſſimili ratione quâ nos regimus infantes

aut

aut pueros: ad modum ſui captûs & virium: celatâ ſæpe veritate, aut aptis coloribus fucatâ, quo meliùs conſulant eorum ſaluti. His blanditiis & ornatâ Mythologiâ uſos eſſe veteres, notiſſimum eſt: qui fas eſſe voluerunt Legum latoribus & ſapientibus, laxare veritatis habenas ob bonum publicum, &, pro re natâ, μετὰ τῶν πολλῶν συνασοφεῖν. Sed ab eorum fabulis ſigillatim interpretandis, quo nihil magis lubricum, manus ſemper abſtinui; memor dicti Ariſtotelis, περὶ μὲν τῶν μυθικῶς σοφιζομένων, οὐκ ἄξιον 3 *Metaph.* 4.
μετὰ σπουδῆς σκοπεῖν. Sed de hac re ſatis.

Animus mihi erat, poſt exactam *Telluris Theoriam*, cui jam ultimam manum adjecimus: *Mundi Aſpectabilis Theoriam* conſcribere. Non quidem univerſim, neque enim tantæ provinciæ me parem eſſe ſenſi: ſed Theoriam *Sacram*, in uſum Theologiæ ſtudioſorum; ut Operum Dei magnitudinem, ordinemque: & quibus reguntur legibus, illis pro virili exponerem. Hæc enim nôſſe, omnium doctorum intereſt, & Theologorum maximè: quò in rebus creatis Creatoris ſapientiam & magnificentiam intueri, & cum ratione ac intelligentiâ celebrare, valeant. Proinde ſcire oportet, quid

ſint, & quâ conſtent materiâ, maximæ illæ Mundi moles, Sydera: Cœli exercitus, Dii Gentium. Et quas ſubinde mutationes & metamorphoſes ſubeant, volvente temporum Orbe. Quid inter Stellas, Lucidas & Opacas, Fixas & Errantes, interſit: Et quæ ſit utriuſque origo, & quatenus in ſingulis habitetur, ſecundum rationes probabiles. Harum rerum Contemplatio animum erigit & dilatat, & immenſi mundi replet imagine. Hinc incidimus in cogitationes Deo dignas, & noſmetipſos & Terrellam noſtram, tanquam quiſquilias aut ramenta Operum Dei, deſpicimus & pro nihilo putamus. Dein, ſi ad inferiora deſcenditur, operæpretium erit diſquirere, unde oriantur Corporum Terreſtrium differentiæ, Quibus particulis conſtent Elementa, & ex illis particulis, quo modo ſingulorum vis & proprietates emergant. Et ſic de reliquo Telluris apparatu, tam animato, quàm inanimato. Denique, quærendum eſt, in quo conſiſtat Corporis & Animæ, tam diſtinctio, quàm unio: Et quâ ratione agant in Corpus noſtrum, Animamque, objecta externa. Hæc & hujuſmodi generalia & graviora capita, quæ inſtar clavis eſſe poſ-

ſunt

ſunt ad reliqua reſeranda, ſi benè perſpecta eſſent Theologis, nullum locum relinquerent ἀθέοις Philoſophaſtris: quorum malæ cauſæ proficit noſtra in rebus naturalibus imperitia. Jactant enim apud ignaros, explicari poſſe ſine Numine, vel, ut aiunt, mechanicè, totam rerum naturam. Quo nihil mendax magis, aut abſurdius.

Hæc olim apud me ſtatueram ſeorſim tractare, & quàm poteram, dilucidè. Sed ingruit ſenectus, appropinquat mors, & melioris ævi dies, cùm hæc clariùs elucebunt. Juvat intereà, tenue aliquod monumentum reliquiſſe, vitæ non otiosè peractæ: & brevi quaſi functum militiâ, deinceps à laboribus requieſcere.

ELEN-

ELENCHUS CAPITUM.

LIBRI I. CAP. I.

Ratio & propoſitum hujus Operis. Quatenus Telluris Theoriam reſpiciat, Quatenus Hiſtoriam Philoſophicam.

CAP. II.

Conſpectus Philoſophiæ Antiquæ per varias Terrarum Gentes. Primùm, de Scythis, Celtis, & Æthiopibus.

CAP. III.

Indorum Orientalium perluſtratio. Speciatim de Serum & veterum Brachmanum literis & Philoſophia.

CAP. IV.

De Aſſyriis & Chaldæis.

CAP. V.

De Perſis, eorumque Magis.

CAP. VI.

De Arabum & Phœnicum hiſtoriâ literariâ.

CAP. VII.

De Hebræis, eorumque Cabalâ.

CAP. VIII.

De Ægyptiis & multifariâ eorum literaturâ.

CAP.

Elenchus Capitum.

CAP. IX.

De Philoſophiâ Græcanicâ, & primùm de Orphicâ.

CAP. X.

De Philoſophis Græcis poſt Orpheum: & primò de Ionicis.

CAP. XI.

De Pythagorâ, & Sectâ Pythagoricâ.

CAP. XII.

De Sectâ Eleaticâ, & de Stoicis.

CAP. XIII.

De Platonicis, Ariſtotelicis, & Epicureis.

CAP. XIV.

De origine Philoſophiæ Barbaricæ.

LIB. II. CAP. I.

INtroductio & ſumma ſecundi Libri. De Chao Antiquo univerſalis Traditio, & de ipſius motibus in genere.

CAP. II.

De formâ Telluris primigeniæ generatim, & de Mundi ſtatu triplici.

CAP. III.

De formâ Telluris Primigeniæ ſpeciatim, & præcipuis ipſius differentiis ab hodiernâ. Harum differentiarum manifeſtæ notitiæ apud Antiquos reperiuntur.

CAP. IV.

De naturâ, modo, & cauſis Diluviorum: & potiſſimùm de Univerſali.

CAP.

Elenchus Capitum.

CAP. V.

De ſitu Telluris primæ, ad Solem recto: & ſecutis inde proprietatibus; Quales ſunt Ver perpetuum, ſive perenne Æquinoctium, per totum Terrarum orbem: Cœlum Impluvium & ſine Iride. Primorum hominum Longævitas.

CAP. VI.

De mutato Telluris, Cœlive, ſitu: olim recto, hodiè obliquo: & ſecutis inde phænomenis: aliorum veterum teſtimonia.

CAP. VII.

De Narratione Moſaicâ circa Paradiſum, & circa Naturæ rerumque humanarum ſtatum, in Mundo novo.

CAP. VIII.

De Rerum Originibus in primo capite Geneſεως expoſitis: & de modo interpretandi Hexaëmeron Moſaicum.

CAP. IX.

Dubiis & objectionibus occurritur, quæ ab iis, qui literæ Hexaëmeri adhærent, contra præfatam expoſitionem urgeri poterunt

CAP. Ult.

Quæ præterea conſideranda ſunt, tam rerum momenta, quàm Authorum teſtimonia, ut in hâc causâ æquum judicium feramus.

APPENDIX.

De Brachmanis hodiernis apud Indos, eorumque Dogmatibus.

CAP.

CAP. I.

Ratio & Propoſitum hujus Operis. Quatenus Telluris Theoriam reſpiciat, Quatenus Hiſtoriam Philoſophicam.

CUM primùm ad ſcribendum de TELLURE animum applicui, id tantùm mihi propoſitum fuit, ut ipſius Theoriam phyſiologicè tractarem, ſolâ rationis vi, & naturâ duce; Intactis omninò, aut Sacris Literis, aut Gentium monumentis. Sed, ut ſolent inter tractandum ſuccreſcere materia & argumenta, ita mihi contigit in illo Opere: Nam inter philoſophandum nova lux ſuborta eſt, tam è Sacris Libris, quàm antiquorum Scriptis: quæ, veluti teſtes injuſti aut invocati, ſuâ ſponte, & incœptâ jam causâ, comparuerunt.

Quùm verò prima Naturæ fundamenta rerumque origines, repetitâ curâ & cogitatione digniſſima ſint: tam propter materiæ ipſius dignitatem, quàm quòd aditum nobis aperiant cæteris omnibus in naturâ cognoſcendis, Operæ pretium eſſe duxi, hunc veluti commentarium aut appendicem, ad Telluris Theoriam, ſeorſim conſcribere, atque ea omnia complecti, quæ, ſecundæ cogitationes, ex dictis utriuſque generis monumentis, in memoriam revocabant.

Sunt autem in præfatâ Theoriâ duæ partes: quarum prima agit de præterito Mundi ſtatu, altera de Futuro. Facies autem & mutationes Mundi adhuc futuræ, ſunt potiſſimùm *Conflagratio*, &, quæ hanc ſequitur, *Renovatio*, ſive novi Cœli, & nova Terra. De his autem tot & tanta, in tertio & quarto libro ejuſdem Theoriæ, congeſſimus teſtimonia, tam ex Sacro Codice, quàm ex Gentium ſcriptis, ut nec pluribus, nec fortioribus opus eſſe videtur; præſertim cùm Chriſtiani nominis perpauci hæc capita in controverſiam adducant. Prima autem pars Theoriæ, quæ de rerum Originibus, aut *mundo Originario* tractat, multorum fugit oculos & animum: Quibus nempe tenuia ſunt, &, inſtar aëris aut umbrarum, evanida, quæ tantùm θεωρητικῶς, & ex cauſarum contemplatione, demonſtrantur. His, ut aliquo modo ſubveniamus, in hujuſce tractatûs libro ſecundo, *Triplicem* Mundi naturalis ſtatum (quod unicum totam Theoriam complectitur) in ſacris literis fundari, oſtenditur: veterumque ſapientûm antiquiſſimâ traditione confirmari. Ut iis, qui veritatis guſtum habent quovis modo, non deſint, ſui generis, & qualia appetunt, argumenta.

Per Mundum autem *Originarium*, cujus jam meminimus, intelligo Mundum Antediluvianum: idq; exemplo Sancti *Petri*, qui eundem appellat τὸ κόσμον ἀρχαῖον (2 *Epiſt.* 2. 5.) *Mundum Originalem*, ut à Vulgatâ redditur. Per *Archæologias* itidem intelligo ea maximè quæ hunc Mundum ἀρχαῖον reſpiciunt. Ità tamen ut Diluvium ipſum, & quæ eò ſpectant, aut protinus ſubſequuntur, eodem nomine complectar.

Notum eſt, Antiquos, præteritam Mundi ætatem in tria intervalla diſtinxiſſe, ἄδηλον, μυθικὸν,

ἱστορικὸν:

ἱϛορικόν: Tempus *Obſcurum*, *Fabuloſum*, *Hiſtoricum*. *Obſcurum* erat, quòd Diluvium præceſſit, tenebris & oblivione, magnâ ex parte, obrutum. *Fabuloſum*, quod proximè ſucceſſit Diluvio uſque ad Olympiadas; quòd nulla ſit apud veteres iſtius intervalli hiſtoria, præterquam incerta & fabuloſa. Tertium autem, incœptis Olympiadibus, veræ hiſtoriæ ſubjicitur. Quæ ad duo illa ſpectant intervalla ſuper-hiſtorica, ſatis propriè dici poſſunt ἀρχαιολογίαι: ſtrictiùs autem & propriiſſimè ea ſic dicuntur, quæ primum intervallum & Mundum primævum reſpiciunt.

Sed præter hæc antiquiſſima, hiſtoriam quandam Philoſophicam conteximus: non univerſalem, ſed quoad Dogmata: atque ea potiſſimùm quæ ad rerum origines ſpectant; notato inſuper cujuſque gentis aut ſectæ genio, & modo philoſophandi, vulgari vel arcano, accurato vel fabuloſo. Hæc primum Librum occupant, atque ei propoſito, præter alia, inſerviunt, ut, relictis fæcibus, levioribus etiam & ſuperfluis, antiquæ philoſophiæ, quod liquidum & ſyncerum eſt, retineamus.

Quemadmodum verò qui longas Navigationes inſtituunt, quandoque Solis luce fruuntur ad dirigendum curſum, quandoque Lunæ, quandoque cæterarum Stellarum: ut res patitur & Cœli ratio; ità cùm in tempora remotiſſima inquirendum eſt, & rerum longinquarum memoriam, non eâdem ubique luce frui licet, nec eoſdem ſequi duces; ſed, pro rebus & temporibus, alia atque alia erit vis luminis, atque teſtium authoritas; Perpenſis autem omnibus cauſæ momentis, in illam partem nos flecti patiamur, quâ clarior eſt & probabilior, ſi non prorſus ineluctabilis, ratio.

CAP. II.

Conſpectus Philoſophiæ antiquæ, per varias Terrarum Gentes: Primùm de Scythis, Celtis, *&* Æthiopibus.

EXpoſito fine & ſummâ ratione hujus Operis, quærendum proximè, quæ via tenenda ſit, ut eò perveniamus. Omnes omnium libros pervolvere, nec vacat, nec juvat; quare, ut argumenti nimis vagi partes inutiles amputemus, libet primùm inquirere in originem & ſedes antiquæ Sapientiæ, ut quibus Monumentis recondita ſit, & unde petenda, paucis & compendio videamus.

In hâc autem indagatione qualicunque, non opus erit aſcendere ad tempora ante-diluviana, mundique principium; nam omnis rerum Scientia à Diluvio ſuperſtes, & quæ ad nos pervenire potuit à Majoribus, latuit olim in unius *Noachi* pectore; unde ad Filios, Nepotes, Poſteróſque, & cum eorum ſobole in Terrarum orbem, manavit. Neque etiam neceſſe erit harum omnium Gentium & Populorum propagines & partitiones ſequi: cùm ex iis paucæ, literarum aut Sapientiæ nomine claruerint; ſufficit autem ad inſtitutum noſtrum, Gentes Antiquas ità diſpeſcere, aut digerere eo ordine, qui omnes Literatas aut Sapientiâ celebres complecti poſſit.

Lib. 1. *p.* 33, 34. Diſtribuebant Veteres, referente *Ephoro* apud *Strabonem*, Gentes terræ in quatuor capita, ſecundùm

quatuor

quatuor Mundi plagas; idque ſub nominibus *Scytharum*, in Septentrione: *Celtarum*, in Occidente: *Æthiopum*, verſus Meridiem: & *Indorum*, cùm nulla ſit vox latior, pro cæteris, Orientem verſus. Hæc ſunt antiquis tritiſſima nomina, & cùm hi populi, cultu, legibus & literis non obſcuri, orbem noſtrum circuitu ambiant & comprehendant, per hæc capita progrediemur ad indagandam Barbararum Gentium Scientiam naturalem. Quùm verò *Indorum* nomine plures Gentes confusè intellexerint antiqui, cùm eò perventum fuerit, utendum erit novo apparatu: ſeorſim tractando & particulatim gentes illas Orientales, ubi primas ſedes ſuas habuiſſe videtur ſapientia. Græci itidem in ſuas Claſſes & Scholas diſpertiendi ſunt. Romanos autem, utpote nullo Phyſiologiæ genere memorabiles, intactos præteribimus.

Ex dictis autem gentibus tres priores percurremus levi operâ, cùm nulla monumenta literaria ipſi reliquerint, neque ab aliis dictum ſit, niſi parcè admodùm, quâ ratione philoſophati ſint. Quoad *Scytharum* gentem, circa eorum antiquitatem & mores non pauca occurrunt apud Veteres; ſed de Philoſophiâ, aut dogmatis circa rerum naturam, nihil uſpiàm reperio; neque ſatis conſtat tribum aliquam ſingularem, vel cœtum hominum, quod ſolet aliàs, ſtudiis illis apud Scythas conſecratum fuiſſe. *Solon* dicitur miratus eſſe *Anacharſin*, Scytham, cùm eum hoſpitem haberet Athenis; ſed opinor, propter indolem viri & ſanam mentem, non ob Scientiarum notitiam. Id quidem, in honorem Gentis, notavit *Strabo*, Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Ἀνάχαρσις, καὶ Ἄβαρις, καὶ τινὲς *Lib. 7.*
ἄλλοι παρὰ τοῖς Ἕλλησι τοιοῦτοι εὐδοκίμουν· ὅτι ἐθνικόν τινα χαρακτῆρα ἐπέφαινον εὐκολίας, καὶ τελειότητος, καὶ δικαιοσύνης. *Eâque de causâ Anacharſis, Abaris,*

aliique

aliique nonnulli eorum ſimiles, apud Græcos in magnâ fuerunt exiſtimatione, quòd Gentilitium quendam facilitatis, perfectionis ac juſtitiæ characterem præ ſe ferrent. Abaris ille dicitur Hyperboreus, & Apollinis Sacerdos, & Magica quædam præſtitiſſe, ſagittâ vectus per aërem. Sed cùm multæ fuerint artes magicæ, & Magiæ ſpecies, apud priſcos, non omnes pro Philoſophis habendos eſſe cenſeo qui eas exercuerint. Id verò notatu dignum eſt, Hunc Abarin, *In Voc.* teſte *Suidâ*, præter alia multa, ſcripſiſſe *Theogoniam*: ideoque mundi origines; nam ea conjuncta erant apud Veteres. Huic Abari aſſociemus *Zamolxim*, Getam. Hos Pythagoræ coævos eſſe volunt Pythagorici, alii autem antiquiores. In communi omnium iſtius ævi Philoſophorum ſententiâ conveniebant, de *Animarum* nempe immortalitate & tranſmigratione. Hanc *communem* dico ſententiam: nam, prout de Orientalibus non ambigitur, ita de Gallis, *Cæſar* & *Lucanus*; de Germanis, *Appianus* in Celtico; & de Getis, ex ore Trajani, *Julianus* in Cæſaribus; idem aſſerunt. Trajani verba non pigebit referre: Καὶ τὸ Γετῶν ἔθνος ἐξεῖλον, οἳ τῶν πώποτε μαχιμώτατοι γεγόνασιν, οὐχ ὑπὸ ἀνδρείας μόνον τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ὧν ἔπεισεν αὐτοὺς ὁ τιμώμενος παρ' αὐτοῖς Ζάμολξις, οὐ γὰρ ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ μετοικίζεσθαι νομίζοντες, ἑτοιμότερον αὐτὸ ποιοῦσιν, ἢ τὰς ἀποδημίας ὑπομένουσι. *Et Getarum gentem penitùs everti: ſunt autem illi omnium, qui uſquam ſunt, bellicoſiſſimi: non tantùm ob corporis robur, ſed propter eam, quam eorum animis defixit, opinionem, qui apud ipſos colitur, Zamolxis. Non enim ſe mori, ſed in alias ſedes transferri, exiſtimantes, paratiùs id faciunt, quàm cùm iter aut peregrinationem ſuſcipiunt.*

Nihil quidem mihi occurrit in Veterum Scriptis de Phyſiologiâ Scytharum, propriè ſic dictâ: ſive

Aſiaticos

Aſiaticos illos intelligamus, ſive Europæos; nec, quo demum ſæculo, ſiqua fuit olim, extincta periit: cùm regiones illas à multis retrò ſæculis barbaries occupaverit. Facilè credo omnes gentes antiquiſſimas, tàm naturalis Scientiæ quàm Religionis, quædam ſemina à *Noachidis* derivâſſe: ſed apud nonnullas citiùs exolevit diſciplina illa Philoſophica; & quidem ſine teſte nonnunquam, propter temporis diuturnitatem, ut nulla ipſius memoria aut veſtigia manſerint. Prodiit in lucem nuperis annis Mythologia quædam Septentrionalis, *Eddarum* nomine, quæ, præter inanes fabulas non paucas, quædam continere videtur multò altioris originis, & antiquæ Theologiæ magis affinia quàm ulla quæ ſuperſunt apud Græcos aut Latinos, de Scytharum vel Septentrionalium literaturâ. Denique quoad Archaiologias Scythicas, præter *Oracula Scythica* ab Abari conſcripta, deſideratur etiam *Iceſius de Myſteriis*: cujus meminit *Clemens Alex.* in hoc argumento. De Scythis hæc paucula. *Strom. 1. p. 42.*

A Scythis ad *Celtas* progrediamur, Occidentem verſus. Conſtat autem apud has gentes viguiſſe ab omni ævo Philoſophos, ſive hominum ordinem, nomine, ſtudiis, & vitæ inſtituto, à vulgo, aliiſque diſtinctum. Dicti ſunt ab omnibus *Druidæ* vel *Druides*: *Semnothei* etiam; aliiſque nominibus, quæ nil faciunt ad rem noſtram, diſtingui ſolent. Horum Philoſophorum manet recens fama, quaſi hodiè aut herì viventium: neque tamen reſtant ex eorum dogmatis & doctrinâ, niſi minutiæ quædam & fragmenta, quæ, tanquam rudera veterum Templorum, aliquid magni præextitiſſe teſtantur, ſed non magni ſunt. *Hi Terræ Mundique magnitudinem & formam: motus Cœli & ſyderum*, inquit Mela, *& quid Dii ve-* *lib. 3. c. 2.*

lint.

lint ſcire profitentur. Conſtat quidem, præter ritus *Cæſ. Com. l.6. Strab. l. 4. Cic. de divin. l.1.* ſacros & jura publica, Druidas Phyſiologiæ etiam operam dediſſe; ſed præter illud, de mundi & animorum rediviva ſorte, & utriuſque revolutionibus ſeu παλιγγενεσία, nullum eorum dogma Phyſicum ſupereſſe reperio. Doctrinam de *Periodis Mundanis*, per Aquam & Ignem, tradidiſſe Druidas, patet ex *Stra-* *lib. 4.* *bone.* Et quoad Animarum præexiſtentiam, viceſque in hoc mundo ſæpiùs repetitas, id, cum omnibus Orientis Philoſophis, priſciſque ſapientibus, commune habuerunt; Quorum Scholâ prognatos, & inſtitutis imbutos, hos Celtigenas facilè credo. Volunt qui- *Diod. Sic. l. 5. Am. Marc. l. 15.* dem nonnulli à Pythagorâ derivatam eſſe hanc gentem Philoſophorum, ob cognatas opiniones & modum vivendi non diſſimilem. Sed oportuerat anteà probare, Pythagoram antiquiorem eſſe Druidis. *Diog. Laër. proœm.* Illi erant Theologi aut Magi Celtarum, quorum ori- *Dion. Chryſ. orat. 49.* gines multò ſuperant ætatem Pythagoræ: Ut hic ab Illis potius hauſiſſe videatur, vel uterque à communi fonte. Refert *Alexander de Symbolis Pythagoricis*, *Clem. Alex. Strom. 1. p. 304.* Γαλατῶν καὶ Βραχμάνων ἀκηκοέναι τὸν Πυθαγόραν. Hos igitur Galatarum Philoſophos, Druidas, audivit, non docuit, Pythagoras. Et inter Gentes maximè *lib. 1.* antiquas, ſapientiâ celebres, numerat Celſus apud Origenem, τοὺς Γαλατῶν Δρυίδας. Numerantur etiam Celtæ à Phornuto inter Auctores Theologiæ Mytho- *de nat. Deor. p. 35.* logicæ: quæ erat omnium prima & antiquiſſima: ἄλλαι μὲν (μυθοποιαὶ) ἐπὶ Μάγοις γεγόνασιν, ἄλλαι γε παρ' Αἰγυπτίοις καὶ Κέλταις. Neque dubito Druidas fuiſſe ex antiquâ progenie ſapientum, non Græ- *l. 16. c. 44.* canicâ: Quos Gallorum *Magos*, more Orientali, appellat Plinius. Denique ortum & prima tempora *Plin. Sueton.* Druidum non facile eſt indicare, ſed victis Gallis, extincti fuere circa tempora Tiberii, aut, ſi mavis,

Claudii.

Claudii. Cætera, quæ ad Druidas ſpectant, non ſunt noſtri inſtituti: quæ ferè collecta habes à Leſcaloperio, in diſſertatiunculâ de *Theologiâ Gallorum.* Meminit etiam Gaulminus ſui tractatûs de *Magiâ Druidum*, quem nondum vidi. *Not. ad Pſellum.*

Ad has plagas prætereà revocandi, & ad hanc claſſem, ſiqui eſſent apud *Germanos*, *Britannos*, *Iberos*, *Italoſve*, veteres Philoſophi. Germanos & Britannos, eoſdem cum Gallis habuiſſe Druidas, veriſimile eſt: reclamante licet Cæſare quoad Germanos: utpote quorum origines à Celtis eſſe derivandas nondùm ſatis didicerat. Dein quoad *Iberos*, *Celtiberos*, vel *Hiſpanos* (unà enim complectimur omnes) Quid literaturæ & diſciplinarum habuerint ante tempora Romana, Gothica, Saracenica, ex antiquis authoribus non facile eſt expiſcari. De hujus gentis re literariâ nihil affert *Diodorus* Siculus: *Strabo* autem *lib. 3.* aliquatenus fabuloſa; ait enim *Turditanos* ſive Bœ- *p. 139.* ticos, Iberorum ſapientiſſimos, *antiquitatis commentaria*, & Poëmata, & leges more metrico ſcriptas, *à ſex millibus annorum*, ut ferunt, habuiſſe. Hæc nimia ſunt, neque etiam rem noſtram attingunt, quæ veterum Scientiam naturalem & dogmata unicè ſcrutatur. Quoad Italos denique, *Hetruſci* ſive *Tyrrheni* inter priſcorum ſapientes habiti ſunt. Hos Phyſiologiam coluiſſe teſtatur *Diodorus* Siculus, his Verbis, Γράμ- *lib. 5.* ματά τε καὶ φυσιολογίαν ἐξεπόνησαν ἐπὶ πλεῖστον, καὶ τὰ περὶ τὴν κεραυνοσκοπίαν μάλιστα πάντων ἀνθρώπων ἐξειργάσαντο. *Literis verò, & imprimis naturæ perſcrutationi plurimum ſtudium impenderunt, atque omnium maximè gentium, fulminum conſiderationi intenti erant.* Per fulmina nempe, aliaque aëris Phænomena, artem ſuam divinatricem, à *Tagete* edocti, conſtruebant: atque iſtius artis Hetruſcæ ſæpiùs meminerunt, *Cicero*,

Seneca, aliique Latini. Neque tamen in Meteoris & oſtentis interpretandis toti erant, neque his terminis incluſa fuit Hetruſcorum Scientia: Conſtat enim eos Philoſophatos eſſe tam de mundi origine, quàm exitu: & de ſpatio ſuæ durationis, ſive curriculo; prout alibi notavimus ex Suidâ. Sed locus eſt multò illuſtrior hàc de re apud Plutarchum in *vitâ Syllæ*: Ubi periodos ſive converſiones Mundanas, *Annumque Magnum*, in Philoſophiâ Hetruſcâ clarè oſtendit. Loquitur de prodigio verè mirabili in cœlis, tempore Marii: nempe *claro & ſereno cœlo vox increpuit tubæ acutæ & lugubris, ut obſtupeſcerent & cohorreſcerent ejus magnitudine omnes*: Dein adjicit, Τυῤῥηνῶν δὲ οἱ λόγιοι μεταβολὴν ἑτέρου γένους ἀπεφαίνοντο, καὶ μετακόσμησιν ἀποσημαίνειν τὸ τέρας· εἶναι μὲν γὰρ αὐτοῖς ὀκτὼ τὰ σύμπαντα γένη, διαφέροντα τοῖς βίοις καὶ τοῖς ἤθεσι δι' ἀλλήλων, ἑκάστῳ δὲ ἀφωρίσθαι χρόνων ἀριθμὸν, ἀπὸ τοῦ θεοῦ συμπεραινόμενον ἐνιαυτοῦ μεγάλου περιόδῳ. *Hetruſci ſapientes mutationem in aliam ætatem & genus hominum, Mundique quandam converſionem, portendi hoc oſtento prædicârunt. Eſſe enim iis octo univerſim genera, vitâ & moribus inter ſe diverſa: unicuique autem præfinitum eſſe à Deo certum temporum numerum, qui MAGNI ANNI periodo limitatur.* Denique, religionem rituſque ſacros ab iiſdem Hetruſcis mutuatos eſſe Italos, tam Romanos quàm alios, plures authores ratum fecerunt. Et in utrâque materiâ, religionis & philoſophiæ, quid dicendum eſſet facilè expediremus, modò non periiſſent *Numæ Pompilii* Libri, à Romanis, more barbaro, combuſti. Interciderunt etiam *Tagetis* Libri, quorum meminit Cicero, & Am. Marcellinus l. 17. Quoſque expoſuit, unà cum diſciplinâ Hetruſcâ, quindecim voluminibus *Lubeo Antiſtius*: prout teſtatur *Fulgentius Placiades* in *expoſ.*

Voc. Τυῤῥηνία.

p. 456.

2. *de divin.*

Serm.

Serm. ant. ubi *Manales Lapides* interpretatur. Denique, de eâdem diſciplinâ libri *Tarquitii* vel *Tarquinii*, de quibus nos monuerunt *Marcellinus* & *Macrobius*, itidem deſiderantur. Sed de Hetruſcis ſatis. *lib. 25. lib. 3. Sat. c. 7.*

Peragratis leviter Septentrione & Occidente, ad Meridiem vergamus, quæſitum Philoſophos. Ubi primùm occurrunt *Gymnoſophiſtæ* apud Æthiopes, priſtinâ literaturâ nobiles. Erat utique, tam apud Æthiopes quàm Indos, Gymnoſophiſtarum natio: ſed hos quidem illis prætulit, ſi probè memini, qui utroſque inviſerat, Apollonius Tyaneus: neſcio an ſatis æquus & idoneus Judex. Fatendum eſt, parum eſſe quod ſupereſt apud veteres, egregium & ſingulare, circa Philoſophiam Æthiopicam: pauca dogmata, aut doctrinas celebres. Quod tamen libentiùs attribuo temporis iniquitati, quæ res difficiles & remotas facilè elabi patitur, quàm inopiæ materiæ, aut populorum ingeniis. Erant certè antiqui, integritatis laude clari, legibus, morum cultu, pietate, & Deorum commercio. Præterea, literarum uſum habebant vetuſtiſſimum: & cum his omnibus, otium & diuturnam pacem; ut *nunquam*, ſi Diodoro fides, *externum fuerint experti dominatum, ſed in perpetuæ libertatis poſſeſſione, mutuaque concordiæ nexu permanſerint.* Denique rerum ſcientiam & ſapientiæ ſtudia eos coluiſſe, conſtat ex illâ familiâ Philoſophorum Gymnoſophiſtarum, & ex collegiis Sacerdotum, quæ, more gentium literatarum, ſemper fovebant. Quinetiam duplex genus literarum, ſacrum & vulgare, quod priſcis ſapientibus in uſu erat, ipſi, ut videtur, primùm inſtituebant. *Diod. Sic. lib. 3. Ibid.*

Hæc quidem generalia ſunt: ſed quoad res cœleſtes, ſi *Luciano* fides, Æthiopes omnium primi, aſtrorum motus attendebant: & Lunarium phaſεωn cau-

ſas ſcrutati, Lunam, innatâ luce deſtitutam, quicquid habet luminis, à Sole mutuari deprehenderunt. Denique Aſtronomiæ & Aſtrologiæ jactis fundamentis, Ægyptiis ea perficienda tradidiſſe refert. Audi autho-
In Aſtrol. ris verba. Πρῶτον μὲν ὦν Αἰθίοπες τόνδε τὸν λόγον, loquitur de Aſtrali Scientiâ, ἀνθρώποισι καταστήσαντο. αἰτίη δὲ αὐτέοισι τὰ μὲν, ἡ σοφίη τοῦ ἔθνεος, καὶ γὰρ τ' ἄλλα τῶν ἄλλων σοφώτεροι Αἰθίοπες, τὰ δὲ, καὶ τῆς οἰκήσεως ἡ εὐμοιρίη-----ἰδόντες οὖν πρῶτα τὴν σεληναίην οὐκ ἐς πάμπαν ὁμοίην φαινομένην, ἀλλὰ πολυειδέα τε γιγνομένην-------εὗρον τουτέων τὴν αἰτίην, ὅτι οὐκ ἴδιον τῇ σεληναίῃ τὸ φέγγος, ἀλλά οἱ παρ' ἠελίου ἔρχεται. εὗρον δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων τὴν φορὴν-----cum cæteris, quibus non ſum repetendis.

Hæc de rebus Cœleſtibus: de Terreſtribus nihil reperio, neque de mundi formâ aut origine, apud Æthiopas. Cum reſerata fuerit & excuſſa Abyſſinorum Bibliotheca, modò non ſit fabula: Archaiologias Æthiopicas, ſiquæ ſunt, penitùs inſpiciemus. Intereà, quid reſtet de ſingularum gentium philoſophia, cum quæritur: ubi nihil reſtat, etiam illud ſcire, eſt proficere. Perdidimus quidem, in hoc argumento, ex authoribus Græcis non paucos: *Agatharchidem* Gnidium, & *Artemidorum* Epheſium: quos
Ut ſupra. laudat Diodorus. Scripſit etiam *Marcellus* de rebus
In Tim. Plat. p. 55,56. Æthiopicis, à *Proclo*, in explicatione *ſermonis Atlantici*, in teſtem adductus. Denique, *Bion* Solenſis, referente Laertio, Æthiopica tractavit. Citatur etiam, cum aliis, tam à *Plinio*, (l. 6. c.29.) quàm ab *Athenæo*, (l. 13. c.2. p.566.) Sed de *Æthiopibus* ſatìs, & de gentibus Auſtralibus, eo nomine antiquitùs comprehenſis. De Ægyptiis autem, ubi ampla diſſerendi ſeges, alibi ſeorſim tractabimus.

CAP. III.

Indorum Orientalium perluſtratio: Speciatim de Serum *&* Brachmanum *literis & philoſophiâ.*

HActenùs multas terras ſine magno fructu percurrimus: tres mundi plagas, Septentrionem, Occidentem, & Meridiem; & quàm pauci nobis per viam occurrêre ſapientes? Ad Indos jam ventum eſt; quo nomine latè ſumpto, Aſiatica omnia complectemur, & nonnulla vicina. Hîc autem ſedes primas habuere poſt-diluviani homines, & in hoc generis humani inſtaurandi ſeminario ſapientiæ etiam & literarum origines quærendæ ſunt. Neque ignotum eſt aut inconceſſum, harum regionum incolas, omnium primos, doctrinæ & diſciplinarum famâ inclaruiſſe; præter Ægyptios enim, Phœnices, Arabes, Aſſyrios, Indoſque ulteriores, ante invectas in Græciam diſciplinas, rerum humanarum divinarumque ſcientiam non vulgarem poſſediſſe legimus; atque ab illis, tanquam à fontibus, per varios rivos, & diverſis ſæculis, ad alios atque alios populos manâſſe. Age igitur, ſi libet, tractum terrarum qui ſupereſt verſus Orientem penetremus & pervadamus, ut eæ gentes quæ maximè cultæ ſapienteſque habitæ fuerunt, quo jure id nomen adeptæ ſint, quâ fide id credatur, aut quæ monumenta reliquerint, paucis videamus.

Atque

Atque ut à remotioribus ordiamur, in extremâ Oriente veteres *Seres*, qui hodiè *Sinæ* aut *Sinenſes* dicti ſunt, literis & cultu conſpicui, æquum eſt ut inviſamus. Horum apud antiquos parca eſt hiſtoria, *Lucian. Strab.* nec tam ob ſcientiam celebrantur, quàm ob longævitatem, & ſerici conficiendi artificium. Hoſtes Chriſtiani nominis, *Celſus*, *Porphyrius*, *Julianus*, *Hierocles*, qui gentes celebres & ſapientes in exempla Chriſtianis proponere ſolebant, aut ut iis exprobrarent ſuæ Theologiæ novitatem, aut ſectæ ignorantiam, *Seres* in hunc cenſum non retulerunt. Celſus *Apud Orig. l. 7.* quidem eorum meminit, ſed ἀθέυς nominat, gentibuſq; feris & incultis aſſociat, ὐδὲ γὰ Σκύθαι τῦτο, ὐδὲ Λιβύων οἱ Νομάδες, ὐδὲ Σῆρες οἱ ἄθεοι, ὐδ' ἄλλα ἔθνη τὰ δυσαγέςαλα ϗ ἀνομώταλα. Nec multò aliter *Dionyſius*, *Πεειηγ. ver. 752.* ϗ ἔθνεα βάρβαρα Σηρῶν. Horum tamen utrumque mitiùs interpretor; Atheos appellat Celſus, quòd Templis, aris & ſtatuis non uterentur, nec operoſo illo ſuperſtitionis apparatu quo cæteræ gentes. *Apud Juſt. Mart. Athenag. &c.* Hâc ferè ratione Chriſtiani à Paganis dicti ſunt Athei, quod neque oraculis, neque ſacrificiis, neque Deorum ſimulacris gauderent. Dionyſius autem gentem illam barbaram appellat, vel, more Græco, vel quod eſſet ἀπερσμιγὲς ἔθνος, ut inquit *Stephanus*, *De urb.* &, ferarum inſtar, aliarum gentium fugiebat commercium.

Utcunque, his arguitur parùm notam fuiſſe antiquis Serum Literaturam, quæ jam ubiq; ſermone omnium percrebuit. Mercatoribus & Sacerdotibus Chriſtianis debemus imprimis notitiam hujus gentis & regionis, antea impenetrabilis: atque ex horum fide & loci ipſius monumentis conſtat, ab antiquiſſimis temporibus ſtetiſſe hoc imperium, artibus & re literariâ florentiſſimum. Idque ſine ullo cum gentibus litera-

literatis commercio: aut inde deductis, quod liquet, coloniis, vel gentis ſuæ fundatoribus; ac ſi alterius eſſent originis à cæterâ ſtirpe humanâ, & à Noachi poſteris: αὐτοκέφαλοι ϗ αὐτοδίδακτοι. Sunt apud ipſos, antiquitatis nobis incredibilis, annales; queruntur tamen optimos & vetuſtiſſimos eorum libros, aliquot ante Chriſtum natum ſæculis, combuſtos fuiſſe ab Imperatore *Zio*, ut omnium, qui eum præceſſiſſent, extingueret memoriam. Habent nonnullas Archæologias Philoſophicas, de *Diluvio*, de ortu rerum *ex Ovo*, & obſervationes cœleſtes mirandæ vetuſtatis. Si verò hodierni Sinenſes cùm hodiernis Europæis comparentur, non dubito noſtratibus illos multum inferiores eſſe; ſive diſciplinas Mathematicas ſpectemus, puras vel mixtas; ſive Phyſiologiam. Cùm verò quicquid habent, domi natum & ſuopte ingenio excultum habuerint, non mutuatitium, non ab aliis gentibus repetitum, quod de Græcis, Romanis, cæteriſque ferè Europæis dici ſolet, id illis in ſingularem laudem tribuendum eſſe exiſtimo, cùm, tam ſapientiâ, quàm ſatu, *Aborigines* eſſe videantur.

M. Mart. Hiſt. Sin.

Inter diſciplinas, maximi faciunt doctrinam Ethicam; cujus author erat celeberrimus, *Confutius*, Sinenſium Socrates; quem etiam tempore non multùm præceſſit. Hoc ſtudium liberale tanti ducunt, vitæque humanæ tam neceſſarium, ut ex ſolis philoſophis omnes ſuos magiſtratus eligant; Regemque ipſum, ſi degeneraverit, horum monitis liberioribus exponant. Atque hæc de Seribus.

In alterâ parte Indiæ, Auſtrum verſus, celebres fuêre ab omni ævo philoſophi *Brachmanes*: genus hominum, qui contemplationi ſemper vacabant; ignotæ quidem originis, ſed digni quorum placita propiùs intueamur; hos enim, præter mores & vi-

vendi inſtituta, Phyſiologiam & Aſtronomiam co-
l.15.p.719. luiſſe, ex *Strabone* aliiſque conſtat. Neque miror eorum doctrinam Phyſicam multis inſulſam viſam eſſe, cùm fabulis, vel fabuloſo cortice, plerumque involuta eſſet. Ità ibidem *Megaſthenes*, τὰ δὲ περὶ φύσιν, τὰ μὲν εὐήθειαν ἐμφαίνειν; ἐν ἔργοις γὰρ αὐτοὺς κρείττους ἢ λόγοις εἶναι· διὰ μύθων τὰ πολλὰ πιστουμένους. Sub-
Strab.l.15. p.713. dit dein *Strabo* quædam eorum nota dogmata, & cum Græcis communia, Περὶ πολλῶν δὲ τοῖς Ἕλλησιν ὁμοδοξεῖν· ὅτι γὰρ γεννητὸς ὁ κόσμος καὶ φθαρτὸς, λέγειν κἀκείνους, καὶ ὅτι σφαιροειδής. Ἀρχαὶ δὲ τῶν μὲν συμπάντων ἕτεραι, τῆς δὲ κοσμοποιΐας τὸ ὕδωρ. Voluerunt mundum genitum eſſe, & periturum; atque totius univerſi alia quidem eſſe principia, noſtri autem mundi conditi, Aquam. Ita enim diſtinguendum eſſe exiſtimo τὸ σύμπαν ἀπὸ τῆς κοσμοποιΐας. Subjicit prætereà circa animam, παραπλέκουσι δὲ καὶ μύθους, ὥσπερ καὶ Πλάτων, περὶ τε ἀφθαρσίας ψυχῆς, καὶ τῶν καθ' Ἅδου κρίσεων, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Vides quæ & qualia, fabulas appellat. Innuit denique apud ipſos fuiſſe, pro more antiquorum, doctrinas ſecretas ſive ἀπόρρητα; à quibus audiendis arcere ſolebant uxores, nè in vulgus manarent. Ταῖς δε γυναιξὶ τοῖς γαμεταῖς μὴ συμφιλοσοφεῖν τοὺς Βραχμᾶνας· ἵνα μή τι τῶν οὐ θεμιτῶν ἐκφέροιεν εἰς τοὺς βεβήλους.

Hæc nobis conſervavit Strabo circa Brachmanas, ex *Megaſthene*, *Nearcho*, *Oneſicrito*, *Ariſtobulo Caſſandreo*, aliiſque; unde ſe Indica ſua ſumpſiſſe dicit; neque phyſiologiæ Brachmanicæ tantum alibi reperimus apud omnes veteres. His addit Clemens Alex-
Strom. 3. andrinus, τὴν παλιγγενεσίαν· Καταφρονοῦσι δὲ θανάτου, loquitur de his philoſophis, καὶ παρ' οὐδὲν ἡγοῦνται τὸ ζῆν, πείθονται γὰρ εἶναι παλιγγενεσίαν. Neque hîc tantùm μετεμψύχωσιν intelligo, ſed etiam totius mundi

noſtri

noſtri renovationem ; cùm vox illa, φυσικῶς ſumpta, id plerumque ſignificet, tam apud philoſophos, quàm patres Græcos. Diximus hanc philoſophiam ignotæ eſſe originis ; nonnulli tamen derivatam eſſe volunt à *Baccho* Indico, quem ſi de *Noacho* interpretentur, ut ſolent multi, ad primum fontem nos deducunt. Sed undecunque edoctos, conſtat Indos ab omni memoriâ coluiſſe ſacrum genus philoſophorum, iiſq; primos honores detuliſſe in republicâ. Audiamus *Diodorum Siculum* de antiquâ Indorum politiâ. Τὸ δὲ L. 2. fol. m. 125.
πᾶν πλῆθος τῶν Ἰνδῶν εἰς ἑπτὰ μέρη διήρηται, ὧν ἐστὶ τὸ μὲν πρῶτον σύστημα φιλοσόφων· πλήθει μὲν τῶν ἄλλων μερῶν λειπόμενον, τῇ δ' ἐπιφανείᾳ πάντων πρωτεῦον· ἀλειτούργητοι γὰρ ὄντες οἱ φιλόσοφοι πάσης ὑπουργίας, οὐδ' ἑτέρων κυριεύουσι, οὐδ' ὑφ' ἑτέρων δεσπόζονται· παραλαμβάνονται δὲ ὑπὸ μὲν τῶν ἰδίων εἰς τε τὰς ἐν τῷ βίῳ θυσίας, καὶ εἰς τὰς τῶν τετελευτηκότων ἐπιμελείας, ὡς θεοῖς γεγονότες προσφιλέστατοι, καὶ περὶ τῶν ἐν Ἅδου μάλιστα ἐμπείρως ἔχοντες· ταύτης δὲ τῆς ὑπουργίας δῶρά τε καὶ τιμὰς λαμβάνουσιν ἀξιολόγους. *Univerſus Indorum populus in ſeptem tribus diſtributus eſt. Prima ex philoſophis conſtat, qui numero quidem cæteris ſunt inferiores, nobilitate autem primas tenent. Ab omni enim miniſterio publico immunes: neque dominantur ipſi, neque aliorum dominio ſubjecti ſunt. A ſuis autem ad rem divinam & defunctorum exequias adhibentur, ut qui Diis eximiè ſint chari, & rerum quæ ad manes ſtatumque futurum ſpectant, maximè periti. Pro quibus officiis dona honoreſque magnificos recipiunt.* Hæc de antiquis Brachmanis intelligo ; de quorum vitâ & moribus multa occurrunt apud veteres, de doctrinâ pauciſſima. Neq; id miror, cùm præter ſuprà laudatos rerum Indicarum ſcriptores, interierint alii plures, à quibus petenda eſſet hujus gentis hiſtoria literaria. *Bardeſanes*

περὶ ἀποχ. l. 4. Babylonius ſcripſit de *Gymnoſophiſtis* Indis: ut teſtatur Porphyrius. Eumque citat Hieronymus *contra* In voc. *Jovin. l.2.* Atque *Brachman* Rex, ſecundum *Suidam*, ſcripſit leges & inſtituta *Brachmanum*, & iſtius gentis πολιτείαν, ſuâ dialecto. Prætereà, *Nymphidorus*, nempe ille Amphipolites, ſcripſit τὰ νόμιμα βαρβαρικὰ, *Inſtituta Barbarica.* In quibus probabile eſt eum non pauca de gentium literis & diſciplinis interſeruiſſe. Deniq; ſcripſit *Cteſias Cnidius* librum ſingularem de rebus Indicis; cæterùm in Excerptis *Cteſiæ* apud Photium, circa Philoſophos aut Philoſophiam iſtius gentis nihil memorabile reperio.

Hæc de Antiquis. Hodierni Authores in hodiernorum Bragmanum hiſtoriâ alia multa philoſophemata adjiciunt, fabulis plerumq; intertexta; Neq; id ab eorum more alienum eſſe videtur, nam vidimus ex Strabone, hoc vitium fuiſſe Bragmanis antiquitùs, ut doctrinâ mythologicâ nimis delectarentur. Quo quidem genere doctrinæ, impuræ licet & multis corruptelis obnoxiæ, tradita fuit antiquiſſima Theologia, tam Græca quam Barbarica. Sive id factum fuerit pro ingenio priſcorum hominum, maximè Orientalium; ſive ut ea quæ pulchra erant, difficilia redderent, neq; primo intuitu diſcernenda. Certiſſimum eſt ſupereſſe adhuc ordines & tribus Philoſophorum apud Indos, atq; eos uti, in conſervandâ ſuâ philoſophiâ, linguâ ſacrâ, (hoc eſt, non vulgari vernaculâ) & antiquiſſimâ; ut non incredibile ſit manſiſſe per tot ſæcula eandem Philoſophiam, vel ejuſdem philoſophiæ corpus, licet variè diſtortum & novis fabulis quaſi incruſtatum. Hujus notitias aliquas nobis attulerunt viri docti, qui apud Indos diù verſati ſunt, & ex eorum ſcriptis quædam ſpecimina, cùm opportunum ſuerit, in ſequenti forſan libro afferemus. Sed impræſentiarum ſatis.

CAP.

CAP. IV.

De Aſſyriis & Chaldæis.

AB Indis ad Aſſyrios accedimus. Quorum erat primum Imperium magnum, quod fidem meretur, in terrarum orbe, poſt Diluvium. Iidem etiam populi inter antiquiſſimos numerantur qui literas & ſapientiam coluerunt, primaque Schola publica & Imperialis in Babylone, hujus monarchiæ metropoli, ſtatuitur; permanſitque ad tempora Nebuchadnezaris magni, & Prophetæ Danielis. Imò devoluto ad Perſas imperio, adhuc erat literarum & literatorum ſedes, *Babylon.*

Apud Aſſyrios & Babylonios ſapientes dicebantur *Chaldæi*; gentilitio nomine ad ſignificandam hominum ſectam aut ordinem tranſlato. Dicti etiam erant *Magi*, referente Hieronymo, ante tempora Perſarum. *Ad Dan. c. 11.* Horum Collegiis aut Academiis, ob eximiam ſapientiam quâ omnes antecelluit, præficiebatur Daniel, ex mandato Regis; *Dan. 2. 48. & 4. 9. & 5. 11.* quam præfecturam cùm non recuſaret Propheta, argumento eſſe videtur non tantùm malas artes, aut futiles, coluiſſe hos Magos, ſed honeſtas diſciplinas etiam, & naturalem rerum ſcientiam. Neque tamen inficiamur Chaldæos celebrari maximè ab antiquis ob res Genethliacas & Aſtrologiam; quod plerumque ſolet eſſe ſtudium hominum ἀφιλοσόφων; ſed teſtatur *Strabo* Chaldæorum nonnullos, Philoſophos & Aſtronomos Indi- *l. 16. p. 739.*

genas, habuiſſe in agro Babylonico ſibi propriam habitationem, neque voluiſſe in cœtum ſuum recipere illos Genethliacos. Ἀφώριστο δ' ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ κατοικία τοῖς ἐπιχωρίοις φιλοσόφοις, τοῖς Χαλδαίοις προσαγορευομένοις, οἳ περὶ ἀστρονομίαν εἰσὶ τὸ πλέον· προσποιοῦνται δέ τινες καὶ γενεθλιαλογεῖν, οὓς οὐ καταδέχονται οἱ ἕτεροι. Hos genuinos Babyloniorum Philoſophos, (rejectis Aſtrologis) eorumque Collegium ſacrum, & venerandam antiquitatem colimus; Horum quis novit Origines? nulla erat gens vetuſtior unde diſciplinas haurire poterant; ſed ab his hauſerunt multi. Ad Babylonios profectus eſt Pythagoras ad *perdiſcendos ſyderum motus, originemque mundi ſpectandam*, inquit *Juſtinus*. Quæ duo ſunt Philoſophiæ naturalis maxima capita, & quaſi cardines; κοσμοσύστασις ſcilicet, & κοσμογένεια. Erant autem, tempore Pythagoræ, ſub Perſarum imperio Babylonii & Chaldæi, ſed antiquæ Academiæ Aſſyrio Babylonicæ videntur eſſe adhuc reliquiæ. Illud dolendum eſt, nulla ſupereſſe ſcripta, nulla dogmata gentis Aſſyrio-Chaldaicæ; varias apud eos fuiſſe Aſtronomorum ſectas refert *Strabo*, & de rebus iiſdem diverſa dogmata, ſed nulla ſpeciatim memorat: memorat quidem nonnulla *Diodorus* (l. 2.) ſed nimis laxé. Οἱ Χαλδαῖοι τὴν μὲν τοῦ κόσμου φύσιν ἀΐδιον φασὶν εἶναι, καὶ μήτε ἐξ ἀρχῆς γένεσιν ἐσχηκέναι, μήθ' ὕστερον φθορὰν ἐπιδέξεσθαι· τὴν δὲ τῶν ὅλων τάξιν τε καὶ διακόσμησιν θείᾳ τινὶ προνοίᾳ γεγονέναι, καὶ νῦν ἕκαστα τῶν ἐν οὐρανῷ γινομένων, οὐχ ὡς ἔτυχεν, οὐδ' αὐτομάτως, ἀλλ' ὡρισμένῃ τινὶ καὶ βεβαίως κεκυρωμένῃ θεῶν κρίσει συντελεῖσθαι. Mundi materiam ſemper extitiſſe voluerunt, ipſius autem formam, ordinem & ornatum à divinâ providentiâ conſtitui. Cætera quæ ſequuntur ad Aſtrologos Chaldæos ſpectant magis quàm Philoſophos. Sed tandem quædam ſubdit

Lib. 20. c. 4.

Ibid. ἔστι δὲ καὶ τῶν Χαλδαίων τῶν ἀστρονομικῶν γένη πλείω· ὡς ἂν καθ' αἱρέσεις ἄλλα καὶ ἄλλα λεγόντων περὶ τῶν αὐτῶν δόγματα.

ſubdit circa *Tellurem*; Περὶ δὲ τῆς γῆς ἰδιωτάτας ἀποφάσεις ποιοῦνται, λέγοντες ὑπάρχειν αὐτὴν σκαφοειδῆ καὶ κοιλήν· καὶ πολλὰς καὶ πιθανὰς ἀποδείξεις εὐποροῦσι, περί τε ταύτης καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὸν κόσμον. Hæc maximè deſiderantur quæ ſuggerit potius quàm explicat, eorum κυρίαι δόξαι vel ἀποφάσεις ἰδιώταται circa Tellurem. Unum tantùm exprimit, Eam *Scaphiformem eſſe & cavam*, ſive oblongam & excavatam. Cætera autem, cum ſuis demonſtrationibus exoptatiſſimis, nullibi jam reperiuntur. Denique ſubjungit quæ tradita ſunt circa eorum antiquitatem, & à quot ſæculis, ante Alexandri expeditionem, hiſce contemplationibus incubuiſſent. Hæc autem, ut cætera ferè de Gentium Orientalium antiquitate, aliena ſunt à noſtrâ fide & Chronologiâ.

Circumferuntur *Oracula Chaldaica*, à Michaele Pſello collecta pridem, & expoſita: dein à Franc. Patricio Vid. *Fr. Patricii Zoraſt.*
inſigniter aucta; ab Opſopæo denique cum Scholiis Plethonis & Pſelli, ex parte recuſa. Pſellus opus ſuum nuncupat, ἔκθεσιν τῶν παρ' Ἀσσυρίοις δογμάτων. *Expoſitionem Dogmatum Aſſyriorum*: Sed quo jure? Ex illis ſententiolis aut verſiculis quàm pauci dici poſſunt *Dogmata* qualiacunque? & ſi dogmata, quare Aſſyriaca? Eſt farrago, quæ plerumque ſequitur rationes Platonicas, ſed crudiores, Gnoſticorum inſtar, aut eorum qui de rebus ignotis loqui amant, verbis tumidis & figuratis. Neque mundi ortum, neque ullum illuſtre Phænomenon explicant hæc ſcripta, ipſumque rerum ſyſtema ignorâſſe videtur author, aut Τῆν δ' ἐν μέσῳ τιθεῖς, &c.
varias ſententias de eodem confudiſſe; plurimus eſt in materiâ incognitâ & rerum inviſibilium ordinibus, ut ſolent eſſe ingenia iſtiuſmodi flatuoſa: videntur eſſe quidem cento, è veterum ſcriptis (neque admodum veterum, à Platone enim citata nondum reperi) conſutus.

confuſus & intertextus. Crepant *numeros myſticos Iyngas, Magica,* & quædam de Triade Platonicâ, ſed confusè: ſolidæ Philoſophiæ nihil illic video.

Si verò Theologiam Chaldaicam guſtare libet aliquantulum, prout à myſtis ſuis exhibetur, ità ferè ſe habet quoad rerum divinarum ordines. Res ab iis diſtinguuntur in purè Intelligibiles, Intelligibiles ſimul & Intellectuales, & Intellectuales tantùm. In primo ordine eſt ſuprema *Trias*: Ad ſecundum referunt *Iyngas, Synochæas,* & *Teletarchas*: ad tertium, Mentes inferiores. Sic philoſophatur Pſellus. Aliam verò rerum ſcalam aliquando ſubſtituit. Nempe Triadem *Amilitorum,* & unum *Hupezocota. Fontes hi ſeptem, poſt quos fontes ſunt Hyperarchii, inde Azoni, dein Zonei: poſt Angeli, Dæmones, Heroes: poſtremò, Mundus Corporeus.* Quod ſi Plethonem conſulas, paulò aliter ſui mundi ſupellectilem diſpoſuit; poſt ſupremam Triadem ſuccedit intelligibilis *Iynx*: & *poſt hanc Synochus, Empyreus, Ethereus* & *Hyleus.* Poſt *Synochæas ſunt Teletarchæ: poſt hos Fontani Patres,* qui *vocantur etiam Mundi auctores. Horum primus dicitur ſemel Trans, poſt hunc Hecate, poſtea bis Trans, poſt hunc tres Amilicti, ultimò is qui Hypezoco vocatur.* Tædet plura tranſcribere, Hæc ſi tibi placent proſuntque, Lector, gaude & fruere. Sed ad Oracula pauliſper redeamus.

Ad Zoroaſtrem referri ſolent, ipſiuſque philoſophiam aut Theologiam, hæc Oracula; cùm verò nondum patefiat, cujas fuerit, aut quotuplex Zoroaſter: & conſtantior fama ſit de Zoroaſtre Perſico, quàm Aſſyrio, ſub capite Perſarum *Zoroaſtri* doctrinam tractabimus. Recentiùs invenit, aut ſe inveniſſe credidit, neſcio quæ monumenta Chaldaica, *Johannes Picus Mirandulanus*; quod lætus & exultans *Marſilio*

Mirand. ep. p. 249.

Ficino

Ficino explicat his verbis, *Chaldaici hi libri ſunt, ſi libri ſunt & non Theſauri. Audi inſcriptiones, Patris* Ezre, Zoroaſtris & Melchiar *Magorum, Oracula, in quibus & illa quoque quæ apud Græcos mendoſa & mutila circumferuntur, leguntur integra & abſoluta. Tum eſt in illis Chaldæorum ſapientum brevis quidem & ſalebroſa, ſed plena myſteriis interpretatio. Eſt itidem & libellus de dogmatis Chaldaicæ Theologiæ. Tum Perſarum, Græcorum & Chaldæorum in illam divina & locupletiſſima enarratio. Vide, Marſili, quæ inſperata mihi bona irrepſerunt in ſinum. Cur non ego & cornucopiæ jam mihi nactus videar?* Magna hæc ſunt, ſed hi theſauri Chaldaici nondùm comparuerunt, & ego tardus aſſentior non viſis. Certè iſtiuſmodi libri antiqui ſunt veluti Mortui aut umbræ, de quibus, cùm apparere videntur, vix propriis oculis fiditur, multò minùs alienis.

Intereà dolendum maximè periiſſe opus *Beroſi*, ſacerdotis Babylonii; qui non tantùm res civiles Aſſyriorum, ſed etiam Philoſophicas ſcriptis mandârat. Ita *Joſephus* teſtatur contra *Apionem*. Βηρωσὸς ἀνὴρ Χαλδαῖος μὲν τὸ γένος, γνώριμος δὲ τοῖς περὶ παιδείαν ἀναστρεφομένοις, ἐπειδὴ περί τε ἀστρονομίας, καὶ περὶ τῶν Χαλδαίοις φιλοσοφουμένων, αὐτὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξήνεγκε τὰς συγγραφάς. Li. 1. Prætereà, cùm mos fuerit iſtorum temporum, Hiſtorias univerſales, vel etiam ſuæ gentis antiquitates, ab ipſo ortu rerum, & à quadam Coſmogoniâ, auſpicari: tam ab hoc *Beroſo*, quàm à *Nicolao Damaſceno*, quorum uterque hiſtoriam Aſſyriacam ſcripſit, doctrinam iſtius gentis de *rerum Originibus*, ſperare liceret. Idque eo magis, quòd ex *Joſepho*, aliiſque conſtet, Archaiologias Philoſophicas ſuis hiſtoriis utrumque intexiſſe.

Juliani etiam, pater & filius, Chaldæi, quædam de

ſacris

Suid. in Voc. ſacris Chaldaicis commentati ſunt, juxta *Suidam.* Et in ejuſdem *Juliani* hiſtoriam Chaldæam quatuor libros ſcripſit *Porphyrius.* Denique Græci, qui de Magis eorumque doctrinâ ſcripſerunt, *Laert. in. Proœm.* quod à pluribus factum eſt, de Chaldæis proculdubiò non pauca interſerebant. Et λόγον χαλδαϊκὸν ſpeciatim ſcripſiſſe *Id. in vit. Democr.* fertur *Democritus.* His autem deperditis omnibus, de philoſophiâ Aſſyriacâ vix ſupereſt quod adjici poſſit ad pauca illa excerpta quæ dedimus ex *Strabone* & *Diodoro*; adeò res ipſas & rerum certitudinem loci & temporis longinquitas abolevit. Relictis igitur Aſſyriis, motum Imperii & Literarum ſequamur ad Perſas.

C A P. V.

De Perſis, eorumq; Magis.

PErſarum ſapientes dicti erant *Magi*; nomen quidem illis cum aliarum gentium Orientalium ſapientibus commune; nam apud Arabes, Aſſyrios, Indos, alioſque, erant Magi; ſed præ cæteris illuſtres illi Perſarum, tam in rebus agundis quàm in rerum contemplatione occupati. Regiis liberis inſtituendis & educandis præficiebantur. Res palatii & imperii tractabant, unde fraudi illi locus fuit, quâ, clam interfecto regni hærede, unum è ſuis in ſolium Perſicum ſufficiebant. Hinc ſecuta eſt, non tantùm Magi illius Ψευδοβασιλέως, ſed aliorum multorum promiſcua cædes,

cædes, & imminuta apud Perſas Magorum authoritas.

Philoſophiæ ſtudiis operam dabant Magi, perinde ac Theologiæ. Ità Suidas, Μάγοι παρὰ Πέρσαις οἱ φι- *Voc.μάγοι.* λόσοφοι καὶ φιλόθεοι. Philo itidem, τὰ φύσεως ἔργα δι- *Quod omn.* ερευνώμενοι πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας. Idem teſtatur *prob. lib. p. 678.* Dion Chryſoſtomus, τῆς φύσεως ἦσαν ἔμπειροι, καὶ τοὺς *Orat. 49.* θεοὺς εἴδεσαν ὡς δεῖ θεραπεύειν. Ubi conjungit utriuſque diſciplinæ ſtudia & opera: ità etiam Laertius, Μάγους περί τε θεραπείας θεῶν διατρίβειν καὶ θυσίας καὶ εὐχάς---ἀποφαίνεσθαί τε περὶ τῆς οὐσίας θεῶν καὶ γενέσεως, οὓς καὶ πῦρ εἶναι καὶ γῆν καὶ ὕδωρ· hæc γένεσις θεῶν, idem eſt ac Græcorum *Theogonia*, quâ mundi & elementorum ortum ſub Deorum nominibus, explicabant; eámque à Barbaris deſumptam eſſe vel hic ipſe locus indicare videtur. Prætereà, Mundi *periodos* & Renovationem docuerunt. *Id. ibid.* Denique ſi ab his hauſit Pythagoras *Rerum principia ſyderumque motus*, oportuit eos & Aſtronomos fuiſſe & Phyſiologos. Dicitur quidem à Babyloniis hæc didiciſſe, cùm verò id fuerit tempore Cyri, in Babylone tunc erant Perſæ. Libenter tamen credo, ſpoliatis imperio Aſſyriis, Mediſque, Chaldæos philoſophos ſub dominio Perſarum, adhuc ſubſtitiſſe. Porphyrius ait à Chaldæis, & ſpeciatim à Zabrato, hæc didiciſſe Pythagoram, Ἔντε Βαβυλῶνι τοῖς τ' ἄλλοις Χαλδαίοις συνεγένετο, καὶ πρὸς Ζάβρατον ἀφίκετο, παρ' οὗ, &c. τόντε περὶ φύσεως λόγον ἤκουσε, καὶ τίνες αἱ τῶν ὅλων ἀρχαί. Zabratus ille (quod nomen variè à variis effertur) Aſſyriuſne fuerit vel Perſa, quis clarè enodabit? Agathias eundem eſſe innuit *Lib. 2.* cum Zoroaſtre, Zaradumque appellat, Ὁ Οὗτος δὲ ὁ Ζωροάστρος, ἤτοι Ζαράδης (διττὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ ἡ ἐπωνυμία) ὁπηνίκα μὲν ἤκμασε, &c. οὐκ ἔνεστι σαφῶς διαγνῶναι. Theodoretus Zaradan appellat, & gente Perſam. *Serm. 9. de Leg.* Certè Apuleius dat *Magos Perſarum* Pythagoræ in *Flor. l. 2.*

 Doctores,

Doctores, & *præcipuè Zoroaſtrem, omnis divini arcani antiſtitem.* Quare ſatis patet, non tantùm res ſacras & civiles curâſſe Magos, ſed etiam naturæ principia & leges perquiſiviſſe.

Magorum princeps & coryphæus erat Zoroaſter; ut multi teſtantur authores; ſed in hujus Zoroaſtri vel Zoroaſtrorum hiſtoriâ parùm conveniunt. Alii unum, alii duos, alii multos conſtituunt. Nos qui veterum ſapientum dogmata & doctrinas quærimus, tanquam partem optimam & deſideratiſſimam hiſtoriæ Philoſophicæ, cæteras eorum conditiones aut circumſtantias minùs anxiè expendimus; ſed inter multa confusè dicta ab antiquis circa Zoroaſtros, conſtare videtur primò, duos fuiſſe, minimùm, Zoroaſtros, utroſque ſapientiæ nomine & doctrinæ magicæ, celebres; alterum Chaldæum, aut Bactrianum, cujus plures authores meminerunt; alterum Perſam vel Medo-Perſam, de quo non dubitatur. Secundò, conſtare mihi videtur, horum duorum res, ætates, dogmata, patrias, ſcripta, alia, ſæpe confundi & permiſceri, tam ab antiquis quàm à recentioribus; id quod ſolet aliàs contingere in rebus aut perſonis Synonymis, ſive Diis gentium, ſive viris illuſtribus; dum temporis vetuſtas & ſcriptorum incuria, ex rerum ſimilitudine, errorem & confuſionem inducunt. His autem relictis, quæ ſcripta aut ſcriptorum fragmenta reliquerit Zoroaſter, aut jam ſuperſint, paucis videamus.

De *Hyſtaſpe* & *Oſthane*, quorum meminerunt plures, nihil dico: cùm de iis nihil certi, de eorum dogmatibus nihil prorſus, reperiam.

Elementa, Sydera, Cœlum, pro Diis habuerunt Perſæ. E Syderibus autem Solem, ex elementis Ignem, venerati ſunt maximè: atque *Jovis* nomine intelligunt,

intelligunt, τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ, *univerſum cœli ambitum.* Alunt ignem perennem & immortalem in Pyratheiis: ut poſteà Græci in ſuis Prytoneiis; & Romani in Veſtalibus: Hebræi etiam in Templo ſacrum ignem jugiter nutriebant; Ægyptii pariter, aliæque gentes, hoc elementum ſingulari honore proſequebantur. Hic Perſarum ignis, ab *Am. Marcellino* dicitur *Ignis ille cœlitùs delapſus, apud Magos ſempiternis foculis cuſtoditus.* *Porphyrius* Diis proximum facit, aut ſimillimum, (θεοῖς γὰρ καὶ τὸ πῦρ ἀθάνατον φυλαττόμενον ἐν τοῖς ἱεροῖς, ὃν μάλιστα αὐτοῖς ὁμοιώτατον.) Stoici denique ipſum *Jovem*, in quem omnia reſolventur. Hæc Theologia, cùm *Phyſica* ſit, à propoſito noſtro non alienam eſſe duxi. *Lib.* 23. περὶ ἀποχ. *l.* 2.

Quin & totus Perſarum cultus, ſi reliquarum gentium ſuperſtitionibus conferatur, *Philoſophicus* dici meretur. Hujus compendium habes apud Herodotum, his verbis: Πέρσας δὲ οἶδα νόμοισι τοιοῖσι χρεωμένους. Ἀγάλματα μὲν, καὶ νηοὺς, &c. *Porrò ritus quibus utuntur Perſæ, tales eſſe comperi. Neque ſtatuas, neque templa, neque aras extruere conſuetudo eſt: Quinimò hoc facientibus inſaniæ tribuere, ob id (ut mea fert opinio) quod non, quemadmodum Græci, ſentiunt Deos more hominum eſſe natos, aut hominum ſimiles. Moris habent, editiſſimis quibuſdam conſcenſis montibus, Jovi hoſtias immolare: omnem gyrum cœli Jovem appellantes. Soli, Lunæque ſacrificant, & Telluri, Igni, Aquæ atque Ventis. Hiſque ſolis ſacra faciunt jam inde ab initio.---- Sacrorum autem ritum circa hos jam dictos Deos hujuſmodi quondam inſtituerunt. Perſæ quippe ſacrificaturi, nec aras erigunt, neque ignem accendunt prorſus, ſed neque libamentis utuntur, aut tibiis, coroniſve, aut molis. Verùm ut quiſque Divis hiſce ſacra facere ſtatuit, in locum mundum victimam ſiſtens, deum illum implorat,* *Li.* 1. *c.* 131, 132. ἀνθρωποφυέας.

myrto potiſſimùm cinctam geſtans tiaram. Sacrificans verò, non pro ſe ſolo privatimque vota nuncupat, ſed communiter univerſis Perſis benè precatur; imprimis quidem Regi; & inter omnes Perſas, ipſe qui ſacra facit, comprehenditur. Ubi verò carnem victimæ minutatim conſcidit, eamque elixavit, herbam ſubſternit quàm molliſſimam, maximè trifolium. Huic impoſitis carnibus Magus aſtans, THEOGONIAM accinit. Quam illi habent pro ſacro carmine aut incantatione. Ita coluerunt Deos Perſæ, præ cæteris populis, caſtè, & ſine fuco. Scio nonnulla narrari aliter de Perſis à *Strabone*, ſed vel diverſas eorum ſectas reſpicit, vel diverſa ſæcula. Illud notatu digniſſimum eſt, quod, inter faciundum ſacra, Magi cecinerint *Theogoniam.* Quæ aliud eſſe non potuit quàm carmen de *Mundi origine.* Dixerat enim antea quos Deos habuere Perſæ: nempe corpora cœleſtia, elementa, partes & regiones Univerſi. Deorum igitur Perſicorum ortus, eſt horum corporum, cœleſtium & elementarium: ſive Cœli, Syderum, & Telluris, ortus. Quæ eſt vera Theogonia antiquo-barbara. Quam quidem poſtea Græculi, qui Deos ἀνθρωποφυεῖς fingebant, in Deorum ſuorum geneologiam craſſam convertêre. Sed de his ſatis: redeamus ad Zoroaſtrem.

De Oraculis Chaldaicis, quæ Zoroaſtro tribuuntur, jam dictum eſt. Memoratur ultra à *Plinio, vicies centum millia verſuum à Zoroaſtro condita fuiſſe,* & ab *Hermippo* expoſita. Arabes prætereà referunt Zoroaſtrum tradidiſſe librum Magis, duodecim voluminibus conſtantem, *quorum ſingula corium Taurinum integrum implerent.* Hæc volumina, opinor, ritus ſacros & antiquæ magiæ fontes continebant. Denique *Suidas* recenſet plures Zoroaſtri libros, *de Gemmis, de Prædictionibus*

l. 30. c. 1.

Pocock ſpec. Hiſt. Arab. Elmacin. Hiſt. Arab.

onibus Aſtronomicis, & quatuor libros, περὶ τῆς φύσεως, *de Naturâ:* quos cæterorum omnium diſpendio libens redimerem. Nam, ſiquid erat ſcientiæ ſolidæ in iſtoc Mago clariſſimo, illius fundamenta in hiſce de Naturâ libris jacienda eſſent. Hæc autem omnia pro deperditis habemus, ſi unquam extiterint; & quæcunque ſub Zoroaſtri nomine apud nos venditantur, vel planè Apocrypha & Pſeudonyma ſunt, qualia notantur ab aliis: vel adeò nihil eximii continent, aut ſupra vulgarem Philoſophorum diſciplinam; ut, ſi genuina eſſent, apud me minuerent viri illius famam & dignationem. Ex ipſius genuinâ Philoſophiâ fragmentum unum conſervavit nobis Plutarchus, ex *Theopompo*; Alterum Porphyrius, in *De Iſ. & Oſir.*
antro Nympharum, ex *Eubulo*. Tertium, ſed minùs *Præp.Evan.*
myſticum, *Euſebius*, ex libro ſacro Perſico; quem *l.1.c.7.*
ipſius eſſe Zoroaſtri voluit. Atque hæc pauca, cum nonnullis ſententiis diſperſis, maximè apud authores Platonicos, magni Zoroaſtri ſunt exiles reliquiæ.

Utì Magorum Perſicorum origo & prima tempora ſunt incerta, ità de eorum fine & exitu non una & conſtans eſt ſententia. Cùm dolum facinúſque, occupati à Magis Imperii, ulciſci voluerunt nobiles Perſæ, *Smerdis* & ſociorum ipſius cæde non contenti, in omnes promiſcuè Magos ſæviebant; idque tanto impetu, ut, referente Herodoto, niſi noctis inter- *Li. 3.*
ventu cohibiti, neminem Magorum reliquiſſent. In rei etiam memoriam Μαγοφονίαν inſtituerunt, feſtum ſolenne Perſarum: quo die nulli Magorum fas erat prodire in publicum. Hinc imminutam fuiſſe Magorum dignitatem apud Perſas facile eſt conjicere, non autem extinctam progeniem; hâc enim ætate poſteriores erant Hoſtanes & Hyſtaſpes, famigerata nomina; conſtatque manſiſſe Magos uſque ad Alex-

andri

Diog. in proœm. andri tempora; à quo tandem hos, unà cum Impe-
rio Perſico, nonnulli deletos eſſe volunt. Neque ad-
huc his penitùs aſſentior: nam ſicut occupato à Per-
ſis imperio, non protinùs interierunt Chaldæi, (eo-
rum enim meminit Cteſias tempore Darii, cùm de
ipſius ſepulchro viſitando ageretur) ita nec à Græcis
occupato, extincti ſunt Magi; ſed ſuis adhuc ſacris
præfuiſſe videntur uſque ad tempora Heraclii, qui
Agath. li. 11. Πυρεῖα Perſica, lucos, ignem ſacrum, totamque cultûs
illius ſupellectilem peſſundedit. Huic autem religi-
oni paulò poſt ſucceſſit Mahometana, in quâ jam
hærent, extinctâ omni antiquâ ſcientiâ, occæcati
Perſæ.

Hæc de Magis: Quorum doctrina & hiſtoria non
ità difficiles eſſent explicatu, niſi jam periiſſent illius
Plin. li. 30. c. 1. argumenti ſcriptores præcipui. Quales fuere *Her-*
Arnob. li. 1. *mippus Smyrnæus*, qui, circa Ptolomæi Euergetis tem-
pora ſcripſit *de Magis*. *Pallas* etiam, referente *Por-*
phyrio (περὶ ἐποχ. li. 2. & li. 4.) *Mithræ myſteria* op-
timè collegit & explicuit. Euſebius (præp. Ev. p. 42.)
Oſtanis Octateuchum citat. Adhæc *Eubulus*, incertæ
Li. 11. adv. ætatis author, hiſtoriam *Mithræ* & *Magorum* multis
Jov. περὶ libris conſcripſit, ſecundum Hieronymum & Porphy-
ἐποχ. li. 4. *Phot. Bibl.* rium; & diverſos eorum ordines diſtinxit. Præterea
Cod. 81. *Theodorus Mopſueſtenus* tres libros compoſuit, περὶ τῆς
In proœm. *& Plin.* ἐν Περσίδι μαγικῆς. Denique authores quos citat
ut ſupra. Laertius in hoc argumento, nempe *Hermodorus* Pla-
tonicus, Ariſtotelis *Magicum*, ſive, juxta Suidam,
Antiſthenis aut *Rhodonis*, quod de Zoroaſtro tracta-
Clem. Alex. vit, perierunt. Et Zanthus Lydus, qui *Magica* ſcripſit,
Strom. 3. & Magorum à Zoroaſtro ſucceſſionem & ſeriem, juxta
Laertium, deduxiſſe videtur. Citat præterea in eo-
dem argumento Laertius *Sotionem* de ſucceſſionibus,
Dinonem de rebus Perſicis, *Eudoxum*, *Theopompum*,

Eude-

Eudemum Rhodium, & *Clearchum Solenſem.* Qui omnes deſiderantur. Hi veteres authores ſi extarent, meliùs edocti eſſemus quæ vera fuit Zoroaſtri & Magorum Philoſophia, quam omnis antiquitas celebravit. De Perſis hactenus.

CAP. VI.

De Arabum *&* Phœnicum *hiſtoriâ literariâ.*

A Perſis ad *Arabes* & *Phœnices* pergamus; utroſque antiquæ ſapientiæ famâ præclaros. Sapientiæ Arabicæ æternum monumentum reliquit *Jobus*, *Moſe* ipſo antiquior; Nobilis Arabs, φιλόθεος καὶ φιλαλήθης, cui triplex æs circa pectus integerrimum, quod nulla Satanæ tela unquam perfodere potuerunt. Virtutis heroicæ & infractæ fortitudinis exemplum. Hunc nulla adverſa, neque corporis mala, neque bonorum damna, neque ira cœli & chariſſimorum liberorum cædes, mente ſolidâ excuſſerunt. Non tantùm ſæviebant hoſtes, ſed etiam exanimabant amici; &, quod ingenuis probiſque graviſſimum eſt, ſimulatæ pietatis, occulti criminis, læſi Numinis, poſtulabant. Ille, rupis inſtar, immotus ſtetit, neque Deum, quem novit Optimum Maximum: neque ſeipſum, recti conſcium, incuſare voluit. Quantum poſſit Religio naturalis, magnum & memorabile exemplar.

Qui

Qui plura deſiderant circa eximiam hujus viri pietatem, & in ſingulis ferè Chriſtianæ religionis præceptis ſanctam vitæ morumque cognationem, adeat *Euſebium* de Demonſt. Evang. *l.* 1. *c.* 5. *&* 6. ubi hæc omnia ſigillatim percurrit. Intereà non gravabor adjicere illuſtriſſimi viri Encomium quod occurrit apud Suidam, Ἰὼβ ὁ μέγας ὄντως ἐκεῖνος καὶ γενναῖος τῆς ἀληθείας ἀγωνιστής, ὁ πρῶτος ἀνοίξας τὸ γυμνικὸν ἐκεῖνο, καὶ μέγα καὶ παγκόσμιον στάδιον. ὁ τὸν ἀντίπαλον πάσαις ταῖς καταβαλὼν ὁ μέχρι καὶ τῶν ὀστέων τὰς πληγὰς, καὶ τοὺς μώλωπας εἰσδεξάμενος, καὶ μείνας ἀήττητος ὁ σκωλήκων πλήρης, καὶ στεφανίτης. ὃν οὐδὲ θάνατος ἴσχυσε καταστρῶσαι, καὶ κονίσαι τὰ ὄπισθεν, ἀλλ' ἔτι ἕστηκεν ὥσπερ τις ἀνδρείας ἀπερίτρεπτος, ἢ ἄκμων ἀνήλατος, δι' ὅλου τοῦ βίου καταπαλαίων, καὶ καταῤῥάσσων τὸν ἀντικείμενον. οὗτος πρῶτος κατεπάλαισε τὸν διάβολον. οὗτος ἤρατο κατὰ τοῦ πικροῦ νίκης τρόπαια, οὐ νέμεα καὶ ὀλύμπια, ἴσθμιά τε, καὶ πύθια, καὶ ὅσα ἑλληνικοὶ διακομπάζουσι λόγοι, ἀγωνιζόμενος, ἀλλὰ περὶ παίδων, καὶ κτήσεως, καὶ βοσκημάτων, καὶ θεραπείας, καὶ πάσης τῆς τοῦ βίου διαγωγῆς, καὶ πτωμάτων οἰκίας, τάφους τὰς αὐτὰς, καὶ πολυάνδρεια τῶν αὐτοῦ παίδων γεγενημένας ὁ καρτερόψυχος θεασάμενος, οὓς ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ ἐπὶ τῆς τραπέζης εὐωχουμένους καὶ συνεσθίοντας κατέστρωσε σωρηδὸν ὁ παμμίαρος------ καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἡ λύσσα καὶ βασκανία ἠρκέσθη τοῦ ἀντιπάλου, ἕως αὐτὸν τὸν ἀθλητὴν γυμνὸν ἐπὶ κοπρίας ἐκκαλεσάμενος, καὶ κατάστικτον ὅλον τοῖς ἕλκεσι, καὶ πλήρη σκωλήκων ἀπεργασάμενος, θέαμα φρικτόν τε, καὶ ξένον ὅλῃ τῇ ὑφ' ἡλίου κατέστησεν, ἔτεσιν ἑπτὰ τοῖς ὀδοῦσι δαρδάπτων, καὶ τῇ γλώσσῃ λικμώμενος ὅλον τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, μέχρις ὅτου τὴν ἧτταν ἐφ' ἑαυτὸν ὁ παμμίαρος ἐνεσπάσατο, καὶ τὴν αἰσχύνην τέλεον ἐκληρώσατο. Hæc longiuſcula ſunt, ſed quæ debentur tanti viri meritis & memoriæ.

M. p. 10. *&* 14.

Præterea

Præterea Arabem noſtrum fuiſſe virum πολυμαθῆ καὶ πολυίστορα, & naturalis ſcientiæ peritum, ex ipſius hiſtoriâ liquidò conſtat; hanc, φυσιολογίαν ὅλης τῆς κτίσεως continere, ait *Suidas*; certè tam dogmata, quàm præcepta *Noachidarum*, in illis commentariis reperiuntur, & ex modo quo celebratur ab iis *Telluris origo*, ipſiuſque in Diluvio diſſolutio, quæ in ſequentibus explicanda ſunt, manifeſtum eſt, utriuſque doctrinam arcanam calluiſſe illius ſcripti authorem primum & Arabicum. Dico authorem *primum & Arabicum*; quiſquis enim fuerit qui hoc opus in hodiernam formam digeſſit, niſi totum fictitium eſſe velimus, materiam operis ex adverſariis Arabicis, de vitâ *Jobi*, neceſſe eſt deprompſerit. Neque id diſſimulavit author, nam multos reliquit Arabiſmos in opere ſuo, qui fontem ſapiunt & originem unde deducti ſunt. *Cap. 38.*

Primum hoc eſto monumentum ſapientiæ Arabicæ, & vetuſtiſſimum; nulla enim gens, ex quo perierint *Enochi prophetiæ*, monſtrare poteſt antiquioris aut æquævæ ſapientiæ ſpecimen; cùm non ſit dubium, res *Jobi* tempora Moſaica præceſſiſſe. Adeóque Literarum uſum, & Scripturæ: prætereà, notitiam Syderum: Hiſtoriæ naturalis non pauca: & denique, veri Dei cultum, ante natum *Moſem*, in Arabiâ obtinuiſſe. Et quoad literas & diſciplinam, eas, ad *Solomonis* uſque tempora, inter Arabes floruiſſe, fide dignum erit, ſi Reginam *Shebam*, quæ *Solomonem* viſum venit, Arabicam credamus: prout ex multis indiciis colligitur. *1 Reg. 10.* Hæc autem, cum exierit regno quaſi ad certamen literarium: nempe ad tentandam ſapientiam *Solomonis*, ſi famæ par eſſet & expectationi; argumento eſſe poteſt, ſapientiæ ſtudium, iſthoc ſæculo, tam in Aulâ regiâ, quàm in

ſcholis Arabicis, viguiſſe, in laude & vincendi gloriâ ambitioſum. Suppetit etiam aliud, ni fallor, & recentius, in ſacris literis, ſapientum in Arabiâ argumentum, vel exemplum: *Magos* intelligo, qui Jeſum infantem venerunt adoratum ex Oriente; hoc enim de Arabiâ libens interpretor, cùm idem ſenſerint ex Patribus plures, atque hoc ipſum ſubindicari mihi videatur à Prophetâ, *Pſal.* 72. 10. cùm pſalmum illum propheticum ultimò reſpicere Meſſiam, certum ſit. Dona etiam quæ afferebant, ſoli Arabici opes erant; atque μάγοι ἀπ᾽ ἀνατολῶν eandem gentem notare videtur ac בְּנֵי קֶדֶם filii orientis, *Job* 1. 3. Quin Orientis nomine vulgò appellari à Judæis Arabiam, notat probatque *Grotius.* (*In Matt.* 2.) Denique, ut nullus inde reſtet ſcrupulus, non tantùm Perſarum ſapientes dicebantur Magi, ſed per totum ferè Orientem nomen illud obtinuit, ut videre eſt apud Lucianum & Plinium; & ſpeciatim *Hippocum*, Arabem, inter Magos numerat Plinius. (Μακρόβ. *Plin. l.* 25. 2, *l.* 30. *c.* 1.) *Bilhamum* etiam, quem rex Moabitarum conſuluit contrà populum Iſraeliticum, (*Numb.* 22.) ſive Magum dixeris, ſive Prophetam, ex eodem hoc ordine fuiſſe, veriſimile eſt.

Inter Arabes populos, memorabiles erant *Zabii* vel *Zabaiſtæ* (iidem, ut mihi videtur, cum *Sabæis* aut eorum ſacerdotibus) gens perantiqua, & ſuo more religioſa. In horum fide & cultu aiunt Judæi primitùs educatum eſſe Abrahamum: ſed poſteà, ut unum verum Deum coleret, ab iis ſeceſſiſſe, atque dogmata eorum impugnâſſe. (*Maimon. Mor. Nev. part.* 3. *c.* 29.) Prætereà, *Moſen* in legibus ſuis formandis Zabiorum mores & ritus maximè reſpexiſſe, vult *Maimonides*; (*Ibid.*) ideoque Legiſlatore ſuo antiquiorem facit gentem iſtam, & dignam, unà cum Ægyptiâ, quam in conſiliis ſuis intueretur,

ut

ut eorum contagia effugeret. Inter hos nunquam defuiſſe Magos, ſive priſtini moris philoſophos, veriſimile eſt: & non tantùm libros pervetuſtos & traditiones jactant, ſed etiam ſe *Noachidas* eſſe gloriantur, *& fundamentum eorum religionis eſſe religionem Noachi.* Hanc quidem puram coluit *Jobus*, eorum conterraneus aut confinis: illi autem impuram, idololatriâ & inquinamentis magicis pollutam; colebant enim *Solem & Lunam, & genios indigenas*; referente Philoſtorgio. Atque eò reſpexiſſe videtur *Jobus*, cùm ſe, Arabem, purgat à Solis & Lunæ cultu, *cap.* 31. *ver.* 26, 27.

Hott. Hiſt. Orient. p. 169, 171. ex Beidavo & Keſſæo, ſcript. Arab.

Boch. Geog. l. 2. c. 26.

Quare æquum eſſe videtur ut admittamus, apud Arabes fuiſſe genuinos *Noachidas* & degeneres; ex illorum numero erant *Jobus*, cum ſuis amicis & cognatis; ex horum autem numero Zabii, aliique Arabes. Nam Arabes generatim magnam cum Noacho conjunctionem affectant aſſerúntque, & gentis ſuæ originem ab ipſo deductam etiamnum in genealogiis oſtentant. Indigenas à *Joctano*, advenas ab *Iſhmaele*, repetentes. Horum utrumque genus quædam *Dogmata Noachidarum* retinuerunt, quæ ſapientiæ Orientalis videntur mihi radices. Præterea ſi ex eâdem patriâ venerint Magi Chriſticolæ, quid ni credamus per totum hoc intervallum, ab ætate *Jobi* ad natum Chriſtum, eandem doctrinam, idem Philoſophorum genus, rariùs licet, apud Arabes permanſiſſe; præſertim cùm, aliquot ante Chriſtum ſæculis, eò profectus ſit *Pythagoras*, tanquam ad unam è quatuor gentibus præcipuis, quas, ad comparandam ſcientiam, inviſebat. Ἀφίκετο δὲ καὶ πρὸς Αἰγυπτίους ὁ Πυθαγόρας, καὶ πρὸς Ἄραβας, καὶ Χαλδαίους καὶ Ἑβραίους, diciturque verſatus eſſe cum Rege in Arabiâ, (regulo, opinor, Mago) in Babylone autem cum Chal-

Porphyr. de vit. Pyth.

 dæis

Lib.25.2. dæis & Zabrato. *Democritus* etiam apud *Plinium* dicitur, Perſidis, *Arabiæ*, Æthiopiæ, Ægypti Magos inviſiſſe.

Hæc de temporibus ante-Chriſtianis; neque literarum ſtudiis offeciſſe religionem Chriſtianam ſupponere licet, quanquam in illâ gente, forſan iiſdem non multùm profuit; inter Patres quidem Chriſtianos non memini ullum fuiſſe Arabem. Et per multa ſæcula altum erat de philoſophiâ Arabicâ ſilentium, adeò ut mollioribus ſtudiis dedita, expoliendæ linguæ, poëſi, & orationum compoſitioni, gens illa ad ſeveriores literas à multis inepta crederetur. Sæculo autem poſt Chriſtum natum ſexto præterito, exortus eſt Iſmaliſmus, ſive Lex Mahometis: &, neſcio quo fato, cum illâ religione, literarum omnium inimicâ, revixit inter Arabes philoſophiæ amor & ſtudium.

Abulphar. de orig. & mor. Arab. cum notis Pocock in ſpec. hiſt. Arab. p.164

Notum eſt, poſt ortum Mahomedis, cum novâ religione novum Imperium molitos eſſe Arabes ſive Saracenos, atque miro progreſſu magnam orbis partem armis ſuis ſubjeciſſe. Eodem tempore, philoſophandi ſtudio, quaſi redivivo, animati ſunt: & cùm in Occidentem & Europam penetrâſſent, philoſophiam Arabibus anteà incognitam & inauditam, Græcanicam nempe & Europæam, imbiberunt. Cúmque per illa tempora Ariſtotelis doctrina in Scholis & Academiis Europæis omnium maximè invaluiſſet, hanc plerumque amplexi ſunt Arabes: quàm poſteà magno ſtudio & ſtrepitu ubique propagârunt. Ex iis autem nonnulli in alias Græcorum Philoſophorum ſectas delapſi ſunt, aut ex pluribus mixtam condiderunt. Denique tanto amore flagrabant literaturæ Græcanicæ, & tot eorum volumina ad ſe transferri & Arabicè verti curabant, ut poſtea apud Saracenos potiùs quàm apud Græcos ipſos, quærendi eſſent Authores.

Maimon. Mor. Nev. par.1.c.69, 71.

thores Græci. Meritò mirari licet hanc gentem triplici œſtro ſimul percitam eſſe, religionis, belli, & literarum. Quoad priora, infrà unius ſæculi ſpatium multos magnoſque populos ſibi ſubjugaverant; & quoad literas, magnâ contentione & ſumptibus ex omnibus locis libros Græcos & Romanos arceſſi curabant. Addit prætereà *Erpenius*, *Tranſtuliſſe Arabes in ſuum ſermonem nobiliores omnes authores veterum, Ægyptiorum, Perſarum, & Chaldæorum; qui ſapientiæ omnis ac ſcientiæ primi perhibentur fuiſſe authores.* Sed quoad *Saracenos*, aut non omnes ceperat, aut ſtatim deferbuit iſte ardor: nam cùm, captâ *Alexandriâ*, *Johannes Philoponus*, qui magnam gratiam apud ducem exercitûs conſecutus eſſet, petiiſſet, ut libros philoſophicos, qui in Bibliothecis Regiis invenirentur, ei concederet; re ad Imperatorem delatâ, comburendos eſſe juſſit omnes, in calfaciendis balneis. Egregium & Imperatorium facinus! quo jam ſecundò periit Bibliotheca Alexandrina; cum ſummo damno Reipublicæ literariæ.

De Ling. Arab. p. 53.

Hott. Analec.

Librorum Arabicorum, qui ſuperſunt, theſaurus maximus eſt Bibliotheca *Feſſana*, quæ triginta millia voluminum Arabicè ſcriptorum continere dicitur. Ex ſententiâ autem Hottingeri, qui cum libris Arabicis multùm verſatus eſt, vix ullum reperies *annis octingentis antiquiorem; Iſmaliſmo autem & Alcorano nullum;* neque *Theologum*, neque *Philoſophum*, neque *Hiſtoricum*. Licèt verò non adeò antiqui ſint hodierni libri, continere poſſunt multa ex antiquioribus deſumpta, & nonnullas primævorum dogmatum reliquias. *Avicenna* ſcripſit librum de *Philoſophiâ Orientali*, cujus meminit *Tophail* in ſuâ Epiſtolâ, & ſe ait etiam ab amico ſollicitatum eſſe, ut de myſteriis ejuſdem philoſophiæ ſcriberet. Hi verò, cùm viverent.

Analec. Hiſt. Theol.

Philoſ. Autodidac.

rent ambo multis ſæculis poſt ortum Mahomedis, indicio eſt, non prorſus exoleviſſe apud Arabes illius temporis, priſtinæ philoſophiæ memoriam; ſed ab alienis forſan, magis quàm ſuis, hauriendam monumentis.

Mor. Nev. par.3.c. 29. Quoad libros Zabiorum, multos recenſet *Maimonides*: plerumque, opinor, ſuppoſititios. Optandum eſſet maximè, ut Rabbinus ille clariſſimus, qui, cum magno apparatu, doctrinam Zabiorum inſtauravit, applicuitque ad interpretandas leges Moſaicas, probatam nobis dediſſet antiquitatem, ſimul & authoritatem, iſtorum librorum, quos vidit ſequiturque in enarrandâ Zabiorum Theologiâ. Niſi enim pertigerint ad tempora Moſaica, & religionem rituſque retulerint *Moſi* coævos aut antiquiores, his ſuperſtructæ interpretationes carent fundamento; quippe iniquum eſſet, verba Ligiſlatoris ad poſt-natas ſuperſtitiones propellere & accommodare. Sed hæc obiter. Cætera ſcripta Arabica quærenda ſunt in *Bibliothecâ Orientali Hottingeri*, & aliorum, qui hanc materiam datâ operâ tractârunt. Denique, quoad Dogmata Philoſophica Arabum, Philoſophorum *Abr. Eccl. Hiſt.Arab. c. 12.* ſecta antiquiſſima, cujus ſuppetit memoria apud Arabes, perhibetur illa *Dahritarum*. Qui, tam de Mundi, quàm de Animarum, origine & exitu, malè ſenſiſſe videntur. Hunc enim æternum eſſe volunt, ex utrâque parte: illas ex neutrâ; traduces nempe, & morituras. Unde horum commune ſcitum erat, *Uteri pariunt, Sepulchra deglutiunt*: quo rerum omnium ortum & interitum denotabant. Ac proinde Philoſophos iſtos primæ antiquitatis titulo inter Arabes, malè ornatos eſſe cenſeo: cùm illud ab *Ariſtotele*, alterum ab aliis recentioribus, hauſiſſe videantur. Niſi forſan craſsè nimis & incorrectè, quod

ſæpius

ſæpius accidit, antiquorum ſententias, alii poſt alios, repetant. Id quidem conſtat, poſt Mahometis tempora, ſapientiam Arabicam in fabulas & fœditatem degeneráſſe. Et niſi extitiſſent in ſacris literis ſpecimina quædam præſtantioris indolis inter Arabes, gentem illam in Philoſophorum cenſu vix inſeruiſſem. Conſtat enim, à multis ſæculis, figmentis & allegoriis, ad faſtidium uſque, luxuriáſſe ingenium Arabicum. Sed de his hactenùs.

Jam ventum eſt ad *Phœnices*; populos peranti- *Phœnices.* quos, ad imam oram maris Mediterranei ſitos; quorum magnas copias patriâ expulit Dux Iſraelitarum *Joſhua*. Hanc gentem cum primis literatam fuiſſe extra dubium eſt; ipſæ literæ horum inventa dicuntur; Græcis ſaltem authores erant literarum, ſub auſpiciis *Cadmi*, ante bellum Trojanum. Numeros etiam inveniſſe dicuntur & Arithmeticam; prætereà Aſtronomiam & Syderalem ſcientiam; adhæc Nauticam & nova per Oceanum itinera. Denique ipſam quodammodò Phyſiologiam, ſi *Poſidonio* creditur, aut modum Philoſophandi per hypotheſes. Imò, ne quid eorum laudibus deſit, omnigenæ philoſophiæ divites ait *Strabo*, πάσης τῆς ἄλλης φιλοσοφίας εὐπορίαν *Lib. 16.* πολὺ πλείστην λαβεῖν ἔστιν ἐκ τούτων τῶν πόλεων. Loquitur autem de civitatibus Phœniciis.

Quæ gens uſpiam Reipublicæ literariæ incrementis tantum contribuit? Quæ tot inventorum gloriam ſibi vindicare poteſt; aut latiùs, emiſſis coloniis, propagavit? Prætereà, *Thales* & *Zeno*, duarum apud Græcos ſectarum principes, Phœnices erant, aut à Phœnicibus oriundi. Neque minùs ad Phœnices, quàm ad Chaldæos & Ægyptios profectus eſt *Pythagoras*, ut ſcientias Mathematicas addiſceret. *Porph. in vit. Pyth.* Denique præceptor Pythagoræ, *Pherecydes*, in legendis.

dis *ſecretis Phœnicum libris*, ſeſe exercuiſſe dicitur: Voc. Φερεκυδ. ſibiipſi præceptor ſimul & diſcipulus. Ità *Suidas*, αὐτόν δὲ, οὐκ ἐσχηκέναι καθηγητὴν, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀσκῆσαι κτησάμενον τὰ Φοινίκων ἀπόκρυφα βιβλία. *Ipſum quidem*, de Pherecyde loquitur, *non habuiſſe præceptorem, ſed ſeſe exercuiſſe, comparatis myſticis vel reconditis Phœnicum libris.* In Phœnicum laudes non parum propendeo, ſed illud unum tardiùs à me creditur, quod à *Strabone* fertur & à *Sexto Emperico*, Philoſophum Phœnicem, dictum *Moſchum*, *Atomorum* hypotheſin, ante tempora Trojana, inveniſſe; verba *Strabonis* hæc ſunt, Εἰ δὲ δεῖ Ποσειδωνίῳ πιστεῦσαι, καὶ τὸ περὶ τῶν ἀτόμων δόγμα, παλαιόν ἐστιν ἀνδρὸς Σιδονίου Μόχου πρὸ τῶν Τρωϊκῶν χρόνων γεγονότος. Nec Adver. Mathemat. p. 367. aliter *Sextus*, Δημόκριτος δὲ καὶ Ἐπίκουρος ἀτόμους (ἔλεξαν εἶναι τὰ τῶν ὄντων στοιχεῖα) εἰ μή τι ἀρχαιοτέραν ταύτην θετέον τὴν δόξαν, καὶ ὡς ἔλεγεν ὁ Στωϊκὸς Ποσειδώνιος, ἀπὸ Μόχου τινὸς ἀνδρὸς Φοίνικος καταγομένην. Vides rem totam in unius Poſidonii fidem referri, & de hujus fide utrumque authorem ſubdubitare; cùm itaque *Atomorum* hypotheſin invexiſſe *Leucippum* aut *Democritum* multò plures, & probatioris fidei teſtes affirment: & inter alios hujus ipſius *Poſidonii* diſcipulus *Cicero*: his ego libentiùs aſſentior; maximè, cum idem *Cicero* huic philoſopho *falſidici* notam adjicere non vereatur: *Quædam etiam Poſidonius, pace magiſtri dixerim, comminiſci videtur.* (l. de Fato.)

Prætereà non videtur mihi ſapere indolem antiquiſſimorum temporum iſte modus philoſophandi per *hypotheſes* & principiorum *ſyſtemata*; quem modum, ab introductis Atomis, ſtatim ſequebantur philoſophi. Hæc Græcanica ſunt, ut par eſt credere, & ſequioris ævi. Duraſſe mihi videtur ultra Trojana tempora philoſophia traditiva, quæ ratiociniis &

cauſarum explicatione non nitebatur, ſed alterius generis & originis doctrinâ, primigeniâ & πατροπαραδότῳ. Denique in Phœniciâ *Sanchoniathonis* philoſophiâ nulla occurrit mentio aut memoria Atomorum vel dogmatis atomici; licèt de rerum ortu & mundi primordiis diſertè agatur, ubi maximè de hujuſmodi principiis tractandi locus eſſet. Quare his expenſis, credendum eſt potiùs à Poſidonio hoc dictum eſſe, aut negligenter, aut per invidiam; cùm non deſint in omni ævo qui Inventorum laudes ab authore recenti in antiquiorem rejiciant. Sed pergamus in propoſito.

Circa Theologiam aut Philoſophiam Phœniciam nihil ſupereſt, quod ſciam, præter illud excerptum ex *Sanchoniathone* quod conſervavit *Euſebius*, ex interpretatione *Philonis Biblii.* Ejuſdem etiam operis Phœnicii, & Interpretis Græci, meminit Porphyrius: qui Tyrius erat, patriâ linguâ dictus *Malchus.* Scripſiſſe dicitur Sanchoniathon ante tempora Trojana à Porphyrio & Euſebio; quibus aſtipulatur, in rebus Phœniciis verſatiſſimus, Bochartus. Quoad ingenium viri, ſi id rectè nobis depinxit Philo, aptiſſimum habuit ad Philoſophiæ ſtudium: dicitur, πολυμαθὴς καὶ πολυπράγμων, καὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς, ἀφ᾽ οὗ τὰ πάντα συνέστη, παρὰ πάντων εἰδέναι ποθῶν. *Multifariam doctus & curioſus, & præcipuè diſcendi cupidus ex quibus initiis, aut primordiis, omnia conſtituta ſunt.* Hoc primum maximumque Philoſophi officium eſt, in rerum Origines inquirere. Atque patet itidem ab hoc fragmento authoris, eum imprimis Κοσμογονίαν inſtituiſſe, ſumpto initio ab antiquo Chao. Dein Ἰλὺν primigeniam, tanquam materiam proximam aut ſeminarium ſtatuiſſe, unde proveniebant prima rerum ſtamina; earum ſcilicet quæ in ſuperficie telluris genitæ fuere.

Præp. Evang. li. 1.

Theor. Tel. li. 2. c. 7. Hæc doctrinæ noſtræ prorsùs conſentiunt, ut ſuis locis vidimus. Cùm verò hanc phyſiologiam, ἐκ τῆς κοσμογονίας Ταάυτου ſumpſiſſe ſe fateatur, in ſequentibus ubi de Ægyptiis tractabitur, plura quæ huc ſpectant adjiciemus.

Hæc ſuæ hiſtoriæ præmiſit Sanchoniathon more Antiquorum; qui in hiſtoriis ſuis contexendis pedem referre ſolent ad prima rerum temporumque initia. Sed ſcripſit etiam ſeorſim plura philoſophica, ſecundùm Suidam; nempe περὶ τῆς Ἑρμοῦ φυσιολογίας, & Αἰγυπτιακὴν θεολογίαν. Hæc ſi ad manus noſtras perveniſſent, circa doctrinam Phœniciam aut ſapientiam Orientalem exigua aut nulla eſſet controverſia. Deſiderantur prætereà qui res Phœnicias ſcripſerunt, patrio ſermone, *Theodotus*, *Hypſi-*
Orat. contra Græ. *crates* & *Mochus*; Quos Græcè tranſtulit, ſecundùm Tatianum, *Chætus*, vel *Lætus*. Mochum autem illum
Ibid. eundem eſſe ſuppono cum *Moſcho* Strabonis, qui Atomorum dogma invexiſſe ferebatur. Cum Mo-
Li. 1. Antiq. c. 4. cho conjungit Joſephus *Heſtiæum* & *Hieronymum Ægyptium*, rerum Phœniciarum Scriptores; Μῶχός τε καὶ Ἑστιαῖος, καὶ πρὸς αὐτοῖς ὁ Αἰγύπτιος Ἱερώνυμος, οἱ τὰ Φοινικικὰ συνταξάμενοι, συμφωνοῦσι τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις: loquebatur autem de Diluvio & Antediluvianorum longævitate. Speciatim quoad Hieronymum, dicit eum conſcripſiſſe τὴν ἀρχαιολογίαν τὴν Φοινικικὴν, *Phœnicum Archæologias*. Quæ apud antiquos, res etiam naturales complecti ſolent; idque hoc ipſo ſpecimine comprobatur. Alii ſunt prætereà rerum Phœniciarum ſcriptores; Hi autem in re noſtrâ, hoc eſt Philoſophicâ, maximè deſiderari mihi viſi ſunt. Jam ad alias gentes pergendum.

CAP.

CAP. VII.

De Hebræis, eorumq; Cabalâ.

SUperſunt *Hebræi* & *Ægyptii*; Inter quos lis eſſe ſolet de primatu & antiquitate in re literariâ. Sed quem unquam Græcorum legimus adiiſſe Judæam ad capiendum ingenii cultum: quem non in Ægyptum deſcendiſſe? unde miratus eſt *Lactantius*, Inſt. li. 4. c. 2. quod cum Pythagoras, & poſtea *Plato*, aliique *amore indagandæ veritatis accenſi, ad Ægyptum, & Magos, & Perſas uſque penetrâſſent, ad Judæos tamen non acceſſerint*. Argumentum non obſcurum, Gentem iſtam, tunc temporis, literarum nomine non claruiſſe. Quoad Origines Judaicas, admodum ignotæ erant Gentibus: quare habiti ſunt Judæi à pleriſque, aut pro indigenis Ægypti, ex eâdem ſtirpe oriundis: aut pro inquilinis vilibus & nullius numeri. Nulla autem gens eſt, ex toto humano genere, cujus origo & primæva hiſtoria tam certò claréque nobis innoteſcit ac gentis Judaicæ. Quod ſacris literis & commentariis *Moſaicis* integrè debemus.

Quùm autem omnes antiquæ gentes, ſaltem ex ſententiâ noſtrâ, ſapientiæ cujuſdam reconditæ cuſtodes eſſent, hæc etiam inter Hebræos quærenda eſſe videtur. Notum eſt verò in diſciplinis Mathematicis aut Philoſophicis nunquam præcelluiſſe hanc gentem; neque in cæterarum artium ſtudiis, aut id genûs ullo humani ingenii eximio fœtu. Unde illud

Joſ. cont. Apion.l.2. acerbè dictum ab *Apollonio*, Judæos ἀφυεστάτους εἶναι τῶν Βαρβάρων. Καὶ διὰ τοῦτο, μηδὲν εἰς τὸν βίον εὕρημα συμβεβλῆσθαι μόνους. *Barbarorum eſſe ineptiſſimos: ideoque ſolos illos, nullum inventum vitæ utile, peperiſſe.* Quæ autem apud ipſos erant Scholæ & Academiæ priſtinæ, non tam ad Encyclopædiæ ſtudia, ut ſolent hodiè, formatæ & compoſitæ erant, quàm ad religionis inſtituta, & dona prophetica imbibenda. Nulla enim gens per terrarum orbem, nullus populus, tantùm abundabat Prophetis, ac viris cœleſti ſpiritu tactis, *Vid. Seph. Coſri.* quantùm Judæi: ut ipſi ſolo & climati vis aliqua divina inhæſiſſe videretur. At præter illa effata & oracula divina, aiunt ſe conſervâſſe, à temporibus *Moſis*, vel etiam ipſius *Adami*, Doctrinam quandam arcanam, dictam *CABALAM*, quæ utriuſque mundi myſteria recludit, naturalis & inviſibilis; atque omnium gentium, tam antiquam ſapientiam, quàm novam eruditionem, ſuperat.

Reſtat igitur id unicè quærendum quoad literaturam Judaicam, ſiquid ſolidi & ſinceri extet hodiè, aut unquam extiterit, de hâc doctrinâ Cabaliſticâ: Dico, *aut unquam extiterit*; quanquam enim dubitare non liceat *Moſem* fuiſſe virum ſapientiſſimum, & arcana naturæ ac divinæ providentiæ percalluiſſe; quantum tamen hujus arcanæ cognitionis Iſraelitis impertiverit, incertum eſſe videtur. Certúmque eſt, id, quantumcunque fuit, ex illo tempore multis modis depravatum eſſe; & ſub nomine *Cabalæ*, varia ingeniorum figmenta, & nugaces methodos eruendi, neſcio quæ, myſteria, à malè feriatis Rabbinis, ſuis diſcipulis quotidiè obtrudi.

Quamobrem qui tentare cupiunt, ſiquid ſuperſit incorrupti in Cabalâ Judaicâ, atque à genuinis ſpuria, à veris fictitia ſecernere vellent, oportet eos

amputare,

amputare, *primò*, Cabalam illam Literalem, vel Numeralem, vel Grammaticam; quæ ex literis Alphabeti, Divinorum nominum, aut vocabulorum in ſacrâ ſcripturâ, neſcio quos ſenſus arcanos condere & contexere ſatagit. Sed hujuſmodi luſus & argutiolæ longè ſubſidunt infrà dignitatem ſpiritûs ſancti; quem non tantùm eorum conſcium, ſed & artificem eſſe, ſi pro veris habeantur, oportet ut ſupponamus. Secundò, Magica omnia & ſuperſtitioſa reſecanda ſunt; quæ ex abuſu Cabalæ prognata, cum eâ ipsâ jam ſæpiùs permiſcentur. Tertiò, notiones vulgares verbis non vulgaribus prolatæ, non ſunt habendæ pro verâ Cabalâ. Hoc vitium irrepſit in omne genus literaturæ myſticæ, ſub larvâ alicujus *numeri*, *ſymboli*, *vocis barbaræ*, *figuratæ aut fictitiæ*, res communes & vulgò notas, cum magnâ pompâ proponere. Quod facile videre eſt in nonnullis ſymbolis Pythagoricis, Ægyptiorum hieroglyphicis, Hermeticorum barbariſmis, & Cabaliſtarum quandoque philoſophematis. Hiſce autem omnibus reſectis, exiguum eſt quod ſupereſt de Cabalâ Judaicâ; cujus jam partes & formam paulatim videamus.

Cabalam igitur, docendi gratiâ, in *Nominalem* & *Realem* diſtinguimus. Hæc res ipſas propiùs attingit, licet obſcuriuſculé. Altera, ut dictum eſt, occupatur tota in uſu myſtico literarum, nominum, & numerorum: adeóque, ex notis Alphabeti, nominibus Dei, ſacri textûs literis, ſyllabis, & dictionibus: numeris denique & numeralibus, myſteria ſua exculpit. Nominalis illa diſtinguitur in tria genera: quæ ſolent appellari *Gematria*, גִימַטְרִיָא: *Notarikon*, נוֹטָרִיקוֹן: *Themura*, תְּמוּרָה: Vocabula, quæ plus ſatis novitatem olent: totumque artificium arguunt figmenti humani. *Gematria* eſt, quæ, cùm diverſæ

diverſæ dictiones eundem numerum literis ſuis exprimunt, unam per aliam ſecreto modo explicat. *Notarikon*, quo, alicujus vocis aut vocabuli ſingulas literas, totidem dictiones integras, alterius ſignificationis, connotare obſervatur. *Themura* denique, eſt ars tranſmutandi dictionem unam aut plures, in alteram aut alias plures, per literarum tranſpoſitionem. Harum rerum exempla habes apud omnes authores qui hanc materiam tractant: (*Capnionem, Schinlerum, Rittengelium, Hottingerum*, alioſque innumeros:) quæ ſi perſcriberem, lectori eſſem faſtidio. Sed ne forſan injuriâ videar hanc culpam aut has ineptias affingere Judæis, unicam periodum ex
Cab. l. 3. *Reuclino* adjiciam, unde ſatis patebit, quale ſit hoc artificium Cabaliſticum: tantique id facere Judæos, ut exinde repetendam eſſe cenſeant omnem ſapientiam, tam *Moſis* quàm *Solomonis. Dixit Ramban in Geneſeos exordio, quod ejuſcemodi omne Moſi traditum per portas intelligentiæ, contentum eſt in lege divinâ Judæorum, vel ſenſu literali vel allegorico, per dictiones, vel Arithmeticas ſupputationes, vel Geometricas literarum figuras, ſive deſcriptas, ſive tranſmutatas: vel harmoniæ conſonantias ex formis characterum, conjunctionibus, ſeparationibus, tortuoſitate, directione, defectu, ſuperabundantiâ, minoritate, majoritate, coronatione, clauſurâ, aperturâ, & ordine, reſultantes: Et per illam legem à divino ſpiritu adeptus eſt Solomon omne quod noverat, & ſapientiam ſuper ſapientiam omnium Orientalium & Ægyptiorum.* En fontes ſapientiæ Cabaliſticæ. Hæc & hujuſmodi, apud nos, ſunt puerorum ſtudia & deliciæ. Referunt enim maximè Anagrammata,& Chronogrammatiſmos, & ejuſmodi ludicra, qualia ſciolis & ſemidoctis permittimus, ſed nunquam in cenſum veniunt ſanæ literaturæ aut ſapientiæ.

entiæ. Illud prætereà vitio vertendum eſt his δοκησισόφοις, quod in rebus ſacris hoc modo ludant & ineptiant. Materiam tenuem & vulgarem quovis modo tractare, diſcerpere, convellere, dilacerare, tranſponere, animi exercendi gratiâ haud vetitum eſt; ſed textui ſacro, nominibuſque Dei, oportet adhibere reverentiam: In his tamen duobus potiſſimùm artem ſuam nugatoriam exercere ſolent. Quoad nomina divina, in iis latere myſteria, aut vim ſingularem, ſemper ſtatuerunt Cabaliſtæ; Tria autem potiſſimùm ab iis celebrantur Dei nomina, nomen *Tetragrammaton*, nomen *duodecim Literarum*, יהוה & nomen *quadraginta duarum literarum*. Quoad nomen *Tetragrammaton*, notum eſt ei ſanctitatem quandam & venerationem Judæos univerſim ſemper tribuiſſe, ideóque non à populo, ſed à Sacerdote tantùm: & non niſi in ſanctuario, idque tempore ſolenni, hoc nomen prolatum fuiſſe. Denotat, ut aiunt, ipſiſſimam Dei eſſentiam, qualis eſt in ſeipſo, ſive in ſtatu ante mundano, præcedenter ad omnia ipſius opera externa; ideóque vocari, ut ait *Maimonides*, *Mor. Nev.* *Schem Hammephoraſh Nomen expoſitum, quia clarè & par.1.c.16.* *citra ullam æquivocationem, de ſubſtantiâ creatoris docet.* שם המפורש Reliqua autem Dei nomina aliquam virtutem aut excellentiam divinam connotant, ad opera externa referendam. Quoad alia duo nomina, *duodecim, aut quadraginta duarum literarum*, quid ſint, nullibi memoratur. Sed neutrum eorum fuiſſe unicum vocabulum, at ſententiam, aut ſententiolam, quæ totidem literis conſtabat, rectè videtur notaſſe idem *Maimonides*. Denique, quæcunque ſub hoc capite occurrunt apud Cabaliſtas, ultra ea, quæ commentatus eſt *R. Moſes Maimonides de nominibus Dei*, *Ib.c.61, 62.* *eorumque poteſtate*, pro fictitiis aut pſeudomyſticis

habeo,

habeo, quibus immorari haud operæ pretium eſſet.

His ita notatis de Cabalâ Verbali, æquum eſſe videtur hanc partem, tanquam membrum inutile aut malè ſanum, amputare à cætero corpore. Atque alteram Cabalam, ſive Cabalæ partem, quam diximus *Realem*, ad examen rationis adducere: Duo ſunt in Cabalâ Reali, præ cæteris, ut mihi videtur, inſignia Capita: Doctrina *Sephiroth*, & doctrina *Quatuor Mundorum*, vel Syſtematum. Hæc utramque paginam faciunt, & ubique celebrantur in illâ philoſophiâ myſticâ: ab his igitur, tanquam exemplis primariis, quid de reliquis, minoris notæ, ſtatuendum ſit, facilè judicabimus.

Vid. Apparat. in Lib. Zohar part. 4.

Sephiroth Cabaliſtica ſunt decem: & in tabulis ſuis diſponuntur variis modis; quandoque per modum columnarum, quandoque circulorum, quandoque ſub formâ & lineamentis humani corporis, quandoque aliter. Nomina autem ſunt, *Kether*, *Cochma*, &c. Neque refert quo depingantur modo.

Sephir. 1. כתר Corona.	6. תפארת Pulchritudo.
2. חכמה Sapientia.	7. נצח Victoria, vel æternitas.
3. בינה Prudentia.	8. הוד Gloria.
4. גדולה vel חסד Magnificentia, vel benignitas.	9. יסוד Fundamentum.
5. גבורה Severitas.	10. מלכות Regnum.

En decem Nomina aut Voces, quas *Sephiroth* appellant, & ubique crepant Cabaliſtæ; ſed quæ notio, qui ſenſus ſubeſt ſingulis, parùm conſtat. Communis ſignificatio horum vocabulorum ſatis nota eſt: hoc autem in loco neſcio quid magni & ſacroſancti involvunt, aut involvere creduntur: ac ſi omnis ſapientiæ, tam divinæ quàm humanæ, theſauri, hiſce decem capſulis abſconditi laterent. Aperi, quæſumus, Theſauros tuos, Myſta Cabaliſtice, ut quid intus ſit, videamus; primâ enim facie nihil præ ſe ferunt ſingulare aut eximium. Viſne ut hæc ſint totidem rerum claſſes & ſumma genera, quas vulgò appellant Categorias? Sed nimis recens eſt illa doctrina, neque ad hæc capita revocari poſſunt rerum omnium cognitarum ordines & multitudo. Viſne *Platonicam* Triadem, vel etiam Chriſtianam hìc occultari? Sed non reſpondet numerus, neque illud dogma recipiunt Judæi. Vis denique alias naturas divinas, & numero plures, hìc intelligi? vel divinas & humanas, ſimplices & compoſitas, ſuperiores & inferiores? Fac tantùm ut innoteſcat vis cujuſque Sephiroth clarè & diſtinctè, nos paratos invenies ad amplectendam veritatem, à quocunque fonte profluentem.

Conſulamus igitur, ſi libet, harum Tabularum Expoſitores: atque etiam Lexica Cabaliſtica; ut diſcamus, primò, quid ſibi velint *Sephiroth* in genere & complexim: Dein de ſingulis quæramus, Quid Nomen cujuſque, Quid notio & natura ferant. Per Sephiroth in genere, eorumque gradus, *Emanationes* rerum à Deo, qualeſcunque & qualitercunque, intelligere videntur. Dico *qualitercunque*, nam indiſtinctè & confusè hæc omnia efferunt; & non tantum Sephiroth, ſed etiam *Mundum Aziluthicum*, de

quo poſtea: & *Adam Cadmon* quod appellant, aliaque, per modum emanationis à Deo provenire ſtatuunt. Sephiroth autem dicuntur, ſive Numeri, (ex nonnullorum interpretatione) *reſpectu Infiniti*; *ſicut enim ab Uno numerali profluunt omnes numeri, ita Sephiroth emanârunt ab uno primo Infinito.* Hæc præterea nuncupant *Ideas* & *Exemplaria* ſapientiæ divinæ, & operationis divinæ media aut inſtrumenta: cum aliis innumeris characteribus incerti ſignificatûs, in quibus repetendis horas malè collocarem. Quare id potius diſpiciendum, ſi in ſingulis ſeorſim explicandis quicquam nos clarius doceant.

Port. Cœl. diſſ.8. c.8.

כתר

Primum Sephiroth eſt *Kether, Corona*: De quo, ſi *Lexicon Zohar* conſulamus, pauca dicuntur, & frigidè. *Sicut corona*, inquit, *eſt ſuprema omnium veſtium corporis, ſic hic modus ſummitas eſt Aziluth, vel circumſcribit Aziluth.* *Expoſitoris* autem Tabulæ Sephiroticæ hæc ſunt Verba: *Prima Sephirah eſt circulus Arick Anpin*, i.e. *Longâ facie præditi, ſeu Longammi, & coronæ ſummæ, quam denotat apex literæ jod nominis Tetragrammati. Hæc circa ima emanationis ſuæ vocatur Longus & Non-ens, circa ſumma verò Infinitum: In medio habet tria capita, propter quæ dicitur Antiquus Dierum.*

Ne ſcintillam quidem lucis hìc video. Obſcura per obſcuriora, Dubia per ambigua: dum explicari dicuntur, plurium rerum incertarum accumulatione magis obfuſcantur. Sed quò nihil deſit aut deſideretur in ſuâ explicatione, varia cognomina & ſubalternas notiones ejuſdem Sephiroth, ſubnectit Author, his verbis: *Cognomina & ſubordinata hujus Sephiræ,* ſunt, 1. *Lux: nam* אין סוף *Infinitum, &* אור *Lux, numeris æquipollent.* 2. *Cauſa cauſarum.* 3. *Color niger.* 4. *Lorum Phylacterii capitis dextrum.* 5. *Ehjeh.* 6. *Fons*

ſine

ſine fundo. 7. *Miſericordiarum Pater.* 8. *Aleph magnum.* 9. *Timor domini.* 10. *Lux inacceſſibilis.* 11. *Dies Æternitatis.* 12. *Privatio.* 13. *Mens.* 14. *Tredecim oracula miſericordiæ.* 15. *Hic, Ille.* 16. *Nihil.* 17. *Oriens.* 18. *Caput album.*

En octodecim notas & characteres primi Sephiroth, ad illuſtrandum ipſius naturam & virtutes. Ego verò ingenuè fateor, per hæc additamenta aut appendices me nihil plus ſcire aut ſapere. Hoc certè ſcio, Rem quampiam malè definiri aut explicari per metaphoras, allegorias, aliaſque locutiones figuratas: multò magis per rationes ſibi invicem oppoſitas & repugnantes. Aiunt autem, ut vides, hoc primum Sephiroth eſſe *Album, Nigrum, Lucem, privationem, Nihil.* Ecquiſnam hinc inſtructior eſt à doctrinâ primi Sephiroth? aut certior factus quid negat, quid affirmat, quid in ſe continet? vera ſint an falſa, quæ nos docet, aut docere videtur?

Quare cùm in hoc primo tentamine nihil profecerimus, age, experiamur, ſi placet, in ſecundo Sephiroth: ſi forte illic apertiùs ſeſe explicent Cabaliſtæ. Secundum Sephiroth dicitur *Cochma, ſapientia.* חכמה *Cochma*, inquit Lexicon Zohar, *eſt initium actuatæ Idealitatis: Caput & principium Aziluth.* Prætereà, in doctrinâ metallicâ, inquit, *Cochma eſt gradus plumbi, vel ſalis primordialis, in quo latet plumbum ſapientum.* Profit tibi, Lector, hoc quicquid eſt commentarii, mihi quidem inutilis. Expoſitorem prætereà conſulamus, de cognatis & adjunctis hujus Sephiroth. *Cognomina & ſubordinata Cochma,* inquit, *ſunt,* 1. *Jah.* 2. *Jod Tetragrammati.* 3. *Principium.* 4. *Primogenitura.* 5. *Voluntas.* 6. *Terra viventium.* 7. *Jeſch, Ens ſeu Eſſentia.* 8. *Lux primitiva.* 9. *Triginta duæ Semitæ Idearum.* 10. *Septuaginta legis ſpecies.*

11. *Bellum.* 12. *Judicium.* 13. *Amen.* 14. *Liber.* 15. *Sanctum Sanctorum.* 16. *Informe.* 17. *Profundum cogitationis.* 18. *Cogitatio.* 19. *Formido.* 20. *Eden.* 21. *Olei unctionis ſcaturigo.* 22. *Vinum aſſervatum ab orbe condito.* 23. *Quis.* 24. *Membrum virile ſummum.* 25. *Verbum, ſeu Oratio.*

Deus bone, Quæ ſtrues rerum & verborum! ſine calce & arenâ: ſine nexu, ſine ordine, ſine cognatione. Locutiones tralatitiæ, peregrinæ, obtortæ. Expoſitiones promittunt, afferunt ænigmata, aut vaga ſomnia: & dum ſe profitentur interpretes, cæcis ambagibus argumentum confundunt. Quid aliud hoc eſt, quàm ludibrio habere mentem humanam? & pro veritate ſolidâ, rerum umbras aut nuda figmenta proponere. Si bonâ fide nobiſcum agere velint Doctores Cabaliſtici, tam in hac ſuâ Decade Sephiroticâ, quàm in ſuo Mundorum quaternione, iis duo peragenda ſunt; Dicendum primò, quas ſequantur rerum notiones generales: Quæ principia, & prima fundamenta cognitionis; niſi enim in his conventum fuerit, de reliquis, quæ ab his dependent, fruſtra diſceptabitur. Nos conſuetas & ubique receptas rerum rationes amplectimur, & quæcunque cadunt in conceptum humanum diſtinguimus, primò, in Creatum & Increatum, Finitum & Infinitum. Creatum autem quodcunque, vel eſt ſubſtantia, vel modus ſubſtantiæ, vel relatio. Subſtantia item dividitur in Corpoream & Incorpoream: atque hæc denique in ſuos ordines & gradus. Hæc eſt communis ſemita, ſeu potiùs ſcala intellectûs humani, quâ ab imis ad ſumma aſcenditur, atque itidem deſcenditur à ſummis ad ima. Quicquid percipimus, intra hos limites continetur: Quoties igitur definiendum eſt aliquid & circumſcribendum, reducitur primùm ad

ad ſuum locum in hâc ſcalâ, quaſi ad ſuum genus & familiam. Dein, iis ſignatur proprietatibus, quibus ab aliis ſui generis diſtinguitur. Unde oritur notitia illius rei diſtincta, & à cæteris omnibus ſeparata.

Prætereà, Quùm in omni arte aut ſcientiâ ſint quædam vocabula, aut prorſus nova, aut proprii ſignificatûs, ab uſu quotidiano alieni: ne novo Lectori fraudem faciant, ſolent docti, in ſingulis ferè diſciplinis, Lexica aut Gloſſaria componere: ubi dictionibus notis & explicitis, minùs notarum ſenſus & propoſitum exprimitur. Hâc methodo perinde utendum erat Doctoribus Cabaliſticis, ut de eorum ſententiâ conſtaret. In omni enim ſcientiâ, ut de principiis & notionibus ſummis, ità ſecundò de verbis, eorumque uſu & acceptione, conveniendum eſt. Duo igitur, ut diximus, deſiderantur in philoſophiâ Cabaliſticâ, ut, ſiquid valeat, necne, dijudicemus: primò, principiorum notitia & conſenſus, ſive Scala Logica, ut ità dicam, rerum & notionum: Dein Gloſſarium, de vocum & verborum expoſitione.

Sed ut pergamus in propoſito examine: Placetne ut tertium Sephiroth ordine jam proſequamur? Et dein quartum, quintumque, & ſic deinceps. Sed quo duce? aut quo fructu? Hactenus enim operam luſimus in hoc ſtudio, & apud hos interpretes: Neque clariora nobis ſuppeditant documenta in ſequentibus, ſed quo magis deſcenditur ad inferiora Sephiroth, eo magis inter nebulas & caliginem ſeſe abſcondunt. Vereor igitur nè tædio eſſem Lectori, ſi in his tenebris errantem diutiùs retinerem. Pergamus potiùs, ſi libet, ad alterum caput hujus doctrinæ Cabaliſticæ, quod de *Quatuor Mundis* inſtituitur: & periclitemur iterum, ſi forte in hac

parte

parte diſquiſitio noſtra magis ex animo ſuccedat.

Quatuor Mundi Cabaliſtici ſunt, *Aziluth* (אצילות), *Briah* (בריאה), *Jetzirah* (יצירה), *Aſhiah* (עשייה), Qui reddi ſolent *Mundus Emanationis*, *Creationis*, *Formationis*, & *Fabricæ vel Factionis*. Et in horum ſummitate collocant *En Soph* (Infinitum) ſive, ut alii appellant, *Mundum Enſophicum*: cæterorum omnium primam radicem. Sed quæ nova Syſtemata, inquis? Quos novos mundos, inviſos & inauditos antea, nobis affers? Mundum Increatum ſive Idealem, creatumque agnoſcimus: atque hunc partiri ſolemus in Corporeum & Intellectualem: Neque ullus prætereà rerum univerſarum ordo cadit in cogitationem aut intelligentiam humanam. Audiamus utcunque quid philoſophantur Cabaliſtæ, de naturâ, formâ, aut apparatu horum mundorum.

Quoad mundum *Aziluthicum*, Lexicon Zohar explicat, ſuo more, tam in genere, quam in ſpecie, quid *per Aziluth* intelligendum ſit; & ne Lectorem fraudare videamur quocunque lumine, utrumqne apponendum duximus. *Aziluth eſt ſyſtema emanantium. Evacuato primùm loco pro mundis, non contingebant ſe Lux infiniti ambiens, & Lux vacuo immiſſa: Sed Lux infiniti in vacuum illud influebat per lineam, canalemve quendam tenuem. Illaque Lux eſt principium Emanativum atque Emittens: Lux autem quæ intra vacuum eſt*, eſt *principiatum Emanans; Quæ duo non cohærebant, niſi mediante ſupradictâ lineâ.* Dein *Aziluth* in ſpecie, inquit, *denotat ſyſtema primum è quatuor Olamoth: quod exinde Aziluthicum dicitur: quale nimirum reperitur poſt factam Reſtaurationem, (quam* תיקון *dicunt) de quo nota ſequentia. Decem Sephiroth ſyſtematis Aziluthici generalis,*

ralis, ſunt decem נקודות *ſeu puncta, quæ primùm prodierunt è vaſis, ad fracturam tendentibus: ex iſtis facta eſt Reſtauratio. Ex primo enim puncto facta eſt corona Aziluthica, quæ vocatur Arich Anpin: ex ſecundo & tertio, Abba ve Imma: ex ſex ſequentibus, redintegratus eſt Seir Anpin: & ex ultimo formata eſt uxor ejus.*

Manet adhuc mihi incognitus hic mundus Aziluthicus, non obſtante hâc explicatione generali & ſpeciali. Id tantum capio, per *Emanationem* factum fuiſſe ex ſententiâ Cabaliſtarum: ut à fonte flumen. Sequitur Mundus *Briathicus* ſive *Briah:* quod aiunt accipi vel de creatione hominis: ob multas rationes myſticas, quas piget recitare; vel de *creatione mundi factâ per converſiones & rotationes literarum* אלבם, & אתבש, *& per unam & ducentas triginta portas, ſeu modos combinatorios.* Gentem cerebroſam! quæ ex conjugatione literarum & ſyllabarum, ludendo mundos efficit, ut pueri domunculas ex chartis.

Tertius Mundus *Jetzirah*, in libro ſic dicto, interprete *Rittangelio*, eſt mundus Angelorum; vel, ut inquit ille, *Decem mundi Angelorum qui abſconditi ſunt ab oculo intellectûs corporeo.* Author *Philoſophiæ Cabaliſticæ* per mundum *Jetzirah* intelligit ſubſtantias in *ſubjecto productas, ſive Angelos corporibus Æthereis indutos.* Aitque ſe ore tenus à Magiſtro ſuo, R. *Iſraele Serug*, accepiſſe, *quod naturæ Jetzirathicæ conſtent è ſpiritibus Briathicis, & corporibus Aſbiathicis.* Per Mundum autem *Aſbiathicum*, ſive mundum *Fabricæ*, intelligunt mundum aſpectabilem corporeum. Neque de eâ re lis erit aut controverſia.

En quatuor Mundos Cabaliſtarum: quorum inferiores agnoſcimus, ſuperiores autem ultra omnem oculorum aut mentis aciem elati, in vacuis ſpatiis & regionibus ſupermundanis abſconduntur. Abſconduntur, inquam: neque enim aut ſuâ luce patent, aut mutuatitio lumine commentatorum. Tam Authores, quàm Interpretes, rerum umbris decepti, errores ſuos novorum verborum fuco obducunt. Quæcunque intelligimus ipſi clarè & diſtinctè, libenter aliis exponimus, modo intelligibili: Sed cùm ſcientiam myſticam affectamus, fingimus myſteria ubi nulla ſunt, vel ſonoris & ambiguis verbis aliquid magni ſubeſſe: idque nos capere quidem, ſed nolle tam ſacra in vulgus ſpargere: credulis perſuademus. Quamobrem, qui latibula quærunt, & ſibi metuunt ab apertâ oratione, ſemper mihi ſuſpecti ſunt de ineptiis, vel impoſturis. Denique, ut finem faciam, inter legendum hujuſmodi ſcripta, Cabaliſtica, Theoſophica, Hermetica, & omne genûs Pſeudo-myſtica, ſæpe mihi redeunt in mentem verba Chriſti, (*Joh.* 3. 19, 20, 21.) *Dilexerunt homines potiùs tenebras quàm lucem, quia ſunt illorum opera mala. Quiſquis enim quæ mala ſunt, agit, odit lucem: nec venit ad lucem, nè arguantur opera ipſius. Qui verò dat operam veritati, venit ad lucem, ut manifeſta fiant opera ipſius, quòd ſecundum Deum facta fuerint.* Non neſcio, hoc dictum mores hominum reſpicere & vivendi rationes: Sed non minùs quadrat in ementita veritatis ſtudia, eoſque reprehendit tenebriones, qui, ſubdolis artibus, claræ rationis examen fugiunt.

Hactenùs duo præcipua capita, vel fundamenta, Cabalæ Judaicæ perſtrinximus. Sunt prætereà multa alia, his quidem minoris notæ, ſed tamen, apud Myſtago-

Myſtagogos iſtos, non exigui nominis. Cujuſmodi ſunt *Triginta duæ ſemitæ ſapientiæ:* de quibus tractat Liber *Jetzirah*, cum ſuo commentario. Dein *Quinquaginta Portæ prudentiæ:* per quas *Moſes*, ut aiunt, mirandam ſuam ſcientiam adeptus eſt, & in ſuo Pentateucho abſcondidit, artificio Cabaliſtico eruendam. Denique multa & præclara myſteria jactant ſub titulis *Adam Kadmon, Seir Anpin, Arick Anpin, Attika,* cum multis aliis. Sed me tædet pudetque difficilium nugarum. Et quò te earum etiam tædeat, ingenue Lector, ante oculos tibi ponam Libri nuperi Cabaliſtici titulum, qui ferè omnes in ſe complectitur. Scriptus eſt à *R. Abrahamo Cohen, Irira,* ad exponendam Cabalam, ſub hoc titulo: שער השמים *Porta Cœlorum. In quo Dogmata Cabaliſtica de En ſoph, Adam Kadmon, Zimzum, Quatuor Mundis, Nomine Tetragrammato, Revolutionibus Alphabeticis, Avvir Kadmon, Perſonis Attik, Arich, Abba Viemma, Seir Anpin, & uxore ejus. De Luminibus Cranii, oculorum, aurium, narium, oris, in Adam Kadmon: De partibus Animæ: Literis Tetragrammati: Quaternario, Denario, Sephiris, numeris, menſuris, Pulchris, Veſtimentis, confractione & lapſu Vaſorum, naturâ Vaſorum, Radiorum, Lucis ambientis & internæ: De differentiis localibus in Sephiris, & de eo quod dicitur Longum, Latum, & Profundum in Sephiris: De deſcenſu Animæ in corpus, De Sephiris, Akudicis, Necudicis, Berudicis: De reſtitutione vaſorum, De conceptione, generatione, infantiâ, adoleſcentiâ & uſu rationis τȣ̃ Seir Anpin: De Bilance: De ſuperintectione, vel involutione perſonarum intra ſe invicem, crinibuſque capitis & barbæ, &c. Philoſophicè proponuntur & explicantur.* Perlecto hoc titulo, inſpectiſque capitibus, facilè dices, opinor, cum Apoſtolo: de Judæis non minùs quam de Gentibus: Rom. I. 22.

ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν. *Vani facti ſunt in cogitationibus ſuis.*

Quin, obſecro, ne graveris, Amice Lector, ſi unico adhuc exemplo Cabaliſtarum ingenium oſtentemus. Prodiit, haud ita pridem, Liber dictus *Cabala Denudata:* Opus laborioſum; in cujus Tomo ſecundo continentur aliquot Tractatus Libri *Zohar:* inter Cabaliſticos antiquiſſimi, & authoritate maximi. Author hujus Libri dicitur R. Schimeon Jochaides, circa tempora excidii Hieroſolymitani. Hunc referunt vixiſſe duodecim annos in ſpeluncâ, ab omni hominum commercio ſegregatum. Ut haberet autem quo veſceretur, creatam fuiſſe in ſpeluncâ Arborem ſiliquiferam, atque fontem Aquæ: Dein, ne veſtes detererentur, nudum ſediſſe in arenâ, ad collum uſque demerſum, atque ità totâ die ſtuduiſſe. Horum ſtudiorum fructus eſt Liber *Zohar:* in quo antiqua Cabala reviviſcit, & læta myſteriorum ſeges.

Tractatus autem *Zohar* qui hìc exhibentur, ſunt, primò סִפְרָא צְנִיעוּתָא: *Liber Occultationis vel myſterii.* Secundò, הָאִדְרָא רַבָּא: *Synodus magna.* Tertiò, הָאִדְרָא זוּטָא *Synodus minor:* cum aliis nonnullis. Exiguus eſt tractatus primus, qui, in ſecundo, fuſiùs explicatur: dein Tertius eſt utriuſque ſupplementum. Non eſt mihi animus hos tractatus ad examen revocare, ne læſæ patientiæ à Lectore accuſarer: ſed in ſecundo, tertioque, qui uberiores ſunt, Editor appoſuit titulos ſingulis capitibus, unde materiam cognoſcere, & pretium cujuſque æſtimare licebit. Tractant in genere de *Macroproſopo* & *Microproſopo:* & ſpeciales tituli *Synodi magnæ hi ſunt.*

Sect. I.

*Sect.*1. Ingreſſus & prælo-quium.
*Sect.*2. De ſtatu mundi Inanitatis.
*Sect.*3. De Macroproſopo, & partibus ejus: In ſpecie de Cranio.
Sect. 4. De rore ſeu humiditate Cerebri Macroproſopi.
*Sect.*5. Ulteriora de cranio Macropr.
*Sect.*6. De Meninge Macropr.
*Sect.*7. De Capillis Macropr.
*Sect.*8. De fronte Macropr.
*Sect.*9. De oculis Macropr.
*Sect.*10. De naſo Macropr.
*Sect.*11. De Barbâ Macropr. in genere.
*Sect.*12. De parte primâ barbæ.
*Sect.*13. De parte ſecundâ barbæ.
*Sect.*14. De parte tertiâ.
*Sect.*15. De parte 4tâ.
*Sect.*16. De parte 5tâ.
*Sect.*17. De parte 6tâ.
*Sect.*18. De parte 7mâ.
*Sect.*19. De parte 8vâ.
*Sect.*20. De parte 9nâ.
*Sect.*21. De parte 10mâ. & 11mâ.
*Sect.*22. De parte 12mâ.
*Sect.*23. De parte 13tiâ.
Sect. 24. Concluſio de Macroproſopo.

Dein de *Microproſopo.*

*Sect.*25. Ingreſſus de Microproſopo.
*Sect.*26. De Regibus Edomiticis.
*Sect.*27. De cranio Microproſopi, Et dein in duodecim ſequentibus ſectionibus cæteras partes Micropr. proſequitur, ad
*Sect.*39. De corpore Micropr. in genere, ſub ſtatu Androgyneitatis.
*Sect.*40. De parte fœmininâ Micropr.
*Sect.*41. De membris utriuſque perſonæ ſeparatis.
*Sect.*42. De diſſectione maſculi & fœminæ, & copula eorum.
Sect. 43. De Judiciis.
*Sect.*44. De homine ſuperno.
*Sect.*45. Concluſio.

Hæc ſunt capita Libri *Idræ, Synodi* nempe majoris. Sequitur tertius tractatus *Synodi* minoris, qui eadem ferè capita proſequitur per modum auctarii. Extat præterea in hos tractatus commentarius Cabaliſtæ, inter recentiores celeberrimi, *R. Iizchak Lorjæ*. Atque alter è ſcriptis *R. Naphthali Hirtz*. Omnes tenebras & obſcuritates argumenti, per hæc lumina excuſſum iri, meritò quis ſperaret. Sed res malè reſpondet: Luditur adhuc in Ambiguis: neque ab Authore primo, neque à commentatoribus definitur quis ſit iſte *Macroproſopus*, quis *Microproſopus*, quos toties crepant: diſſecantque, ut vides, uſque ad decimam tertiam particulam Barbæ. Sed de Barbâ ſi
P.71. quæras, reſpondet abundè R. Loria, *Barba Macroproſopi eſt gloria & decus corporis ſuperni. Ejus autem pili dicuntur duri, propter magnum diffluxum luminis in Microproſopum. Et ſicut ex parte cervicis Patrem & Matrem contegunt tredecim cincinni capillorum alborum, qui dependent à capite Macroproſopi uſque ad diaphragma: ut inde fiant capilli Microproſopi ex alliſione luminis: ità per myſterium iſtius barbæ, demittentis radios ſuos, omnes copulæ fiunt per duas influentias ejus, ſuperiorem & inferiorem, quæ ſibi invicem ſuperincumbunt, ſeu duo barbæ apices, ad foveam pectoris uſque, ad inſtar maris & fœminæ; quæ copulæ inferiores tunc fiunt virtute luminum & cerebrorum, quæ ipſis tribuuntur per hanc barbam.* Dein *Microproſopi* barba à *R. Naphthali* ita deſcribitur, *Barba Microproſopi fit ex novem numerationibus, ſapientiâ, intelligentiâ,* &c. *quæ ingrediuntur per novem triades, victoriæ, Gloriæ, & Fundamenti Matris, in quibus ſemper exiſtunt victoria, gloria, & fundamentum Patris. Et intrant in novem Numerationes ipſius Microproſopi, & ex illis quoque fiunt novem partes barbæ Sanctæ Microproſopi.*

Hæc

Hæc de Barbâ & Barbulâ. Si præthereà de *naſo*, de *cranio*, cæteriſque partibus interrogentur, præclara itidem reſpondent; & ab omni intelligentiâ humanâ non minùs aliena. *Cum ratione* quandoque *inſaniunt* omnes: ſed eſt morbus animi Orientalibus communis, *cum Allegoriis inſanire*: & Judæis proprius, *cum ſuâ Cabalâ*. Quis enim novit, ſi clarè & apertè propoſita eſſet Doctrina Cabaliſtica, an riſum moveret vel admirationem. Id certè conſtat, vel res ipſas, vel modum proponendi eſſe ridiculum.

Sed quid tandem, inquies, omnibus perpenſis, de Hebræorum Cabalâ ſtatuendum erit? Nil habet arcani ſenſûs: nil ſapientiæ reconditæ: neque olim habuit? Rabbinorum cordatiſſimus, *Moſes Maimonides*, ait, Olim fuiſſe apud Hebræos de rebus divinis multa myſteria, ſed periiſſe: vel injuriâ temporis, & repetitis Gentis iſtius calamitatibus: vel ex eo quòd prohibitum fuit myſteria divina ſcriptis conſignare: Sed audiamus, ſi placet, ipſius verba Latinè. *Scito multas egregias ſententias, quæ in gente noſtrâ olim fuerunt, de veritate iſtarum rerum, partim longinquitate temporis, partim infidelium & ſtultorum populorum in nos dominatione: partim etiam quòd non cuivis (ſicut expoſuimus) conceſſa erant myſteria, periiſſe, & in oblivionem deveniſſe. Nihil enim permiſſum erat literis mandare, niſi ea quæ in Libros ſacros digeſta & revelata erant. Nôſti enim Talmud ipſum inter nos receptum, olim non fuiſſe in certum Librum digeſtum, propter rationem iſtam, quæ tum paſſim obtinebat in gente noſtrâ: VERBA QUÆ DIXI TIBI ORE, NON LICET TIBI SCRIPTO DIVULGARE.* Mor. Nev. Par. I. c. 71.

Hæc eſt ſententia *Maimonidis* de occultâ veterique Judæorum ſapientiâ. Alii antiquam Cabalam

in

in duo capita partientes, *Beriſchith* & *Merkavah*, illìc philoſophiam naturalem, hìc Metaphyſicam intelligi: atque primum in *Geneſi Moſaicâ*, alterum in *Ezekielis* viſionibus, fundari ſtatuunt. Neque ab hâc ſententiâ abhorrere videtur idem *Maimonides*. Sed qui hanc viam inſiſtunt, per leves & incertas allegorias, *Moſen* & *Ezekielem* ad ſuas partes & ad ſua propoſita, contorquent & accommodant. Mihi quidem videtur fieri vix poſſe, ut omni careat fundamento Cabala Judaica: fœdiſſimè licet à Neotericis corrupta & adulterata. Etiam antiquis Fabulis aliquid ſubeſſe, fundamenti loco, plerumque conceditur; neque veriſimile eſt, è nihilo proveniſſe famam & exiſtimationem doctrinæ Cabaliſticæ, à tot ſæculis ſermonibus hominum agitatæ, & à nonnullis omni ſtudiorum contentione cultæ & propugnatæ. Si veniam damus conjecturis, in illam opinionem facilè deſcenderem, Antiquam Cabalam *Realem* (nam *verbalis* eſt figmentum humanum) tractâſſe potiſſimùm *de Rerum Originatione, & Gradationibus.* Sive de modo productionis aut profluxûs rerum à primo Ente, & earundem rerum gradibus & deſcenſu à ſummis ad ima. Atque hæc per ſuos mundos, & Sephiroth: & Perſonas & portas: per ſua lumina & radios, & vaſa & receptacula, & cortices alioſque modos, efferunt; qui veritatis ſpeciem aliquam aut umbram retinent. Neque mirabimur hanc doctrinam nimiâ vetuſtate in fæces degenerâſſe: nam, præter cauſas à *Maimonide* ſupra memoratas, notum eſt, Traditiones non penitùs intellectas facilè perire. Sed ut eſt ferax ineptiarum ingenium humanum, damnum compenſari ſolet novis additamentis, & multiplici proventu fabularum: Quibus, tanquam zizaniis, quæ ſuperſunt bona ſemina, maximam partem,

Ibid. c.17.

tem, ſuffocantur. Apertè dicam: Quicquid veri ſolidique habuit Cabala Judaica, multas ob cauſas ſenſim imminutum aut vitiatum fuit: Doctores autem Hebræi, quò nomen antiquæ Cabalæ, & myſticæ alicujus ſcientiæ gloriam apud ſe retinerent, quod deperditum erat, ſuis inventis imaginariis reſarciebant; &, prolabente tempore, per novos commentatores aliis aliiſque ſuperinductis figmentis, tandem tota abiit in confuſionem. Quale quid eſt illa farrago, quam hodiè *Cabalam* appellamus.

Diximus ſuprà id ſibi propoſuiſſe antiquam Cabalam, quantum conjecturis aſſequi licet, ut nobis exponeret Rerum omnium proceſſum à Primâ Causâ, & earundem in primam Cauſam receſſum. Notandum eſt enim, credidiſſe Antiquos, *ex nihilo nihil fieri*: Et quicquid eſt ſubſtantiæ, aliquo modo ſemper extitiſſe, ſemperque extiturum. Doctrinam enim de eductione rerum ex nihilo, & reductione in nihilum, Philoſophis ignotam, primùm invexiſſe videtur Theologia Chriſtiana: ut apud Stoïcos, Platonicos, alioſque videre licet. Neque in aliâ ſunt ſententiâ, ut mihi videtur, Cabaliſtæ: quandoquidem rerum ortum per *Emanationes* à primâ causâ explicant. Quod emanat autem ab alio, præ-extitit; licet ſub aliâ forſan ſpecie aut formâ. Loquuntur itidem de retractione rerum in primum Ens, revolutione & reſtitutione ad primævum ſtatum. Quaſi hanc animo concepiſſent Ideam, primum Ens, ſive *En ſoph*, in ſe continere omnia: Et eandem ſemper eſſe Entitatis quantitatem in univerſo, ſive ſit in ſtatu creato, ſive increato. Cum eſt in ſtatu increato ſive antemundano, Deus eſt omnia ſimpliciter: cum autem ſit mundus, non augetur quidem Entitatis gradus aut menſura, ſed Deus ſeſe explicat & evolvit, per

emana-

emanationes & effluxus à ſummis ad ima: quibus conſtituuntur diverſæ rerum creatarum formæ & ordines. Ideóque, ſæpe verba faciunt de *Vacuis*, & de *Vaſis* & *Vaſculis*, quaſi ad recipiendos hos effluxus: & de *Radiis* effluentibus: & de *canalibus*, quibus decurrunt & propagantur. Denique, cum Deus retrahit hos radios & reſorbet, perit mundus externus, atque omnia iterum fiunt Deus. *Emittis ſpiritum, creantur: abſcondis faciem, perturbantur.*

Idea docent hodierni Brachmanes *apud Indos.*

Dixi autem, eadem ferè docuiſſe veteres ſapientes, de rerum origine & progreſſu à Deo: & viciſſim de earundem regreſſu aut reſolutione in Deum. Creatio & Annihilatio hodierno ſenſu, ſunt voces factitiæ: neque enim occurrit, apud Hebræos, Græcos aut Latinos, vox ulla ſingularis, quæ vim iſtam olim habuerit. Prætereà, quoad Philoſophos, notum eſt, in Stoïcorum Scholâ præfata dogmata obtinuiſſe. Aiunt enim illi res omnes, ſuo modo, participare Deum, animaſque noſtras nominatim eſſe μόρια θεȣ̃ ϰ̀ ἀποσπάσματα: unde *Seneca* de Animo, *Quid eſt autem cur non exiſtimes in eo divini aliquid exiſtere, qui Dei pars eſt.* Et apud Ciceronem dictum eſt, *à naturâ Deorum hauſtos animos & delibatos habemus, & decerptos à divinâ mente.* Neque minùs in Deum refundendos eſſe ſtatuunt, poſt certas temporum periodos. *Reſoluto Mundo*, ut inquit Seneca, *& Diis in unum confuſis, Jupiter, pauliſper ceſſante naturâ, acquieſcit ſibi, cogitationibus ſuis traditus.* Credebant, Univerſum alternare vices: nunc in Jove, nunc extra Jovem, conſiſtens. Secundùm illud Zenonis, Κατὰ χρόνων ποιὰς περιόδȣς ἀναλίσκων εἰς ἑαυτὸν τὴν ἅπασαν ȣ̓σίαν, ϰ̀ πάλιν ἐξ ἑαυτȣ̃ γεννῶν. Deus *ſecundùm quaſdam temporum periodos reſorbet res omnes in ſeipſum, & dein eaſdem ex ſeipſo regenerat.*

Epiſt. 6.

Facilis

Facilis eſt comprehenſu hæc Stoïcorum Hypotheſis, ſed nimis craſſa; ad materiam enim & res materiales omnia reſtringunt, & per Jovem ipſum nihil aliud intelligunt quàm ſimplicem Æthera; in quem reſolutum iri totum mundum credunt: denuò rediturum, ſtato tempore, in formam & faciem Naturæ; hoc eſt, in varias corporum formas & rerum ordines, quem *Mundum* appellamus. Sed ultra vim & ambitum Mundi materialis, alium agnoſcunt *Ægyptii, Orphici, Pythagorici, Platonici*: Qui tamen omnes, quoad rerum originem & finem, plurima habent Cabaliſticis affinia. Deum eſſe, aliquo modo, omnia: multoties & multifariàm innuunt Platonici; & per emanationes vel irradiationes ſui mundum produxiſſe. Crediderunt veteres, cujuſcunque ordinis, quantum mihi conſtat, *ex nihilo nihil fieri*; neque aliquid in nihilum reverti poſſe. Idque non tantùm intelligunt de *generationibus* quæ dicuntur: ſive de transformationibus rerum aliarum in alias, in mundo jam facto: ſed etiam, ut vocibus receptis utar, de Creatione & Annihilatione: Quaſi antè Mundi ortum, aut poſt ultimam abolitionem, non eſſent prorſus nihil, rerum eſſentiæ: Sed haberent ſemper ſuum modum ſubſiſtendi in naturâ divinâ, licet ſine omni diſtinctione individuorum. Porrò, Circuitum quendam inſtituiſſe videntur, innumeris ſæculis peragundum, inter hos duos rerum univerſarum maximè diverſos ordines: ſtatum ſcilicet Creatum & Increatum. Et finito mundi curriculo, refuſiſque omnibus in primam cauſam, fit quædam ἀποκατάστασις καθολικὴ, &, ut ita dicam, Deificatio univerſalis. Denique, hunc ſtatum rerum Deificum non æternum fore autumant, ſed, poſt immenſa æva, novum iterùm oriturum eſſe mundum: atque has

fatorum vices & alternationes perpetuò duraturas.

Hæc proptereà pluribus expoſui, quòd obſcura magis eluceſcunt comparatione rerum; vel ſimilium, vel oppoſitarum. Neque ulla mihi nota eſt philoſophia aut hypotheſis, quæ propiùs accedit ad Cabaliſticam, eâ quæ jam deſcripta eſt. Quod ſi forſan non occurrant ſingula apud dictos philoſophos quæ ad abſolvendam hypotheſin adjunximus, omnium ſaltem fundamenta & ſtamina apud eos reperiuntur; & ſi perficere voluiſſent telam ſuam & ad exitum perducere, his filis contexenda eſſet. Dein quoad Cabalam, neque illa forſan explet omnes partes hujus hypotheſεως: cùm circa rerum origines multò magis verſetur, quàm in earum finibus & periodis explicandis. Sed quæ deſunt aut vitiantur, ſupplenda ſunt & corrigenda, ſecundùm analogiam principiorum, & congruenter elementis Cabaliſticis: ut totum opus ſibi conſtet, atque omnibus ſuis numeris abſolvatur. Denique cùm aliquamdiù mecum reputâſſem, ſiquid eſſet in ſapientiâ veterum, ſive Græcâ ſive Barbaricâ, quod cognationem aliquam haberet aut ſimilitudinem cum Cabalâ Judaicâ, nihil in utrâvis reperi, quod ipſam ſpecie & vultu magis referre videretur, quàm præfata Hypotheſis: de originatione rerum à Primâ Causâ per effluxus & emanationes: & earundem, finito circulo, in ſuam originem refluxu. Hæc autem myſteria, *de modo ortûs & occasûs Rerum*, in hâc infimâ vitâ & umbrâ mortis, ubi jam verſamur, captum humanum reverâ ſuperant, atque ideò fruſtra affectantur. Quod ſi aliàs tibi minùs placeat hæc interpretatio, neque in his latere exiſtimes Arcanum Cabalæ: Eſtò: Ego non conteſtabor litem. Sed me ſines itidem uti meo jure, neque à propriâ ſententiâ

dimo-

dimoveri: quæ hujuſmodi eſt, Cabalam Judaicam vel eſſe ſomnium ſine ſenſu, vel ſomnium ſine Interprete, niſi ad hunc ſenſum convertatur. Et quicquid olim fuerit, hodiè eſt *inſtar ſalis infatuati: Ad nihil valet ampliùs, niſi ut foras abjiciatur.* Hæc de Cabalâ Judaicâ.

Non me pœnitet, quod diutiùs in hoc argumento moratus ſim: cùm ex eo pendeat, quicquid à Judæis afferri ſolet de rerum divinarum & naturalium cognitione. Nempe nihil celebrant Judæi ſapientiæ nomine, præter Legem & Cabalam: & quæ latent in Lege myſteria, vi & ope Cabalæ recluduntur. Neque tamen hæc ſcripſi ad doctrinam illam refellendam: refelli enim non poteſt quod in tenebris abſconditur: Sed ut modum oſtenderem, quo in lucem proferri debeat, vel ad æternas tenebras damnari. Intereà ne noceat incautis, & cæco tramite in errores ducat, præmonui, & pro viribus obſtiti.

Sapientia prima eſt,
Stultitiâ caruiſſe:

Primuſque ad veritatem gradus, *præcavere errores.* Ad quos evitandos, in ſapientiæ ſtudio Legis vim ſemper habeat, *NULLI* Authoritati præter Divinæ: Nulli rationi præter claræ & diſtinctæ, fidem penitùs adhibendam eſſe.

Sæpe autem ex ipsâ aviditate augendæ ſcientiæ, in errores delabimur; vel ob præcipitem animi aſſenſum, ante examen peractum: vel earum rerum cognitioni inhiando, in quibus nullum examen locum habere poteſt. Nempe quæ viribus noſtris attingi nequeunt, neque ullo lumine, vel à naturâ nobis dato, vel cœlitùs admiſſo. Hujuſmodi ſunt ſpeculationes illæ de Mundo Angelico, ipſiuſque apparatu. In quot ſumma genera, & ſubalternas claſſes, diſtri-

buitur Hierarchia cœleſtis: Quid agunt, quæ loca habitant. Facilè credo, plures eſſe naturas inviſibiles quàm viſibiles, in rerum univerſitate: pluresque Angelorum ordines in cœlo, quàm ſunt piſces in mari; Sed Horum omnium familiam quis nobis enarrabit? Et gradus, & cognationes, & diſcrimina, & ſingulorum munera? Harum rerum notitiam ſemper ambivit ingenium humanum, nunquam attigit. Theologi Ethnici multa philoſophantur circa mundum inviſibilem, Animarum, Geniorum, Manium, Dæmonum, Heroum, Mentium, Numinumque & Deorum. Ut videre eſt apud Jamblichum de *myſteriis Ægyptiorum*, apud Pſellum & Plethonem in *Chaldaicis*, & paſſim apud Authores Platonicos. Hos etiam imitati ſunt ex Chriſtianis Theologis nonnulli, circa Angelorum ordines: & Pſeudo-Chriſtiani Gnoſtici, ſub Æonum & Deorum nominibus, multa confinxerunt in hâc materiâ. Denique Cabaliſtæ, in ſuo mundo *Jetzirathico*, myriades Angelorum luſtrant, ſub Ducibus *Sandalphone* & *Metatrone*; prout iſtarum rerum ſtudioſis notum eſt. Sed ad quid valent hæc omnia? Quid ſinceri ſolidique habet hæc Philoſophia Seraphica? Non ſum neſcius, mundi Angelici meminiſſe Apoſtolum *Paulum*, & in eo diſtinxiſſe plures ordines & claſſes. Sed in genere tantum; de his non philoſophatur; nihil ſpeciatim docet aut diſputat: Quinimò reprimendos eſſe cenſet eos, tanquam vanâ ſcientiâ inflatos, qui in hæc incognita & inſcrutabilia temerè ſeſe ingerunt. Juvat utique, non diffiteor, quandoque in animo, tanquam in Tabulâ, majoris & melioris mundi Imaginem contemplari: ne Mens aſſuefacta hodiernæ vitæ minutiis, ſe contrahat nimis, & tota ſubſidat in puſillas cogitationes. Sed veritati intereà invigilandum eſt, modusque

Col. 1. 16.
Eph. 1. 21.
Col. 2. 8, 18.

duſque ſervandus, ut certa ab incertis, diem à nocte, diſtinguamus. Sapientis enim eſt, non tantùm, ea quæ ſciri poſſunt, ſcire: ſed etiam, quæ ſciri non poſſunt, diſcernere & diſcriminare.

Huic diſſertationi de Judæis finem impoſituro, venit mihi in mentem *Eſſenorum* ſive *Eſſæorum*, pervetuſtæ, celebriſque olim *Sectæ*, apud Judæos: Qui priſcorum Philoſophorum ſpeciem præ ſe ferebant, ipſoſque Brachmanas inſtitutis & vitæ ratione imitari *Joſ. cont. Ap. li. 1.*
videbantur. Horum meminerunt Authores varii. *Plinius*, ſubridens, ex pœnitentibus & pertæſis humanæ vitæ cœtum illum compoſitum ait, neque unquam defeciſſe per aliquot annorum millia, licet ἄγυνον καὶ ἀσυνουσίαστον. *Gens ſola*, inquit, *Eſſeni, &* *Hiſt. Nat.*
in toto orbe, præter cæteras, mira. Sine ullâ fœminâ, *li. 5. c. 17.*
omni venere abdicatâ, ſine pecuniâ, ſociâ Palmarum. In diem ex æquò convenarum turba renaſcitur, frequentantibus, quos vitâ feſſos, ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ità per ſæculorum millia, (incredibile dictu) gens æterna eſt, in quâ nemo naſcitur. Tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia eſt. Argutè dictum, ſi minùs veré. Horum Philoſophorum vivam imagi- *Quod omnis probus liber. &*
nem depinxit *Philo Judæus*: vitamque eorum exhibuit, illi ſimillimam, quam duxerunt olim in Paradiſo innocui parentes: & nos iterum ducturi ſumus, *de Vit. Contempl. & in Apol. pro Jud. apud Euſeb.*
Deo volente, in *novâ Terrâ* Futurâ. Oneroſum eſſet totum Philonis de hâc re ſermonem adducere: ſed, quod huc ſpectat maximè, quid de Philoſophiâ *Item Joſ. Ant. li. 18. c. 2. & de Bel. Jud. li. 2. 12.*
ſenſerint, ità paucis enarrat. Φιλοσοφίας δὲ, τὸ μὲν λογικὸν, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον εἰς κτῆσιν ἀρετῆς, λογοθήραις· τὸ δὲ φυσικὸν, ὡς μεῖζον ἢ κατ᾽ ἀνθρωπίνην φύσιν, μετεωρολέσχαις ἀπολιπόντες, πλὴν ὅσον αὐτοῦ περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως φιλοσοφεῖται· τὸ ἠθικὸν εὖ μάλα διαπονοῦσι, &c. *Philoſophiæ partem Logicam,*

ut parandæ virtuti non neceſſariam, relinquunt verborum captatoribus. Phyſicam verò, ut humano captu majorem, rerum ſublimium curioſis: Eâ parte exceptâ, quæ de exiſtentiâ Dei, rerumque ortu, philoſophatur. In morali autem ſe ſtrenue exercent, &c. Pauca habent, ut vides, in philoſophiâ naturali, ſed graviſſima, capita: de Deo nempe, mundique ortu. Sed quâ ratione Mundi Originem expoſuerint, aut quatenùs à *Moſe* diſceſſerint, non indicat *Philo*. Neque plura ſuppetunt, quod ſciam, apud authores, Eſſenorum dogmata phyſica: modò ea adjunxeris, quæ, ex illorum mente tradit *Joſephus*, de *Animarum immortalitate* & *futuris Paradiſis*. Reliqua in ſuis *Libris Sacris*, quorum ille meminit, occuluerunt: & quærenda ſunt maximè apud Brachmanas. Apud *Brachmanas* dico: cùm illorum eſſe propaginem *Eſſenos*, ex *Clearcho* notârit *Joſephus*. Ità enim Clearchum intelligo, non Judæos in genere, ſed Scholam Eſſenicam derivatam eſſe à Bragmanicâ. Quod ex cognatis moribus & inſtitutis non malè arguitur.

Bel. Jud. li. 2. 12. Ibid.

Cont. Ap. li. 1.

Hactenùs de Judæis; De quorum Theologiâ & Philoſophiâ integrum tractatum conſcribere apud ſe conſtituerat *Joſephus*: ut patet ex prooemio ad Antiquitates ſuæ gentis. Hunc tractatum, ſi abſolutum ſalvumque haberemus, quid valuerint in Scientiis Judæi, uſque ad ſua tempora, unico intuitu conſtaret. Ex illo autem tempore, utì periêre funditùs *Eſſeni*, ita *Cabaliſtæ* magis magiſque degenerârunt: Et doctrina illa, per tot manus tradita, & per tot ſæcula, tanquam vinum ſæpiùs transfuſum, tandem in vappam deſiit. Id quod pluribus argumentis aliunde conſtitit, & ex eo denique perſuaderi poſſit, quod hi Authores, cùm de rebus clarioribus & notitiæ noſtræ ſubjectis philoſophantur, ut de naturâ Animæ, de

Philo etiam opus non diſſimile ſcripſiſſe dicitur, Phot. *BB. cod.* 104.

de Cœlis, aut aliquâ parte mundi corporei, vel planè aberrent à ſcopo, vel nihil ſupra vulgus doctorum ſapiant. Quantillum itaque merentur fidei, cùm de rebus ſublimioribus, & humano ingenio inacceſſis, obſcura, ambigua, & ambagioſa oracula proferunt? Sed de his ſatis, & de Literis Judaicis.

CAP. VIII.

De Ægyptiis, *& multifariâ eorum Literaturâ.*

TAndem ad *Ægyptios* perventum eſt. Qui in ſecundis tertiiſve ſtare meruiſſent, ſi cuilibet genti locum ſuum, aut ſecundum temporis ordinem, aut dignitatis, dediſſemus. Populus enim *Ægyptius* & perantiquus eſt & percelebris ſapientiâ; quorum utrumque id teſtari poſſit, quod inter laudes & ornamenta *Moſis* numeretur, eum *Ægypti ſapientiam* calluiſſe. Hæc igitur erat neque *Moſe* poſterior, neque viro illo maximo indigna. Præterea, ad magnificandam ſapientiam *Solomonis*, ſuperâſſe dicitur *ſapientiam Orientalium*, atque *omnem ſapientiam Ægyptiorum*; quo planè innuitur, Ægyptiacam illam fuiſſe illuſtrem: quâ major in comparatione nominari non poterat. Hæc à ſacris teſtibus. Idem teſtantur affatim Græci, non verbis tantùm, ſed re & operâ: eorum enim præſtantiſſimi, quod ſuo loco expli-

Act. 7. 22.

1 *Reg. 4. 30.*

explicabitur, Ægyptum petebant, tanquam Philoſophorum ſcholam, & divinioris literaturæ fontem. Romani denique, Ægyptios *omnium Philoſophiæ diſciplinarum parentes*, atque *ſolos divinarum rerum conſcios*, nuncupabant. Qualis autem fuerit, & quotuplex illa ſapientia Ægyptiaca, pluribus dicendum eſt.

Macrob. Som. Scip. l. 1. c. 19. Saturn. l. 1. c. 14. & l. 7. c. 13.

Geometria ab Ægyptiis inventa fuit, ſecundum communem ſententiam; atque primùm occupata in dimetiendis & definiendis agris, quorum terminos auctus Nilus quotannis confundebat. Huic autem cauſæ vel occaſioni ſi artem coævam ſtatuant, arguit ſummam ſcientiæ Ægyptiacæ antiquitatem. Sed ut nulli genti, nulli ævo, nimiùm attribuamus, facilè credo hanc antiquam Ægyptiorum Geometriam, non ſolertem & profundam fuiſſe, ad omnes magnitudines Geometricas & ſubtiles Theorias, qualiter eſt hodierna, protenſam; at in Geodæſiâ, quæ dicitur, aliiſque documentis practicis quæ vitæ commoda ſpectabant, ſubſtitiſſe: Et quemadmodum olim *Plato* diſtinxit Ἀστρονόμους & Ἀστρονομοῦντας, ità hîc diſtinguendum eſſe videtur inter Γεωμέτρας & Γεωμετροῦντας; quales fuiſſe antiquas gentes, initiatos ſcilicet, non Myſtas in hâc diſciplinâ, illud argumento eſſe videtur, quod *Pythagoras*, qui eas omnes inviſerat ad corradendam à ſingulis ſcientiam, cùm redux in patriam, *virtutem lateris oblongi in triangulo rectangulo ad cætera comparati* ipſe excogitâſſet, maximum duxit & *Hecatombe* dignum inventum. Neque minùs *Thales*, qui Geometriam in Ægypto didicit, inventâ circuli & trianguli adſcriptione vel inſcriptione, gaudio emotus Diis Bovem immolaſſe dicitur. Cùm verò hæc ſimpliciora, pulchra licet & perutilia, in Geometriâ Barbaricâ non repererint, fruſtrâ

Herod. in Euter. Diod. Sic. l. 1. Laert. proœm. Strab. l. 16, & 17. Plato in Phædro. Achil. Tatius ad Arat. phæn. princ. Jamb. de vit. Pyth. p. 144.

In Epinom. p. 990.

Laert.

fruſtrà quis in eâdem quæſiiſſet theoremata magis operoſa, methodoſque Analyticas, quæ poſteris innotuêre: & quæ Græcorum ingeniis, in hâc materiâ præclaris, potiſſimùm debemus.

Aſtronomia etiam dicitur Ægyptiorum inventum *Plat. in* à plerîſque; quam, ſereno cœlo, innubi & impluvio, *Epinom.* *Ariſt. Me-* adjuti, cæteris gentibus priùs & fœliciùs exercue- *taph.* 1. *Laer.* runt. Non nego tamen aliis hanc laudem attribui, *proœm.* *Diod.l.* 1. & maximè *Babyloniis*; à quibus Syderum ſcientiam *Achil. Tat.* didiciſſe Græcos innuit *Herodotus*; utì Geometriam *ut ſupra* ab Ægyptiis: δοκέει δέ μοι ἐντεῦθεν γεωμετρίη εὑρεθεῖ- *Manil.* *Aſtron.* 1. σα, de Ægypto loquitur & inundatione Nili, ἐς τὴν *In Euter.* Ἑλλάδα ἐπανελθεῖν· πόλον μὲν γὰρ, καὶ γνώμονα, καὶ τὰ δυώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρης παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον Ἕλληνες. *Diodorus* autem ipſos Babylonios, cum ſuis *Lib.* 1. artibus, traduces facit Ægyptiorum; atque ad exemplum Ægypti, ſacerdotum ordines & ſcientiarum ſtudia inſtituiſſe; verba ipſius apponam, Οἱ δὲ οὖν Αἰγύπτιοι φασὶ καὶ μετὰ ταῦτα ἀποικίας πλείστας ἐξ Αἰγύπτου κατὰ πᾶσαν διασπαρῆναι τὴν οἰκουμένην· εἰς Βαβυλῶνα μὲν γὰρ ἀγαγεῖν ἀποίκους Βῆλον τὸν νομιζόμενον Ποσειδῶνος ἐστὶ καὶ Λιβύης· ὃν παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν καθιδρυνθέντα, τούς τε Ἱερεῖς καταστήσασθαι παραπλησίως τοὺς κατ᾽ Αἴγυπτον ἀτελεῖς, καὶ πάσης λειτουργίας ἀπολελυμένους, οὓς Βαβυλώνιοι καλοῦσι Χαλδαίους· τάς τε παρατηρήσεις τῶν ἄστρων τούτους ποιῆσαι, μιμουμένους τοὺς παρ᾽ Αἰγυπτίοις ἱερεῖς καὶ φυσικοὺς, ἔτι δὲ Ἀστρολόγους. Quæ ita reddit interpres; *Plurimas etiam poſtea ex Ægypto colonias in orbem terrarum diſſeminatas eſſe, dicunt. In Babylonem Belus, Neptuni & Libyæ, ut creditur, filius, coloniam duxit; & delectâ apud Euphratem ſede, Flamines, pro more Ægyptiorum, impenſis & oneribus publicis exemptos, inſtituit; quos Chaldæos Babylonii nominant. Hi ſtellas, ſacerdotum*

in Ægypto, Phyſicorumque & Aſtrologorum exemplo, obſervant. Rectè videtur *Cicero* utroſque populos in hâc re conjunxiſſe; *Ægyptii & Babylonii*, inquit, *in camporum patentium æquoribus habitantes, cùm ex terrâ nihil emineret, quod contemplationi cœli officere poſſet, omnem curam in ſyderum cognitione poſuerunt.*

Lib. 1. de Div.

Ego lites illas de primatu literaturæ inter gentes, aut primâ ſcientiarum inventione, parvi facio; cùm eaſdem à pluribus ſimul inventas eſſe nihil impediat; atque noſtrâ magis interſit ſcire, qui auxerint adjuverintque ſcientias, quouſque perduxerint, & quæ monumenta aut dogmata, quorum ope in iiſdem excolendis proficere liceat, poſteris reliquerint. Quod autem de *Geometriâ Barbaricâ* diximus, idem ferè de eorum *Aſtronomiâ* dicendum eſſe cenſeo, eam non accuratam fuiſſe, aut univerſalem. Sapiebant Aſtronomiam veteres, ut *Plutarchus* ait, de *Numâ Pompilio*, ἥψατο δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν οὐρανὸν πραγματείας, οὔτε ἀκριβῶς, οὔτε παντάπασιν ἀθεωρήτως. Quædam cœlorum phænomena obſervabant, ſed obſervatu faciliora; Fixarum ortus & occaſus, errantium periodos & revolutiones; &, in uſus Genethliacos, quibus nimiùm indulgebant, Zodiaci partes, & Planetarum aſpectus. Præterea Æquinoctia & ſolſtitia, aliaque ad anni formam explicandam neceſſaria. Et quidem, ſi rem rectè aſſequor, *Agriculturæ, Genethliacæ*, & *Calendarii* rationibus, eorum Aſtronomia, aut unicè, aut potiſſimùm, inſerviebat. Planetarum Theorias, artis illius partem maximè operoſam, penetrâſſe veteres, aut complexos eſſe, non conſtat. Hypotheſes motuum cœleſtium primus *Eudoxus* conſtituiſſe dicitur; atque Tabulas motuum, primus *Ptolomæus*. Methodos illas & artificia hypotheſεων & calculorum Aſtronomicorum facilè

credo

credo à Græcorum ingeniis proveniſſe; minori in ſtudiis apparatu utebantur antiqui, ſaltem antiquiſſimi.

Dices forſan & Babylonios & Ægyptios plurimorum ſæculorum obſervationes cœleſtes apud ſe habuiſſe; rectè, ſed quales? prodeant & ſe monſtrent: de phænomenis manifeſtis, qualia jam attulimus, inſtitutas eſſe dicimus, aut de Eclipſibus præteritis; *præteritis* dico, neque enim mihi conſtat, aut Ægyptium, aut Aſſyrium Aſtronomum Eclipſin Solis *futuram* ſuâ arte unquam annunciâſſe; ob id celebratur *Thales*, quod Eclipſes primus prædixerit, neque *Laert. Cicer.*
hanc illi laudem, quod ſciam, Barbarorum quiſ- *de div. l.* 1.
quam præripuit. De Babyloniis teſtatur Diodorus, eos *Plin. l.* 2. *c.* 12.
nihil accurati ſciviſſe de Solarium Eclipſium calculis, *li.* 2. *m.*
περὶ δὲ τῶν κατὰ τὸν ἥλιον ἐκλείψεων, ἀσθενεστάτας ἀποδείξεις *fol.* 117.
φέροντες, οὐ τολμῶσι προλέγειν, οὐδ' ἀκριβῶς ὑπὲρ αὐτῆς παραγράφειν τοὺς χρόνους. Has nec prædicere, nec earum tempus definire, audent.

Hæc autem circa Aſtronomiam Barbaricam notavimus, non tam ex hiſtoriâ & certis teſtibus, quàm quod conſequentia ſint ad res notiores, neque aliunde redargui poſſunt. Non me latet ſemel atque iterùm innui à *Diodoro* exactam rerum cœleſtium ſcientiam & *Lib.* 1. *fol.*
obſervationes accuratas habuiſſe Ægyptios; ſed hoc 73. & *fol.*
comparatè ad cæteras gentes intelligo; cùm ſine geo- 46. *m.*
metriâ & teleſcopiis harum rerum accurata ſcientia vix & nè vix haberi poterat. Cæterùm his non obſtantibus, verum mundi ſyſtema antiquis innotuiſſe, ſyderumque tam errantium quàm inerrantium naturam & materiam, veriſimile eſt; atque hinc ſuam doctrinam de mundi formâ, & de corpore Lunari, quod Ἀντίχθονα appellat, ſumpſiſſe Pythagoram. Cùm eandem Lunam appellârint Ægyptii αἰ-

In Tim. Plat. l. 1. p. 45. Laert. proœm. θεωρίαν γλῶ, teſte *Proclo*: & τοὺς ἀστέρας πῦρ εἶναι dixerint, quod de Fixis intelligo. Hujuſmodi ſummaria doctrinarum capita, quæ facilè & paucis tradi poterant, ad dogmata πατροπαράδοτα referre licet; ſed methodos practicas & artes inſtituendi calculos ad hypotheſes particulares, hæc & quæ ab his dependent, cùm traditionibus commodè transferri nequiverint, defuiſſe in veteri Aſtronomiâ non ſine ratione creditur.

Hæc de Geometriâ & Aſtronomiâ Ægyptiorum. Muſicam etiam & Medicinam coluiſſe dicuntur: rectè, ſed more Antiquorum, ſine rerum Theoriâ. *Diodor. li. 1.* Medicina eorum fuit maximâ ex parte περιφυλακτικὴ, facili methodo inſtituta; & in condiendis quidem cadaveribus, quàm in curandis corporibus magis ſtudioſi fuiſſe videntur. Illud autem ſingulare de iis refert Herodotus, *Lib. 2. c. 84.* quod pro ſingulis morbis & partibus affectis ſinguli eſſent medici; hic oculorum, ille dentium, alter alvi curam habebat, atque ita de cæteris; neque alter alterius provinciam ingredi auſus ſit. Unde, neceſſe eſt, ſcateret regio illa mediciolis. De Chemicâ, quæ Ægyptiis etiam à non-nullis aſcribitur, nihil habeo quod dicam, cùm eâ de re ſileant authores antiqui, & quæ afferri ſolent à recentioribus, incertâ authoritate, conjecturis, & interpretationibus, aut dubiis monumentis, niti videantur. Quoad Muſicam, *Diodor.* dicitur quidem Hermes inveniſſe tres differentias tonorum, *acutum, gravem*, & *medium*; atque etiam Lyram trichordem. Sed, referente eodem Diodoro, arcebant viros à diſcendâ aut exercendâ muſicâ Ægyptii, quod eorum animos nimis emolliret. Multis poſt Hermetem ſæculis Pythagoras fertur inveniſſe rationes harmoniæ ex malleorum ictibus in officinâ ferrariâ; hæc illi magis profuit ad hanc artem quàm tota Ægyptus, aut longa per Orientem

rientem peregrinatio. Atque, ut nemini ſuum invideamus, Græcis accepta referri debent harum ſcientiarum, ac ferè reliquarum omnium, forma & diſpoſitio: In earum autem cauſis Phyſicis indagandis, quæ ultima eſt perfectio, adhuc laboratur. Hiſce verò jam relictis, ad Phyſiologiam Ægyptiorum, quò maximè tendit diſſertatio noſtra, accedamus.

Cum Phyſiologiâ autem conjunxêre Antiqui Theologiam ſuam; ac cùm de rerum ortu & naturâ diſſerebant, de Diis etiam & eorum origine tractare ſoliti ſunt. Quare apud eos *Coſmogonia*, *Theogonia*, *Theologia*, idem ferè valent; atque hæc omnia Philoſophiæ nomine jam complectimur. Quid ſenſerint Ægyptii *de rerum origine* nobis explicuit *Diodorus Siculus* libro primo; nempe ex confusâ elementorum maſsâ, quod Græci poſteà *Chaos* dixerunt, mundum ſublunarem formatum eſſe aſſerebant. Atque primam Telluris formam, Sacerdotes *Thebani*, ut ex *Euſebio* diſcimus, voluerunt eſſe *Oviformem*. Dein quoad mundi ſublunaris interitum & rerum exitum, duplicem eſſe ſtatuebant, per Aquam & Ignem; quod à Sacerdote Ægyptio apud Platonem refertur. Et ἀποκατάστασιν, periodoſque Mundanas, cum primis docuerunt. Denique, cœlos & totam rerum compagem quod ſpectat, ſyſtema mundi quod appellamus Pythagoricum, omnium antiquiſſimum eſſe, & ab Oriente deductum, nihil dubito; hoc autem inter Myſtas reſervato, alterum magis percrebuiſſe veriſimile eſt.

Præpar. Evang. l. 3. c. 11.

In Tim.

Orig. cont. Celſ. l. 5.

Et reverà quæ fuerint dogmata Ægyptiorum, & quid alios docuerint, ab eorum diſcipulis, philoſophis Græcis, reſciendum eſſe videtur; qui, ut notum eſt, relictâ patriâ, Ægyptum petere ſolebant ad adipiſcendas literas altiores. Ita, exempli gratiâ, ſi Orpheus ſuam phyſiologiam, perinde ac ſua ſacra, ab

Ægyptiis

Ægyptiis hauſerit, in eâ non vulgare ſpecimen habemus ſapientiæ Ægyptiacæ; cùm & Chaos, & tranſformationes Chaûs, & Telluris primævæ formam, eum nôſſe & explicuiſſe conſtet; ut in ſequentibus videbimus. Plerumque autem in expendendâ & indagandâ philoſophiâ Barbaricâ, erramus, vel minoris, quàm par eſt, eam eſſe ducimus, cùm hujus aut illius phænomeni particularis explicationem quæſitum imus apud barbaros philoſophos: Non enim id agebat philoſophia illa antiquiſſima, ut rerum ſingularum examen inſtitueret; fruſtrà quæres apud Priſcos *unde* ſuas vires habeat *Magnes*, aut unde ſuos colores cœleſtis *Iris*: quæ ſit materia Ignis: quales Aquæ particulæ: aut quantus compreſſi aëris impetus? Non rerum iſtarum ſatagebat priſca ſapientia, ſed in Phænomenis *MUNDANIS*, ut ita dicam, & quæ totam naturam afficiebant, occupata fuit. Quæ *rerum Origo*, quæ *viciſſitudines & periodi*, quis *ſupremus exitus*? Hæc ſi quæras ab antiquis, reſponſum feres. Sed ad Ægyptios noſtros redeamus.

Quemadmodùm apud Perſas *Zoroaſter*, ità apud Ægyptios nominatiſſimus eſt *Hermes Triſmegiſtus*; uterque rerum divinarum & humanarum ſcientiâ celebris, ſed utriuſque memoriam quandam, potiùs quàm hiſtoriam, tenemus. Pro eodem habeo Ægyptiorum *Thoyth*, Sanchoniathonis *Thaautum*, Platonis *Theuth*, & Druydum *Mercurium*. Sed quis fuerit, quando vixerit, quos libros exarârit, hæc inter ignota aut incerta numeranda eſſe cenſeo. Virum fuiſſe maximum, atque tempora *Moſaica* præceſſiſſe, illud monſtrare videtur, quòd, ex communi conſenſu veterum, fons eſſet & author ſapientiæ Ægyptiacæ, quam *Moſem* edoctum eſſe legimus; ideoque *Moſe* priorem ſtatuit *Euſebius* in ſuo Chronico. Quoad libros

Apud Euſeb.
In Phædr. & Phileb.
Cæſ. com. 6.

bros *Hermetis*, qui circumferuntur ſub ipſius nomine ſuppoſititios eſſe, rectè monuerunt & monſtrârunt viri eruditi. Is, qui dicitur *Aſclepius*, ab Apuleio, ut fertur, latinè traductus, cæteris habetur antiquior, & nonnulla forſan Ægyptiaca retinet. Immanis erat Librorum Triſmegiſti numerus, referente Jamblico: nempe ex Seleuci fide & computo, *duæ myriades voluminum*: Ex Manethonis autem, *ſex chiliades, quingenti & viginti quinque, ſupra tres myriades*. Hìc ſudant viri docti in expendendâ hâc librorum mole: Alii verſus intelligunt, alii papyri folia, alii oratiunculas & breves ſermones. Ego *Clementis Alexandrini* computum libentiùs amplector, qui quadraginta duos numerat Hermetis libros, eorumque Catalogum & argumenta exhibet. Conſule locum, ſi placet: ubi obiter Proceſſionem antiquo-barbaram Sacerdotum Ægyptiorum, non ſine voluptate, videbis. Hos Hermetis libros, ſi unquam extiterint, longa dies jam ſuſtulit è medio. Ex iis, quæ nuncupantur τὰ γενικὰ, de principiis rerum generalibus tractabant, adeoque non exigui erant momenti. Præ cæteris autem dolendum eſt mihi Hermetis *Coſmologiam*, cujus meminit Philo Biblius, periiſſe; unde ea quæ commentatus eſt Sanchoniathon de *mundi origine*, & quæ Diodorus de eâdem materiâ ex mente Ægyptiorum, traducta eſſe videntur. Sed de his plura in ſequentibus. Denique, quot fuerint *Hermetes*, quis primus, quis ſecundus, & quâ ratione diſtinguendi ſint, non diſcutio: Neque enim nomina & perſonas quærimus, ſed res & dogmata; & probè novi, in id genus diſquiſitionibus quàm facile ſit ad incerta prolabi.

Caſaub. Exer. 1. Sec. 11.

De myſt. Ægyp. c. 1. Sec. 8. c. 1, 2.

Strom. 6. p. 633.

Euſeb. præp. Ev. li. 1. c. 10. p. 34.

Hæc hactenùs: Quâ ratione antiquæ gentes barbaræ, quæ dicuntur, & potiſſimùm Ægyptii, ſapien-

tiam ſuam acquiſiverint, infrà erit dicendi locus; quomodò autem retinuerint & conſervarint, non inutile erit, coronidis loco, hîc paucis exponere. Diod. Sic. l. 1. Notum eſt, inter Ægyptios, ſcientiarum & diſciplinarum ſtudiis ſacerdotes, omnium maximè, operam navâſſe, neque tantùm religionis & rituum ſacrorum, Chæremon. apud Porph. de abſt. ſed philoſophiæ etiam curam & cuſtodiam iis eſſe demandatam: οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ φιλοσοφίαν ἤσκουν, καὶ ἀστρονομίαν, inquit *Strabo*, *l.* 17. Unde præceptores Clem. Alex. ſtrom. 1. Pythagoræ, Platonis, & Eudoxi, in Ægypto, tot Sacerdotes nominantur; & Pythagoras dicitur literas Porphyr. de vit. Pyth. accepiſſe ab *Amaſi*, Ægyptiorum rege, ad ſacerdotes, ut extero literaturam Ægyptiacam ambienti faciliores eſſent aditu. Ità ſacerdos erat qui miranda Tim. Plat. illa & Græcis inaudita, Soloni retulit, de Atlantide primævâ: & ſacerdotes Memphi, ubi Vulcani Templum, *Philoſophos Memphiticos* appellat Diodorus, cùm eorum ſententiam de formâ tripartitâ Telluris & incrementis Nili recitat. Quid plura addam in re notâ? Diſcipulorum ſuorum, ex Græciâ adventantium, catalogos retinent & oſtentant ſacerdotes l. 1. ver. fin. Ægyptii, referente Diodoro Siculo; οἱ γὰρ ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων ἱστοροῦσιν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, παραλαβεῖν πρὸς αὐτοὺς Ὀρφέα τε καὶ Μουσαῖον, &c. πάντων δὲ τούτων σημεῖα δεικνύουσι, τῶν μὲν εἰκόνας, τῶν δὲ τόπων, ἢ κατασκευασμάτων ὁμωνύμους προσηγορίας. Atque *horum omnium oſtendunt quædam ſigna aut monumenta, quà imagines, quà deſumptas è regionibus aut operibus denominationes.* Denique horum ſacerdotum collegia erant & ſedes in pluribus per Ægyptum locis; l. 17. ſufficit illud *Heliopoli* notare ex *Strabone*, teſte oculato. Ἐν δὲ τῇ Ἡλιουπόλει καὶ οἴκους εἴδομεν μεγάλους, ἐν οἷς διέτριβον οἱ ἱερεῖς· μάλιστα γὰρ δὴ ταύτην κατοικίαν ἱερέων γεγονέναι φασὶ, τὸ παλαιὸν, φιλοσόφων ἀνδρῶν, καὶ

ἀστρονο-

ἀστρονομικῶν, ἐκλέλοιπέ δε καὶ τοῦτο νυνὶ τὸ σύστημα καὶ ἡ ἄσκησις. Ἐκεῖ μὲν οὖν οὐδεὶς ἡμῖν ἐδείκνυτο τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως προεστώς, ἀλλ᾽ οἱ ἱεροποιοὶ μόνον, καὶ ἐξηγηταὶ τοῖς ξένοις τῶν περὶ τὰ ἱερά. Hìc ait ſe vidiſſe domicilia in quibus egerant *Eudoxus* & *Plato*, qui per tredecim annos, ut fama erat, cum his ſacerdotibus verſati fuiſſent. Sed ut pergamus.

Hanc ſuam ſapientiam partim columnis, partim libris ſacris inſcriptam, conſervabant Ægyptii. Hæc paucis ignota ſunt: Neque tantùm Ægyptii, ſed aliæ etiam gentes antiquiſſimæ columnis inſculpere ſolebant res ad poſteros tranſmittendas. Nota eſt de columnis *Sethianis* ante diluvium narratio *Joſephi*; *Lib.1.c.4.* quem penes ſit fides. Sed de Babyloniis certior eſt memoria, unde obſervationes Chaldæorum circa Eclipſes deſumpſiſſe Calliſthenem probabile eſt. *Simpl. in l. 2. de cœl.* *Epigeneſq;* apud *Plinium* ait *Babylonios ſeptingentorum & viginti annorum obſervationes Syderum, coctilibus lateculis inſcriptas retinuiſſe.* *l. 7. c. 56.* Præterea ex columnâ Babylonicâ deſcripſiſſe dicitur *Democritus* ſermones ſuos morales. *Clem. Alex. Strom. 1.* At cæteris omnibus celebriores ſunt Hermetis columnæ in Ægypto, quarum meminêre plurimi & probatiſſimi authores. His aiunt Mercurium doctrinam ſuam antiquitùs inſcripſiſſe, eandemque expoſitam & elucidatam, Mercurium ſecundum multis libris complexum eſſe. Id ſaltem conſtat, ex his columnis multa deſumpſiſſe & Philoſophos Græcos & Hiſtoricos Ægyptios. De *Platone* notat *Proclus*, ex *Crantore*, ſacerdotes Ægyptios affirmare quod ſermonem *Atlantium* ex his columnis mutuatus eſſet, eaſque ætate *Procli* aut *Crantoris* adhuc fuiſſe ſuperſtites. Ἐν στήλαις ταῖς ἔτι σωζομέναις ταῦτα γεγράφθαι. Suam itidem Philoſophiam hinc accepiſſe Pythagoram agnoſcit *Jamblicus*, κατὰ τὰς Ἑρμοῦ *De myſt. Ægypt. Sect. 1. c. 2.*

M παλαιὰς

παλαιὰς στήλας, ἃς Πλάτων ἤδη πρόσθεν καὶ Πυθαγόρας διαγνόντες, φιλοσοφίαν συνεστήσαντο· *quas Plato & Pythagoras ante eum legentes, philoſophiam indè conſtituerunt.* Alii etiam, ut *Sanchoniathon*, *Phænicius*, iiſdem monumentis uſi ſunt: Ille, ex Taauti libris & Templorum inſcriptionibus, ἀναγραφαῖς, philoſophiam ſuam & rerum geſtarum memoriam retuliſſe dicitur. Denique, ex eodem fonte, Manetho, ſcriptor & propheta Ægyptius, ſuam prompſit hiſtoriam ſacram: ubicunque fuit illa Terra *Seriadica*, in quâ poſitas eſſe has columnas aſſerit.

Euſ. Chron.

Lib. 22.

Ammianus Marcellinus, qui Ægyptum peragraverat, rerum mirandarum non incurioſus ſpectator, has *Stelas* in cavernis quibuſdam aut ſubterraneis fornicibus, quas propriâ voce Σύριγγας dixêre, reconditas fuiſſe ait; idque non procul à Thebis ſive Diaſpoli. Addit prætereà ante Diluvium hic repoſitas eſſe: ut aquarum, opinor, injuriis immunes eſſent. Ante-diluvianas fuiſſe itidem aſſerit ſuas Manetho; atque idem de ſuis *Sethianis* Joſephus. Unde non immeritò ſuſpicari licet eaſdem eſſe columnas, has & illas, ſub alio nomine; præſertim cum non multùm ſit diſcriminis inter vocem Συριαδικὴ *Joſephi*, & Σηριαδικὴ Manethonis. Jucundum quidem eſſet Archæologias ante-diluvianas, vel monumenta literaria alterius mundi, ſpectare & perlegere; ſed cùm ſuſque deque verſabantur omnia in Cataclyſmo, ægrè credo conſervari potuiſſe in illâ ruinâ univerſali, aut poſtea integras reperiri, hujuſmodi qualeſcunque inſcriptiones. Quanquam, ut verum fatear, ſiqua tentanda eſſet via, aut quærendum munimen contra vim & impetum tantæ cladis, nihil tutius eſſe poterat quàm quod in ſolidâ & ſubterraneâ lapicidinâ aut maſsâ ſaxeâ inſculptum hærebat. Sed cùm de re conſtiterit,

ſtiterit, de tempore aut loco litem non movebimus.

Inſcriptionibus ſacris ſuccedunt *Sacri Libri* Ægyptiorum; aliquanto recentiores, ſed non minùs celebres. Horum meminerunt plerique authores qui de rebus Ægyptiis ſcripsêre. *Diodorus*, cùm de ſacerdotum Ægyptiorum ſtudiis & officiis loquitur, inter alia, principibus adſtare dicit, ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἀναγεγραμμένων πράξεων, τὰς ὠφελῆσαι δυναμένας παραναγινώσκοντες. Et ex his Commentariis referunt nomina & Catalogum Græcorum Philoſophorum, ut infra videbimus, qui ſapientiam Ægyptiacam edocti fuiſſent, οἱ δ' ἱερεῖς ἱστοροῦσιν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν, τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, &c. His uſum eſſe *Sanchoniathonem* in opere ſuo Phœnicio componendo innuit Philo Biblius, cùm ea quæ ſcripſerat eum contuliſſe ait, τοῖς ἀπὸ τῶν ἀδύτων εὑρεθεῖσιν ἀποκρύφοις Ἀμμουνέων γράμμασιν συγκειμένοις. *Manetho* etiam dicitur Ægyptiacam ſuam hiſtoriam ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων μεθερμηνεύειν. Neque enim ea tantùm quæ ad Deorum cultum aut imperii leges ſpectabant, in his Libris conſcripta fuere, ſed hiſtorica qualiacunque majoris momenti, miſcellanea etiam, & omne genus philoſophica. Scilicet id penſi & curæ datum erat ſacerdotibus, ut referrent in hos commentarios quicquid eſſet memoriâ & poſteris dignum; & quæ à majoribus accepiſſent, in iiſdem ea cuſtodirent diligenter. Itâ Soloni retulit Flamen *Saiticus*, *Quæcunque erant memoratu digna in Templis eorum deſcribi.* Et miratur *Strabo* in hos Libros non relatum fuiſſe quod de *Nili origine* & incrementis ſenſerint illi inter Veteres qui Æthiopiam permeâſſent. Θαυμαστὸν οὖν πῶς ἐκ τῶν τοιούτων ἀφορμῶν οὐ τελέως ἐναργὴς ἦν ἡ περὶ ὄμβρων ἱστορία τοῖς τότε· καὶ ταῦτα τῶν ἱερέων φιλοπραγμονέστερον ἀναφερόντων εἰς τὰ

Euſeb. præp. Evang. l. 1. c. 9.

Joſ. cont. Ap. l. 1.

In Tim.

l. 17.

τὰ ἱερὰ γράμματα, καὶ ἀποτιθεμένων ὅσα μάθεσιν περιττὴν ἐπιφαίνει. *Mirum itaque eſt cur tantis oblatis inveſtigandi occaſionibus, non prorsùs innotuerit imbrium hiſtoria ejus ætatis hominibus: præſertim cùm ſacerdotes curioſiùs in SACROS LIBROS referrent & reponerent, quæ ſubtilioris aliquid haberent cognitionis. Heliodorus* autem in his, ut videtur, inſtructior, Græcis multa percontantibus de Nili fontibus & inundationibus, ſe reſpondiſſe ait ex propriâ ſcientiâ, & ex iis quæ in *Sacris Libris* præſcripta erant; ὅσα περὶ ποταμοῦ τούτου βίβλοις ἱεραῖς ἀναγεγραμμένα, μόνοις τοῖς προφητικοῖς καὶ γινώσκειν καὶ ἀναγινώσκειν ἔξεστι.

Lib. 2. Æthiop.

Hæc erant monumenta literaria Ægyptiorum, *Stelarum Inſcriptiones & Libri Sacri.* In utroque autem genere quædam erant obvia & expoſita, vulgo & peregrinis; quædam autem in Templorum adytis reſervata. Hoc innuit ſuprà *Heliodorus*, cùm ait, ὅσα μόνοις τοῖς προφητικοῖς καὶ γινώσκειν καὶ ἀναγινώσκειν ἔξεστι· & *Philo* etiam τοῖς ἀπὸ τῶν ἀδύτων εὑρεθεῖσι, ἃ δὴ οὐκ ἦν πᾶσι γνώριμα. Unde Cæſar, apud Lucanum, ad Achorea ſacerdotem Ægyptium ita loquitur,

> *Quodcunque vetuſtis*
> *Inſculptum eſt adytis, profer.*

Duplex enim erat doctrinæ genus apud antiquas gentes, δημώδες καὶ ἀπόρρητον, *doctrina vulgaris & doctrina arcana*; idque non tantùm ob diverſitatem materiæ, ſed eandem ſæpe materiam duplici modo tractabant, populari & philoſophica. Illa facilè patebat omnibus, per monumenta publica, & præceptores communes: Hæc autem, nè inter manus populi verſata, vileſceret aut corrumperetur, non uno modo occultata fuit & abſcondita. Præterquam enim quod hujus doctrinæ monumenta in Templorum adytis, ut jam diximus, latebant, conſcripta erant

non

non vulgari genere characterum; à moroſis ſacerdotibus, quibus id curæ erat, non niſi magno apparatu & exercitatione præeunte, enarranda. Quùm verò hæc non ſint prorſus indigna ſcitu, & ad notitiam literaturæ Ægyptiacæ pertinere videantur, ad eorum explicationem pauca quædam, ſi placet, ulteriùs ſubjiciemus.

Duplex erat, ut Doctrinæ, ita Literarum genus, apud Ægyptios, *ſacrum* & *vulgare*. Id quod teſtantur *Herodotus*, *Diodorus*, *Strabo*, aliique plures. Herodotus in *Euterpe*, Διφασίοισι δὲ γράμμασι χρέωνται, loquitur de Ægyptiis, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν ἱερὰ, τά δὲ δημοτικὰ καλέεται. Diodorus libro primo, παιδεύουσι δὲ τοὺς υἱοὺς οἱ μὲν ἱερεῖς γράμματα διττὰ, τά τε ἱερὰ καλούμενα, καὶ τὰ κοινοτέραν ἔχοντα τὴν μάθησιν. Quod infra repetit diſtinctiùs, atque *ſacras* Ægyptiacas, *vulgares* Ethiopicas eſſe aſſerit; Ἰδίων γὰρ Αἰγυπτίοις ὄντων γραμμάτων, τὰ μὲν δημώδη προσαγορευόμενα πάντας μανθάνειν, τὰ δ' ἱερὰ καλούμενα παρὰ μὲν τοῖς Αἰγυπτίοις μόνους γινώσκειν τοὺς ἱερεῖς, παρὰ τῶν πατέρων ἐν ἀποῤῥήτοις μανθάνοντας, παρὰ δὲ τοῖς Αἰθίοψιν ἅπαντας τούτοις χρῆσθαι τοῖς τύποις. *Cùm enim ſuæ Ægyptiis ſint literæ propriæ, vulgares appellatæ, ab omnibus promiſcuè diſcuntur, ſacras autem dictas ſoli ſacerdotes cognoſcunt, ſecretò à parentibus traditas; his autem (Sacris) omnes indiſcriminatim Æthiopes utuntur.* Unde Sacerdotes illi propriè dicti ſunt ἱερογραμματεῖς. Doctrinæ Hermeticæ pars vel methodus myſtica, in adytis Templi *Saitici* reperta, dicitur ἀναγεγραμμένη ἐν ἱερογλυφικοῖς γράμμασι, teſte Jamblico. Neque Libris tantùm, ſed columnis etiam inſignioribus, cum his literis ſacris inſcriptum erat; ut in Sepulchro *Iſidis* & *Oſiridis*; quod Niſæ in Arabiâ eſſe dicitur, Diodorus dicit στήλην ἑκατέρου τῶν θεῶν ἐπιγεγραμμένην.

De myſt. Ægypt. Sec.8.c.5.

μένην τοῖς ἱεροῖς γράμμασι· & *Seſoſtris* columna, quæ in confiniis Arabiæ & Æthiopiæ poſita erat, his literis, juxta *Strabonem*, tranſitum ipſius ſignificabat: Φασὶν ἐνταῦθα στήλην εἶναι Σεσώστριος τοῦ Αἰγυπτίου, μηνύουσαν ἱεροῖς γράμμασι τὴν διάβασιν αὐτοῦ. *Lib.* 16.

Neque tamen Ægyptiorum proprium erat inſtitutum illud de duplici genere literarum, ſed iis cum aliis gentibus Orientalibus commune, præſertim Æthiopibus & Babyloniis; De quorum utriuſque literis ſacris ſcripſiſſe videtur Democritus, ſi ex librorum ipſius titulis, Περὶ τῶν ἐν Μερόῃ, & περὶ τῶν ἐν Βαβυλῶνι, ἱερῶν γραμμάτων, judicare liceat. Ἱερῶν λόγων ἑρμηνευτὰς, apud Babylonios memorat *Lucianus*; & cùm ex columnâ Babylonicâ ſermones morales ſumpſiſſe dicitur *Democritus*, quod ſuprà notavimus, id de eâdem Babylone intelligo de cujus literis ſacris ſcripſit; quibus forſan ſignata fuit ipſa illa columna. Denique Bragmanes Indi, non aliis tantùm literis, ſed aliâ etiam à vulgari, linguâ, utuntur ad conſervandam ſuam philoſophiam. Sed pergamus in propoſito. *Apud Laert.* *De Macrob.*

Præter has literas ignotas, ſacrorum monumentorum cuſtodes erant ſacerdotes ferè inexorabiles; qui, Draconum inſtar, his theſauris nocte dieque incubuerunt: Et quod in libris ſacris ſcriptum erat, non niſi his interpretibus ad populum pervenit, aut ad Exteros. De hâc difficultate queſti ſunt Philoſophi Græci, qui in Ægyptum profecti ad comparandas ſcientias, multos annos inſumpſêre in adeundis & demulcendis ſacerdotibus. Audiamus *Strabonem* de Heliopolitanis, quoad *Platonem* & *Eudoxum*. Συνανέβη δὴ τῷ Πλάτωνι ὁ Εὔδοξος δεῦρο, καὶ συνδιέτριψαν τοῖς ἱερεῦσι ἐκεῖνοι ἐνταῦθα τρισκαίδεκα ἔτη, ὡς εἴρηταί τισι· περιττοὺς γὰρ ὄντας κατὰ τὴν ἐπιστήμην τῶν οὐρανίων, μυστικοὺς *Vid. Plut. de Iſ. & Oſir. p.* 354. *Li.* 17. *p.* 806.

μυστικοὺς γὰρ καὶ δυσμεταδότους, τῷ χρόνῳ καὶ ταῖς θεραπείαις ἐξελιπάρησαν, ὥστε τίνα τῶν θεωρημάτων ἱστορῆσαι, τὰ πολλά δε ἐπεκρύψαντο οἱ βάρβαροι. *Eudoxus cum Platone eò*, ſcil. Heliopoli, *profectus eſt, & ambo cum ſacerdotibus tredecim annos ſunt verſati, ut à quibuſdam traditum eſt. Iſti ſacerdotes, cùm rerum cœleſtium ſcientiâ praſtarent, caterùm arcanam eam ſervarent, neque cum quoquam facilè communicare vellent: tempore & obſequiis tandem devicti, quadam expoſuerunt theoremata, plurima autem Barbari occultabant.* Sed præ cæteris memorabile eſt exemplum Pythagoræ, quo hoc δυσπρόσιτον ſacerdotum Ægyptiorum notum faciamus. Ille enim cùm iter pararet in Ægyptum, rogavit Polycratem Tyrannum, ut Amaſi Ægyptiorum Regi, amico & hoſpiti, ſcriberet, quò ad doctrinam ſacerdotum liberiùs admitteretur; & cùm ad Amaſin perveniſſet, literas itidem ab ipſo accepit ad ſacerdotes, ut eorum philoſophiæ particeps fieret: Unde ad Heliopolitas primùm profectus, ab iis ablegatus fuit ad Memphiticos, tanquam ad Seniores; Memphi, eodem prætextu dimiſſus eſt ad Dioſpolitas ſive Thebanos; Illi autem, cùm, metu Regis, cauſam nullam ulteriùs obtendere auderent, eum à propoſito deterrere ſtudebant, laboris & moleſtiarum magnitudine: ideoque dura admodum, & à Græcorum religione prorsùs aliena, ei jam novitio, injunxerunt. Cùm verò hæc omnia pertuliſſet, animo forti & invicto: ut ſacrorum & ſtudiorum conſors fieret, invitis etiam extorſit. Hæc à Porphyrio narrantur, ex *Antiphonte*, de *vitâ virorum virtute illuſtrium*. Ex *De Vit. Pyth.* his probationibus Pythagoræ una videtur fuiſſe *Circumciſio*; quam ſubiiſſe Pythagoram teſtatur Clemens Alexandrinus: ἵνα εἰς τὰ ἄδυτα κατελθὼν, τὴν *1. Strom. p. 302.* μυστικὴν παρ᾽ Αἰγυπτίων ἐκμάθοι φιλοσοφίαν. *Ut ingreſſus*

greſſus Adyta, myſticam Ægyptiorum philoſophiam ad-
Com. in Rom. c. 3. *diſceret.* Hoc quidem exigebant Ægyptii ſacerdotes, juxta Origenem, ab omnibus qui ad ſacra aut ſcientiarum ſtudia admiſſi erant. *Apud Egyptios*, inquit, *à quibus omnes prope Gentes ritus ſacrorum & ceremonias mutuatæ ſunt, nullus aut Geometriæ aut Aſtronomiæ ſtudebat*, &c. *niſi ſuſceptâ circumciſione.* Multa erant præterea probationum genera & κακοπάθειαι, ut appellat Porphyrius, quibus initiandos exercebant. Fateor autem hoc aliis gentibus, plus minùs, in uſu fuiſſe; Celtarum Druides, Judæorum Eſſeni, Græcorum Hierophantæ, myſteria ſua & diſciplinam ſecretam ἀμυήτοις tradere noluerunt: Quinetiam juramento obſtricti erant quandoque ἐν ἀποκρύφοις ταῦτα ἔχειν.
Orig. contra Celſ. l. 1. p. 11. Idem de Perſis, Syris, Indis, rectè obſervatur. Sed præterquam quod horum multa, originis Ægyptiacæ eſſe credantur, ad alias gentes imitatione traducta: ſi fortè in ſacris aliqui, in ſcientiarum ſtudiis nulli, adeò difficiles ſe præſtitêre ac Ægyptii.

Denique, ad celandam ſuam doctrinam, hieroglyphicis formis, ſymbolis, ænigmatibus, & fabulis, multa involvebant Ægyptii: dico *hieroglyphicis formis*, nam *ſacras literas* prorſus diſtinguendas eſſe exiſtimo ab hieroglyphicis formis: Cùm enim tot & tanta
Jambl. de myſt. Ægypt. Sec. 8. c. 1. ſcripta fuerint his literis ſacris, Hermetis monumenta, ad aliquot myriadas voluminum; omnes Libri ſacri, Columnæ ſacræ, & inſcriptiones Templorum, vix à me impetrare poſſum ut credam tot & tam diverſæ materiæ argumenta, Phyſiologica, Theologica, Moralia, Hiſtorica, Politica, exprimi potuiſſe variis animalium formis, aut corporis humani membris, aut inſtrumentis mechanicis; ex hiſce enim tribus Hieroglyphica Æthiopum & Ægyptiorum conſtituebantur; referente Diodoro.
Li. 3. Quinetiam libenter credo

credo præter ſacras eorum literas, & Hieroglyphica, propriè ſic dicta, ſacerdotibus in uſu fuiſſe alias notas Hieroglyphicas, inſtar literarum Sinenſium; aut Scripturam alterius formæ à vulgari. Atque huic quadrare videtur quod de triplici genere literarum apud Ægyptios tradit *Clemens Alexandrinus, Strom.* 5. Οἱ παρ' Αἰγυπτίοις παιδευόμενοι, πρῶτον μὲν πάντων τὴν Αἰγυπτίων γραμμάτων μέθοδον ἐκμανθάνουσι, τὴν ἐπιστολογραφικὴν καλουμένην· δευτέραν δὲ τὴν ἱερατικὴν, ᾗ χρῶνται οἱ ἱερογραμματεῖς· ὑστάτην δὲ καὶ τελευταίαν, τὴν ἱερογλυφικήν. Atque hujus rei exemplum habemus in Pythagorâ, qui, juxta Porphyrium, triplices illas Ægyptiorum literas didicit; Γραμμάτων δὲ τριττὰς διαφορὰς ἐξέμαθε, ἐπιστολογραφικῶν τε καὶ ἱερογλυφικῶν καὶ συμβολικῶν, τῶν μὲν κοινολογουμένων κατὰ μίμησιν, τῶν δὲ ἀλληγορουμένων κατά τινας αἰνιγμούς. Sed hæc incertiora ſunt, neque magni ponderis.

De vitâ Pyth. p. 185.

Quoad ſymbola & ænigmata, notum eſt, moris fuiſſe gentibus antiquis ſub his involucris animi ſenſus tradere; ſive ut ingenii acumen quoddam & ſolertiam oſtentarent, ſive ut proferrent ambiguis & obſcuris modis doctrinam arcanam, quam liquidò & palàm enarrare religio erat. Quoad illos luſus & concertationes ingenii per res aut ſententias ænigmaticas, ſymbolicas, aut hieroglyphicas, eorum habemus non pauca exempla inter principes viros gentium barbararum. Rex Scythiæ, *Dario*, qui Iſtrum trajecerat, bellum minans, ſymbolum pro literis miſit, *murem, ranam, avem, jaculum, aratrum*: quod alio atque alio modo explicabant *Darii* interpretes. Alter Rex Scythiæ populo *Byzantino* hæc verba miſit, *Nolite afferre detrimentum vectigalibus meis, ne mei equi aquam veſtram bibant.* Innuens, niſi deſiſterent, ſe bellum eis illaturum. Rex Ægypti cum rege

Clem. Alex. ſtrom. 5.

Ibid.

Æthiopiæ hoc modo decertabat, cum *Bias* illi ex-
Joſ. 5. c. 2. plicuit quâ ratione *pontum ebiberet.* Prætereà *Solomon* & rex *Tyriorum* contendebant ænigmatis; ut & *Samſon* & *Philiſtæi* in hiſtoriâ ſacrâ. Apud Græcos, *Heraclitus* cum ſuis diſcipulis, obſcuris ſententiis delectabantur; & Pythagoræi ſymbolis. Hìc autem vox *ænigma* & *ænigmaticum*, latè ſumitur, pro ſermone obſcuro, involucris & ambagibus tegente rem quam deſignat, vel materiam quam tractat: ſive ſit per modum quæſtionis, mandati, aut orationis ſimplicis. Id enim Græcis eſt αἰνίττεσθαι, res ſibi notas obſcuris dictis ſignificare; quod plures dicendi modos complecti poteſt. Denique apud Hebræos מָשָׁל & חִידָה *proverbia* & *ænigmata*, omnes partes ſapientis explere videntur; quod ſententiosè dictum eſt, ſcitè graviterque, מָשָׁל appellatur; quod myſticè autem, ut ſolet doctrina arcana, חִידָה dicitur. Quo ſenſu
Pſ. 49. 3, 4. intelligenda ſunt prophetæ verba *Pſalmo* 78. 2, 3. &
Baruc. 3. 23 *Evangeliſtæ* etiam *Matth.* 13. 35. Sunt enim in doctrinâ ſacrâ, perinde ac exoticâ, myſteria ſive ἀπόῤῥητα, quæ ſubobſcurè proferuntur; tandem ſub extremis temporibus apertè & in propatulo demonſtranda.

Plures erant modi Philoſophiam & Theologiam tradendi apud veteres, & plerumque arcani. Faciem velabant veritati, ac ſi vetuiſſet pudor nudam
Theol. Plat. l. 1. c. 4. oſtendere populo. Hos modos ità notat *Proclus*: οἱ μὲν γὰρ δι' ἐνδείξεως περὶ τῶν θείων λέγοντες, ἢ συμβολικῶς, καὶ μυθικῶς, ἢ δι' εἰκόνων λέγουσιν· οἱ δὲ ἀπαρακαλύπτως τὰς ἑαυτῶν διανοήσεις ἀπαγγέλλοντες, οἱ μὲν κατ' ἐπιστήμην, οἱ δὲ κατὰ τὴν ἐκ θεῶν ἐπίπνειαν ποιοῦνται τοὺς λόγους. *Qui enim per demonſtrationem de rebus divinis tractant, vel ſymbolicè & mythologicè, vel per ſimilitudines & rerum imagines loquuntur. Qui verò apertè ſuas cogitationes enunciant, alii quidem per*

ſcientiam,

ſcientiam, alii per divinum afflatum verba faciunt. Qui per ſcientiam aut *ſcientificè*, ut nunc loquimur, Philoſophiam tradidêre inter priſcos, perpauci, aut nulli mihi cogniti. De *Gymnoſophiſtis* & *Druidis*, ità *Laertius*, Καί φασι τοὺς μὲν Γυμνοσοφιστὰς καὶ Δρυΐδας In proœm. αἰνιγματωδῶς ἀποφθεγγομένους φιλοσοφῆσαι. De priſcis in genere ità *Phornutus*, Πεισθεὶς ὅτι οὐχ οἱ τυχόντες De nat. Deor. cap. ult. ἐγένοντο οἱ παλαιοὶ, ἀλλὰ καὶ συνιέναι τὴν τοῦ κόσμου φύσιν ἱκανοὶ, καὶ πρὸς τὸ διὰ συμβόλων καὶ αἰνιγμάτων φιλοσοφῆσαι, περὶ αὐτῆς εὐεπιφοροι. *Perſuaſum hoc habeas, veteres non fuiſſe contemnenda capita, ſed ad naturam mundi cognoſcendam idoneos: ad eamque explicandam ſymbolis & figuris ingeniosè fælices.* Claudamus hoc argumentum verbis *Clementis Alexandrini*, Πάντες οὖν Stro. 5. p. 556. ὡς ἔπος εἰπεῖν, οἱ θεολογήσαντες, βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνες, τὰς μὲν ἀρχὰς τῶν πραγμάτων ἀπεκρύψαντο· τὴν δὲ ἀλήθειαν αἰνίγμασι καὶ συμβόλοις, ἀλληγορίαις τε αὖ καὶ μεταφοραῖς, καὶ τοιούτοισί τισι τρόποις παραδεδώκασι. *Omnes igitur, ut ſemel dicam, qui de rebus divinis tractârunt, tàm Barbari quàm Græci, rerum quidem principia occultaverunt: veritatem autem ænigmatibus & ſymbolis, & allegoriis itidem & metaphoris, aliiſque modis conſimilibus, tradiderunt.* Ad cætera jam pergamus.

Ad *Fabulas* & *Mythologica* accedimus: quibus abundabat Antiquitas tàm Barbara quàm Græca, & ſupra omnes, Ægyptii; in rebus enim Ægyptiacis explicandis nihil difficilius eſt quàm genuinam hiſtoriam à fabuloſâ diſtinguere. Sed longè latéque diffuſæ erant per terrarum orbem Theologia & Philoſophia Mythologicæ; multarum gentium de Diis μυθοποιΐας, memorat *Phornutus*, ἄλλαι μὲν ἐπὶ Μάγοις Cap. de fab. anti. trad. (μυθοποιΐαι) γεγόνασιν, ἄλλαι δὲ παρὰ Φρυξὶ, καὶ ἤδη παρ᾽ Αἰγυπτίοις τε, καὶ Κελταῖς, καὶ Λίβυσι, καὶ τοῖς ἄλλοις

Vid. plures gentes in not. ad loc. ex Damaſcio.

ἔθνεσι. *Aliæ à Magis compoſitæ ſunt fabulæ, aliæ à Phrygibus, & ab Ægyptiis aliæ, & à Celtis, & ab Afris, & ab aliis gentibus.* Mythologiæ Ægyptiacæ ſpecimen habes apud Plutarchum de *Iſid.* & *Oſir.* Phœniciæ apud Sanchoniathonem. His adjungere licet ex Luciano *Aſſyrias* & *Arabicas* fabulas vel fabularum interpretes, Ἀσσυρίων καὶ Ἀράβων οἱ ἐξηγηταὶ τῶν μύθων. Prætereà Indas vel Brachmanicas, quarum meminit *Strabo*, cum de iis loquens ait, διὰ μύθων τὰ πολλὰ πιστεύμενοι. Hodiernos etiam *Bragmanas* fabulis ſcatere, & fabuloſo cortice involvere ſuam philoſophiam, abundè patet ex relationibus doctorum virorum qui gentes illas nuper inviſerunt. Et quoad Septentrionales, ut illud etiam adjiciam, conſulenda eſt, quam anteà citavimus, *Edda Iſlandorum*: quæ perantiqua continere videtur, & non obſcurè indicat, quæ traditiones mythologicæ, & qualis fuit philoſophia iſtarum gentium Borealium. Denique in ſacro codice veteris Teſtamenti, quot habemus à Prophetis aliiſque, ſermones Mythologicos? Neque aliud ſunt plurimi ſermones Chriſti in Evangelio, quos, honeſtiori voce, Parabolas appellamus.

In Macrob.

Lib. 15.

Vides quàm totum genus humanum, quaſi cœlo tactum, impulſum fuit & incitatum ad hanc doctrinam mythologicam: Quod enim de gentibus Barbaris jam oſtenſum eſt, non minùs de Græcis patebit in ſequentibus, ubi de *Orpheo* agetur. Quare hunc genium mythologicum, divinum eſſe arguit *Saluſtius de Diis & Mundo*; Ὅτι μὲν οὖν θεῖοι οἱ μῦθοι ἐκ τῶν χρησαμένων ἔστιν εἰπεῖν· καὶ γὰρ τῶν ποιητῶν οἱ θεόληπτοι, καὶ τῶν φιλοσόφων οἱ ἄριστοι, οἵ τε τὰς τελετὰς καταδείξαντες, καὶ αὐτοὶ δὲ ἐν χρησμοῖς οἱ θεοὶ, Μύθοις ἐχρήσαντο. *Divinas itaque fabulas eſſe, ex iis qui eas uſurpârunt, aſſerere licet; ex poëtis enim numine affla-*

C. 3.

ti; & philoſophis, optimi quique; & qui ſacra & ceremonias oſtenderunt; Dii etiam ipſi in Oraculis, fabulis uſi ſunt. Hìc autem Fabularum nomine non oportet intelligere fabulas vulgò ſic vocatas, ſcilicet hiſtoriolas aut narrationes, tam quoad materiam quàm quoad formam, fictas; ſive utiles ſint, ſive tantùm jucundæ: Fabulas enim è nihilo fingere, non Homericum eſt, inquit *Strabo*: ἐκ μηδενὸς δ' ἀληθοῦς ἀνάπτειν καινὴν τερατολογίαν, οὐχ Ὁμηρικόν. Lib.1.f.20.
Vix auſim id dicere, ſed facilè dico, οὐκ ἔστι φιλοσοφικόν. Fabulæ enim Philoſophicæ ſemper habent aliquid fundamenti in re ipsâ; ſtamina vera ſunt, ſed falſi colores ſuperinducuntur. Rectè *Planciades Fulgentius* de diverſo fabularum genere: *Fabularum, quarum nomen indicat falſi profeſſionem, aliæ delectationis tantùm, aliæ etiam utilitatis causâ conſcriptæ ſunt: Eas verò quæ tantùm delectant philoſophi repudiantes, alteram fabularum ſpeciem hoc modo dividunt: Inventarum utilitatis causâ fabularum in quibuſdam & materia ficta eſt, & per mendacia ipſe relationis ordo contexitur, ut in fabulis Æſopi, elegantiâ fictionis illuſtribus: at in aliis materiæ veritas ſubeſt, ſed hæc ipſa veritas per quædam compoſita & ficta profertur; & hæc jam vocatur fabuloſa narratio non fabula. Ut myſticæ Heſiodi & Orphei de Deorum progenie ortuve traditiones. Ex hâc ergo ſecundâ diviſione, quam diximus, prior ſpecies, quæ concepta de falſo per falſum narratur, à Philoſophiæ libris prorsùs aliena eſt.* Eæ igitur tantùm ſunt philoſophicæ, quarum fabuloſo cortici ſubeſt veritas; eaque non vulgaris. Id enim ſibi propoſuiſſe videntur philoſophiæ mythologicæ authores, ut doctrinam arcanam ab interitu conſervarent, neque tamen vulgo aut vulgaribus ingeniis exponerent. Provi-dentia divina, quæ omnium ſæculorum & labentis

Præfat. ad Mythol.

mundi

mundi habenas moderatur, cognitionem rerum divinarum & naturalium ita temperat, & latentem conſervat, ut non niſi ſuo tempore clarè effulgeat veritas; ſimulque conſtet, ubi effulſerit, eandem abſconditam latuiſſe, & variis modis velatam inter homines, à primis mundi ſæculis.

Hæc de uſu Mythologiæ, inter omnes gentes literatas & ſapientes diffuſæ; de ipſius antiquitate quædam prætereà adjicienda ſunt. Philoſophia Mythologica videtur mihi perantiqua, neque tamen omnium antiquiſſima; ut fiat umbra, oportet ut ſit corpus; & imagines rerum rebus ipſis ſunt poſteriores. Sed perantiquam eſſe id probat, quod ab omnibus gentibus antiquitate conſpicuis uſurpata fuerit. Et apud Græcos extra dubium eſt, eorum Philoſophos
L. 1. fol. 20. & Theologos antiquiſſimos, addit etiam *Strabo*, Hiſtoricos (Οἱ πρῶτοι ἢ ἱστορικοὶ καὶ φυσικοὶ, μυθογράφοι) fuiſſe Poëtas, & Mythologicè ſcripſiſſe. Id de
Lib. 3. Lino teſtatur *Diodorus Siculus*, Λῖνον φασὶ τοῖς Πελασγικοῖς γράμμασι συνταξάμενον τὰς τοῦ πρώτου Διονύσου πράξεις, καὶ τὰς ἄλλας μυθολογίας ἀπολιπεῖν ἐν τοῖς ὑπομνήμασι. *Res Bacchi*, aliaſque mythologias in commentariis reliquiſſe. Cætera apud Græcos monumenta vetuſtiſſima, mythologica erant; Qualia fuere *Orphica*, Θεογονίαι, Γιγαντομαχίαι, atque *Cycli Epici* argumenta. Id enim opus, à multis celebratum, videtur fuiſſe MYTHOLOGICON MAGNUM Græcorum, ex antiquiſſimis poëtis compoſitum, qui hiſtoriam Fabularem conſcripſerant. Res priſcas tantùm continuit, & non ſolùm ſæculum μυθικὸν pertranſivit, ſed perrexit ad ἀδήλου principia; incœpit enim ab exordio mundi & in Ulyſſe deſinebat,
Cod. 239. ut notavit ex *Proclo Photius*, Ἄρχεται μὲν ἐκ τῆς Οὐρανοῦ καὶ Γῆς μυθολογουμένης μίξεως:--- διεξέρχεταί δε περὶ θεῶν,

τά τε ἄλλα τοῖς Ἕλλησι μυθολογούμενα---καὶ περατοῦται ὁ Ἐπικὸς Κύκλος, συμπληρούμενος ἐκ διαφόρων ποιητῶν, μεχρὶ τῆς εἰς Ἰθάκην ἀποβάσεως Ὀδυσσέως. Itidem *Clemens Alexandrinus* ait, Μάλιστα ἐν τοῖς πάνυ παλαιοῖς τοὺς τοῦ Κύκλου ποιητὰς τιθέασι. Sed de hoc opere plura infrá. Denique *Chao* nihil antiquius in hoc mundo, atque ortum rerum ex Chao mythologicè tractâſſe Græcos, per modum *Genealogiæ Deorum*, ſatis alibi demonſtrabitur. Quare ipſi phyſiologiæ coævam eſſe in Græciâ hanc Mythiſtoriam, & eoſdem habuiſſe authores, non negarem.

Strom. 1. *fol.* 333. *Euſ. præp. Ev. p.* 39. *pen.*

Lib. 2. *c.* 1.

Sed à Barbaris mutuati ſunt philoſophiam Græci; id igitur præcipuè quærendum, quàm antiqua ſit *Mythologia Barbarica.* De Ægypto verò agitur hìc præcipuè, quæ priſtinæ ſapientiæ nutrix habebatur. Apud Ægyptios autem nihil ſanctius, nihil antiquius philoſophiâ *Hermetis*, quare eò redit diſquiſitio noſtra, aut ipſius pars prima, *Sub quo genere doctrinæ tradita fuit primùm philoſophia Hermetis?* Nimiùm multa ſunt dubia circa hanc doctrinam, ſi diſcutienda eſſent ſingula; quibus monumentis inſcripta fuit, Libris, an Columnis, an utriſque? Quibus literis, Hieroglyphicis propriè ſic dictis, aut aliis? Quo ſcribendi genere, ſimplici an allegorico? Sed miſſis cæteris, de hoc ultimo impræſentiarum breve examen inſtituamus.

Imprimis illud non dubito, utroque modo conſcriptam fuiſſe hanc philoſophiam, diverſis temporibus; nam de libris *Hermetis* allegoricè ſcriptis fit mentio, & de interpretatione horum librorum, & de eorundem in allegorias iteratâ converſione; quare varias ſubiiſſe vices & formas quoad ſtylum & modum ſcribendi, negari non debet. Sed quoties & quo ordine hoc factum, nimio plus incertum mihi videtur. Duo

tantùm

tantùm nobis ſuppetunt authores, quod ſciam, aut authorum fragmenta, unde hæc colligi poſſunt, *Manetho* & *Philo Byblius*; neque horum alteruter rem diſtinctè explicat. *Manetho* apud *Euſebium*, & exinde apud *Syncellum*, ait, *Mercurium* primum, doctrinam ſuam, ſacrâ dialecto, literiſq; Hieroglyphicis, columnis in Terrâ Seriadicâ poſitis, inſcripſiſſe: quæ poſt diluvium, ex ſacrâ linguâ in Græcam, literis itidem Hieroglyphicis, verſa fuit: & ſcriptis commendata in Templorum Ægyptiorum adytis ab *Agathodæmone*, ſecundo *Mercurio*, patre *Tat*. Sed præter illa duriuſcula, de columnis ante-diluvianis, de Terrâ *Seriadicâ* nemini notâ, & de literis Hieroglyphicis in Græcanicâ linguâ: præter hæc, inquam, *Manethonis* ſermo propoſitum noſtrum non attingit: nam de traductione in aliam linguam agit, non in aliud ſtyli genus; neque explicat quo genere ſtyli, ſimplici vel allegorico, Autographa illa *Mercurialia* ſive monumenta *Seriadica* conſcripta erant. Propiùs accedit ad rem noſtram *Philo Byblius*; Filius *Thabionis*, inquit, primus dicitur Libros Mercuriales in allegorias convertiſſe, atque eâ formâ ad Græcos poſteà deſcendiſſe hanc doctrinam; qui pro innato ſibi ingenio variè eam ornando & amplificando ex alienâ propriam fecerunt. Poſt multas autem generationes, *Surmubelum* & *Thuro*, (ignota mihi capita,) ità obumbratam denuò illuminâſſe. Verba *Philonis* ultima hæc ſunt, Μετὰ γενεὰς πλείστας θεὸς Σουρμουβηλὸς, Θουρῶτε, ἡ μετωνομασθεῖσα Χούσαρθις, ἀκολουθήσαντες, κεκρυμμένην τοῦ Τααύτου, καὶ ἀλληγορίαις ἐπισκιασμένην

Chron. p. 6. Græc. Ἐκ τῶν ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ κειμένων στηλῶν, ἱερᾷ, φησὶ, διαλέκτῳ καὶ ἱερογλυφικοῖς γράμμασι κεχαρακτηρισμένων ὑπὸ Θωῢθ τοῦ πρώτου Ἑρμοῦ, καὶ ἑρμηνευθεισῶν, μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐκ τῆς ἱερᾶς διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν γράμμασιν ἱερογλυφικοῖς, καὶ ἀποτεθεισῶν ἐν βίβλοις ὑπὸ τοῦ Ἀγαθοδαίμονος, τοῦ δευτέρου Ἑρμοῦ, πατρὸς δὲ Τὰτ, ἐν τοῖς ἀδύτοις τῶν ἱερῶν Αἰγυπτίων.

Euſeb. præp. Evang. l. 1. c. ult.

Ibid. ſeq.

ἐπισκιασμένην τὴν θεολογίαν ἐφώτισαν. Prætereà dicit *Sanchoniathonem* ante Trojana tempora hanc doctrinam *contuliſſe cum iis quæ reperta erant in adytis repoſita, arcanis Ammoneorum literis*, atque eo modo ſuis fabulis eam repurgâſſe. Sed iterùm iterúmque à ſacerdotibus reductam eſſe ad ambages Mythologicas.

Hìc quidem de ſtylo mutato, & modo explicationis, non de linguâ tantùm aut literis, apertè agitur; Et licet non admodùm clarè hæc à Philone deducta ſint, aut ab *Euſebio* inde deſcripta, utcunque hinc patet Philoſophiam Hermetis varias metamorphoſes ſubiiſſe, primamque ipſius formam fuiſſe nudam & ſimplicem, atque à filio *Thabionis* (quiſquis ille fuit, ſive Manethonis *Agathodæmon*, ſive alter aliquis) in methodum & inſtitutionem artificioſam per ſymbola, ænigmata, allegorias, mythologias, & imagines hieroglyphicas, primò fuiſſe tranſpoſitam. Atque hæc mihi videtur origo philoſophiæ larvatæ, ut ità dicam, in Ægypto; atque forſan totius mythologiæ Barbaricæ Græcæque; ſaltem ex eorum ſententiâ qui cæterarum gentium philoſophiam ex Ægyptiaca derivandam eſſe ſentiunt. Unde omnem gentem antiquam quæ ſuam habet mythologiam, ſuam olim habuiſſe philoſophiam puram, æquum erit ſupponere; cui, tanquam nucleo, circumobductus erat poſteà cortex fabuloſus. Studii enim & artis opus eſt Mythologia, aut quævis doctrina allegorica; non primus ingenii impetus, ſed ſecundus tertiuſve, cùm res jam inventæ fuerint, & celandæ ſint aut ornandæ.

De fabulis & allegoriis philoſophicis hìc loquimur, iiſque priſcis, quibus ſemper aliquid ſubeſt fundamenti loco. Cæterùm in hujuſmodi allegoricis aut Mythiſtoricis interpretandis maxima cura & cautio

adhibenda eſt. Præterquam enim quod ſuâ naturâ luxurient, & ornatûs causâ aut propter τὸ πρέπον καὶ τὸ πιθανὸν, multa habeant quoad interiorem ſenſum ſuperflua, toties mutantur & refinguntur, ut qualia fuerint in primâ ſuâ origine non facilè eſt dignoſcere; rectè notavit *Plutarchus* de Ægyptiis, Καίτοι λεπταί τινες ἀπόρροιαι καὶ ἀμυδραὶ τῆς ἀληθείας ἔνεισι ταῖς Αἰγυπτίων ἐνδιεσπαρμέναι μυθολογίαις, ἀλλὰ ἰχνηλάτου δεινοῦ δέονται, καὶ μεγάλα μικροῖς ἑλεῖν δυναμένου. *Sunt quidem etiam in Ægyptiorum fabulis exilia quædam veritatis veſtigia, ſed Indagatorem deſiderant acutum, & qui magna à parvis venari queat.* His igitur perpenſis, mihi ſtatutum eſt ab hujuſmodi argumentis nihil authoritatis mutuari; ſed cùm res aliunde conſtiterit, & probata fuerit liquidâ ratione aut hiſtoriâ veraci, non abs re erit ſeveriorem philoſophiam hiſce condimentis quandoque temperare.

'Ερωτ. p. 762.

De Philoſophiâ Ægyptiacâ hæc dicta ſunto. In quâ explicandâ eò magis abundavimus, quod hæc gens cæteris ſapientior habita ſit, & ab hoc exemplo de reliquis omnibus in eodem genere literaturæ idem judicium fieri poſſit. At videor mihi ſubaudire aliquem, dicentem, Quî poteſt explicari ſapientia Ægyptiaca ſine explicatione *Obeliſcorum*, *Hieroglyphicorum*, *Tabularum myſticarum*, ut *Smaragdinæ*, *Iſiacæ*, & monumentorum conſimilium? In his latent myſteria Ægyptiorum, naturalis ſcientiæ arcana, aut etiam ſacra Adeptorum ἀπόῤῥητα. Age ſodes, videamus quid magni aut miri continent hæc pompoſa monumenta; Quid nos docent, ignotum antea aut abſconditum, ſive in Scientiis, ſive in Theologiâ antiquâ. Cedo quemvis Interpretem. Ex iis qui hoc munus ſuſceperunt, Quis ſe expedivit optimè? Quem ſequemur ducem? Inter antiquos, hanc tractâſſe materiam

teriam nullum memini præter *Orum Apollinem*, vel *Niliacum*: incertæ ætatis & originis authorem. Hunc ex Ægyptiaco in ſermonem ſuum tranſtuliſſe dicitur Philippus quidam, ſequioris ævi Græculus. Sed exigui ponderis ſunt quæ nobis explicantur Hieroglyphica in iſthoc tractatu. Recentiores dein, (quibus nominandis abſtineo) qui de Symbolis, Hieroglyphicis, Tabulis, Obeliſcis, aliiſque Ægyptiacis, ſcripsêre, quid magni aut egregii, ex his monumentis eruerunt, vel ad elucidationem naturæ, vel ſcientiarum quarumcunque augmentum? Ludunt plerumque in minutis, aut operosè ſudant in obſcuris aut inutilibus. Proinde, ſi philoſophiam ſpectes, non aliunde repetenda eſt ſapientia Ægyptiorum, quàm ab eorum diſcipulis, Philoſophis Græcis. Idque potiſſimùm ab antiquiſſimis, nempe Orphicis, Ionicis, Pythagoricis, Platoniciſque. Patrum imagines in filiis & nepotibus intuemur: & ab his alumnis diſciplinæ Ægyptiacæ, ipſius effigiem qualitercunque licet depingere vel adumbrare.

Alia prætereà diluenda eſt objectio, antequam huic diſſertationi finem imponamus; ſcilicet, ſi tanta eſſet, ut à nobis fertur, Ægyptiorum ſapientia: tanta rerum divinarum & naturalium cognitio: quî fieri potuit ut in Idololatriam craſſam, omniumque fœdiſſimam hæc gens laberetur. *Fœdiſſimam*, inquam, cùm non tantum Solem, Lunam, & Cœleſtia Corpora; non tantùm homines illuſtres & beneficos; ſed etiam beſtias & animalcula; imò ipſa olera, pro numinibus haberent & venerarentur. Reſpondeo, utì divina ſapientia, ita humana ſtultitia, eſt imperſcrutabilis; neque ideò negandæ ſunt res certæ & conſtanti fide traditæ, quòd Rationi non conſentiant, aut aliæ aliis

O 2 oppo-

opponantur. Siquis tibi expoſuiſſet doctrinam Chriſtianam, cultumque purum & ſimplicem Dei inviſibilis quem ſuis imperat, atque in hoc cultu vetita eſſe ſimulacra; prætereà dixerit populum Chriſtianum literis & ſcientiis florere, & viris ingenio præſtantibus præ cæteris humani generis. Alter autem ſubaudiens & ſubridens, Hæc ità ſe habere poſſe prorſùs negaret, hoc fretus argumento, Quòd ipſe ſæpiùs vidiſſet hunc populum Chriſtianum in ſuis Templis adorare, non quidem Solem aut Sydera, nec Beſtias, aut Herbas, ſed his omnibus inferiora, *albi panis fruſtula*, aut placentas farinaceas. Atque ea Templa prætereà defunctorum hominum Simulacris referciri. Denique ſe vidiſſe iterum iterúmque, hos bonos viros coram his ſimulacris & coram hâc placentâ panaceâ venerabundos proſterni, elatis in cœlum oculis manibuſque, ductis ex imo pectore ſuſpiriis, datiſque ſignis omnibus quibus numinis præſentiam cultumve teſtari ſolent homines. His utrinque auditis, Quid facies, quæſo? cui potiùs credes, huic aut illi, Philoſopho aut Hiſtorico? aut neutri? aut utrique? Utrique certè credendum eſt, neque ob rei incongruentiam neganda eſt fides. Nam adeò vaga res eſt, & ſubdola, natura humana, ut nec rationi, nec ſibi conſtet, in ſuis moribus; ſæpe abſurda facit, ſæpe adverſa: & contrariis motibus fertur, aut ex imbecillitate, aut ex malitiâ. Et cùm hæc domi videas, hodieque, quid miraris olim facta fuiſſe non diſſimilia apud gentes barbaras. Prætereà quid nobis exprobras Ægyptiorum noſtrorum Idololatriam, cum totum genus humanum, exceptis paucis Judæis, infecerat illa labes; neque artium & ſcientiarum vis, aut obſtare potuit aut mederi, huic peſti. Græcos & Romanos invaſit & ſubjugavit, perinde ac gentes incultiores:

Cicer. l. 1. de nat. Deor. Sec. 36.

tiores: atque illis minùs inſaniiſſe Ægyptios, & Philoſophi & Theologi oſtenderunt. *Clem. Alex. admon. ad Gent. p. 25.*

Sed quoad malum illud Idololatriæ, apud majores noſtros epidemicum, uti jam licet dicto Comœdi, *Facilè omnes cum valemus, rectè conſilium ægrotis damus.* Nos ſanati & immunes ab hoc morbo, miramur alios eodem tam diù laboráſſe; cùm tam facile eſſet aut venienti occurrere, aut præſenti mederi. Sed, à nobis ad patres noſtros, quàm diſpar ſit ratio, malè interim reputamus. Judæi primùm, vivâ Dei voce, repetitis miraculis, mille minis, & mille pœnis, ab Idololatriâ depulſi & deterriti erant. Nos Judæorum oracula amplectimur, *Moſis* & Prophetarum veſtigia premimus: atque inſuper, à Chriſto & Apoſtolis ipſius, cultum adhuc puriorem docemur, & à ſenſibus magis abſtractum. Quibus documentis, tanquam fortioribus antidotis, contra omnes vires iſtius veneni munimur & corroboramur. His tamen non obſtantibus, Eccleſiæ Chriſtianæ partem maximam, aut eminentiſſimam, ad cultum Idololatricum prolapſam eſſe querimur: veteremque morbum, ſub novâ ſpecie, invito omni cœlo, recidivum. Hæc cùm ita ſint, quid miramur, Naturam humanam, ſibi, ut olim, permiſſam, atque ſuis tenebris involutam, in eadem, aut minora, incidiſſe crimina; atque ſuâ vi malum repellere non potuiſſe, quod ſupremo numinis auxilio nondum repulſum vidimus. Age verò, & depoſitis præjudiciis, de rebus humanis humanitùs loquamur: non ex voto noſtro, ſed prout rei fert natura, & multorum Sæculorum uſu deprehenſum eſt. Deus Philoſophorum eſto Numen inviſibile: Sed Numen populi, gentiſque humanæ, ſibi relictæ, ſemper erit aliquid aſpectabile. Audi, ſi vacat, hiſtoriam Arabicam de *Abrahamo*: Traditio eſt apud illos, *Abr. Ecchel. hiſt. Arab. c. 6.*

Abra-

Abrahamum, ſtatim atque in lucem editum, à Patre, in quâdam ſpeluncâ, quæ in montis receſſu erat, abſconditum fuiſſe, metu Chaldæorum, qui manus illi inferre quærebant: quòd ſuis Diis fatalem fore, Aſtrologi prædixiſſent. Inde tandem noctu primùm prodiens, jam vir factus, cœlum, ejuſque innumera aſtra, non abſque admiratione ſummâ contemplari cœpit: videnſque ſtellam Veneris fortè exorientem, & cæteras lumine, ſplendore, & claritate, longè ſuperantem, ait, HIC EST DEUS MEUS, ET CREATOR MEUS. *Sed cùm non multo poſt, Luna apparuiſſet, mutatâ ſententiâ, dixit,* HIC EST DEUS MEUS, ET CREATOR MEUS. *Demùm, orto Sole, attonitus exclamavit,* HIC, HIC, EST VERE DEUS MEUS, ET CREATOR MEUS: QUO SPLENDIDIUS, QUO ALTIUS, QUO PULCHRIUS, NIHIL EXCOGITARI POTEST. *Sed, hæc dicenti, apparuit adſtititque Angelus Gabriel, eumque docuit verum Deum, veramque religionem.* Genus humanum, religionis flammâ correptum, idololatriâ prohibere, ſine miraculis & cœleſti auxilio, tantum non impoſſibile eſt. A defunctorum hominum, animalium, olerumve cultu, ut cohibeamur, ſufficere videtur ratio naturalis: Hæc enim nihil habent auguſti aut ſtupendi, quo animum effaſcinent. At Luminaria cœleſtia, omnium omninò, quæ aſpectui ſubjiciuntur, præſtantiſſima, tam magnitudine quàm ſplendore, oculos primùm percellunt: dein mentem, admirandi ſui motûs conſtantiâ, ordine, & rapiditate, concutiunt: denique, multifariis virtutibus & beneficiis, totum hominem ſibi devinciunt, & quaſi obruunt. Ab horum Corporum cœleſtium admiratione (quibus etiam Animas dedêre veteres) nemo ſe temperare potuit, aut debuit: Et ab admiratione ad veneratio-

nerationem, in rebus magnis, ſtupendis, & inacceſſis, facilis eſt progreſſus.

At verò, inquies, non Idololatriæ ſolùm, ſed etiam *Genethliacæ* & *Magiæ*: Huic improbæ, illi vaniſſimæ, arti, deditiſſimi erant Ægyptii; nec Ægyptii tantùm, ſed omnes ferè veteres. Rectè mones: ſed quoad Genethliacam, quid mirum Gentes illas, quæ Cœlum, Solem, & Sydera, pro tot Numinibus habuere, eadem rebus humanis dominari, & ſuum cuique fatum præſcribere, aut reverà crediſſe, aut, quò lucrum ſibi facerent, voluiſſe ut id crederet populus. Illud magis miror, reperiri etiamnum, inter homines Chriſtianos, qui eandem artem colant & tueantur. Etiam nunc, inquam, cùm non tantùm ab omni ſuperſtitione magis abhorrere debemus, ſed cùm innotuit etiam, luce clariùs, Cœlorum natura; nempe Planetas nihil aliud eſſe, quàm tot moles opacas terreſtres, Fixaſque tot moles igneas: Neque ideò *Aſtrologiæ*, quæ dicitur, *Judiciariæ*, ullum Theorema, in Scientiâ naturali fundari, vel fundari poſſe.

Quoad Magiam, multa ſunt ipſius genera: nobis quidem Chriſtianis ſolidè interdicta, ob mutatum forſan mundi inviſibilis regimen. Sed lege naturæ interdictum eſſe qualecunque cum Geniis commercium, non tam facilè patet. Hoc autem commercio ſi abuſi ſint nonnulli, ſive in damnum humani generis, ſive ad faſtum & oſtentationem, malitiæ quidem id arguit authores, aut vanitatis, non autem ignorantiæ. Denique facilè aſſentior iis, qui, utramq; artem, Aſtrologicam & Magicam, primùm edoctos eſſe homines, aiunt, à malis Angelis. Videntur enim mihi, cùm utriuſque apparatum intueor, Inventa, vel Deliramenta, pluſquam humana. Sed de his ſatis.

Cùm

Cùm hæc ita ſe habeant, & ſalva ſit antiqua Ægyptiorum fama quoad literas & ſcientias, quâ ratione periit, & quando tandem hæc priſca ſapientia paulatim extincta fuit, ultimo jam loco explicandum. Quanta eſt rerum humanarum inconſtantia, & quàm mirandæ vices! Non tantùm Imperia mutantur, ſed literæ, mores, religio, ex aliis in alias terras migrant; & cùm omnibus non liceat his ſimul frui, alternatim fruimur. Ità res humanæ comparantur, ac ſi inter præſtituti temporis ambitum, ſingulas terras populoſque, ſuas habituros eſſe vices, tam in bonis quàm in malis, decretum eſſet. Ab oriente, inſtar Solis, curſum ſuum incœperunt literæ: ad occidentem vergentes, ubi earum luce jam diù gaudemus: Quis novit ſi, relictis his ſedibus, ulteriùs progreſſuræ ſint: vel ſi undique diffuſæ, totum terrarum orbem ſuis radiis ſimul illuſtrabunt. Quoad Ægyptum, floruit olim omni diſciplinarum genere, & jam extremâ barbarie obruitur. Uſque ad Perſarum tempora ſuas literas atque ſua ſacra inviolata
Herod. l.3. tenuit, primuſque Cambyſes Templa Ægyptiaca ſpo-
Diod. l. 1. liavit, diruitque; &, vulnerato Deo Api, Sacerdotes
Juſtin. l. 1. omnes contemptui habuit. At extincto Cambyſe,
c. 9. Darius non tantùm humaniſſimè tractavit Ægyptios, ſed erudiendum ſe tradidit ſacerdotibus, ut earum
Lib. 1. doctrinam ſacram addiſceret. Ità *Diodorus*, ὁμιλῆσαι μὲν γὰρ αὐτὸν, de Dario loquitur, τοῖς ἱερεῦσι τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ μεταλαβεῖν τῆς τε θεολογίας αὐτῶν, καὶ τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἀναγεγραμμένων πράξεων. Sed non eodem animo affecti erant erga Ægyptios & eorum ſacra Reges poſteri, nam, petente Ægyptum Alexandro, libenter & ſine belli diſcrimine, in ipſius dominationem venerunt Ægyptii, idque, ut ait Hiſtoricus, quòd eos & eorum ſacra malè tractâſſent

Perſæ.

Perſæ. Οἱ γὰρ Αἰγύπτιοι τῶν Περσῶν ἠσεβηκότων εἰς τὰ ἱερὰ καὶ βιαίως ἀρχόντων, ἄσμενοι προσεδέξαντο τοὺς Μακεδόνας. *Diodor. l. 17.* Sed ab hoc tempore, ſub Alexandri ſucceſſoribus, ſenſim degeneraſſe videtur & ſacerdotium & ſapientia Ægyptiaca, ita tamen ut in utroque intervallo, ſub Perſis & ſub Ptolomæis, deſcenderint in Ægyptum ex Græcis philoſophis multi; quotquot nempe poſt Pythagoram (qui in Ægypto fuit eodem tempore quo Cambyſes) iter illud ſuſceperunt. *Jambl. de vit. Pyth. l. 1. c. 4.* Sed debellatâ à Romanis Ægypto, & combuſtâ Bibliothecâ Alexandrinâ, unà periit Literatura Antiqua. Fuit autem poſtea Alexandriæ Schola illuſtris: non Græcorum tantùm, ſed etiam Judæorum, dein Chriſtianorum, uſque ad tempora Saracenica. A quibus, & ſequioribus Turcis, tandem ad barbariem redacta fuit tota Ægyptus: priſcæ ſapientiæ ſedes olim florentiſſima.

Siqua præstereà expetuntur, circa cauſas & ortum ſapientiæ Ægyptiacæ, occurrent infrà, ubi in *Originem ſapientiæ priſcæ & barbaricæ* inquiritur. *Cap.* Reſtat hìc unicum addendum, ut ſcriptores qui potiſſimùm deſiderantur in hoc argumento, breviter indicemus, quemadmodum in reliquis factum eſt. *Severus* quidam, apud *Suidam*, Sophiſta Romanus, dicitur peragrâſſe totam Ægyptum, & *libros omnes qui aliquid arcani habebant, & quoſcunque reperire potuit, ex omnibus Adytis ſuſtuliſſe*, & *in Alexandri monumento concluſiſſe*. *In Voc.* Hæc nobis ſubduxit vir invidus. Inter deperditos eminet *Manetho*, deſideratiſſimus author, *Flamen ſacrorum & ſcriba Adytorum* Ægypti, ut ipſe ait ad *Ptolomæum*; qui ex *columnis Mercurialibus* commentaria ſua deprompſit. *Apud Euſ. Chron. p. 6.* Hiſtoriam compoſuit, à vetuſtiſſimis & fabuloſis ſæculis exorſus, & per Deorum & ſemideorum imperia ad tempora notiora pro-

greſſus eſt. Cumque mos eſſet antiquis ſuas hiſtorias aut archæologias à quadam Coſmogoniâ auſpicari, idem à *Manethone* factum fuiſſe in hoc opere veriſimile eſt. Quinetiam Theologiam Ægyptiacam ſeorſim conſcripſit, quæ complecti ſolet, apud veteres, Phyſiologiam. Sed audiamus *Euſebium* de operibus *Manethonis*, Πᾶσαν μὲν ἐν τὴν Αἰγυπτιακὴν ἱστορίαν εἰς πλάτος τῆς Ἑλλήνων μετείληφε φωνῆς, ἰδίως τε τὰ περὶ τῆς κατ' αὐτοὺς θεολογίας Μανεθὼς ὁ Αἰγύπτιος, ἔν τε ᾗ ἔγραψεν ἱερᾷ βίβλῳ, καὶ ἐν ἑτέροις αὐτοῦ συγγράμμασι. *Omnem hiſtoriam Ægyptiacam fusè, & ſpeciatim quæ ad Theologiam hujus gentis pertinent, in Græcam tranſtulit linguam Manethos Ægyptius, cùm in ſacro opere quod ſcripſit, tùm in aliis commentariis.* Memorat prætereà *Suidas* τὰ φυσιολογικὰ *Manethonis* ; quod opus, niſi forſan principium eſſet aut prolegomenon ſuæ hiſtoriæ, propoſito noſtro quàm maximè reſponderet. Adhæc *Laertius* citat τὴν τῶν φυσικῶν ἐπιτομὴν *Manethonis*, & *Porphyrius* τὸ περὶ ἀρχαϊσμοῦ καὶ εὐσεβείας, *de antiquitate & pietate librum.* Hæc ſingula an fuerint diverſa opera, & ejuſdem Manethonis *Sebenitæ*, non diſputo, cùm noſtra non interſit; patet utcunque iſtiuſmodi fuiſſe quæ in hoc argumento non parùm lucis conferre potuiſſent.

Præp. Ev. l. 2. princ.

In Proœm. de abſtin. 2. & Euſeb. præp. Evan. l. 4. c. 15.

Scripſit *Sanchoniathon*, ſecundum Suidam, περὶ τοῦ Ἑρμοῦ φυσιολογίας· atque etiam Αἰγυπτιακὴν Θεολογίαν. *Aſclepiades* etiam, apud eundem, in ſacris iſtis exercitatiſſimus, ſcripſit *Hymnos in Deos Ægyptiorum* : & de *omnium Religionum conſenſu* Commentarium. Scripſit adhæc *Hiſtoriam Egyptiorum*, *Ogygiorum* res geſtas continentem : *ad tres minimùm annorum myriades.* Hæc ille. *Petoſiris*, cujus meminit Juvenalis, & Plinius non ſemel, Aſtrologica, & de Ægyptiorum myſteriis, è Sacris Libris, quædam ſcripſiſſe dicitur.

Voce Ἡρᾳ-ίσκος.

Deſide-

Deſideratur prætereà *Hecatæus*, ſive Abderita, ſive Mileſius, περὶ τῆς Αἰγυπτίων φιλοσοφίας; cujus meminit *Laertius in proœmio*, ubi etiam ex *Ariſtagorâ* repetit dogmata Ægyptiaca. Dein *Palæphatus*, referente *Suida*, Αἰγυπτιακὴν θεολογίαν conſcripſit, & λύσεις τῶν μυθικῶς εἰρημένων· quæ eodem ſpectaſſe videntur: nempe ad Theologiam eorum Mythologicam. Denique *Chæremon*, ſacerdos Ægyptius, quem laudat ſummoperè *Porphyrius*, & è contra multis modis vilipendit *Strabo*; *Hieroglyphica* & *res Ægyptias* literis commiſit. His addi poſſunt alii rei philoſophicæ apud Ægyptios ſcriptores; ſed quid his & illis authoribus, qui jam exciderunt, ſigillatim enumerandis immorarer, cùm unico ictu perierint in Ægypto librorum multæ myriades; ingens, ſcilicet, & inſtructiſſima Bibliotheca Ptolomæi Philadelphi; in quâ non tantùm literaturæ Ægyptiæ, ſed omnes, ut par eſt credere, doctrinæ Orientalis ſuperſtites theſauri reponebantur.

Voce Παλαίφ.

De abſtin. l. 4.

Geogr. l. 17.

CAP. IX.

De Philoſophiâ Græcanicâ: & primò de Orphicâ.

HÆC de *Philoſophiâ Barbaricâ* dicta ſunto. Sequitur *Græca*, quæ etiam tempore poſterior fuit, & ab alterâ derivata. Hoc ferè apud omnes eruditos in confeſſo eſt, & res ipſa loquitur: Cùm verò nonnulli, aut ex amore Gentis Græcæ, aut quod minùs ſeduli eſſent rerum antiquarum ſcrutatores, hoc in dubium revocârint: probationem rei primo loco afferre debemus, ut quæ dicturi ſumus poſteà de hâc philoſophiâ, majorem vim & lucem habeant, ubi de ipſius origine conventum fuerit.

Laert. in Proœm.

Non negamus à Græcis multa inventa in ſcientiis, præcipuè Mathematicis; quas egregiè excoluerunt; ut ſupra dictum eſt. In Philoſophicis etiam nonnulla obſervata, multa digeſta & in formam ſyſtematis diſpoſita. Ut utroque modo Græca Romanis ingeniis longè anteponenda eſſe cenſerem. Sed utì diſciplinarum Mathematicarum rudimenta, ità in Philoſophiâ non rudimenta tantùm, ſed maxima & præſtantiſſima dogmata, à Barbaris accepiſſe Græcos aſſerimus; atque de hâc re unica lis eſt aut eſſe debet; nam circa *Geometriam*, *Aſtronomiam*, *Arithmeticam*, ipſos Græcos habemus teſtes, aut confitentes, has ſcientias ab exteris primùm inventas & plus minùs excultas fuiſſe. Ità teſtantur, *Herodotus*, *Plato*, *Ariſtoteles*,

Cap. præc.

Ariſtoteles, *Diodorus*, *Strabo*, *Laertius*, *Achilles Tatius*, aliique; unde quoad tres illas diſciplinas, intrà tres antiquas gentes, Aſſyrios, Ægyptios, Phœnices, (quibus *Lucianus* addit Æthiopes, quoad Aſtronomiam) ſemper ſtetit controverſia; neque inventionis & primatûs laudem ambiebant Græci. Quapropter Græcorum defectus in obſervandis aſtris ſupplet Ariſtoteles (*de Cœl. l.* 2. *c.* 12.) ab Ægyptiis & Babyloniis. In ſyderali cognitione, quantulam obſervationum hiſtoriam, quas ſpeculas, quæ inſtrumenta Aſtronomica, memorantur Græci antiquitùs habuiſſe? Babyloni, in Templo *Jovis Beli*, *Herod. l.* 1. *fol.* 75. à Reginâ *Semiramide* conſtructo, turris erat octuplex, ſive octo turres, aliæ aliis ſuperſtructæ, in quibus ſydera contemplabantur Aſtronomi; referente *Diodoro*: Ut olim montes montibus ſuperimpoſuerunt Gigantes, quò cœlum peterent. *L.* 2. *fol.* 94. *Semiramis* autem floruit annis octingentis ante bellum Trojanum, cùm nondum *literas* haberent Græci. Præterea, captâ ab Alexandro Babylone, *Caliſthenes* dicitur miſiſſe in Græciam obſervationes cœleſtes novendecies centenorum & trium annorum, quæ apud Babylonios in monumentis aſſervabantur. Has ſi ab Alexandri temporibus ſursùm computemus, ultra *Semiramidis* ætatem aſſurgent; unde in hâc ipsâ *Beli* turri factas eſſe à Chaldæis has obſervationes, magnam partem,

Simpl. l. 2. *de cœl. p.* 123. *ex Porphyrio*, ὑπ' Ἀριστοτέλους οὖν πειθομένους ἕπεσθαι δεῖ μᾶλλον τοῖς ὑστέροις, ὡς μᾶλλον σώζουσι τὰ φαινόμενα, ἐκείνων μήτε τελείως σωζόντων, μήτε τοιαῦτα φαινόμενα εἰδότων, διὰ τὸ μήπω τὰς ὑπὸ Καλλισθένους ἐκ Βαβυλῶνος πεμφθείσας παρατηρήσεις ἀφικέσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοῦ Ἀριστοτέλους τοῦτο ἐπισκήψαντος αὐτῷ· ἅστινας διηγεῖται ὁ Πορφύριος χιλίων ἐτῶν εἶναι καὶ ἐννεακοσίων τριῶν, μέχρι τῶν χρόνων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος σωζομένας. *Idem* Simplicius *meminerat antea* (*l.* 1. *de cœl. p.* 27.) *obſervationum bis millennium apud Ægyptios.* & *apud Babylonios adhuc plurium*: ἤκουσα γ' ἐγὼ Αἰγυπτίους ἀστέρων παρατηρήσεις ἔχειν ἐγγεγραμμένας οὐκ ἐλάττεσιν ἢ δι-χιλίοις ἐν αὐτοῖς, Βαβυλωνίους δὲ ἔτι πλειον. *Denique, notus eſt immanis Babyloniorum calculus apud Ciceronem* de divin. l. 1. *qui, cùm omnem fidem ſuperet, non eſt memoratu dignus.*

partem, veriſimile eſt. Denique, quò propiùs ad Græcos & Græcorum tempora deſcendamus, *Epigenes*, ſeptingentorum & viginti annorum obſervationes apud Babylonios; & qui minimum notabant, *Beroſus* & *Critodemus*, quadringentorum & octoginta, L. 7. c. 56. literis tradidêre. Verba ſunt *Plinii: Epigenes apud Babylonios DCCXX annorum obſervationes ſyderum coctilibus laterculis inſcriptas docet, gravis author imprimis; Qui minimùm, Beroſus & Critodemus CCCCLXXX* Sen. nat. q. l. 7. c. 3. *annorum.* Si ætatem *Epigenis*, qui *Beroſum* anteceſſiſſe videtur, & apud Babylonios fuit ſtudiorum causâ, ſumamus circa tempora Alexandri, obſervationes ab illo memoratæ multùm ſuperant non tantùm omnes Græcorum, ſed etiam Babyloniorum illas ab Hipparcho poſteà collectas. Et cùm Hipparchus & Ptolomæus Græcarum obſervationum antiquiſſimas, Babyloniarum, non tantùm antiquis, quales recenſuimus, ſed etiam infimis & noviſſimis, quales ſunt illæ Nabonaſſari, poſtponant, eo ipſo fatentur hujus artis auctores & cultores primos fuiſſe exteros: à quibus cùm fundamenta quædam & initia accepiſſent Græci, ulteriùs paulatim progreſſi, & res plures & rerum rationes explicuerunt; rectè enim notatum eſt, Eclipſium, aliarumque obſervationum cœleſtium *hiſtoriam* à Barbaris, *cauſas* verò & rationes & calculos à Græcis proveniſſe.

Sed de Mathematicis ſatis; cùm hoc ſit quaſi extra aleas vagari. Et in præcedentibus pro Græcis contra Barbaros, utì hìc pro barbaris contra Græcos certatum eſt. Pro causâ mutatâ, in utriuſque caſtris militavimus; rationem ſecuti, non partium ſtudium. Jam verò agendum eſt de diſciplinis Phyſiologicis; quibus adjungere aut immiſcere ſolebant gentes ſuam Theologiam. Et in his acriores erimus contra Græcos quàm

quàm anteà; cùm nòn tantùm initia rerum philoſophicarum, ſed lectiſſima dogmata & notitias præclaras à gentibus acceperint: quas oblivioni tradiderunt poſteà, magnâ ex parte, cùm in ſectas diviſi fuere; & novas tentando methodos, ineptas & infrugiferas, philoſophiam humano generi inutilem reddiderunt: Ut verè dici poſſit de utraque diſciplinâ, ſi rectè judico, Græcos perfeciſſe Barbarorum Mathematicam, Philoſophiam perdidiſſe.

Sed de utriuſq; philoſophiæ antiquitate primò tractandum eſt, ut hanc alterâ poſteriorem eſſe oſtendamus: idque contra ſententiam Laërtii, & aliorum, *In Proœm.*
qui originem hujus ſapientiæ à Græcis petendam eſſe volunt. Si liceret uti teſtimoniis *Clementis Alexandrini, Euſebii Pamphili*, & aliorum Græcorum Patrum, facile eſſet in hâc causâ vincere; illi enim teſtantur, ſemel atque iterum, præſtantiſſimam inter Græcos doctrinam furtivam eſſe, & à barbaris ereptam. Quæ nomina clariora apud Græcos *Platone* & *Pythagora*? Quæ philoſophia divinior? audiamus quæ de his *Clemens*; Πλάτων δὲ οὐκ ἀρνεῖται τὰ κάλ- *Strom. 1.*
λιστα εἰς φιλοσοφίαν παρὰ τῶν βαρβάρων ἐμπορεύεσθαι· εἰς τε Αἴγυπτον ἀφικέσθαι ὁμολογεῖ. *Non inficiatur Plato ſe ea quæ ſunt præſtantiſſima in Philoſophiâ mercatum eſſe à barbaris; ſeque in Ægyptum profectum eſſe fatetur.* Adjunge deinceps *Pythagoram*, qui inter Ægyptios non minùs profecerat. Ὁ δὲ Πλάτων δῆλον ὡς σεμνύνων ἀεὶ τοὺς βαρβάρους εὑρίσκεται· μεμνημένος αὑτοῦ καὶ Πυθαγόρου τὰ πλεῖστα καὶ γενναιότατα τῶν δογμάτων ἐν βαρβάροις μαθόντας. *Manifeſtum eſt Platonem ſemper magni facere Barbaros, ut qui meminiſſet ſe & Pythagoram plurima nobiliſſima dogmata ab iis didiciſſe.* Nec aliter *Euſebius*, cum peregrinatio- *Præp. Ev.*
nes *Pythagoræ* in Ægyptum, Babylonem, Perſidem, *l. 10. c. 4.*
Indiam. *p. 471.*

Indiamque recenſuiſſet, addit, Καὶ ἄλλα παρ' ἄλλων συλλεξάμενος, μόνον παρὰ τῶν σοφῶν Ἑλλήνων ἔχεν οὐδεν, πενίᾳ σοφίας καὶ ἀπορίᾳ συνοικούντων· ἔμπαλιν δ', οὖν τῶν ἔξωθεν αὐτῷ πεπορισμένων αἴτιος αὐτὸς μαθήσεως κατέστη τοῖς Ἕλλησιν. *Aliaque ab aliis diſcens, à ſolis Græcis auferre nihil potuit: tantâ illi ſapientiæ penuriâ & indigentiâ unà laborabant. Contrà, peregrinis ipſe artibus ditatus, Græcis ſcientiæ & eruditionis author fuit.* Denique citat non minùs illuſtre teſtimonium ex Porphyrii libro, opinor, deperdito, *Theodoretus*, his verbis, Καλκόδετος γὰρ ἡ πρὸς θεοὺς ὁδὸς, αἰπεινή τε καὶ τραχεῖα· ἧς πολλὰς ἀτραποὺς βάρβαροι μὲν ἐξηῦρον, Ἕλληνες δε ἀπεπλανήθησαν· οἱ δε κρατοῦντες, ἤδη καὶ διέφθειραν· τὴν γοῦν εὕρεσιν ὁ θεὸς Αἰγυπτίοις ἐμαρτύρησε, Φοίνιξί τε καὶ Χαλδαίοις, Λυδοῖς τε καὶ Ἑβραίοις. *Via quæ ad Deos perducit, ære munita eſt, eademque ardua & aſperrima. Cujus quidem calles quamplurimos Barbari invenerunt; at verò Græci ab eâ longiùs aberrârunt. Qui vero eam tenebant eandem corruperunt. Ejus porrò Inventores fuiſſe Deus teſtatur Ægyptios, Phœnices, Chaldæos, Lydios ac Hebræos.*

Serm. 1. de fide, p. 10.

Idem cum Patribus Chriſtianis antea notavit *Joſephus* contra Appionem, his verbis: ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς περὶ τῶν οὐρανίων καὶ θείων πρώτους παρ' Ἕλλησι φιλοσοφήσαντας, οἷον Φερεκύδην τὸν Σύριον, καὶ Πυθαγόραν, καὶ Θάλητα, πάντες συμφώνως ὁμολογοῦσιν Αἰγυπτίων καὶ Χαλδαίων γενομένους μαθητάς. *Sed & eos qui de cæleſtibus & divinis primitùs apud Græcos ſunt philoſophati, id eſt, Pherecydem Syrium, & Pythagoram & Thaletem, omnes concorditer confitentur, Ægyptiorum & Chaldæorum fuiſſe diſcipulos.*

Lib. 1.

Sed ne Patres Chriſtiani & Judæi nimiùm Græcis invidere videantur, quid ipſi Græci de ſuis Philoſophis ſenſerint, audiamus. *Porphyrius* de *vitâ Pythagoræ*,

goræ, idem dicit quod à noſtris jam dicitur, & cùm varias gentes retuliſſet, Ægyptios, Arabes, Chaldæos, alioſque, quibuſcum verſatus fuit Pythagoras per multos annos, ſubdit, ἐκ τῆς περὶ ταῦτα τὰ ἔθνη πλάνης ὁ Πυθαγόρας τὸ πλεῖστον τῆς σοφίας ἐνεπορεύσατο. *Ex peregrinatione ad haſce gentes Pythagoras potiſſimam ſapientiæ partem acquiſivit.* Quoad Platonem, nota ſunt quæ affert in Timæo de Græcis & Ægyptiis, & præcipuè dictum Sacerdotis Saitici ad Solonem, *O Solon, Solon, vos Græci ſemper pueri eſtis, nec quiſquam è Græcia ſenex.* Cur iſtud diceret, percontante Solone, reſpondiſſe Sacerdotem, *Quia juvenis ſemper vobis eſt animus, in quo nulla eſt ex vetuſtatis commemoratione priſca opinio, nulla cana ſcientia.* Hæc contra patriam ſuam, niſipro veris apud ſe reſciviſſet *Plato*, aut non memorâſſet aut refutâſſet. Prætereà ſparſim occurrunt apud *Platonem* doctrinæ Ægyptiacæ non pauca veſtigia, quæ ad hypotheſin noſtram confirmandam ſuis locis notabimus. His conſona ſunt quæ notat *Megaſthenes*, qui tempore *Alexandri* & deinceps vixit, & cùm diù apud Indos verſatus eſſet, rerum Indicarum libros compoſuit, in quorum tertio, omnia quæ circa rerum naturam philoſophantur Græci, barbaris pridem innotuiſſe, ait. Verba ſunt apud Clementem, Ἅπαντα μὲν τοι τὰ περὶ φύσεως εἰρημένα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφοῦσι. Τὰ μὲν παρ' Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων, τά δε ἐν τῇ Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ἰουδαίων.

Sed quid in his moramur, cùm tot teſtes habeamus literaturæ Græcæ à barbaris derivatæ, quotquot in Ægyptum deſcenderunt philoſophi Græci ad comparandam ſibi ſapientiam. Horum autem non brevem catalogum ex commentariis Sacerdotum Ægyptiorum

Vid. etiam Suid. voce, ἱερατική.

Strom. 1. *p.* 304.

Vid. &c Plut. de Iſ. & Oſir. p. 154.

tiorum contexuit Diodorus Siculus, in fine libri pri-mi; additque, ex Ægypto cuncta, quibus admiratio-nem illi apud Græcos ſibi pepererunt, tranſlata eſſe. Verba ipſius hæc ſunt: Τούτων δ' ἡμῖν διευκρινημένων, ῥητέον ὅσοι τῶν παρ' Ἕλλησι δεδοξασμένων ἐπὶ συνέσει καὶ παιδείᾳ παρέβαλον εἰς Αἴγυπτον ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, ἵνα τῶν ἐνταῦθα νομίμων καὶ παιδείας μετάσχωσιν. οἱ γὰρ ἱερεῖς Αἰγυπτίων ἱστοροῦσιν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, παραβαλεῖν πρὸς αὐτοὺς Ὀρφέα τε καὶ Μουσαῖον, καὶ Μελάμποδα καὶ Δαίδαλον· πρὸς δὲ τούτοις Ὅμηρον τε τὸν ποιητὴν, καὶ Λυκοῦργον τὸν Σπαρτιάτην· ἔτι δὲ Σόλωνα τὸν Ἀθηναῖον, καὶ Πλάτωνα τὸν φιλόσοφον. ἐλθεῖν δὲ καὶ Πυθαγόραν τὸν Σάμιον, καὶ τὸν μαθηματικὸν Εὔδοξον. ἔτι δὲ Δημόκριτον τὸν Ἀβδηρίτην, καὶ Οἰνοπίδην τὸν Χῖον. πάντων δὲ τούτων σημεῖα δεικνύουσι, τῶν μὲν εἰκόνας, τῶν δὲ τόπων, ἢ κατασκευασμάτων ὁμωνύμους προσηγορίας. ἔκ τε τῆς ἑκάστῳ ζηλωθείσης παιδείας ἀποδείξεις φέρουσι, συνιστάντες ἐξ Αἰγύπτου μετενηνοχέναι πάντα δι' ὧν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐθαυμάσθησαν. *His ità à nobis expoſitis, recenſendi ſunt qui priſcis illis temporibus, ſapientiâ & doctrinâ celebres apud Græcos, peregrinationes in Ægyptum ſuſceperunt, ut legum & diſciplinarum gentis par-ticipes fierent. Etenim Sacerdotes Ægyptiorum Orphe-um, Muſæum, Melampodem, Dædalum, Homerum Poëtam, Lycurgum Spartanum, Solonem Athenienſem, Platonem Philoſophum, Pythagoram Samium, Mathematicum Eu-doxum, Democritum Abderitam, & Oenopidem Chium, ad ipſos adveniſſe è ſacris commentariis referunt. Sig-naque horum omnium, quà imagines, quà deſumptas à locis aut operibus appellationes oſtentant. Et ex arte aut diſciplinâ quam quiſque affectabat, demonſtrationes affe-runt, unde probant ex Ægypto cuncta, quibus ſe poſtea admirabiles reddiderunt apud Græcos, tranſlata eſſe.* Au-din' mi Græcule? quæ turba peregrinantium? hos

omnes

omnes in Ægyptum profectos eſſe credis ad venandos crocodilos? Plato & Eudoxus, ex horum numero, *Strab. l.17.* tredecim annos inſumpſerunt Dioſpoli cum Sacerdotibus. *Plut. in vit. Sol. p.92.& 96.* Cum Heliopolitanis & Saiticis Solon, à quibus Sermonem Atlanticum accepit. Pythagoras multa & moleſta examina ſubiit, & circumcidi ſe paſſus eſt, ut fertur, à Prophetis Ægyptiis, ut ad eorum doctrinam arcanam admitteretur. Orpheum ſuam doctrinam, qua ſaxa & ſtipites movit, homines feros & agreſtes in civitates & ſocietatem allexit, ab Ægyptiis hauſiſſe, hìc & alibi ſæpiùs teſtatur Diodorus. Denique haud facilè eſt indicare quenquam apud Græcos, qui ſapientiâ clarus evaſit, ſine peregrinatione inter gentes barbaras. *Thales* nullum habuit præceptorem *Laert.* præter Ægyptios; Authorque fuit Pythagoræ, *Jamb. in vit. Pyth. l. 1. c. 2.* cùm ad eum, jam ſenem, venerat diſcendi ſtudio, ut ſe in Ægyptum ad Sacerdotes Memphiticos & Dioſpolitanos conferret. *Pherecydes*, Pythagoræ præceptor, ex arcanis libris *Phœnicum* ſeipſum docuiſſe dicitur; *Suid.* ἑαυτὸν ἀσκῆσαι, κτησάμενον τὰ Φοινίκων ἀπόκρυφα βιβλία. Et ſi nulli fuerint apud Græcos his clariores aut vetuſtiores philoſophi, Græciam à barbaris edoctam eſſe, quo poſſumus jure, aut quibus rationibus, inficiari.

Hæc autem quæ ex Diodoro attulimus, eo fortiora eſſe debent, quòd propriæ ſuæ ſententiæ circa Græcos parùm faveant; Ille enim non obſcurè ſignificat ſe non conſentire *Ephoro*, Hiſtorico, qui Barbaros Græcis ſuis antiquiores eſſe agnoſcit. *Li.1.princ.* Dein quoad literas & diſciplinas, adeò propenſus eſt in Græcos Diodorus, ut ex ſolâ fabulâ *Heliadum* in Rhodo Inſulâ, Græcos primitùs in Ægyptum diſciplinas invexiſſe innuere velit: *Li. 5.* Et eaſdem poſteà cum Græcis philoſophis, peregrè agentibus, quaſi ex poſtliminio in patriam

rediiſſe. Quare quæcunque apud Diodorum reperiuntur contra gentis Græcæ aut literaturæ Græcæ antiquitatem, non ex invidiâ dicta, aut erga gentes amore, ſed rerum ipſarum certâ fide extorta mihi videntur.

Vid. Bochar. Can. l. 1. c. 20. & Scal. in Euſeb. Chron.

Denique ſi Literarum originem apud Græcos quæramus, ab alienigenâ invectas eſſe, Cadmo, Phœnice, compertum erit; idque non multùm ante tempora Trojana. Ante illud tempus autem non tantùm literæ aut vocum elementa, ſed literatura & diſciplinæ apud multas gentes floruerunt; Aſſyrios, Ægyptios, Phœnices, Arabes, Æthiopes, Indos, Celtas. Moſes ante tempora Cadmi edoctus erat ſapientiam Ægyptiacam; Jobus, aut libri ipſius author, ante tempora Moſis, Arabicam; Abrahamus, Chaldæam & Phœniciam. Dein *Bragmanum* in Indiâ; *Gymnoſophiſtarum* in Æthiopiâ, *Druidum* apud Celtas, nemo novit antiquitatem; ſed Chronologorum calculis ſtatui ſolent ante tempora Trojana. Quare expenſis ſingulis, tam Literis quàm literaturâ, Philoſophiam barbaricam & antiquiorem eſſe & parentem Græcanicæ, hiſtoriæ veteri, rerumque & temporum rationibus maximè reſpondet.

De Abrah. teſtimonia congeſſit Grot. in Matt. 5. 31.

His ita expoſitis circa origines philoſophiæ Græcanicæ, philoſophos ipſos & eorum dogmata jam leviter percurremus; ut quantum dictis conſentiant; & explicandis mundi Archæologiis utiles eſſe poſſint: Quæ præthereà eorum ſcripta deſiderantur, quæ ſuperſunt, paucis videamus. Philoſophiæ Græcæ duplex eſt intervallum, ante ſectas inductas & poſteà; poſt ſectas inductas auctaſque, exolevit philoſophia antiqua, & quæ ei ſucceſſit, in ſcholis Græcorum magis artificioſa fuit, quàm ſolida. Pauca illa & præclara capita circa *mundi ortum, & occaſum*, & varian

tis

tis naturæ ordinem, quæ priſcis ſapientibus inſtar omnis Phyſiologiæ erant, ſectarii Græci neglectui ferè habuerunt; & ex rerum notionumque minutiis philoſophiam quandam condidêre, alendis diſputationibus, quàm veritati inveſtigandæ, magis idoneam. Hos igitur minores Græcorum philoſophos non multùm morabimur, & cùm inter ſectarum ultimas & infimas fuerit Peripatetica, infra Ariſtotelem non deſcendendum; quod enim eò uſq; ſubſidit, in re Philoſophicâ antiquitatis nomen non meretur.

Intervallum illud ante-ſectarium adhuc diſtingui poteſt in tempus Poëtarum & Philoſophorum; qui quidem re & argumento ſæpe conveniebant, genere ſcribendi diverſi. Antiquiſſimi qui apud Græcos philoſophabantur, erant Poëtæ, ſecundum illud *Plutarchi*, πρότερον μὲν ἐν ποιήμασιν ἐξέφερον οἱ φιλόσοφοι τὰ δόγματα καὶ τοὺς λόγους, ὥσπερ Ὀρφεὺς καὶ Ἡσίοδος, &c. Nec tantùm carmine, ſed etiam mythologicè plerumque ſcripſerunt philoſophiam. Ità enim mihi videntur ſcripſiſſe *Thamyras Thrax*, *Linus*, *Orpheus*, & *Muſæus*, perinde ac *Heſiodus*. Carmine autem ſcripſerunt præterea philoſophi; *Thales*, *Xenophanes*, *Empedocles*, *Parmenides*, aliique, quorum nonnulla fragmenta poëtica-philoſophica collegit *Stephanus*. Quoad philoſophos illos Mythologicos, videntur omnes, præter *Homerum*, ut hoc obiter notem, *Coſmogonias*, ſive de ortu mundi, poëmata ſcripſiſſe. Ità *Thamyras* ille, cujus meminêre *Plato*, *Plutarchus*, *Clemens Alexandrinus*, *Suidas*, *Zetzes*, Coſmogoniam compoſuit πεντάκις χιλίοις στίχοις, præter aliud opus de bello *Titanum*. *Linus* etiam *Coſmogoniam* ſcripſit, cujus initium erat,

Ἦν ποτέ τοι χρόνος οὗτος ἐν ᾧ ἅμα πάντ' ἐπεφύκει.

De Pyth. orac. p. 402. & de εἰ. p. 388.

Olim

Olim tempus erat, ſimul indigeſta jacebant,
Quo cuncta.

In proœm. Additque Laertius hinc Anaxagoram ſententiam ſuam accepiſſe, πάντα χρήματα γεγονέναι ὁμȣ̃, Νȣ̃ν δε ἐλθόντα αὐτὰ διακοσμῆσαι. *Omnia ſimul erant, mens autem accedens ea in ordinem adduxit.* Hæc Chaos indicant unde ortus eſt mundus, ſive ornata rerum compages. Prætereà Muſæus *Theogoniam* ſcripſit; quod idem valet ac *Coſmogonia*, ut jam ſatis notum eſt; & Barbarorum *Coſmogonias* mutâſſe mihi videntur in *Theogonias* Mythologici Græcorum Philoſophi. *Muſæum* ſcripſiſſe phyſicè, ſive doctrinam naturalem, conſtat ex eodem Laërtio, cùm ſubdit, φάναι τε ἐξ ἑνὸς τὰ πάντα, καὶ εἰς ταὐτὸν ἀναλύεσθαι, Eum *ſtatuiſſe ex uno omnia fieri, & in idem reſolvi.* Heſiodi *Theogonia* nota eſt; & quâ ratione interpretanda ſit, cum cæteris Græcorum, infra videbimus. Reſtat *Orpheus*, qui etiam de rerum ortu philoſophatus eſt; ſed de Orpheo plura ſtatim ſunt dicenda.

Sunt autem adhuc plures poëtæ veteres Græci, ut *Eumolpus*, *Amphion*, *Meleſander*, aliique; qui, cùm incertum ſit quid ſcripſerint, à nobis ſunt prætereundi. Numerare autem debemus hoc loco inter Mythologos Archæologicos *Cycli Epici* ſcriptores; quorum nomina poſuit *Proclus* in ſuâ *Creſtomathiâ*. Illud opus πολυθρύλλητον, cujus antea meminimus, quoddam erat ſyntagma hiſtoriæ mythicæ; non tam dignum lectu ob elegantiam, quàm quod integram & cohærentem rerum ſeriem complecteretur; unde

Cod. 239. & *Cyclus* dictus. Ità *Photius*, Τȣ̃ Ἐπικȣ̃ Κύκλȣ τὰ ποιήματα διασώσεται καὶ σπȣδάζεται τοῖς πολλοῖς, ȣ̓χ ȣ̃τω διὰ τὴν ἀρετὴν, ὡς διὰ τὴν ἀκολȣθίαν τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων. Atque à Chao, rerum omnium primordio, incepiſſe hoc opus, ex eodem *Photio* antea monſtra-

monſtratum eſt; unde ad tempora Trojana, vel circiter, hiſtoriam mythicam ordinatè deduxit. Quale opus, fabuloſum licet, periiſſe, maximè quidem dolendum eſt. Sed ad Orphea noſtrum jam redeamus.

Quoad hunc virum celeberrimum, tantum abeſt ut pro nullo habeam, aut inani nomine, quód viſum eſt nonnullis; ut pro maximo Græcorum ſemper eum habiturus ſim. Hunc ſi ab umbris revocare liceret, ut ille olim ſuam Euridicem, ad probandam doctrinam noſtram circa rerum origines, unus valeret multos teſtes. Quis non novit Orpheum antiquum Chaos ceciniſſe, & ejuſdem diſcretiones varias & metamorphoſes? Orbemque jam completum, intus & extra, Ovo aſſimulâſſe? Quod Ovum Orphicum, apud gentes ferè omnes mundi ſymbolum, eſt viva quædam imago Telluris primigeniæ, & propoſitæ à nobis Theoriæ compendium. * Expoſuiſſe dicitur Θεογονίας, καὶ κόσμου κτίσιν, καὶ ἀνθρώπων πλαστουργίαν, maxima capita. Vixit Orpheus haud multum poſt tempora Moſaica, atque primus in Græciam doctrinam Orientalem invexiſſe videtur, eorum antiquiſſimus qui Ægyptum adierunt. Hunc æmulabatur Pythagoras, & ab eo multa ſumpſit, id fatente Jamblico; ὅλως δέ φασι Πυθαγόραν ζηλωτὴν γενέσθαι τῆς Ὀρφέως ἑρμηνείας τε καὶ διαθέσεως, καὶ τιμᾶν τοὺς θεοὺς Ὀρφεῖ παραπλησίως· & poſteà addit, ἔτι δέ φασι καὶ σύνθετον αὐτὸν ποιῆσαι τὴν θείαν φιλοσοφίαν καὶ θεραπείαν· ἃ μὲν μαθόντα παρὰ τῶν Ὀρφικῶν, ἃ δὲ παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, &c. Dixiſſet etiam in præcedentibus τὸν ἱερὸν λόγον Pythagoricum deſumptum eſſe, aut compoſitum, ex imitatione Orphicorum: οὐκ ἔτι δὲ οὖν ἀμφίβολον γέγονε, τὸ τὰς ἀφορμὰς παρὰ Ὀρφέως λαβόντα Πυθαγόραν, συντάξαι τὸν περὶ θεῶν

λόγον,

De Orpheo.

* *Cedren. ex Timot. p. 57.*

De vit. Pyth. c. 28.

De hoc conſenſu doctrinæ Orphicæ & Pythagoricæ ſcripſere tam Syrianus *quàm* Proclus. *Hic etiam in ſuis commentariis* ad Timæum, & *in* Theologiâ Platonicâ *idem teſtatus eſt ſæpius,* (Βιβ. Ε.p. 291. & βιβ. Δ: *ult.*) *ad* Timæum *inquit,* Πυθαγόρειος ὢν ὁ Τίμαιος ἕπεται ταῖς Πυθαγορείων ἀρχαῖς· αὗται δέ εἰσιν αἱ Ὀρφικαὶ παραδόσεις· ἃ γὰρ Ὀρφεὺς δι' ἀπορρήτων λόγων μυστικῶς παραδέδωκε, ταῦτα Πυθαγόρας ἐξέμαθεν, ὀργιασθεὶς ἐν Λεβήθροις τοῖς Θρακίοις. *Dein, in Theol. Plat. omnem ait Theologiam Græcanicam, interventu Pythagoræ & Platonis, ab Orpheo deductam eſſe.* Ἅπασα γὰρ ἡ παρ' Ἕλλησι θεολογία τῆς Ὀρφικῆς ἐστὶ μυσταγωγίας ἔκγονος· πρώτου μὲν Πυθαγόρου παρ' Ἀγλαοφήμου τὰ περὶ θεῶν ὄργια διδαχθέντος, δευτέρου δὲ Πλάτωνος ὑποδεξαμένου τὴν παντελῆ περὶ τούτων ἐπιστήμην, ἔκ τε τῶν Πυθαγορείων καὶ τῶν Ὀρφικῶν γραμμάτων. *Denique Syrianus l. 2. in commentariis ad Ariſtotelis Metaphyſica, hæc habet,* Et tot quidem de Pythagoreis principiis: quod idem eſt ac ſi dicas de Orphicis & Platonicis. *Idem etiam innuit* Herodotus, *l. 2. c.* 81.

λόγον, ὃν καὶ ἱερὸν διὰ τοῦτο ἀπεγραψάμην, ὡς ἂν ἐκ τοῦ μυστικωτάτου ἀπευθυσμένον περὶ Ὀρφεῖ τόπου. Præterea notum eſt hunc *Philoſophum*, & *Theologum* Legiſlatoris vices etiam peregiſſe, populumque ferum & ἄθεον, ad cultum, mores, & religionem deduxiſſe.

" *Sylveſtres homines, ſacer, interpreſq; Deorum,*
" *Cædibus & fœdo victu deterruit Orpheus;*
" *Dictus ob hoc lenire Tigres, rabidoſq; Leones.*

Hæc dum mecum revolvo, fingere mihi ſoleo Orpheum apud ſuos Thraces, inſtar Moſis cujuſdam apud ſuos Hebræos; utrumque novæ religionis Patrem: Hunc Judaicæ, illum Græcæ aut Ethnicæ; *Sic magnis componere parva ſolebam.* Et quemadmodum non incuſamus Moſen ſuperſtitionis aut ignorantiæ, licet multas ceremonias, oneroſas & inutiles, ut nobis videntur, religioni Judaicæ inſeruerit, cùm populi indoles & animus ferre non poterant præſtantiora; ità oportuit etiam Orpheum populi ſui mores & ingenium in conſiliis habere, neque id quod reipsâ optimum erat, aut quod ſibi optimum viſum ſit, inſtituere, ſed optimum eorum quæ gens aſpera & agreſtis, cùm propoſita eſſent, amplecteretur. Quemadmodum Solon rogatus ecquid optimas

mas leges populo Athenienſi ſcripſiſſet, reſpondiſſe dicitur, ὧν ἂν προσεδέξαντο τοὺς ἀρίστους. *Optimas quas accepturi illi erant*: atque idem Solon varia ſacra inſtituit, ex conſilio Periandri, non quod ſibi placerent, ſed quod populo. Non itaque conſtat Orpheo unquam ex animo placuiſſe Polytheiſmum, quem ante obitum palam abdicâſſe dicitur: nec ritus & ſacra quæ colebat; ſed cùm homines ſylveſtres in ſocietatem allicere, & aliquali religione imbuere ſtuderet, ineptum & inutile fuiſſet puri numinis purum cultum his, hominibus dicam, an animantibus, proponere. Pura numinis doctrina puruſque cultus ſenſus non tangunt, neque animam affectuſque commovent, ſolâ mente & intellectu percepti. Et cum gentibus moratis excultiſque difficile eſſet hujuſmodi religionem induere, in homines planè barbaros quid profeciſſet? Eò res redit, ut verbo dicam, non quale voluit numen, aut cultum, ſed qualia potuit, prædicavit & inſtituit Orpheus.

Plutar. in Solon.

Juſt. de Morarc.
Theoph. ad Autol. l. 3. princ.
Cyril. cont. Jul. l. 1.

Moſes autem tantis non laborabat anguſtiis: præterquam enim quod populum habuit, ignarum licet hebetemque, ſocietati tamen legibuſque non inaſſuetum: miraculis pollebat, & vi divinâ, quibus populo ſuo terrorem incutere, aut auxilium cœlitùs afferre, poterat. Hoc autem inſtar omnium eſt ad flectendos in quaſcunque partes animos affectuſque humanos, cùm divinitùs nocere aut juvare poſſumus. Orpheus autem hâc divinâ potentiâ deſtitutus, quibus armis terreret populum, aut quibus artibus attraheret? Primùm, muſicâ, quà pollebat, convocavit, & coëgit feros homines, & ad auſcultandum dictis diſpoſuit: Dein collectos & audiendi avidos paſcebat fabulis & jucundis narrationibus, quibus aliquid veri interſperſit. Poſteà cùm mirari & colere

cœperint ſuum Orpheum, auſus eſt ad veritatem propiùs accedere, ad diſciplinam, præcepta & morum culturam, ſed cum aliquo ſemper fabularum condimento; πρὸς τὸ δημαγωγεῖν καὶ στρατηγεῖν τὰ πλήθη· quemadmodùm de ſuo Homero inquit *Strabo*. Tùm Deos & eorum fulmina memorare cœpit, & colendos eſſe ſuaſit, tanquam rerum omnium dominos; tam ut mala averterent quibus obnoxia eſt vita mortalis, quàm ut lætam fortunam à cœlo cuique mitterent. Denique Inferos cecinit, Campoſque Elyſios, impiorum & beatorum ſedes; ut extinctâ hâc vitâ haberent adhuc quod metuerent & quod ſperarent. Hoc modo, atque his gradibus Theologiam quandam condidit, ſed fabulis refertam; & cultum quendam inſtituit, ſed admodum ſuperſtitioſum. Neque enim jam optima molitur Orpheus, ſed è malis minima. Ac uti vera religio immensè præſtat ſuperſtitioni, ita ſuperſtitio quàm maximè præſtat barbariei & vitæ morumque feritati: Neque ab hoc infimo gradu ad ſupremum ferè aſcenditur, niſi per illum medium.

Quoad fabulas, quibus refertam eſſe doctrinam Orphicam non negamus, earum quidem uſus jam exolevit, & nuda veritas omnibus exponitur; credique vix poteſt hodiè, quanta fuerit olim hujus generis doctrinæ utilitas dicam, an neceſſitas. Animi inculti & ſolis ſenſibus aſſueti, inſtar hominum è tenebris aut carcere nuper eductorum, ferre non poſſunt clarum veritatis lumen: Sed per fabulas, tanquam per nubem, intueri gaudent. Nec ad morum honeſtatem & vitæ diſciplinam, nec ad religionem & Deorum cultum, rectà ſe duci patitur plebs rudis & inſulſa, ſed ducenda eſt per ambages. Appoſitè ad hanc rem, & ad probandam Orphei inſtitutionem *Strabo*, de uſu fabularum loquens, Ὀυ γὰρ ὄχλον τε-

γυναι-

γυναικῶν, καὶ παντὸς χυδαίου πλήθους ἐπαγαγεῖν λόγῳ δυνατὸν φιλοσόφῳ, καὶ προσκαλέσασθαι πρὸς εὐσέβειαν, καὶ ὁσιότητα, καὶ πίστιν, ἀλλὰ δεῖ καὶ διὰ δεισιδαιμονίας· τοῦτο δὲ οὐκ ἄνευ μυθοποιΐας καὶ τερατείας. Κεραυνὸς γὰρ, καὶ αἰγὶς, καὶ τρίαινα, καὶ λαμπάδες, καὶ δράκοντες, καὶ θυρσόλογχα τῶν θεῶν ὅπλα, μῦθοι· Καὶ πᾶσα θεολογία ἀρχαϊκή· ταῦτα δ' ἀπεδέξαντο οἱ τὰς πολιτείας καταστησάμενοι, μορμολύκας τινὰς πρὸς τοὺς νηπιόφρονας· *fieri enim non poteſt ut mulierum & promiſcuæ turbæ multitudo Philoſophicâ oratione excitetur ducaturque ad religionem, pietatem, & fidem: ſed ſuperſtitione prætereà ad hoc opus eſt; quæ incuti ſine fabularum portentis nequit. Etenim fulmen, ægis, tridens, faces, angues, haſtæque Deorum thyrſis præfixæ, fabulæ ſunt, atque tota theologia priſca. Hæc autem recepta fuere à civitatum authoribus, quibus veluti larvis inſipientium animos terrerent.* Vides itaque non tantum poëtas luſu quodam ingenii, ſed Legumlatores viroſque ſapientiſſimos, ex conſilio & ratione, uſos eſſe fabulis & documentis mythologicis, ad conſtituenda initia vitæ civilis & religionis. Neque pigebit, in hunc finem, alium locum ejuſdem authoris adſcribere, ubi rationes reddit non ineptas, & utilitatis & voluptatis fabularum. Καὶ πρῶτον, ὅτι τοὺς μύθους ἀνεδέξαντο οὐχ οἱ ποιηταὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱ πόλεις πολὺ πρότερον, καὶ οἱ νομοθέται, τοῦ χρησίμου χάριν, βλέψαντες εἰς τὸ φυσικὸν πάθος τοῦ λογικοῦ ζώου. Φιλειδήμων γὰρ ὁ ἄνθρωπος· προοίμιον δὲ τούτου τὸ φιλόμυθον· ἐντεῦθεν οὖν ἄρχεται τὰ παιδία ἀκροᾶσθαι καὶ κοινωνεῖν λόγων ἐπὶ πλεῖον. Αἴτιον δ' ὅτι καινολογία τίς ἐστιν ὁ μῦθος, οὐ τὰ καθεστηκότα φράζων, ἀλλ' ἕτερα παρὰ ταῦτα· ἡδὺ δὲ τὸ καινὸν, καὶ ὃ μὴ πρότερον ἔγνω τις· τοῦτο δ' αὐτό ἐστι καὶ τὸ ποιοῦν φιλειδήμονα. Ὅταν δὲ προσῇ καὶ τὸ θαυμαστὸν καὶ τὸ τερατῶδες, ἐπιτείνει τὴν ἡδονὴν, ἥπερ ἐστὶ τοῦ μανθάνειν φίλτρον. *Primum*

Lib. 1.

Lib. 1.

mùm quidem non poëtæ tantùm fabulas receperunt, ſed multò ante Civitates & Legumlatores id fecere, utilitatis causâ nimirum, reſpicientes ad naturales affectus hominis, ſive animalis ratione præditi. Cupidus enim cognitionis eſt homo, ad quam fabularum amor aditum ei parat; hinc namque incipiunt pueri audire, & ſermonibus frui magis magiſque. Cauſa autem eſt, quod fabula novarum rerum narratio eſt, non ea quæ conſueta & conſtituta ſunt, ſed alia ab his diverſa, recenſens. Jucundum autem eſt quod novum & antea ignotum, hocque ipſum cognitionis cupidos efficit. Quod ſi admirabilia & portentoſa fabulis admiſceantur, augetur voluptas; voluptas autem, inſtar philtri, diſcendi amorem ingenerat. Hujuſmodi erat de fabularum uſu veterum opinio. His adde, ſi libet, ſententiam *Plutarchi*, quod philoſophica fabulis mixta meliùs imbibantur. Ὅτι δὲ τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ λεγομένων οἱ σφόδρα νέοι, τοῖς μὴ δοκοῦσι φιλοσόφως μηδὲ ἀπὸ σπουδῆς ἄγεσθαι, χαίρουσι μᾶλλον καὶ παρέχουσιν ὑπηκόους ἑαυτοὺς καὶ χειροήθεις, δῆλόν ἐστιν ἡμῖν· οὐ γὰρ μόνον τὰ Αἰσώπεια μυθίδια καὶ τὰς ποιητικὰς ὑποθέσεις διερχόμενοι, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τῶν ψυχῶν δόγματα μεμιγμένα μυθολογίᾳ μεθ' ἡδονῆς ἐνθουσιῶσι. *De hoc autem nobis conſtat, adoleſcentulos magis gaudere, libentiúſque obſequi, & tractabiliores ſe præbere iis philoſophiæ dictis quæ philoſophicè & ſeriò dicta non videntur. Non enim tantùm Æſopicas fabellas & poëtica argumenta perlegentes, ſed etiam de Animabus dogmata, fabulis permixta, divino quodam furore & gaudio corripiuntur.* Denique, *Dion Halicarnaſſeus*, licet fabulas non uſquequaque probet, varios tamen affert uſus τῶν μύθων Ἑλληνικῶν· &, inter cætera, illud, ἐπιδείκνυσθαι τὰ τῆς φύσεως ἔργα δι' ἀλληγορίας, *opera Naturæ per allegorias explicare.* Ab his ſatis conſtat quid ſenſerint antiqui de fabularum utilitate, ſi commodè adhibeantur;

[Margin: *De aud. Poët.*]

[Margin: *Ant. Rom. l. 2. p. 91.*]

antur;

antur; tam in religione & philoſophiâ; quàm in ſocietate civili conſtituendâ. Quæ autem de adoleſcentulis, mulieribus, & vulgò, hic dicunt, multò magis valuiſſent Orphei temporibus, cùm pars melior gentis humanæ ſupra vulgus hodiernum vix aſſurgebat; cæteris ferarum inſtar, vitam inſociatam agentibus. Longoque poſt Orpheum ævo, à caſtis ſacriſque apologis non abſtinuit Legiſlator Evangelicus. Sed de his ſatis.

Hæc, quæ jam diximus, de Orpheo Politico & Legiſlatore intelligenda ſunt. Quid apud ſe ſenſerit, ut Philoſophus, de rebus divinis, de Deo & naturâ, alia planè eſt quæſtio. Moris erat olim viris ſapientibus, duplicem habere doctrinam, δημώδη & ἀπόῤῥητον, *vulgarem* & *arcanam*: Aliud in pectore, aliud ad populum. Atque hunc duplicem docendi modum habuiſſe Orpheum, dubitare non licet, cùm, non obſtantibus iis quæ in propatulò prædicâſſet aut inſtituiſſet, multa reconditioris Theologiæ & Philoſophiæ capita in doctrinâ Orphicâ reperiantur: multaque veterum teſtimonia & laudes, ipſius, in rerum contemplatione, ſolertiæ & acuminis, nos certiores faciunt. Facilè credo, nihil ab ipſo Orpheo ſcriptum, jam ſupereſſe: quod notavit dudum *Origenes ad Celſum*. Lib. 1. Sed quæ laudantur ab antiquis Carmina, aliave fragmenta, pro *Orphicis*: ſive ab Onomacrito, ſive Cercope, aut quocunque alio compoſita: Ea doctrinam Orphicam plurimùm amplecti, non immeritò cenſentur. Prout *Aurea Carmina*, licet nihil remanſerit à Pythagorâ ſcriptum, ipſius Theologiam & inſtitutionem eatenùs exhibere non ambigimus. Ità Thaletis & aliorum Veterum, quorum Scripta perierunt, opiniones & dogmata, ab aliis tranſmiſſa, retinemus.

Quæ

Quæ à Poëtis referantur de Orpheo, non multùm moramur; quod feras domuerit, quod ſylvas & ſaxa traxerit. Aliaque hujuſmodi. Hæc illum in arte muſicâ præcelluiſſe teſtantur, ſed, quoad cætera, mythologicè intelligenda ſunt; prout Horatius rectè expoſuit. Quæ verò ab Hiſtoricis Philoſophicis de Orpheo traduntur, eandem ac reliqua, quæ ab iiſdem authoribus tradita ſunt, merentur fidem. Referunt autem Orpheum, præter vim admirandam in poëſi & cantu, aliaque fœliciter inventa, vitæ civilis, & Religionis initia conſtituiſſe. Ita *Pauſanias in Bœoticis*,

P. 586. πιστευόμενος Ὀρφεὺς εὑρηκέναι τελετὰς θεῶν, καὶ ἔργων ἀνοσίων καθαρμοὺς, νόσων τε ἰάματα, καὶ τροπὰς μηνιμάτων θείων. *Deorum initia, & nefariorum facinorum expiationes, creditus eſt adinveniſſe Orpheus: Morborum etiam remedia, & iratorum numinum placationes.*

P. 588. Quapropter ipſius carmina *Homericis* prætulit, quod religionem magis ſaperent. Τιμῆς ἐκ τοῦ θείου, καὶ ἐς πλέον ἐκείνων ἔχουσι. Sparſit utique primus religionis ſemina inter Græcos, populoſque contiguos, Orpheus: cultumque ſacrum juſſit. Hoc teſtantur tam Philoſophi, quàm Hiſtorici Græci: notantque nonnulli in ipſâ voce θρησκεία, hujuſce rei hærere memoriam.

Voc. Θρησκεύειν. *Ita Suidas*, λέγεται γὰρ ὡς Ὀρφεὺς Θρᾷξ πρῶτος ἐτεχνολόγησε τὰ Ἑλλήνων μυστήρια, καὶ τὸ τιμᾷν θεὸν, θρησκεύειν ἐκάλησεν· ὡς Θρᾳκίας οὔσης τῆς εὑρέσεως. *Fertur enim Orpheus Thrax primus initia Græcorum inſtituiſſe, & Deum colere, vocâſſe* θρησκεύειν, *quaſi Thracium eſſet id inventum*, Denique, vitam futuram, ejuſque, Deos & virtutem colentibus, fœlicitatem, primus in Græciâ aperuiſſe videtur: cùm, præcepta ſua obſervantibus, μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν, εὐδαιμονίαν promiſerit. Quod ſacroſanctum arcanum, vir divinus, *Moſes*, vix auſus eſt recludere ſuis Hebræis. Ὀρφεοτελεσταὶ

autem

autem ſemper, ſibi & ſuis, beatitudinem poſt obitum polliciti ſunt. Hujuſce rei index eſt dicterium *Philippi* in pauperem Orphicum, de beatâ immortalitate differentem: quod *Plutarchus* hoc modo refert. Πρὸς Φίλιππον τὸν Ὀρφεοτελεστὴν παντελῶς πτωχὸν ὄντα, λέγοντα δ' ὅτι οἱ παρ' αὐτῷ μυηθέντες μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν, εὐδαιμονοῦσι, Τί οὖν ὦ ἀνόητε, εἶπεν, οὐ τὴν ταχίστην ἀποθνήσκεις, ἵνα ἀναπαύσῃ κακοδαιμονίαν τε καὶ πενίαν κλαίων; *Orphei Sacerdoti, admodum pauperi, dicentique,* BEATOS FORE POST MORTEM OMNES, *qui ipſius ſacris initiati eſſent: Cur igitur, fatue, inquit Philippus, non ſtatim moreris? ut paupertatem tuam & miſeriam tandem deſinas plòrare.* Quidni igitur aſſentiamur Diodoro, Orphea noſtrum, inter Græcos Poëtarum & Theologorum maximum, celebranti his verbis; περὶ δὲ παιδείαν ἀσχοληθεὶς, καὶ τὰ περὶ τῆς θεολογίας μυθολογούμενα μαθὼν, ἀπεδήμησε μὲν εἰς Αἴγυπτον, κἀκεῖ πολλὰ προσεπιμαθὼν, μέγιστος ἐγένετο τῶν Ἑλλήνων, ἔν τε ταῖς τελεταῖς, καὶ ταῖς θεολογίαις, καὶ ποιήμασι, καὶ μελῳδίαις. *Diſciplinarum ſtudiis addictus,* de Orpheo loquitur, *Cùm non vulgarem in Theologiâ veterum ſcientiam comparâſſet, in Ægyptum profectus multa inſuper didicit; ita ut inter Græcos omnes, tum initiationum & Theologiæ peritiâ, tum poëmatum & melodiarum artificio, præſtantiſſimus haberetur.* Denique, quod antea dictum eſt de præmiis & pœnis poſt mortem, ait hunc Philoſophum primum in Græciam induxiſſe: Τὰς καὶ τῶν ἀσεβῶν ἐν Ἅδου τιμωρίας, καὶ τοὺς τῶν εὐσεβῶν λειμῶνας.----

Lacon. Apoth. p. 224.

Lib. 4. p. 162. vel 232.

L. 1. p. 86.

Ejuſdem rei teſtes ſunt Patres Chriſtiani, qui Theologiam Orphicam præ cæteris celebrem agnoſcunt. Ità *Athenagoras,* πεπίστευται παρ' αὐτοῖς ἀληθέστερον θεολογεῖν. *In explicandis rebus divinis cæteris fide dignior viſus eſt Orpheus: aut propiùs ad veritatem accedere.*

Legat.

accedere. Et ſi excerpta Orphei, quæ occurrunt apud Patres, contuleris: adjunctis, quæ leguntur, ſparſim vel collectim, apud Authores exoticos: tot & tam præclara Theologiæ naturalis capita, à Thrace iſtô, ab antiquitate pænè *Moſaicâ*, digeſta & conſtituta, meritò admiraberis. Unum ſummum Numen agnovit: idque ut nonnulli volunt, Triunum. Neque tamen ignoro, ſuperſtitioſa multa, & impura nonnulla, eidem Orpheo objectari à Patribus. Quibus equidem libenter aſſentior, quoad ſuperſtitiones. Neque enim aliter fieri potuit eo quo vixit ævo, eoque cum populo. A rudimentis incipiendum eſt in omni diſciplinâ: ac utì à pueritiâ ad ætatem virilem, ità à ſuperſtitione ad caſtam ſanamque religionem, progrediuntur homines. Sed neque humanis ſacrificiis, qui mos erat multarum gentium: neque animalium ſanguine, Deorum aras conſpergebat Orpheus: Ut teſtis eſt *Plato.* Eodem etiam reſpicere videtur *Ariſtophanes*, his verbis, Ὀρφεὺς μὲν γὰρ τελετάς δ' ἡμῖν κατέδειξε, φόνων τ' ἀπέχεσθαι. In ſacris, pecorum cædibus parcere nos docuit. Quinetiam qui vitam Orphicam ducebant, in communi menſâ abſtinuerunt ab animalibus. Similemque vivendi modum, Deoſque colendi, totamque Theologiam, teſte *Jamblico*, ab Orpheo accepit *Pythagoras.* Prætereà, non fingebat Deos humanâ formâ Orpheus, ἀλλὰ τῷ παντὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν μορφὴν ὁμοίαν ἔχοντας· *Sed Univerſo ſimilem, naturam formamque habentes.* Quod animi magni, & ſupra vulgus elati, indicium erat. Denique, notum eſt, Tam Orphea, quàm ipſius ſequacem, Pythagoram, duplici uſos eſſe diſciplinâ, vulgari & Philoſophicâ: adeóque à ſermonibus aut inſtitutis popularibus, ſanctiora ipſorum dogmata, ſenſuſque interiores, non eſſe metienda. Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί· θύρας δ' ἐπίθεσθε

De Leg. 6. p. 782.

Ran. act. 4. Sc. 1.

Vit. Pyth. c. 28.

Id. Ibid.

ἐπίθεσθε βέβηλοι, inquit Orpheus, res diviniores proſecuturus; Atque ex iis quæ ibidem ſequuntur, credit *Juſtinus* pœnituiſſe Orpheum ſui erroris, omniſque in Deum aut homines contumeliæ. Sed quoad mores impuros, quod à nonnullis objicitur, culpam non conſtare arbitror. At quemadmodùm Chriſtianis multas res nefandas & ficta crimina intentabant Ethnici, ità viciſſim Chriſtiani, ficta non dicam, ſed levi famâ recepta, in Philoſophos retorquebant opprobria; neque, effuſis in adverſarios Ethnicos vituperiis, ſe malè meritos exiſtimârunt de religione noſtrâ. Sed de hac re ſatis. *De Mon. Dei, p. 104.*

Reliquum eſt, ut pauca quæ ſuperſunt de Phyſiologiâ Orphicâ, breviter attingamus. *Univerſum* ex Æthere, Tellurem à Chao, orta eſſe voluit. De utroque hæc occurrunt apud *Suidam*, ex ſermonibus Orphicis περὶ θεογνωσίας, deſumpta. Εἶπε γὰρ Ὀρφεὺς, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἀνεδείχθη ὁ αἰθὴρ ὑπὸ τοῦ θεοῦ δημιουργηθείς. Καὶ ἐντεῦθεν κἀκεῖθεν τοῦ αἰθέρος ἦν χάος, καὶ νὺξ φοβερὰ πάντα κατεῖχε, καὶ ἐκάλυπτε τὰ ὑπὸ τὸν αἰθέρα. *In rerum initio primùm exhibitus eſt Æther, à Deo factus & diſpoſitus. Huic adjacebat, hinc & illinc, Chaos: & nox dira tenuit omnia, & occultavit quæ ſub æthere erant.* Ità *Syrianus* ait (*in Ariſt. Metaph. c. 2.*) Æthera & Chaos ab Orpheo habita pro principiis. His duobus præmittit *Tempus*, ſecundum *Simplicium*, ut omnis generationis menſuram. Μετὰ γὰρ τὴν μίαν τῶν πάντων ἀρχὴν, ἣν Ὀρφεὺς καὶ χρόνον ἀνυμνεῖ, ὡς μέτρον οὖσαν τῆς μυθικῆς τῶν Θεῶν γενέσεως αἰθέρα καὶ τὸ πελώριον χάσμα παρελθεῖν φησί. *Poſt unum omnium principium, quod tempus eſſe, Orpheus carmine celebrat, tanquam menſuram fabuloſæ Deorum generationis, ait productum eſſe Æthera & ingens Chaos.* Hæc ità intelligi poſſunt, ac ſi voluiſſet Orpheus Æthera &

Voc. Ὀρφ. & apud Cedrenum (p. 57.) ex Timotheo antiquo ſcriptore, & Procl. in Tim. lib. 2. p. 117.

In Lib. 4 φυσ. ἀκροα.

S Chaos

Chaos fuiſſe coæva; cui ſententiæ ego non aſtipulor. Sed apud antiquos, aut authores ſubſequentes qui antiquorum placita nobis retulerunt, Rerum univerſitas ſæpe confunditur cum mundo ſublunari: & quod ad alterum duorum ſeparatim ſpectat, de alterutro, vel ambobus, promiſcuè dicitur. Ex Æthere facta eſt cœleſtis & prima rerum fabrica: ex Chao mundus ſublunaris; ſive Tellus noſtra, aliæque ſimiles; idque poſt multa ſæculorum intervalla. Hæc autem quæ ſeorſim tractanda eſſent, tam propter materiam quàm tempus, in unum ſæpe compulerunt imperiti authores. Sed ad apparatum cœlorum duplicem, errantium & inerrantium, progrediamur.

Stellas fixas ex æthere aut igne compactas crediderunt veteres: & Telaugis Pythagorici diſcipulus, *Empedocles*, principia Orphica & Pythagorica ſecutus, modum explicuit quo Fixæ conflantur ex æthere; His verbis apud Plutarchum. Plac. ph. 2. 13. Ἐμπεδοκλῆς πύρινα τὰ ἄστρα· ἐκ τοῦ πυρώδους, ὅπερ ὁ αἰθὴρ ἐν ἑαυτῷ περιέχων, ἐξέθλιψε κατὰ τὴν πρώτην διάκρισιν. *Igneas eſſe ſtellas voluit Empedocles; eo ex igne factas, quem in ſe continens æther, in primâ ſecretione eliſerit.* Nempe Fixæ conflantur ex illis particulis igneis, quas materia cœleſtis vel ætherea, motu circulari acta, deprimit & detrudit ad centrum orbis. Et cum hujus ætheris aut ignis ingens maſſa collecta eſt in centro alicujus orbis, hæret ibi immobilis, radioſque emittens undequaque, Stellæ Fixæ vim, formam, & proprietates omnes induit.

Prætereà ſtatuit Orpheus, Quamlibet ſtellam eſſe mundum, in infinito æthere ſuſpenſum. Idem Pythagorici aſſeruerunt. Ἕκαστον τῶν ἀστέρων κόσμον ὑπάρχειν· ταῦτα δὲ τὰ δόγματα ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς φέρεται· κοσμοποιοῦσι γὰρ ἕκαστον τῶν ἀστέρων. Ibid. Ut refert

Plut.

Plutarchus. Hæc verò de Errantibus libentius intelligo quàm de Fixis: licet has animatas eſſe, probè nôrim, ex veterum ſententiâ. Planetas autem apertiùs Mundorum nomine inſignire ſolent: ſaltem ſi ab exemplo Lunæ de cæteris ſtatuamus. Quid de Lunâ ſtatuêre veteres, erudito & eleganti tractatu explicuit *Plutarchus*. Hanc Pythagorici dixêre *Terram* ÆthereAm vel cœleſtem: etiam Ἀντίχθονα, *alteram Terram nobis oppoſitam.* Et doctrinam illam Lunarem Orpheo acceptam tulit Pythagoras. Orpheus enim inter Græcos, primus Lunam habitabilem dixit, omnique inſtructam ſupellectile orbis habitabilis, tam naturali, quàm artificiali; ſecundum illa carmina quæ nobis conſervavit *Proclus*. *De fac. in orb. Lun.* *In Tim. Plat. C.1.γ. p. 154.*

Μήσατο δ' ἄλλην γαῖαν ἀπείρατον, ἥν τε σελήνην
Ἀθάνατοι κλήζουσιν ἐπιχθόνιοί δέ τε μήνην.
Ἣ πολλ' οὔρε' ἔχει, πολλ' ἄστεα, πολλὰ μέλαθρα.

Altera Terra vaga eſt, quam ſtruxit: quamque Selenem
Dii vocitant, nobis nota eſt ſub nomine Lunæ.
Hæc montes habet, ac urbes, ædeſque ſuperbas.

Hæc de cœlo, ſecundum Orphicos. Quoad Tellurem, notum eſt, eam è Chao excitâſſe Orpheum, Ovoque ſimilem formâſſe. Id quod ſatis expoſitum eſt in libro ſecundo Theoriæ Telluris. Adjiciendum *C.7. & 10.* hoc loco, ejuſdem Telluris *Incendium*, & poſt incendium *Renovationem*, pariter dogmata eſſe Orphica. De priori ità *Cleombrotus*, Anti-ſtoicus, apud *Plutarchum.* Ὁρῶ τὴν Στωϊκὴν ἐκπύρωσιν τὰ Ἡρακλίτου καὶ τὰ Ὀρφέως ἐπινεμομένην ἔπη. *Video hanc conflagrationem Stoicam Heracliti & Orphei verſus invaſiſſe & invertiſſe.* Ad poſterius, ſive rerum inſtauratio- *De defec. Or.*

nem futuram, reſpexiſſe creditur Orpheus his verſibus, apud *Proclum*, alioſque :

In Tim. *βι.* 6. p. 99. Cl. Alex. ſtr. 5.

Πάντα τὰ δὲ κρύψας, αὖθις φάος ἐς πολυγηθὲς
Μέλλεν ἀπὸ κραδίης προφέρειν, πολυθέσκελα ῥέζων.

Quæ priùs occuluit, dulces in luminis oras,
Divino, deprompta ſinu, ſermone reducet.

De Phyſiologiâ Orphicâ, quoad corporum Mundanorum materiam & origines, hæc ſufficiant.

Subſtitiſſet hìc diſſertatio noſtra de rebus Orphicis, niſi ſcrupulum, nimio plus odioſum, injeciſſet; nonnullorum temeritas aut invidia ; Eorum nempe, qui pro nullo haberi volunt; aut inani nomine, τὸ πάνυ Ὀρφέα. Adeoque, in ipſius dogmatis eruendis aut explicandis, perditum iri quicquid operis impendimus. Hujus rei meminit pridem *Cicero* inter philoſophandum contra Epicureos : & eandem renovavit nuper vir optimus & eruditiſſimus, *Ger. Voſſius* : & rationes excogitavit qualeſcunque, ut opinioni ſuæ fidem faceret, Orpheumque noſtrum, non tantùm è Poetarum & Philoſophorum, ſed etiam ex hominum numero deleret & obliteraret. Orpheo adjungit Muſæum & Linum, his verbis : *Puto enim Triumviros iſtos poëſios, Orphea, Muſæum, Linum, non fuiſſe : ſed eſſe nomina ab antiquâ Phœnicum linguâ, quâ uſi Cadmus, & aliquamdiù poſteri. Sanè* Λῖνος *carmen ſive canticum, ac præcipuè lugubre, ut ex Athenæo, Euſtachio, Suidâ, conſtat. Nomen ut puto, non quià Linum eo deplorarent, quod Grammaticum eſt commentum, ſed ab Hebræo* הלין *murmurare, unde* תלונה telounah, *QUERELA, MURMURATIO : ut Linus nomen poëtæ ſit lugubria canentis. Muſæus abſque*

De Nat. Deor. l. 1.

De art. Poët. c. 13.

abſque dubio à Muſa, ſive Μῶσα, *quod à* מוסר *Moſar, ARS, DISCIPLINA. Orpheus itidem à ſcientiâ nomen habuerit; ſanè ARIFA Arabibus eſt SCIRE, NOVISSE: unde ARIF, ſciens, eruditus, doctus.* De Lino & Muſæo impræſentiarùm non agitur. Id tamen notare licet, tres gentes torſiſſe virum doctiſſimum, *Phœniciam, Hebræam,* & *Arabicam,* ut ex eorum ore, aut viſceribus, hæc tria nomina eliceret. Quem non ex antiquis, hâc arte aut licentiâ, ad figmentum redigere licet? modò ſufficiat, nominis etymon qualecunque ex aliquâ linguâ Orientali extundere, atque ea ratione proprium in appellativum liquefacere. Quid ſi *Cadmum,* quem memorat vir doctiſſimus, nomen inane eſſe dixero, atque fictum à voce קדם *Antiquum?* certè aptiùs reſpondet vox voci, quàm *Arif, Orpheo:* neque in Arabiam quæſitum proficiſcimur vocis originem, ut ille pro noſtro Thrace. Dein, quoad hiſtoriam, multò plures meminerunt Orphei, quàm Cadmi. Poëtæ, Græci & Latini: Patres, Græci & Latini: Hiſtorici & Philoſophi, Græci & Latini. Cui non dictus Orpheus? Imò gentes barbaræ hunc virum non tacuerunt: Ægyptii enim, ex fide Diodori, in ſacris commentariis nomen Orphei retinent, præficiuntque ſapientum Græcorum agmini, qui ad augendam ſcientiam, in Ægyptum deſcendêre. Cæterùm in hâc re teſtes optimi ſunt Patres Chriſtiani, quotquot contra Gentes ſcripſerunt: quandoquidem eorum interfuit maximè hunc hominem è medio tollere, ſi minimæ ſuſpicioni locus fuiſſet. Hunc hominem, inquam, Theologiæ Græcanicæ caput & coryphæum: quem ipſi Chriſto comparârunt aut prætulerunt Ethnici. Neque tamen è patribus quemquam, Orpheum abnegâſſe, aut celebre illud nomen in dubium revocâſſe, legimus.

L. 1.

legimus. Denique, res apertior eſt in Origene & Celſo quàm ut eludi poſſit ullo modo. Celſus enim ſemel atque iterum immodicè laudat Orpheum, fa-
L. 1. *p.* 14. citque majorem Moſe aut Chriſto, & præſtantiorem
l. 7. *p.* 359. vitæ ducem. Unde ſic alloquitur Chriſtianos. Πόσῳ
& 367. δ' ἦν ὑμῖν ἄμεινον, ἐπειδή γε καινοτομῆσαι τι ἐπιθυμήσατε, περὶ ἄλλον τινὰ τῶν γενναίως ἀποθανόντων, καὶ θεῖον μῦθον δέξασθαι δυναμένων, σπουδάσαι; φέρε, εἰ μὴ ἤρεσκεν Ἡρακλῆς, καὶ Ἀσκλήπιος, καὶ οἱ πάλαι δεδοξασμένοι, Ὀρφέα εἴχετε, ἄνδρα ὁμολογουμένως ὁσίῳ χρησάμενον πνεύματι. *Quanto ſatiùs eſſet, ſi innovare aliquid affectatis, de alio quopiam præclarè mortem perpeſſo, & divinâ fabulâ digno, cogitâſſe? Et ſi non placuit Hercules aut Æſculapius, aut alii inter priſcos gloriam adepti, Orpheum habebatis: VIRUM SINE CONTROVERSIA SANCTO AFFLATUM SPIRITU.* Vehemens Oratio: Quid his reſpondet Origenes? Si Orpheum nunquam fuiſſe crediidiſſet, in promptu eſſet regerere, Quid mihi objicis, bone vir, umbram hominis? Quid mihi cum tuo Orpheo, quem Sol nunquam vidit? nomen fictitium & fabulare effers, vocem & præterea nihil. Hoc utique non reponit vir graviſſimus; negat Orphei libros jam extare, non hominem ipſum unquam extitiſſe. Criminatur, quod Deos feciſſet ἀνθρωποπαθεῖς: Sed vixiſſe & claruiſſe Orpheum, laceſſitus non negat.

At docuit *Ariſtoteles*, inquies, Orpheum non fuiſſe: teſte *Cicerone*, ut ſupra. Sed ubinam id docuit Ariſtoteles! quo libro, aut capite? nullus jam extat locus quod ſciam, apud Ariſtotelem, qui hoc teſta-
De Anim. tur. De ſcriptis quidem Orphicis dubitâſſe vide-
l. 1. *c.* 7. tur, atque id forſan ad hominem tranſtulit *Cicero.*
§. 12. Sed quid denique dicendum de Doctrinâ Orphicâ?

Hæccine

Hæccine nullum habuit Authorem, nullam originem? neque divinam, neque humanam? Antiquior erat Pythagorâ: hanc enim ille ſécutus eſt & excoluit, fatentibus ipſis Pythagoreis. Neque tot unquam fuiſſent ſuppoſititia ſcripta ſub nomine Orphei, niſi verus olim fuiſſet Orpheus. Quis enim ſui operis authorem nuncuparet Hippocentaurum vel Chymæram; nomen inane intelligo, vel rem fictitiam. Si nunquam extitiſſent Sibyllæ, neque Moſes, Solomon, Patriarchæ, tot libros Apocryphos, Pſeudonymos, interpolatos, mutuatitiis & ementitis titulis non habuiſſemus: Uti, ſine corporibus, non eſſent umbræ. Sacra *Orphica* non memoro: Quis ea conſtituit, rituſque Religionis & Theologiam invexit primus in Græciam non quæro. Sed de Scriptoribus rerum Orphicarum quid ſtatuendum? Viros bonos planè delirâſſe? *Syrianus* & *Proclus* ſcripſêre in *Theologiam Orphei*: & prætereà de *conſenſu doctrinæ Orphicæ* & *Pythagoricæ*. [*Suid. Voc. Syr. & Proc.*] Collegiſſe dicitur Orphei ſcripta *Pherecydes* Athenienſis. [*Suid. in Voc.*] *Herodotus* Orphei & Muſæi hiſtoriam ſcripſit: teſte *Photio, cod.* 80. Et *Epigenes* denique περὶ τ̃ Ὀρφέως ποιήσεως: [*P. 191.*] teſte *Clemente Alexandrino*. [*Strom. 5. p. 571.*] Hos ſcriptores alioſque ſimiles, ſua nobis narrare ſomnia credemus, de quodam Orpheo? vel iſtos potiùs ineptire, qui, virum clariſſimum, ab omni ævo populoque, recognitum & celebratum, è natorum hominum cenſu expungere, aut eradere, ſatagunt. De Orpheo & Orphicis ſatis.

CAP.

CAP. X.

De Philoſophis Græcis poſt Orpheum: & primò de Ionicis.

HÆC de Philoſophis Græcorum antiquiſſimis, qui Poëtæ & Mythologi erant, dicta ſunto. Sequuntur reliqui, qui ſine fabulis, & plerumque ſine carmine ſcripſerunt; adeoque à plurimis unicè intelligi ſolent *Philoſophorum nomine*. Hujuſmodi ſunt, *Thales* cum ſuis *Ionicis*, *Pherecydes*, *Pythagoras*, *Zenophanes*, *Parmenides*, *Leucippus*, *Democritus*, *Empedocles*, *Plato*, aliique; uſque ad Epicurum & Ariſtotelem, in quibus deſinit antiquitas Philoſophica; niſi forſan apud Stoicos aliquid antiquorum dogmatum reperiamus. Solent autem Philoſophi Græci diſpeſci in ſuas claſſes aut ſcholas, ſub totidem Sectarum principibus; ſed cùm inſtituti noſtri ſit eos tantùm reviſere qui philoſophiam naturalem coluerunt, tres aut quatuor percurriſſe ſatis erit, *Ionicam*. nempe, *Italicam*, *Eleaticam*, &, ſi vacat, *Stoicam*. Idque eo potiſſimùm fine, ut quid ſtatuerint de *rerum originibus*, brevi diſcuſſione pateat: & quæ dogmata primæ inter Græcos philoſophiæ poëticæ, quæ antiquo-barbaræ, retinuerint.

Quoad Thaletem & claſſem Ionicam, ut inde exordiamur, reliquis antiquiorem, ſemimillenniò vel circiter, à captâ Trojâ, florebat: ut lucem cæteris ferre non immeritò videatur. Unus erat è philo-

ſophis

ſophis peregrinantibus, ac inter primos, Thales ſuaſitque Pythagoræ, ut eâdem viâ ſapientiam quæreret: non domi, ſed apud Ægyptios ſacerdotes, *Memphiticos* & *Dioſpolitanos*, ubi ipſe inſtitutus fuiſſet. Imò, referente *Laertio*, nullum, præter Ægyptios ſacerdotes, præceptorem habuit, ὐδεὶς τε αὐτῦ καθηγήσατο, πλὴν ὅτ' εἰς Αἴγυπτον ἐλθὼν τοῖς ἱερεῦσι συνδιάτριψε. Quin ipſe Thales exterus erat origine, Phœnix ſcilicet, vel ex familiâ Phœniciâ; ac proinde *Arctos minor* ſive Cynoſura, ab ipſo primùm obſervata, dicta eſt *Phœnice*. Triplicem aut quadruplicem, apud Græcos, in literis primatum obtinuit, in Geometriâ, Aſtronomiâ, Phyſicâ, & denique quod animos immortales eſſe primus dixerit. Hoc autem Orphicis potiùs dandum eſſe videtur, qui in futurâ vitâ fœlicitatem ſuis pollicebantur. Quoad Geometriam verò, & Aſtronomiam, facilè credo Thaletem in his ſcientiis non tantùm Græcos anteriores, ſed etiam Ægyptios genteſque barbaras præcelluiſſe: non quod ille perfecerat ea ſtudia, aut magnoperè provexerat, ſed quæ parva ſunt incrementa, ſi ad hodiernam Mathematicam comparentur, rudis adhuc Græciæ, atque etiam exterarum gentium mathemata, facilè ſuperabant. Quod triangula circulis inſcripſerit aut circumſcripſerit, circulos ve triangulis: Quod æquinoctia & ſolſtitia notaverit: Quod Eclipſes Solis prædixerit: Hæc illi data ſunt eximiæ laudi; quæ tamen in hodiernis ſtudiis mediocria habentur. Denique quoad ſcientiam Phyſicam, quæ propiùs accedit ad propoſitum noſtrum, dicitur Thales de hâc primus diſſertationes inſtituiſſe; πρῶτος δὲ καὶ περὶ φύσεως διελέχθη, ὥς τινες. A nonnullis fertur, eum primum de Naturâ diſſeruiſſe. Quod non aliter intelligendum eſſe cenſeo, quàm ſi

Jamb. de vit. Pyth. c. 2.

Hygin. Aſtr. poët. l. 2. c. 2.

Laert.

dixiſſet Thaletem fuiſſe primum Philoſophum Phyſicum, *proprium & genuinum*. Plures ante Thaletem de *naturâ* differuerant inter gentes barbaras, & inter Græcos nonnulli, quos jam jam recenſuimus, ſed vel mythologicè ſcripſerunt, vel phyſiologiam ſuam cum Theologiâ permiſcebant, ut ſoliti ſunt veteres; Thales autem primus de naturâ purâ putâ differuit, ſine fabulis aut commentationibus Theologicis. Cùm itaque apud Ariſtotelem, alioſque veterum, οἱ φυσικοὶ & οἱ θεολόγοι diſtinguuntur, inter Theologos, primum locum habet Orpheus, ipſiuſque ſequaces: inter Phyſicos Thales, & qui, more Thaletis, de rebus naturalibus nudè & ſimpliciter philoſophantur.

Sed de dogmatis phyſicis hujus Philoſophi nihil ſupereſt notatu dignum, præter illud de *Aquâ*, rerum omnium principio. Ἀρχὴν τῶν πάντων ὕδωρ ὑπεστήσατο, inquit *Laertius*: ſive, ut *Galenus* habet, ἐκ τοῦ ὕδατος συνεστάναι πάντα. Nempe in hoc mundo ſub-

2 Pet. 3. lunari. Quod affine eſt philoſophiæ Sancti *Petri* Apoſtoli, qui mundum primigenium, ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὑδάτων συνεστάναι voluit; *Ariſtoteles* memorat hoc

1 Metaph. c. 3. dogma de *Aqueis rerum primordiis* priſcis viris & primævis Theologis adſcriptum eſſe; cùm de hâc re verba faciens ait, εἰσὶ δέ τινες οἳ καὶ τοὺς παμπαλαίους, καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως, καὶ πρώτους θεολογήσαντας οὕτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως διαλαβεῖν. Neque quidem abludit *Moſes*, Theologorum antiquiſſimus, ab hâc ſententiâ. Sed non integram Coſmogoniam complectitur hoc Thaletis Decretum, cùm mundi *materiam* tantùm notet, non compoſitionis modum, aut quam tandem formam aſſecuta ſit hæc materia fluida. Quare ut pedem pauló ulteriùs promoveamus, non abs re erit *Anaximandrum*, *Anaximenem*, *Anaxagoram*, *Archelaum*, ipſius Sectatores, conſulere. Anaxagoras huic

huic materiæ fluidæ præfecit *Mentem*, ducem & præſidem; Nota eſt ipſius ſententia, Libri, quem ſcripſerat, initium; Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ, εἶτα νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησε. *Omnia ſimul confuſa erant, dein MENS ſuperveniens ea ordine diſpoſuit.* Hinc à ſuis & à poſteris appellatus eſt νοῦς, ſive *MENS*. Titulus, me judice, honorificentior, quàm *AFRICANUS*, aut *ASIATICUS*. Unde de eodem meritò dictum eſt, οὗτος δὴ πρῶτος διήρθρωσε τὸν περὶ ἀρχῶν λόγον· οὐ γὰρ μόνον περὶ τῆς πάντων οὐσίας ἀπεφήνατο, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ κινοῦντος αὐτὴν αἰτίου. *Hic primus rectè ordinavit doctrinam de Principiis. Neque enim de univerſi tantùm naturâ, ſive rerum omnium materiâ, uti priores illo, ſed etiam de motûs ipſius causâ & auctore philoſophatus eſt.* Hoc utique, ſive à *Lino* acceperat, ut vult Laërtius: ſive aliunde, viam aperit ad veram Coſmopœïam; nam, ſine causâ efficiente, iners & ſtupida res eſt materia. *Euſeb. præp. Evan. l. 10. c. ult.* *In Proœm.*

Modum verò & ordinem quo hanc maſſam digeſſit, ὁ λόγος δημιουργός, ex ſolâ ratione gravitatis explicuit Anaxagoras, his verbis, Νοῦν μὲν ἀρχὴν κινήσεως. τῶν δὲ σωμάτων τὰ μὲν βαρέα, τὸν κάτω τόπον, ὡς τὴν γῆν· Τά δε κοῦφα, τὸν ἄνω ἐπισχεῖν, ὡς τὸ πῦρ· ὕδωρ δὲ καὶ τὸν ἀέρα, τὸν μέσον. *Motûs quidem initium à Mente proficiſci: Corporum verò quæ gravia ſint, ea inferiorem locum obtinere, ut Terram; Levia autem ſuperiorem, ut Ignem. Aërem verò & Aquam, medium.* Rectè quidem; En quatuor elementa diſpoſita ſecundum ſuas ſedes natales; ſed ubinam habitabimus, in quâ parte aut regione hujus mundi, nos & animantes? Terra eſt nucleus hujus globi elementaris, atque aquis tota cooperta: ut ſicca fiat, quâ ratione efficies? quibus cauſis, aut machinis, aut inſtrumentis? Hìc ſemper hæſit aqua Græcis philoſophis: Hâc difficultate nun-

quam ſe expedire potuerunt; Itá ſcilicet diſponere elementa, maximè aquam, ut ſupereſſet Terra habitabilis. Θεὸν ἀπὸ μηχανῆς hic accerſivit *Moſes*, ad diſſipandas aquas; & rectè quidem, quùm ei apud populum res agenda eſſet. At ſi rationis & philoſophiæ caſtra non deſeramus, quâ vi aut arte excutiemus hanc aquarum molem? Nequeunt, nec Ariſtoteles, nec Epicurus, nec Græcorum quiſquam, hunc nodum ſolvere. Tentârunt quidem, excavando terram internam, vel fingendo, neſcio quas lacunas; ſed gratis & ἀφιλοσόφως. Quin ipſe Anaxagoras idem tentâſſe videtur, neque magis aptè: ſequitur enim apud Laërtium, οὕτω γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς πλατείας οὔσης, τὴν θάλασσαν ὑποστῆναι, διατμισθέντων ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῶν ὑγρῶν. Quid hoc ſibi vult, ἐπὶ τῆς γῆς πλατείας οὔσης, non facilè patet. Sententiam ità reddidit Aldobrandinus, *ſic enim in terrâ, quæ lata ſit, mare ſubſidere, humore à ſole extenuato*. Sed quid confert ad ſubſidentiam maris, Terræ latitudo? ſi dixiſſet, quod *profunda* ſit, aut quod *cava* ſit, cauſam aliqualem indigitaſſet: Quare facilè ſuſpicor mendum eſſe in voce πλατείας, & legendum βαθείας; ἐπὶ τῆς γῆς βαθείας οὔσης τὴν θάλασσαν ὑποστῆναι. Quam conjecturam eò libentiùs amplector, quod Anaxagoræ diſcipulus, Archelaus, ita rem intelligere videatur; ſic enim ait, Τὴν δὲ θάλασσαν ἐν τοῖς κοίλοις διὰ τῆς γῆς ἠθουμένην συνεστάναι. Neque aliter ſenſiſſe Anaxagoram ex Ariſtotele & Seneca colligere licet. Sed hoc obiter.

Meteor. l. 2. c. 7. Sen. l. 6. c. 9.

Eſto, in profundis & cavernis terræ voluiſſe Anaxagoram mare ſive Oceanum ſubſtitiſſe. Sed quid excavavit terram? ſive illum nucleum terreſtrem, tot tunicis & operculis, aquæ, aëris, & ignis, munitum? Cùm ab initio omnia eſſent confuſa fluidaque juxta hanc philoſophiam Ionicam, & particulæ gra-

viores

viores deſcenderent verſus medium, à cæteris omnibus circumſtipatæ, illud corpus medium, integrum & indiviſum, ſpiſſumque fore, intus & extra plenum, & uniforme, quis non videt? Quod etiam à nobis alibi oſtenſum eſt fuſiùs. Quare fruſtrà ſunt qui in hâc Terrâ ſubaquaneâ & uterinâ, ut ità dicam, cavernas, & montes, cæteraſque hodiernæ telluris inæqualitates quærunt. Atque hunc errorem errârunt omnes Græci, ſemperque in hâc parte Coſmopœiæ laborârunt; dùm ſcævo & inani conſilio derivare aquas cuperent in neſcio quas cavitates, cum non derivandæ eſſent, ſed novo terrarum orbe, vel fornice, cooperiundæ; quod unicum eſt τῆς κοσμοποιΐας myſterium. Ait *Silenus*, Anaxagoram dixiſſe, *cœli fornicem lapideum eſſe*, & converſionis celeritate contineri, ne ruat: caſurum verò ubi remittetur motus. Philoſophia craſſa & Anaxagorâ indigna, niſi hanc, fornicis ſuperioris, aquis circumſtructi, mutilatam eſſe memoriam, & per hiſtorici imperitiam & ἀφιλοσοφίαν, quod apud Laërtium non infrequens eſſe exiſtimo, corruptam, & in cœlum tranſlatam, ſupponamus. Certè Anaxagoras, nec formam cœli, nec motus aſtrorum, in primævo mundo, ignoravit; quarum rerum non vulgarem notitiam produnt verba quæ proximè ſequuntur apud Laërtium. Τὰ δ' ἄστρα κατ' ἀρχὰς μὲν θολοειδῶς ἐνεχθῆναι, ὥστε κατὰ κορυφὴν τῆς γῆς τὸν ἀεὶ φαινόμενον εἶναι πόλον, ὕστερον δὲ τὴν ἔγκλισιν λαβεῖν. Ubi illa φορὰ θολοειδὴς aſtrorum, & dein πόλου ἔγκλισις, primam cœlorum formam, vel Telluris ſitum, indicant, &, quæ poſtea acceſſit, mutationem. Quod ſuo loco ſatis probatur.

Theor. Sacr. l. 1. c. 11.

Apud Laërt.

Theor. Tell. l. 2. c. 10.

Hæc de mundi ſublunaris & inanimati ortu: Quoad animatum, addidit prætereà *Archelaus*, Τὰ ζῶα ἐκ τῆς ἰλύος γεννηθῆναι· quod verè antiquum eſt;

ἰλὺς πρωτογενὴς, & Ægyptiis, & Phœnicibus, aliis verbis memoratur. Et quæ ſequuntur verba, *γεννᾶσθαι τὰ ζῶα ἐκ θερμῆς τῆς γῆς, καὶ ἰλὺν παραπλησίαν γάλακτι, οἷον τροφὴν, ἀνιείσης*, ſolum Ægyptiacum ſapiunt. Tota quidem hæc *ζωογονία* philoſophiæ antiquo-barbaræ non malè reſpondet; neque ſacræ repugnat, ſi Anaxagoræ *Mentem* his omnibus præeſſe & præſidere recordemur.

Ut hæc de Archelao claudamus, liceat hic obiter mendum in Laërtio, ut antea in Anaxagoræ vitâ, notare, quo planè pervertitur ſententia. Ex humore deducit omnia elementa Archelaus, idque attenuando vel conſpiſſando, quod his verbis protulit Laërtius, *Τηκόμενον, φησὶ, τὸ ὑγρὸν ὑπὸ τοῦ θερμοῦ, καθὸ μὲν εἰς τὸ πυρῶδες συνίσταται, ποιεῖν γῆν· Καθὸ δὲ περιῤῥεῖ, ἀέρα γεννᾶν.* Quis non videt mentem Archelai? Humor ſpiſſatus Terram conſtituit, laxatus & diffluens, aërem. Laërtii autem verba, ſi verè reddantur, ità ſonant, *Humorem, inquit, calore liquefactum, in quantum in naturam igneam concreſcit, Terram facere*, &c. Qualis, quæſo, ſententia? Eſtnè *concretio*, cùm Aqua tranſit in Ignem, qui tenuior eſt? & an ignis factus, immediatè conſtitueret Terram? quare pro *πυρῶδες* ſcribendum omninò *πηλῶδες*. Atque ità clara ſunt, & cohærent omnia.

Sed ut progrediamur; Illud unum de MENTE, rerum omnium præſide, & motûs omnis principio, manet, æternúmque manebit, hujus philoſophiæ decus & ornamentum. Luce charior eſt illa ſententiola, *Νοῦν μὲν ἀρχὴν κινήσεως: Omnis motûs in materiâ mentem eſſe principium.* Quod ità retulit Ariſtoteles, *φησὶ γὰρ Ἀναξαγόρας ὁμοῦ πάντων ὄντων καὶ ἠρεμούντων τὸν ἄπειρον χρόνον, κίνησιν ἐμποιῆσαι τὸν νοῦν καὶ διακρῖναι.* Notandum enim duo contineri in illâ doctrinâ Anaxagoricâ,

Phyſ. auſcul. l. 8. c. 1.

câ, primùm *Mentem* eſſe principium omnis motûs in materiâ; quæ ex ſe iners & immobilis eſt. Secundò *Mentem* eſſe authorem omnis ordinis in hoc motu; ideóque τ̃ διακοσμήσεως, pulchræ & ornatæ compoſitionis mundi; quam alii, aut caſui fortuito, aut neceſſitati, temerè attribuerunt. Τοῖς ὅλοις πρῶτος οὐ τύχην οὐδ' ἀνάγκην διακοσμήσεως ἀρχὴν, ἀλλὰ νοῦν ἐπέστησε. Inquit *Plutarchus* de Anaxagorâ. *In Pericle.*

Quare in hoc argumento præclarè ſe expedierunt philoſophi Ionici, quoad mundi cauſam efficientem & intellectualem; quoad principium ipſius materiale, id aliter atque aliter exprimunt; ſed in eo conveniunt omnes, hanc materiam primam particulis minutis, atque variè motis, conſtitiſſe. Hanc fluidam eſſe voluit Thales, & appellavit *Aquam*: volatilem Anaximenes & nominavit *Aërem*; Neque refert utrum dixerint, cùm ex hoc aut illo reliqua elementa conſtituerint. Atque has particulas alii ſimilares, alii diſſimiles eſſe voluerunt: idque innumeris modis. Hæc opinionum diſcrimina, quæ variè à variis recitantur, nullius ſunt momenti: cùm inter philoſophandum, ubi paululùm progreſſus fueris, eodem redeant; nomine magis quàm re diverſa. Quare pro doctrinâ hujus Sectæ circa rerum ortum, ſatis erit conſtituere particulas minutas, & mobiles, eaſque primùm confuſas, poſteà in ordinem adductas à mente divinâ.

Prætereà, hanc materiam fluidam in vortices diſpoſuit Anaxagoras, vel à mente motrice ita diſpoſitam ſtatuit. Hoc nos docet Plato in *Phædone*, ubi *P. 99.* Socrates, cauſarum phyſicarum ignarus & faſtidioſus, ingenium philoſophicum Anaxagoræ inſcitè ſugillat: & inter alia, vorticem ab eo Telluri circumpoſitum, per ludibrium, memorat. Hanc doctrinam

Anaxa-

Anaxagoræ explicitiùs memorat, & eodem ferè animo, Clemens *Alexandrinus*: his verbis, (Strom. 2. p. 364.) ἐπεὶ καὶ Ἀναξαγόρας πρῶτος ἐπέστησε τὸν νοῦν τοῖς πράγμασιν· ἀλλ' οὐδὲ οὗτος ἐτήρησε τὴν ἀξίαν τὴν ποιητικὴν, δίνους τινὰς ἀνοήτους ἀναζωγραφῶν, σὺν τῇ τοῦ νοῦ ἀπραξίᾳ τε καὶ ἀνοίᾳ. *Primus enim Anaxagoras Mentem rebus adjecit: ſed nec ille dignitatem ſervavit cauſæ efficientis, Vortices, neſcio quos, amentes deſcribens, cum mentis ab agendo ceſſatione, & quaſi amentiâ.* Ludit in vocibus νοῦς, ἀνόητος, ἄνοια: *Mens, Amens, Amentia.* Id autem vitio dat Anaxagoræ, quod in mundo condendo, rerum materiâ in vortices compoſitâ, mentem, quam introduxerat, otiari ſinat. Nempe id ſæpe accidit (Vid. Plut. de Orac. defect. p. 435.) viris optimis, Socratis & Clementis ſimilibus, ut ex amore cauſarum divinarum, inferiores & materiales negligant & faſtidiant. Quæ tamen locum ſuum habent, & taceri non debent, in ordinatâ rerum explicatione.

Deniq; quoad cœlos & corpora cœleſtia, mirum quantum profecerant in eorum cognitione Ionici. Regiones (Arist. Meteor. 1. 3. Plut. de plac. Phil. 2. 13. Laert.) cœleſtes æthere conſtare: Planetas eſſe corpora opaca, atque Fixas ignea, quod ſumma eſt phyſicæ cœleſtis, videntur reſciviſſe. Ità Animaxander, Τὴν τε σελήνην ψευδοφανῆ, καὶ ἀπὸ ἡλίου φωτίζεσθαι. Idemque Anaximenes, apud Theonem*. (*In Astron.) Progreditur ultrà Anaxagoras, aſſeritque Τὴν σελήνην οἰκήσεις ἔχειν, ἀλλὰ καὶ λόφους καὶ φάραγγας. *Habitari in Lunâ, ſed & eſſe in eâ colles & valles.* Quare Plato in *Apologiâ Socratis*, Miletum ſic alloquitur, ἐπεὶ τὸν μὲν ἥλιον, λίθον φησὶν εἶναι, τὴν δὲ σελήνην γῆν· Ἀναξαγόρου οἴει κατηγορεῖν. (In Nicia p. 538.) Rectè igitur Plutarchus, ὁ γὰρ πρῶτος σαφέστατόν γε πάντων καὶ θαῤῥαλεώτατον περὶ σελήνης καταυγασμῶν καὶ σκίας λόγον εἰς γραφὴν καταθέμενος Ἀναξαγόρας. (De Plac. philos. l. 2. c. 28.) Denique idem ait in genere de Thalete: Θαλῆς καὶ οἱ

ἀπ'

ἀπ' αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ ἡλίου φωτίζεσθαι τὴν σελήνην. *Thales, & qui ejus ſequuntur decreta,* aiunt, *à Sole illuſtrari Lunam.* Quoad Fixas & Solem,notum eſt Anaxagoræ dictum, quod ei vitâ penè conſtitit apud Athenienſes, Solem eſſe μύδρον διάπυρον, *maſſam ignitam & candentem*; quod quidem materiam ardentem, ſed craſſam ſolidamque indicare videtur. Anaximander autem aſſeruit ſolem eſſe καθαρώτατον πῦρ, liquidum puriſſimumque ignem. His obſervatis, ſi, quæ de Lunâ ſtatuerunt, ad cæteros Planetas; & quæ de Sole, ad cæteras Fixas, extendantur: Et nobiſcum repetamus, quo tempore vixerint hi philoſophi, Græcorum vetuſtiſſimi, veram cœlorum phyſiologiam, quam nuperis ſæculis reſtitutam vidimus, antiquis ſapientibus non ignotam, gratulabimur. Addam denique, in laudes Anaxagoræ, non tantùm generalem cœlorum doctrinam, ſed etiam veteris novique formam, atque motuum diſcrimina: ſive ex cauſarum intuitu, ſive priſcâ traditione, ei innotuiſſe; prout anteà notavimus.

Hæc cùm ità ſint, qui poterant ignorare, inquis, motum Telluris, verumque mundi ſyſtema, hi philoſophi Ionici? Neque id ignoràſſe mihi videntur. Nam qui cœlos fluidos eſſe ſtatuunt, orbeſque ſingulos more vorticum circumferri, impedire nequeunt quo minùs unà volvantur corpora quæ hiſce vorticibus implicita ſunt. Et ſpeciatim quoad Tellurem, huic vorticem hujuſmodi circumpoſuit *Anaxagoras*, δίνην περιεσθεῖς τῇ γῇ, ut dicitur apud *Platonem*. Quamobrem non potuit non rotari circa ſuum axem Tellus. Dein quoad motum annuum, dixit *Anaximander*, referente Theone Smyrnæo, ὅτι ἐστιν ἡ γῆ μετέωρος, καὶ κινεῖται περὶ τὸ τοῦ κόσμου μέσον. *Quod Terra in ſublimi pendeat, & moveatur circa mundi medium.* Ut ſuprà.

medium. Quod de motu ipſius circa Solem facillimè intelligitur. Hæc quidem aptè cohærent, tam inter ſe, quàm cum ſententiâ Pythagoræ, qui hunc Thale-tem, primum habuit ſtudiorum ducem. Sed in colligendis & interpretandis antiquorum dogmatis, erunt ſemper quædam dubia & incerta.

Hæc de philoſophis Ionicis; Quorum doctrinam de cœlo & univerſitate rerum, miraberis forſan tam prope accedere ad hodiernam: aut me reum ages φιλαρχαϊσμοῦ, quaſi ex affectu ſtudioque erga veteres, illorum philoſophiam nimis adornâſſem. Fateor me, quà potui, tàm in hâc quàm in aliis diſſertationibus, faviſſe antiquis: ac è multis ſententiis quæ ſub eorum nomine circumferuntur, quam duxi optimam & veritati proximam, præ cæteris ſemper elegiſſe. Idque æquum eſſe videtur: conſumptis enim pluribus, aut vitiatis, longinquitate temporis, ſiquid præclari ſupereſt, tanquam è naufragio ereptum, amplecti & gratulari debemus. Prætereà notandum eſt, Philo-ſophos Gentiles ſæpenumerò celâſſe ſua dogmata, metu vulgi: idque maximè, cum de rebus cœleſtibus ageretur: ne, libertate nimiâ, Deorum majeſtatem læſiſſe viderentur. Quamobrem, cùm de Sole, & Lunâ, cæteriſque ſtellis, liberiùs loqui apud populum periculoſum eſſet, curæ illis fuit, ut de his, non niſi parcè, & privatim, ac inter amicos diſſereretur: ne, in ſui & ſuorum damnum, foras proreperent ſecretiores animi ſenſus. Hoc optimè animadvertit, loco ſuprà citato, Plutarchus, & exemplis confirmavit. *In Nicia.* Audiamus, ſi placet, ipſius verba. Cùm dixiſſet Anaxagoram, doctrinam de illuminatione & obumbratione Lunæ, primum ſcriptis prodidiſſe, hæc ſubdit, οὐδ' ὁ λόγος ἔνδοξος ἦν, ἀλλ' ἀπόρρητος ἔτι καὶ δι' ὀλίγων, καὶ μετ' εὐλαβείας τινὸς ἢ πίστεως βαδίζων· οὐ γὰρ ἠνεί-

χοντο

χοντο τοὺς φυσικοὺς καὶ μετεωρολέσχας τότε καλουμένους, ὡς εἰς αἰτίας ἀλόγους καὶ δυνάμεις ἀπρονοήτους, καὶ κατηναγκασμένα πάθη, διατρίβοντας τὸ θεῖον. *Non erat celebris aut famoſa illa doctrina, ſed abdita & arcana: atque verſabatur cum cautione, vel ſub fide, inter paucos. Neque enim ferebant Phyſicos, & de rebus cœleſtibus philoſophantes: quòd, ad cauſas rationis expertes, cæcaſque potentias, & effectus involuntarios, divinum numen aſtringere viderentur.* Dein hujus odii popularis in Philoſophos exempla ſubjicit, his verbis, ἀλλὰ καὶ Πρωταγόρας ἔφυγε, καὶ Ἀναξαγόραν εἰρχθέντα, μόλις περιεποιήσατο Περικλῆς· καὶ Σωκράτης, οὐδὲν αὐτῷ τῶν γε τοιούτων προσῆκον, ὅμως ἀπώλετο διὰ φιλοσοφίαν· ὀψὲ δ' ἡ Πλάτωνος ἐκλάμψασα δόξα, διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνδρός, καὶ ὅτι ταῖς θείαις καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, ἀφεῖλε τὴν τῶν λόγων τούτων διαβολήν, καὶ τοῖς μαθήμασιν εἰς ἅπαντας ὁδὸν ἐνέδωκεν. *Quin & Protagoras in exilium ivit: & Anaxagoram in vincula conjectum, non ſine magno labore liberavit Pericles. Socrates etiam, licet nihil illi cum iſtis commune, tamen Philoſophiæ nomine ſublatus eſt. Tandem verò effulgens Platonis gloria, tam propter vitam virtutemque viri, quàm quod divinis & potentioribus cauſis neceſſitatem phyſicam ſubjecerit, hanc calumniam deterſit, omnibuſque ad diſciplinas viam aperuit.* Cauſas Phyſicas rerum cœleſtium ferre non potuit antiquum vulgus: necdum ferre poteſt Solis quietem, Terræque motum, tam doctorum quàm indoctorum vulgus. In omni ævo, ut vides, *veritas odium parit:* & incommoda res eſt, liberè philoſophari. Non immeritò igitur *Doctrinam arcanam* apud ſe retinuerunt priſci ſapientes: non tantùm quòd eſſet ſupra captum vulgi, ſed etiam contra affectum geniumque. Hinc etiam licet conjectare, Antiquæ Philoſophiæ hiſtoriam,

non modò per injurias temporis, ſed etiam metu & concilio Scriptorum, mutilam eſſe magnâ ſui parte: Eâque præſtantiori, arcanâ ſcilicet, & minùs vulgari. Et ſiquid verum rectumque fit, ἐν τοῖς σωζομένοις, ſiquid pulchrum aut eximium in hiſce reliquiis, Id quidem genuinum eſſe fœtum primi Authoris: non ab Hiſtorico vel commentatore genitum, ſed conſervatum, æquum erit credere. Siquid verò ſecus fuerit, & à ratione alienum, non pari jure id primo authori adſcribitur: cùm ex multis cauſis, & mille modis, oriri poſſit vitium & corruptela: nec ſit veriſimile, Eum, qui Hiſtorici vices egit, accuratiorem, quàm ipſos Philoſophos, de rerum naturâ doctrinam adinveniſſe. Denique, ut propoſitum ab initio ſermonem claudamus, Quoad Cœlos & Sydera, extra dubium eſt, Antiquiſſimos Philoſophorum ſtatuiſſe Stellas eſſe Igneas, (de quo poſtea erit dicendi locus) Lunamque, Terreſtrem: ut minimè mirum eſſe poſſit, idem ſenſiſſe Ionicos, Phyſicorum præcipuos. Quapropter eorum nomine, & maximè Anaxagoræ, reliquos omnes mordet *Tatianus*, cùm ait, πῶς πειϑήσομαι τῷ λέγοντι μύδρον τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην γῆν; *Quî credam dicenti Solem eſſe bolum ignitum, & Lunam eſſe terram, vel terreſtrem?* (*Cont. Græc. p. 164.*)

De Philoſophiâ Ionicâ plura dicenda eſſent, niſi in hâc, ut in cæteris antiquis, periiſſent præcipua monumenta. *Galenus* memorat Librum *Thaletis*, περὶ ἀρχῶν: niſi forſan error ſit: alii enim Thaletem nihil ſcriptis reliquiſſe aiunt. (περὶ χυμῶν. *Themiſt. Or. 15.*) Sed *Anaxagoræ* ſyntagma, cujus modò præclarum initium retinemus, extitit olim literis mandatum. Sua etiam placita *Anaximander* ſummatim conſcripta reliquit: teſte Laërtio. Atque ſuam *Phyſiologiam Archelaus*: teſte Suidâ. Denique, non minùs deſiderantur quæ

ab

ab aliis tradita & lucubrata fuerunt in hâc philoſophiâ, maximè à *Theophraſto*, qui de *Anaximene*, *Anaxagorâ*, & *Archelao*, eorumque dogmatibus, commentarios edidit. Hæc autem cùm exciderint omnia, Philoſophiæ Ionicæ non niſi tenuis notitia apud poſteros remanſit. Hactenus de Thalete ſuiſque Ionicis. *Laert. in Theophr.*

CAP. XI.

De Pythagora, & ſectâ Pythagoricâ.

SEquitur Pythagoras, & Philoſophia Italica ab eo conſtituta: ſæculo ante natum Chriſtum ſexto vel ſeptimo. Cùm verò, aut prorſus nihil ſcriptum reliquerit hic philoſophus, ut volunt plures: vel nihil quod diù ſuperſtitit: Nulla ferè dogmata phyſica hujuſce Sectæ ad tempora noſtra pervenerunt. Unus erat è Græcis peregrinantibus Pythagoras, neque eorum quiſquam plus temporis inſumpſit, aut plus laboris & moleſtiæ ſubiit, in antiquâ apud gentes exteras ſapientiâ inveſtigandâ. Suum ad Ægyptios iter ſuſcepit ſuaſu & conſilio Thaletis, qui, in maximum virum, illum evaſurum eſſe prædixit, ſi his præceptoribus uteretur. Audiamus Jamblicum hâc de re. Μεταδοὺς ὁ Θαλῆς ὅσον ἠδύνατο μαθημάτων, τό γῆράς τε τὸ ἑαυτοῦ αἰτιασάμενος, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν, προετρέψατο εἰς Αἴγυπτον διαπλεῦσαι, καὶ τοῖς ἐν Μέμφει, *Vit. Pyth. c. 2.*

καὶ

καὶ Διὸς μάλιστα, συμβαλεῖν ἱερεῦσι.----οὐ μὴν τοσούτων γε προτερημάτων, οὔτε φυσικῶς, οὔθ' ὑπὸ ἀσκήσεως ἐπιτετυχηκέναι ἑαυτὸν ἔλεγεν, ὅσων τὸν Πυθαγόραν καθώρισεν· ὥστε ἐκ παντὸς εὐηγγελίζετο, εἰ τοῖς δηλουμένοις ἱερεῦσι συγγένοιτο, θειότατον αὐτὸν καὶ σοφώτατον ὑπὲρ ἅπαντας ἔσεσθαι ἀνθρώπους. *Poſtquam Thales, quantum poterat, in diſciplinis ei contuliſſet, ſenectutem ſuam corporiſque imbecillitatem cauſatus, in Ægyptum ipſum trajicere, & cum Memphiticis, ac maximè Jovis, ſacerdotibus, verſari & conferre, adhortatus eſt. Se quidem aiebat non tam excellentium prærogativarum factum eſſe participem, vel à naturâ vel ab exercitatione, quantis præditus erat Pythagoras. Quare ſemper annunciabat, aut, ceu fœlix fauſtumque nuncium prædicabat, Pythagoram, ſi cum dictis ſacerdotibus verſaretur, diviniſſimum, & mortalium omnium ſapientiſſimum, evaſurum eſſe.* Magnificum ſatis elogium, & vaticinium: & à viro verè magno profectum. Qui, præconis inſtar, lætum nuncium affert de futuro Prophetâ, ſe quidem multò majore, & tantùm non ſupra ſortem humanam ſurrecturo.

Jambl. de vit. Pyth. c. 4.

Conſilio monitiſque Thaletis obtemperavit Pythagoras, & ſuſcepto in Ægyptum itinere, per viginti duos annos inter ſacerdotes, gentis iſtius Philoſophos & Theologos, ſtudiis incubuit. Quantâ autem diligentiâ, quibuſque artibus, ſacram & arcanam Ægyptiorum doctrinam exquirere & expiſcari contendit, ex dictis anteà de ſacerdotibus Ægyptiis, & de Thalete, jam ſatis patuit. Neque Ægyptios tantum, ſed *Arabes* etiam, *Hebræos*, *Babylonios*, *Perſas*, *Phœnices*, ſuâ peregrinatione philoſophicâ, quadraginta plus minùs annorum, velut prædo literarius, inviſit & expoliavit. Denique, quò ſe magis inſinuaret in ſingulorum adyta & arcana, omnium ferè, tam

Græcorum quàm Barbarorum, ſacris initiatum fe- runt. Hæc, & hujuſmodi multa, legere eſt apud *Laertium*, *Jamblicum*, *Porphyrium*, alioſque. Multi- faria enim narrantur de Pythagorâ: de quovis phi- loſophorum vix plura: Quæ verò maximè quis ex- peteret, eorum pauciſſima retinentur. Intelligo dog- mata Phyſica, & Phyſiologiam Pythagoricam. Py- thagoræ natales, patria, peregrinatio, reditus, mo- dus vivendi, modùs etiam docendi, diſcipulorum claſſes, diſciplina & inſtituta: denique, facinora non pauca, quæ perpetravit, mirabilia & à fide alie- na: Hæc & hujuſmodi, fusè narrantur. At ſum- mæ illius ſcientiæ, quâ claruit olim, & huc uſque celebratur, pauca nobis exhibent ſpecimina: ſaltem in ſcientiâ naturali. *Laert. de Pyth.*

Unum, fateor, retinuerunt, ſcientiæ naturalis fundamentum, *Syſtema Pythagoricum*: de Terrâ mo- bili, & Sole fixo in cœli noſtri medio. Prætereà Lu- nam eſſe ἀντίχθονα, ſive Terram noſtræ oppoſitam, & à Sole illuſtratam. Hæc doctrina, quam notavi- mus antea in ſcholâ Ionicâ, poſteà magis emicuit in Pythagoricâ; ut, tam de Fixis quàm Errantibus, utraque rectè ſenſiſſe videatur. Dein quoad Come- tas, hos, extra aërem noſtrum, inter errantes mini- mùm, poſuiſſe tam Anaxagoram, quam Pythago- ram, ex Ariſtotele diſcimus. Licet aliàs circa cauſas & indolem iſtorum Phænomenων, forſan errave- rint. Denique cœlos fluidos & æthereos ſtatuiſſe, ſingulaſque ſtellas pro mundis totidem numeráſſe Pythagoricos, diximus anteà ex *Plutarcho*. Atque hæc ferè de rebus cœleſtibus. *Meteor. l. 1. c. 6.* *Plac. Phil. l. 2. c. 13.*

Quoad cætera, Telluris phyſiologiam, mundique ſublunaris ortum, ut erat propenſior ad res abſtractas & intellectuales Pythagoras, Antiquorum κοσμογο-

νίαν in ψυχογονίαν quandam convertiſſe videtur; ſaltem ſi ex *Timæo Locrenſi* & *Platone*, Pythagoræ ſententiam conjectare liceat. Illi enim mundi ortum deſcripturi, ſeſe occupant maximè in explicandâ compoſitione *Animæ Mundanæ*; id quod faciunt per rationes quaſdam *Harmonicas*, ex *individuâ* formâ & *dividuâ*, *Eodem* & *Altero*: ita enim loqui amant. Et quoad compagem mundi corporei, ex quibuſdam congruentiis corporum Geometricorum, terminos, ſedes, & intervalla, elementorum, diſponere & adaptare ſatagunt. Λεπτολογήματα, quæ ad ſcientiam naturalem nihil conferunt, neque in eâdem fundantur. Id tamen notandum, Chaos quoddam, ſive materiam inordinatè motam, ſupponere hos Pythagoreos: eique mentem præficere, ut in ordinem formamque mundanam ritè adducatur.

Eſt aliud ſcriptum Pythagoricum, *Ocelli Lucani*, qui de univerſo & rerum originibus multò aliter tractavit. Mundum enim æternum eſſe ſtatuit, tam quoad formam, quàm materiam: neque minùs genus humanum. Quapropter, niſi hunc hominem Pſeudo-pythagoricum eſſe, aut hoc opuſculum Ψευδεπίγραφον, dicamus, doctrina Pythagorica circa rerum origines, aut nulla eſt, aut maleſâna. Nihil autem reperies in iſtoc ſcripto Ocelli quod ingenium redolet Pythagoricum: & in diverſas partes abiit Plato, Pythagoricorum ſequax; Plutarchus denique aliud teſtatur, Πυθαγόραν καὶ Πλάτωνα γεννητὸν ὑπὸ θεοῦ τὸν κόσμον, καὶ φθαρτὸν μὲν ὅσον ἐπὶ τῇ φύσει. *Pythagoras & Plato genitum à Deo mundum aiunt: &, quod ad naturam attinet, corruptibilem.* Id quod confirmat Ariſtoteles, cum, veterum ſententias de mundi origine relaturus, ait, Γενόμενον μὲν οὖν ἅπαντές εἰσι φασιν· οἱ μὲν ἀΐδιον, οἱ δὲ φθαρτόν. *Genitum quidem omnes aſſerunt alii*

Plac. Phil. l. 2. 4.

De Cæl. l. 1. c. 11.

alii autem perpetuum fore, alii periturum. His tamen non obſtantibus, fatendum eſt, tam Pythagoricos quam Platonicos, veterumque alios, propendiſſe in illam ſententiam, *Rerum ſubſtantiam eſſe æternam: Formas & modos, fluxos & inſtabiles.*

Utcunque ſit, in his, multiſque aliis, non diffitemur doctrinam Pythagoricam incertò & obſcurè traditam receptamve poſteris. Quod à multis cauſis proveniſſe arbitror. Primò, non unica erat doctrina Pythagoræ: alia *vulgaris*, alia *arcana*, atque alia, ut quidam dicunt, *media*. Dein variæ erant Diſcipulorum claſſes: quarum ſingulas, pro captu & ingenio, non tantum in differentibus materiis exercebant, ſed etiam in eâdem materiâ aut argumento, alio atque alio modo. Exempli gratiâ, cùm de formâ & ſyſtemate mundi tractandum eſſet, hos in vulgari ſyſtemate, poſitâ *Terrâ* in mundi centro, erudiebant: Alios in vero & arcano, poſito *Sole* in mundi centro, vel in hujus Orbis magni meditullio. Pariter ſi de numeris agendum eſſet, hos uſum vulgarem, alios myſticum docebant. Atque ità de cæteris: prout animus erat, Catechumenos, ut ita dicam, inſtituere, aut adeptos: ut nil miri ſit, diſpares ſententias, aut forſan contrarias, ex eâdem ſcholâ prodiiſſe ſub nomine Pythagoræ. Prætereà, Cùm ſuam philoſophiam Pythagoras ſymbolicè & ſub involucris propoſuerit, maximam partem: & non niſi ſuis notam eſſe vellet, cæteris hominum, inſtar ferarum, habitis: utroque modo oblivioni & interitui facta eſt obnoxia: tam propter obſcuritatem rei, quàm quòd paucis cuſtodienda traderetur. Unde, quod theſauris quandoque accidit, dum nimis abſcondidit, latendo poſteris periit. Ad hæc denique accedit, ex antiquioribus non paucos authores (quorum infra memi-

nerimus) qui de rebus dogmatiſque Pythagoricis ſcripſerant, nobis excidiſſe, temporis hominumve injuriâ abreptos.

Convenit utcunque inter omnes qui hanc materiam qualitercunque tractârunt, *numeris*, ſymboliſve numericis, ſummoperè uſum eſſe Pythagoram in tradendâ ſuâ philoſophiâ. Veteres ante Pythagoram fabulis involvêre ſuam Theologiam aut Philoſophiam: quâ ratione, periit plerumque, progreſſu temporis, vera doctrina, fabularum mole oppreſſa. Pythagoras, rejectis fabulis, numeros ſubſtituit. Neque fœliciori exitu. Evanuerunt enim paulatìm iſtæ rerum umbræ, & fugêre ſenſus noſtros. Quis enim ſapientior unquam evaſit ex numeris Pythagoricis? aut veritatem ſibi antea ignotam exinde didicit? Certè quas mihi contigit hactenùs, aut apud veteres aut recentiores, numerorum Pythagoricorum interpretationes inſpicere, notitias vulgares exhibent, quales aliunde facilè eſſet addicere: aut tenues argutias de rerum principiis, abſque fundamento & ſine fructu.

Inter hæc numerorum myſteria ſemper præcelluit *Tetractys*: Crux ingeniorum per multa ſæcula. Quin & *Septenarius* non ignobilis eſt: *Denarius* autem nobiliſſimus dicitur, & plenè perfectus: quòd omnem numerum diverſæ virtutis & perfectionis, intra ſe habeat. Eſto: ſed nil præter numeros in ſe continet; Non Cœlum, & Terras, & res alias, à numeris quantumcunque diverſas. Imò omnia, inquiunt nonnulli: alii verò modeſtiùs, non quidem in numeris latere res omnes tanquam in ſuis cauſis, ſed veluti in tot capſulis memorialibus, quibus uti liceat ad revocandum in mentem rerum capita, vel doctrinam Pythagoricam ſub iſtis capitibus contentam:

Unde

Unde ſingulis numeris varios titulos, cognomina, ſignificationes, & rerum ordines, ſubnectunt: quemadmodum faciunt Cabaliſtæ in ſuis *Sephiroth*: ut materiam ſtudiorum diſpeſcant in loca & claſſes. Quod ſi hoc modo interpretemur numeros Pythagoricos, ex inſtituto tantùm ſignificant, non ſuâ vi & ſuâ naturâ. Pythagoras verò παγὰν ἀενάου φύσεως, *rerum ipſarum fontem*, ſuam Tetractyn nuncupat: &, ex conſenſu omnium veterum, Numeros rerum *principia*, *radices*, *origines*, ſtatuebat Pythagoras: Prout infra dicetur.

Quoad numerum *ſeptenarium*, celebris eſt, potiſſimùm inter Hebræos & Chriſtianos; idque primùm, ſi rectè conjicio, ratione *Sabbathi*, ſeptimo quoquo die: & *Sabbatiſmi*, in ſeptimo millennio, celebrandi. Unde tanquam à fonte, multa alia ſeptenaria typica, in ſcriptis utriuſque fœderis, manâſſe mihi videntur. Oblitus eram *Ternarii*, numeri Platonici, τῶν τριῶν ὑποστάσεων commemorativi. Nam quod velint nonnulli, *Principium*, *medium* & *finem*, deſignare, frigidum eſt & vulgare. Sed cùm numerus aliquis à causâ ſacrâ dignitatem adeptus eſt, alia accumulare ſolent ſecundaria & minoris momenti additamenta, & interpretamenta, quorum multitudine primus character ſæpe obruitur. Succedit denique Numerus *Quaternarius*, Pythagoricus; ab iis enim potiſſimum, ſi non unicè, colitur & conſecratur hic numerus. Hunc illi, ſub nomine *Tetractyos*, tanti olim faciebant, ut Sacramenti loco habuerint, & per ipſum, & ipſius authorem, alii aliis fidem ſanctiſſimam dederint.

> Ναὶ μὰ τὸν ἁμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα Τετρακτύν,
> Παγὰν ἀενάου φύσεως.

Per Eum, qui nobis tradidit Quaternarium,
Fontem perennis naturæ.

Jurabant Pythagoram, & myſterium quod eos docuit maximum, *Tetractyn.* Nomen tacebant, præ modeſtiâ, ut inquit *Jamblicus*, & doctrinâ deſignabant virum: De vit. Pyth. c. 28. αἰδῶ μὲν ποιουμένων ὀνομάζειν Πυθαγόραν, ὥσπερ καὶ θεῶν ὀνόμασι χρῆσθαι πολλὴν φειδὼ ἐποιοῦντο· διὰ δὲ τῆς εὑρέσεως τῆς τετρακτύος δηλοῦντων τὸν ἄνδρα. *Præ pudore quidem Pythagoram non nominant, ut Deorum quoque nominibus parcè admodùm utebantur: Sed per Tetractyos inventionem virum indicant.* Hierocles ad temperandum hoc juramentum ἴδιον appellat, quaſi aliter per Deos immortales jurarent Pythagorici; aliter per Pythagoram: Quem Divinum quidem, Deum neutiquam, habebant. Ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο εἴποι ἄν τις, ἰδίᾳ μὲν τηρεῖσθαι τὸ σέβου ὅρκον, ἐπὶ τῶν ἀεὶ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων θεῶν· ἰδίᾳ δὲ νῦν ὀμνύσθαι κατὰ τοῦ παραδόντος ἡμῖν τὴν τετρακτὺν διδασκάλου, ὃς οὐκ ἦν ἐκ τῶν ἀθανάτων θεῶν, οὐδὲ τῶν φύσει ἡρώων, ἀλλ᾽ ἄνθρωπος, ὁμοιώσει θεοῦ κοσμηθεὶς, καὶ πρὸς τοὺς ἀφ᾽ ἑαυτοῦ θείαν ἀποσώζων εἰκόνα· ὅθεν καὶ ἔνορκον αὐτὸν ἐπὶ τῶν οὕτω μεγάλων ποιεῖται, λεληθότως ἐπεμβάλλων τὸ περὶ Πυθαγόραν τῶν ἀκροατῶν σέβας· καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ δεικνὺς δι᾽ ὧν παραδέδωκε μαθημάτων. *Ità ut iſtâ ratione dicat aliquis, peculiari quidem modo ſervari præceptum de colendo jurejurando in Diis, qui ſemper & eodem modo exiſtunt: & modo item peculiari hìc per Magiſtrum jurari, Qui nobis Tetractyn tradidit: Qui nec erat ex Deorum immortalium numero, nec ex Heroum genere, ſed homo, Dei ſimilitudine præditus, divinæque imaginis authoritatem apud ſuos retinens. Unde fit ut in magnis adeo rebus ipſum adhibeat in juramentum: tacitè innuens, quâ ratione*

Pythago-

Pythagoras à ſuis auditoribus coleretur, quantumque ſibi dignitatis, diſciplinis, quas tradiderat, peperiſſet.

Hæc de Homine & de juramento, ſed de *Tetractu* quid dicendum? Hunc nodum ſolvere tentârunt, tam veteres quàm recentiores: ſed nondùm mihi occurrit quiſquam cujus explicationi firmiter aſſentiri & acquieſcere potui. Ex antiquis conſului *Philonem*, *Plutarchum*, *Hieroclem*, *Theonem Smyrnæum*, *Proclum*, *Nicomachum*, *Sextum Empiricum*, *Suidam*, *Martianum Capellam*, *Macrobium*, alioſque: qui, vel datâ operâ explicuerunt, vel obiter perſtrinxêre, hoc argumentum. Horum autem omnium interpretationes non tantùm laxæ mihi videntur, ſed etiam plerumque leves, & exigui ponderis, ſi veræ eſſent: Quæque, nec Myſterii nomen, nec vim juramenti, nec Inventoris gloriam, ſuſtinere poſſunt. Laborârunt etiam in eodem argumento è recentioribus non pauci: quorum conjecturas ſi referrem ſingulatim, nimii facerem. Præcellere videtur illa, quæ de *Tetragrammato* Judæo Pythagoricam Tetractyn exponit. Quæ eſt utriuſque Pici *Mirandulæ*, Johannis *Seldeni*, & Gotofridi *Wendelini*, ſententia: Eandem etiam dudum tetigerat *Philo* in *vitâ Moſis*. Quamobrem verò, aut quam rationem myſterii habere poterat apud Pythagoricos hoc Tetragrammaton? num quod doceret *unum eſſe ſummum Deum*? Hoc docuerunt Orphici; à quibus hauſit Pythagoras, ex conſenſu omnium, ſuæ Philoſophiæ & Theologiæ partem non exiguam; Vel quòd doceret Deum Iſraelitarum eſſe illum ſummum Deum, & religionem Moſaicam ab ipſo unicè inſtitutam? Hoc ſi crediſſet Pythagoras, nefas illi fuiſſet, alium Deum colere, alium cultum inſtituere, quàm Iſraeliticum; Ceremonias autem, rituſque Moſaicos, in Scholâ Pythagoricâ obtinuiſſe

P. 519.

nullibi

nullibi legimus, quin potius Orphicos. Denique, ſi dixeris non tam in re, quàm in nomine, in voce, in literis Tetragrammati, hæſiſſe myſterium, & rationes Cabaliſticas ſecutum eſſe Pythagoram in hujus nominis arcanis eruendis, parùm conſulis dignitati tui Pythagoræ: Neque conſtat, ullo indicio, ita ſenſiſſe Philoſophum. Scio *Reuclinum* in ſecundo libro *Artis Cabaliſticæ*, Pythagoram traxiſſe ad partes Cabaliſtarum: ſed argumentis frigidis, aut argutiolis & exemplis iſtiuſmodi, quæ nullam vim habent ad flectendos prudentum animos. Malo fato interciderunt *Telaugis* Pythagorici *libri quatuor*, περὶ τ͂ τετρακτύος, qui hanc litem facilè diremiſſent. Intereà, qui in hâc vexatâ materiâ plura deſiderant, adeant, præter dictos modò authores, Joh. *Meurſium*, Fab. *Paulinum*, & Petrum *Bongum*, qui veterum de numeris ſubtilitates vel nugamenta ad faſtidium uſque congeſsêre. Denique, ut verbo complectar omnia, cùm numeros conſtituebant Pythagorici rerum cauſas & origines, ipſoſque Deos, Mentes, & res omnes materiales è numeris excitabant, vel aliam habuerunt Numerorum Ideam quàm nos habemus hodiè, vel pro Junone nubem amplexi ſunt: Ingeniique ſui figmenta & veritatis idola pro veritate ipsâ, ſibi & poſteris malè obtrudebant.

Suid. in voc. Τηλ.

De Denar. Pyth. De num. Sept. De num. myſter.

Quod verò *numeros* pro rerum Principiis habuerit Pythagoras, teſtantur omnes veteres, *Plato*, *Ariſtoteles*, cum ſuis commentatoribus Græcis: *Plutarchus*, *Sextus Empiricus*, cæteri: neque teſtantur modò, ſed eâ de re, ut notâ & confeſsâ, variè differunt, diſcutiunt, exponunt, refellunt. Caret tamen, tam fundamento quàm ordine, hic modus philoſophandi; *Numeri* enim ſequuntur Res, Rerumque diviſionem: Neque, ſi antecederent, aut Corporibus molem, aut

Anima-

Animabus & Mentibus cogitationem, conferre poterant,cùm utriſque deſtituantur. Manifeſtum eſt, Numeros, præter numeros, nihil poſſe generare: Nullam habent ultrà vim aut efficaciam. Poſſunt quidem repræſentare, ſuo modo, rerum gradus & genera, ſed efficere non poſſunt: neque vices materiæ ſupplere in rerum effectione. Quin age, mi Pythagorice: ſi negas, experiamur pauliſper: fac mihi è tuis numeris,non Deum, aut mentem, ut tu jactare ſoles: ſed corpuſculum aliquod: Lapidem, exempli gratiâ: vel, ſi mavis, Lutum. Accinge te ad opus, Quos numeros habes aptiſſimos ad hoc propoſitum? Pares vel impares: mares vel fœminas? pro tuo ingenio, quos velis, accipe. Sed ſteriles ſunt omnes, mihi crede: & ad generandum Lapidem æque inepti. Quid ſi, mutato conſilio, numeros planos vel ſolidos adhibeas: vel forſan quadratos. Nihil hinc efficies præter figuras quaſdam imaginarias: & ex Nihilo, quadrato vel cubico, plano vel ſolido, nihil fit. Denique ſi *unitates* compingas: ſi *binarium*, *ternarium*, *quaternarium*, cæteroſque, cum ſuis mirificis virtutibus: adde, ſubtrahe, divide,compone: in omnes facies verte, omnes vires exprome: Numeri ſunt adhuc, & prætereà nihil. Nihil Lapideum emergit, multo minus humanum, aut Divinum. Hæc ludendo diximus, ſed res eò redit: *Nihil pariunt numeri præter numeros*: gignuntque ſemper ſui ſimiles, & more, ut aiunt, *univoco*. Quapropter cùm omnia ex numeris compoſuit Pythagoras, ſubintelligere non potuit cauſas *Efficientes*, neque *Materiales*, (quod pace aliorum dictum ſit) ſed aliquo modo *Exemplares*; imagines quaſdam rerum è ſuis cauſis exorientium. Quemadmodum enim numeri progrediuntur ab unitate, ſive monade, omnium ſimpliciſſimâ radice, in magis.

magis magiſque compoſitos: novaſque induunt proprietates in illo progreſſu: Ità à Deo ſimpliciſſimo recedunt gradatim rerum productarum claſſes, retinentque characteres aliquo modo ſuis numeris analogos. Id certè conſtat, Philoſophorum & Theologorum μυστικωτάτους multùm ſudâſſe in hoc argumento, nempe ut rerum ortum & emanationem à primo Ente, progreſſumque per varios ordines, à ſummis ad ima, ſi non ratione explicitâ, ſaltem per Symbola & ſimilitudines, explicarent.

Nec tamen diſſimulandum eſt, ingenium Pythagoricum, Platonicumque, hoc vitio laborâſſe, quod res Phyſicas in rationes Mathematicas, numeros & proportiones, reſolverit: ùtì poſtea Ariſtoteles in rationes Logicas. Uterque peccavit nimiâ ſubtilitate, dùm tenuibus aranearum filis Divam Naturam tenere ſtuderent, quæ non niſi ferreis aut adamantinis catenis, ratione rigidâ fidiſque obſervationibus, ſe conſtringi patitur. Palam eſt, hos philoſophos aptiores fuiſſe, magiſque aſſuetos, contemplationibus abſtractis quàm naturalibus: Neque habuit ſchola Pythagorica, ut mihi videtur, ullam Phyſiologiam ſtabilem, & toti ſectæ communem: ſed pro libitu quiſque, & ſuo modo, de rebus elementaribus philoſophabatur. At ſi ad hanc claſſem revocemus *Pherecydem*, Pythagoræ præceptorem: & *Empedoclem*, ſemipythagoricum: antiquæ phyſiologiæ veſtigia, rerumque origines, apud hos reperiemus. Pherecydes *Theogoniam* ſcripſit, more priſco & mytholo-
Differt. 29. gico: ut patet ex *Suidâ*, & *Maximo Tyrio*. Eumque
Apud Laërt. ait *Theopompus* Πρῶτον περὶ φύσεως καὶ θεῶν Ἕλλησι γράψαι· quod tamen plures Thaleti tribuunt; forſan ille primus Theogoniam ſcripſit oratione ſolutâ; cujus ſcripti initium hoc nobis dedit Laërtius, Ζεὺς

μὲν,

μὲν, καὶ χρόνος εἰσάει, καὶ χθὼν ἦν· χθονίη δὲ ὄνομα ἐγένετο Γῆ, ἐπειδὴ αὐτῇ Ζεὺς γῆν γέρας διδοῖ. In verbis penultimis γῆν γέρας mendum eſſe non dubito, quod ſententiam corrupit. Suſpicor fuiſſe ὠγῆνον vel ὠγῆνα quod antiquitùs *Oceanum* ſignificabat. Certe ex *Pherecyde* citat *Clemens Alexandrinus* hæc verba, *Strom.6. p. 621.* Ζὰς ποιεῖ φᾶρος μέγα τε καὶ καλόν· καὶ ἐν αὐτῷ ποικίλλει γῆν, καὶ ὠγῆνον, καὶ ὠγήνου δώματα. *Jupiter facit pallium, magnum pulchrumque: & varietate quadam in eo deſcribit Terram, & Oceanum, & domos Oceani.* Quod ad eandem, cum illâ Laërtii, Pherecydis Coſmogoniam ſpectâſſe, dubitare vix licet.

Quoad *Empedoclem*, hunc ſemipythagoricum diximus: licet enim Pythagoræ fuerit auditor, Ionicorum, qui aptiori erant ingenio ad ſcientiam naturalem, imitatus eſt phyſiologiam. Id notavit ex *Alcidamâ Laertius*, Τὸν δὲ, de Empedocle loquitur, Ἀναξαγόρου διακοῦσαι καὶ Πυθαγόρου, καὶ τοῦ μὲν τὴν σεμνότητα ζηλῶσαι, τοῦ τε βίου καὶ τοῦ σχήματος, τοῦ δὲ τὴν φυσιολογίαν. *Hunc Anaxagoræ & Pythagoræ fuiſſe auditorem: quorum unius vitæ & habitus gravitatem, alterius phyſiologiam, adamavit & ſecutus eſt.* Solem *Laert.* πυρὸς ἄθροισμα μέγα, *magnum ignis acervum* vel *molem:* καὶ πυρινὰ εἶναι τὰ ἄστρα, *& ſtellas eſſe igneas*, cum *Plut. de pla.* utroque ſuo præceptore, ſtatuit. Quoad Terram & *ph. l. 2. c. 13.* ſublunaria, ex quatuor elementis, quæ, more antiquorum, Deorum & Dearum nominibus inſignivit, omnia compoſita eſſe voluit: nota ſunt ipſius carmina,

Ζεὺς ἀργὴς, Ἥρη δὲ φερέσβιος, ἠδ' Ἀϊδωνεὺς,
Νῆστις θ', ἣ δακρύοις ἐπιπικρεῖ ὄμμα βρότειον.

Hæc expoſuit Laërtius, aliique, per quatuor ele-

 menta.

menta. Inquit, Δία μὲν τὸ πῦρ λέγει, Ἥρην δὲ τὴν γῆν, Αἰδωνέα δε τὸν ἀέρα, Νῆστιν δὲ τὸ ὕδωρ. Atque horum elementorum coalitionem in mundum habitabilem, *Amorem* & *Amicitiam* appellavit. Cùm verò ita ſe fugerent & ab invicem ſecederent ut nulla eſſet mixtio commoda, aut rerum generatio, *Litem*, *odium*, & inimicitiæ ſtatum dixit. Unde adjicit idem Author, φιλίαν μὲν ᾗ συγκρίνεται, καὶ νεῖκος ᾧ διακρίνεται. *Amicitiam appellavit, cùm conjuncta eſſent: Litem & contentionem, cùm ſeparata.* Hoc
Theor. Tell. l. 2. c. 7. autem alibi explicuimus, ubi de Chao antiquo & diſpeſcendis elementis in rerum ortu, tractatum eſt.

De Pythagoricis hæc dicta ſunto, idque paucis, ob inopiam materiæ phyſiologicæ in iſtâc ſectâ, atque etiam Authorum qui Pythagorica tractârunt; periit pars maxima ſcriptorum qui in hoc argumento verſati ſunt, & imprimis ipſorum Pythagoricorum monumenta deſiderantur. Quoad *Pythagoram* ipſum, ſcripſerit aliquid, necne, lis adhuc pendet: Sed de *Philolao*, *Archytâ*, *Eudoxo*, aliiſque, non du-
Laert. in vit. Philoſ. In Pythag. bitatur. Libros *Philolai* ab ipſius propinquis in Siciliâ Platonem emiſſe, memoratum eſt: idque centum minis; Charos non habuit auro contra. Hos libros *Philolai* appellat Laertius, τὰ διαβοντὰ βιβλία, & ex iis primùm ait innotuiſſe doctrinam Pythagoricam, Μέχρι δὲ Φιλολάου οὐκ ἦν τι γνῶναι Πυθαγόρειον δόγμα· οὗτος δὲ μόνος ἐξήνεγκε τὰ διαβοντὰ τρία
c. 31. βιβλία, &c. Neque aliter *Jamblicus* in vita *Pythagoræ*, ἐν τοσαύταις γενεαῖς ἐτῶν οὐθεὶς οὐδενὶ φαίνεται τῶν Πυθαγορείων ὑπομνημάτων περιτετυχηχὼς πρὸ τῆς Φιλολάου ἡλικίας, ἀλλ' οὗτος πρῶτος ἐξήνεγκε τὰ θρυλλούμενα ταῦτα τρία βιβλία, &c. *Per tot annorum ætates & curricula, in quicquam Pythagoricorum commentariorum incidiſſe quenquam ante Philolai ætatem, non conſtat.* *Sed is*

primus in lucem edidit hoſce tres vulgò ſatis jactatos libellos. Denique Proclus, eundem Philolaum doctrinam Pythagoræ de Diis, & rerum à Deo progreſſu, miraſque de iiſdem notiones, prodidiſſe ait. Et ab his ſuum Timæum aliaque contexuiſſe, accuſatur Plato. Sed de *Philolao* ſatis.

Theol. Plat. l. 1. c. 5.

Tzetzes Chil. 10. hiſt. 355. & Chil. 11. 362.

Archytæ, Pythagorici, & egregii Mechanicorum Magiſtri, plura numerantur opera. Ejus Ἁρμονικὸν *Nicomachus* allegat. Librum περὶ παντὸς *Simplicius.* Cujus etiam meminit ipſe Archytas in Epiſtolâ ad Platonem ſub titulo τὰς τῶν πάντων γενέσιος. Scripſiſſe etiam περὶ τοῦ ὄντος· περὶ τῶν ἀρχῶν· item περὶ τοῦ νοῦ, καὶ περὶ αἰσθήσεως, ex *Stobæo*, aliiſque conſtat. Quæ omnia nobis ſurripuit invida ætas, & *Moralia* non pauca. Extat tantùm fragmentum περὶ τῆς Μαθηματικῆς. Dein *Eudoxus*, ex philoſophis peregrinantibus unus, varia ſcripſit. Τὰ ἀστρολογούμενα, καὶ γεωμετρούμενα, καὶ ἕτερα ἄττα ἀξιολόγα· ut ex *Hermippo* refert Laertius, aliique ex aliis. Γῆς περίοδος, præ cæteris claruit, à pluribus celebratus liber, & ampliori titulo à *Strabone* (*l.* 1.) dicitur, ἡ περὶ Εὔδοξον ἱστορία: ut meritò videatur hiſtoriæ naturalis & gentium res quaſdam comprehendiſſe. Tredecim annos verſatus eſt Eudoxus in Ægypto, cum ſacerdotibus iſtius gentis: optimis ſi Thaleti credimus, ſtudiorum præfectis: & qui, Platone judice, præ cæteris gentibus, vetuſtiſſimarum rerum memoriam conſervabant. His denique deperditis accenſendus *Empedocles*, cujus tres libri *de rerum naturâ*, à veteribus iterum iterumque citantur, & à nobis deſiderantur.

L. 1. περὶ Ἀρχ. de Cat. in præf.

Par. 1557. octavo.

Suid. Procl. in 1. Euclid.

Strab. l. 17.

Hæc Pythagorici ſcripſerunt, ſed deſunt prætereà authores non pauci, qui hujus ſectæ hiſtoriam & dogmata tradiderant, ab eâ licet alieni. *Ariſtoteles* imprimis, qui plures libros compoſuit circa philoſophi-

am Pythagoricam & Pythagoreos, teſte Laertio in ipſius vitâ; ubi memorat περὶ τῶν Πυθαγορείων unum, alterum πρὸς τοὺς Πυθαγορείους· Item tres libros, περὶ τῆς Ἀρχύτου φιλοσοφίας, & πρὸς τὰ Ἀλκμαίωνος; Denique τὰ ἐκ τοῦ Τιμαίου καὶ τῶν Ἀρχυτείων. Erat autem Ariſtoteles parùm æquus in veteres philoſophos: quorum opiniones & dogmata plerumque eo animo referebat, ut invidiâ oneraret & refelleret. Multos prætereà allegat Laërtius in philoſophorum hiſtoriis, qui Pythagorica tractârunt: *Ariſtoxenum*, *Heraclidem*, *Neanthem* & *Hermippum*. *Jamblici* collectionem Dogmatum Pythagoricorum citat *Syrianus*. Adhæc *Didymus* ſcripſit de philoſophiâ Pythagoricâ, referente *Clemente Alexandrino*: & *Eudorus*, apud Simplicium. Item *Moderatus Gaditanus* de vitâ placitiſque Pythagoræ commentatus eſt, ut teſtatur *Stephanus* in voce Γάδειρα, *Porphyrius* apud Euſebium, & *Hieronymus* adverſus *Ruffinum*. Denique ſymbola Pythagorica expoſuerunt *Alexander Polyhiſtor*, & *Androcidus*, aliique. Hos proptereà recenſui authores, quo minùs mireris, philoſophiam Pythagoricam parùm nobis innoteſcere, cum tot ſcriptores exciderint è quorum monumentis haurienda eſſet. Quin & plures adhuc deſiderantur minorum ſubſelliorum, quibus immorari non duxi operæ pretium. De Pythagorâ & Pythagoricis hæc dicta ſunto.

In Ariſt. Metaph. c. 12. m. p. 90.
Strom. 1.
Ad prim. φυσ. ἀκρ.
Hiſt. Eccl. l. 6. c. 19. vel 13. l.
Jam. de vit. Pyth. c. 28.

CAP.

CAP. XII.

De Sectâ Eleaticâ: & de Stoicis.

PHiloſophiam Orphicam, Ionicam, Pythagoricam perluſtravimus, maxima ſuorum temporum lumina: Sequitur *Secta Eleatica*, à *Zenophane* Colophonio, ſub temporibus Anaximandri & Archelai philoſophorum, conſtituta: poſteà verò nomen ſortita à diſcipulis Eleaticis. Videtur compoſita ex philoſophis inter ſe diverſis, gente, moribus, & dogmatibus: Schola miſcellanea. Neque ideò ſub unicâ ideâ aut uniformi principiorum ſerie exhiberi poteſt: quapropter, quid ſtatuerint de rerum naturâ unus atque alter eorum, qui præſtantiores fuerint, ſatis erit indicâſſe. De cœlo corporibuſque cœleſtibus in decretis Zenophanis, id tantùm notatu dignum reperio, quod mundos voluit eſſe innumerabiles, ϗ ἀπείρους ἡλίους εἶναι ϗ σελήνας, *& infinitos eſſe Soles* in immenſo cœlo, *& infinitas Lunas*, noſtræ non diſſimiles. *Noſtramque habitari inſtar terræ*; ità enim teſtatur Cicero (*Academ. quæſt.* 4.) *habitari ait Zenophanes in Lunâ, eamque eſſe Terram multarum urbium & montium.* Hæc quidem non malè, ſed hos mundos æternos eſſe voluit, ϗ ἀπαραλλάκτους, ideoque ſine ortu. Quem errorem cùm erraverit, in cæteris quid ſtatuit de rerum naturâ, parùm refert quoad propoſitum noſtrum.

Par-

Parmenides autem rerum ortum admiſit, idque ex igne & terrâ tanquam elementis, additque Laertius, eum voluiſſe, γένεσίν τε ἀνθρώπων ἐξ ἡλίου πρῶτον γενέσθαι, ità vulgò legitur. Sed quid hoc rei eſt, *Homines naſci ex Sole*, tanquam ex materiâ ſuâ aut elemento? Legendum omninò pro ἐξ ἡλίου, ἐξ ἰλύος, quemadmodum ſe habet editio Baſilienſis & in margine Romanæ adſcriptum eſt. Neque aliter legiſſe Aldobrandinum conſtat, cùm ità verba tranſtulerit, *atque hominum ortum è limo primùm extitiſſe.* Quæ quidem erat inter antiquos ſententia communis, & inter Ionicos maximè, è quibus Anaximandrum & Archelaum à nonnullis dicitur audiiſſe Parmenides; prorſuſque mihi videtur habuiſſe eadem, tam numero quàm naturâ, principia & ſententiam cum Archelao, circa rerum ortum, nempe τὸ ψυχρὸν ac τὸ θερμὸν, ut ex utriuſq; verborum comparatione facilè patebit; ità enim de *Archelao* Laertius, ἔλεγε δὲ δύο αἰτίας εἶναι γενέσεως, θερμὸν καὶ ψυχρόν· καὶ τὰ ζῶα ἀπὸ τῆς ἰλύος γεννηθῆναι, &c. Dein de *Parmenide*, δύο τε εἶναι στοιχεῖα πῦρ καὶ γῆν· γένεσιν τε ἀνθρώπων ἐξ ἰλύος πρῶτον γενέσθαι· αὐτὴν δὲ ὑπάρχειν τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρόν, ἐξ ὧν τὰ πάντα συνιστάναι. Denique cùm multi authores, præter Laertium, uti Ariſtoteles, Plutarchus, Empiricus, aliique, Parmenidem & ipſius dogmata memorârint, illud de *ortu Solari hominum*, ſi ipſius fuiſſet, ut maximè παράδοξον & præ cæteris memorabile, non præteriiſſent.

Parùm igitur receſſerunt ab Ionicis Eleatici quoad rerum ortum; ſi quem rerum ortum ſtatuerunt; id enim de omnibus non conſtat. Et cùm motum è rebus ſuſtulerint eorum nonnulli, hos in phyſicorum cenſum non admittit Ariſtoteles, idque rectè; (*Phyſ. auſc. l. 1. c. 2.*) nam ſine motu nulla eſſet generatio aut corruptio imò,

imò idem eſſent omnia, nulla corporum diverſitas, nulla compages,aut ornatus,aut aliud quicquam quòd *Mundum* appellare liceret. Ut mirum videri poſſit, quid ſibi propoſuerint Parmenides, Meliſſus, aliique, cùm è naturâ motum auferre, aut *apparentem*, non *verum*, eſſe vellent. Hoc accedit ad ingenium Pythagoricum & Platonicum, qui res ſenſiles, aut rerum ſenſilium formas, quod fluxæ, caducæ, & inſtabiles eſſent, inſtar phantaſmatum, aut inſtar nihili, habebant; ideoque ad rationes abſtractas & immutabiles, veluti *numeros*, *proportiones*, aut *Ideas*, pro rerum principiis confugiebant.

Ad hanc ſectam Eleaticam aggregari ſolent *Leucippus* & *Democritus*, viri celebres & eximii, qui hypotheſin *Atomorum* invexerunt: Quæ, licet, meâ ſententiâ, falſa ſit & malè fundata, dedit tamen occaſionem philoſophandi ſtrictiùs & accuratiùs. Hi enim non quærunt corporum principia, aut agendi vires inter *numeros*, *proportiones*, *harmonias*, *ideas*, *qualitates*, aut *formas elementares*, ut ab aliis factum eſt: ſed ipſa adeunt corpora, eorumque conditiones Phyſicas & Mechanicas examinant, motum, figuram, partium ſitum, tenuitatem aut magnitudinem, & ſimilia: & ex his cujuſque virtutes æſtimant, actiones definiunt, effecta explicant, idque rectè ſolidéque, ut mihiv idetur, hucuſque. Quod verò has minutias indiviſibiles eſſe vellent, aut innatum impetum habere,aut inclinationes ad certa loca, aut denique inanibus ſpatiis disjungi, hæc & hujuſmodi, non tantùm gratis dicta ſunt, ſed etiam claræ rationi refragantur. Utcunque, cum viam aperuerint ad ſaniorem differendi methodum circa res phyſicas, & in hâc parte de republicâ literariâ non malè meruerint, illos laude ſuâ ne fraudemus.

Agnovit

Agnovit Leucippus motum Terræ circa ſuum axem; & in primâ Telluris origine & formatione, cùm maſſa fluida in corpus globoſum ſubſidebat, ait hunc globum membranâ quadam circumductum fuiſſe, cætera omnia continente: eaque primùm uda & limoſa, poſtea induruit. Hanc membranam primigeniam Leucippi facilè interpretari licet de primæ Telluris cruſtâ, molliori adhuc & tenerâ; quæ membranæ inſtar, Abyſſo circumducta, cætera omnia involvebat; eademque aucta exteriùs, & exiccata, in primum orbem habitabilem ceſſit; Juxta ea quæ de ortu Telluris in Theoriâ noſtrâ explicuimus. Quùm autem Philoſophica narrantur à viris parùm philoſophis, qualis fuiſſe mihi videtur Laertius, nil mirum ſi quædam mutilatè, quædam perturbatè, recenſeantur, atque ipſa ſententia Philoſophi ſæpe pereat. Ità quæ de hâc Coſmogoniâ Leucippeâ referuntur à Laertio, neque conſiſtere, neque cohærere mihi videntur, niſi laxè admodum ſingula exponamus. Sæpè etiam propter menda, quibus ſcatet hic liber, ſenſus corrumpitur. Id tantùm prætereà notandum de Leucippo, quod *ſitum Terræ* mutatum eſſe memoraverit: quod ex Plutarcho ſimul & Laertio diſcimus. Neque id ei eſſet conceptu difficile, cùm Terram pendulam & circa ſuum axem rotatam agnoverit.

Leucippum audivit Democritus, & in Phyſicis ſecutus eſt. Hunc virum magnum in ſcientiarum ſtudiis plurimùm profeciſſe, tam ex libris ipſius, quàm ex peregrinationibus, quas ad gentes ferè omnes ſapientiâ claras, ſuſceperat, conjicere licet. Præterquam enim quod à pueritiâ Magis quibuſdam quos Xerxes apud patrem ipſius reliquerat, in rerum divinarum ſcientiâ & in cognitione ſyderali inſtructus & inſtitutus eſſe dicitur; verſatus eſt poſteà cum ſacerdoti-

bus

bus in Ægypto, & cum Chaldæis Babylone, in Per- *Suidas*
ſide cum Magis, & ad mare rubrum deſcendit, ut *Ælian. Var. Hiſ. Di-*
cum Arabibus, opinor, literarium commercium ini- *odor. Sic.*
ret; ita enim *Plinius* de *Democrito, peragratis Perſi-* *Strabo.*
dis, Arabiæ, Æthiopiæ, Ægyptique Magis. Referunt *l. 25. 2.*
eum denique ad Gymnoſophiſtas, tam in Indiâ, quàm
Æthiopiâ, profectum eſſe; ac ſeipſo teſte, apud Cle- *Strom. 1.*
mentem Alexandrinum, plures terras peragravit
quàm Philoſophorum quiſquam alter. Quoad Li-
bros ipſius, quamplurimos conſcripſit, quorum ſep-
tuaginta quinque numerat Laertius, præter dubios:
multifariam Authoris eruditionem hæc ſcripta ar-
guunt, omnia quidem exoptatiſſima; at ſi Phyſica
illa *Diacoſmus major*, & *Diacoſmus minor* ſupereſſent,
& Aſtronomica quædam, cæterorum jacturam æqui-
ori animo ferremus.

De Phyſiologia Democriti non opus eſt ſeorſim
diſſeramus, cùm illam Leucippi amplexus fuerit.
Dicitur *Lunam* habuiſſe pro *alterâ Terrâ* ſive *corpore
Terreſtri*; Quod non tantùm *Ionici*, ſed *Zenophanes*
etiam hujuſce ſectæ conditor aſſeruit. Occurrit
apud authorem, φιλοσόφου ἱστορίας, ubi de Luna.
Ἀναξαγόρας καὶ Δημόκριτος στερέωμα διάπυρον, ἔχον
ἐν ἑαυτῷ πεδία καὶ ὄρη καὶ φάραγγας. *Anaxagoras* &
Democritus voluerunt Lunam eſſe *Corpus ſolidum
ignitum, in quo ſunt campi, montes, & valles.* *Ignitum*,
opinor, intelligunt in certis locis, quemadmodum
eſt Terra noſtra. Idem ſenſerunt Stoici de *Lunâ*.
εἶναι δὲ τὸν μὲν ἥλιον εἰλικρινὲς πῦρ ------γεωδεστέραν δὲ
τὴν σελήνην· & poſtea, τὴν σελήνην οὐκ ἴδιον ἔχειν φῶς, ἀλλὰ
παρ' ἡλίου λαμβάνειν ἐπιλαμπομένην· quod *Laertius*
refert in *Zenone*. Et generatim quidem Philoſophi
antiqui, *Ionici*, *Pythagorici*, *Eleatici*, uſque ad tem-
pora Ariſtotelis, & poſteà *Stoici*, non malè ſtatuiſſe

 videntur

videntur de materiâ cœlorum, de Lunâ, de Sole & Fixis, & de ſpatiis cœleſtibus. Illam, opacam & terreſtrem eſſe plerumque voluerunt; Hos, igneos; & repleri æthere ſpatia vel intervalla cœleſtia. Hæc, inquam, ad tempora Ariſtotelis, qui novam faciem, vel potiùs larvam induxit philoſophiæ. De Democrito, unde digreſſi ſumus, & ipſius decretis, ſcripſit *Theophraſtus.* De ipſius Libris *Callimachus*, de utriſque nuperus author Chryſoſtomus *Magnenus.* Et de Sectâ Eleaticâ hæc breviter, ſatiſque; nam in his repetendis facile eſt nimium temporis impendere.

Laert. in Theoph. Suid.

Pergamus ad Stoicos; recentiores quidem multis aliis Græcorum ſectis, *Cyrenaicis*, *Cynicis*, *Pyrrhoniis*, aliiſque, ſed quæ in re phyſiologicâ non ſunt memoratu dignæ. Et quoad *Epicuream*, *Platonicam*, & *Peripateticam*, de iis ultimo loco ſententiam feremus. Stoici quidem diſciplinâ Morali, quàm Phyſicâ, celebriores erant, hanc autem non prorſus neglectui habuerunt, & in eâdem recolendâ, totaque philoſophiâ Stoicâ, non exiguam operam collocavit Juſtus Lipſius.

Inter Phyſica dogmata Stoicorum notiſſimum eſt illud de *mundi conflagratione*; quid verò de *Mundi ortu* ſenſerint, in quo res noſtra agitur, non adeò clarum eſt. Voluerunt quidem Deum eſſe rerum omnium opificem; Quem ideò Λόγον δημιουργὸν & τεχνικὸν appellitabant; oraculis ſacris cognatam dictionem, neque minùs frequentem apud Platonicos Stoicoſque Philoſophos; Patribuſque Græcis, qui ex utroque fonte hauriebant, familiarem. Dein huic principio actuoſo & opifici ſubjecerunt *Materiam*, purè paſſivam, ut dicunt, & inertem: ſine vi, ſine motu, aut actione quâcunque; ſed quæ ab actione divinâ,

divinâ, Mentis aut λόγου, moveri, agitari, & in omnes formas deduci poterat. Hæc quidem rectiſſimè à Stoicis, & juxta antiquam doctrinam Ionicam, ut nihil dicam majus. Sed in explicandâ hâc materiâ, mundoque condendo, diſtinguunt inter *Elementa* & *Principia*: atque hæc pro ingenitis & incorporeis habent. Διαφέρειν δὲ φασὶν ἀρχὰς καὶ στοιχεῖα· τὰς μὲν γὰρ εἶναι ἀγεννήτους, ἀφθάρτους· τὰ δὲ στοιχεῖα κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν φθείρεσθαι. Ut Laertius in *Zenone*. *Principia & Elementa inter ſe differre aiunt; illa enim & nunquam orta eſſe, & nunquam interitura, Elementa autem in Mundi exuſtione peritura eſſe.* Dein ſubjungit aliam differentiam, Ἀλλὰ καὶ ἀσωμάτους, ita enim lego juxta Suidam, εἶναι τὰς ἀρχὰς καὶ ἀμόρφους· τὰ δὲ μεμορφῶσθαι. *Præterea principia incorporea eſſe & formarum expertia, Elementa autem formam habere.* Voce ἀρχή.

Quid per has ἀρχὰς, hæc *initia* aut *principia*, Stoici intellexerint, non facile eſt definire. Alii quidem præter Stoicos diſtinxerunt *Elementa* & *principia*, ſed ratione ſimplicitatis tantùm; quod de Platonicis, & Ariſtotelicis, addere etiam potuit, Epicureis, contra Thaletem notavit *Plutarchus*, Οἱ μὲν οὖν περὶ Ἀριστοτέλην καὶ Πλάτωνα διαφέρειν ἡγοῦνται ἀρχὴν καὶ στοιχεῖα. Θαλῆς δὲ ὁ Μιλήσιος ταυτὸν νομίζει ἀρχὴν καὶ στοιχεῖα. Πλεῖστον δὲ ὅσον διαφέρει ἀλλήλων· τὰ μὲν γὰρ στοιχεῖα ἐστὶ σύνθετα, τὰς δὲ ἀρχάς φαμὲν εἶναι οὔτε συνθέτους, οὔτε ἀποτελέσματα. *Principia nec compoſita eſſe, inſtar elementorum, nec completè effecta.* At Stoici non formâ aut gradu, ſed toto genere differre voluerunt, cum hæc *principia* incorporea & immortalia dixerint, ac ſi intellexiſſent *Numeros* aut *proportiones*, ut Pythagorici; vel Ideas, aut λόγους σπερματικούς. Neque enim ullam ſubſtantiam penitùs incorpoream eſſe crediderunt Stoici; quod pluribus monſtra- De Plac. Phil. l. 1. c. 2.

Phyſiol. Stoi. l. 2. c. 45. monſtravit Lipſius : Sed illis vocibus σώματα & ἀσώματον uſi ſunt quandoque nimis indiſtinctè.

Quare, ſi non placent illa principia Pythagorica aut Platonica, ac dictas voces laxiùs interpretemur, ipſam ὕλην, nudam & ſimplicem, ἄμορφον καὶ ἄποιον : Quatenus elementis opponitur & corporibus perfectis, ἀσώματον dixiſſe Stoicos, non improbabile erit, neque aliud per τὰς ἀρχὰς intellexiſſe. Hoc utique reſpondet iis quæ poſteà habet Laertius ex Zenone & *Chryſippo*, ubi ὕλην & σῶμα diſtinguit, atque illam eandem facit cum οὐσίᾳ, rerumque omnium fundamentum : οὐσίαν δέ φασι τῶν ὄντων ἁπάντων τὴν πρώτην ὕλην· ὕλη δέ ἐστιν ἐξ ἧς ὁτιδηποτοῦν γίνεται· καλεῖται δὲ διχῶς, οὐσία τε καὶ ὕλη· σῶμα δέ ἐστι κατ' αὐτοὺς ἡ οὐσία καὶ πεπερασμένη. *Corpus ſecundum eos eſt ſubſtantia definita & terminata* : quale non eſt materia prima, ideoque ἀσώματος dicta.

Denique, quod has ἀρχὰς & hanc ὕλην, ἀγεννήτους καὶ ἀφθάρτους dixerint, nihil miror ; Fatendum eſt enim, ſtatuiſſe ex antiquis plurimos, *Materiam* ſimplicem, informem & immotam, ab æterno extitiſſe, æternùmque extituram. Sed Mundum ortum eſſe & corruptibilem, vel ut alii diſtinguunt, Mundum *inconditum* æternum eſſe aiunt, *conditum* verò ex neutrâ parte æternum. Ita *Didymus* apud Euſebium hunc duplicem mundum diſtinguit, ſignatque his verbis, Τὸ ἐκ πάσης τῆς οὐσίας ποῖον, καὶ τὸ τὴν διακόσμησιν τὴν τοιαύτην καὶ διάταξιν ἔχον, διὸ κατὰ μὲν τὴν προτέραν ἀπόδοσιν, ἀΐδιον τὸν κόσμον εἶναι φασι· κατὰ δὲ τὴν διακόσμησιν, γεννητὸν καὶ μεταβλητόν. Ubi pro voce ποῖον legendum eſſe videtur ἄποιον, eſt enim materia ἄποιος, vel ſubſtantia ἄποιος quæ eſt æterna. Verba itaque ſic redduntur, Mundus eſt, vel *rerum omnium ſimplex maſſa*, ſeu ex omni ſubſtantiâ

Præp. Evan. l. 15. c. 15.

maſſa

maſſa qualitatum expers, *vel illud quod ornatum & ordinationem jam talem habet; ideò, priore ſignificatione, mundum æternum dicunt: poſteriore, natum & mutabilem.* A mente ſcilicet ſuperveniente æternæ moli, indito motu, in varias rerum formas ſimplex illa maſſa deducta eſt. In eâ fuiſſe ſententiâ mihi videntur Ionici, Pythagorici, Platonici, Stoici; cæterique omnes qui non deterius aliquid, & à ratione magis alienum ſtatuebant, ut Epicurei & Peripatetici; nam materiam, è nihilo productam, tùm primùm extitiſſe cùm Tellus condita fuit: aliquot nempe retrò millenniis: videtur eſſe dogma gentibus & philoſophis prorſus ignotum, & inopinabile. Sed redeamus ad Stoicos.

Poſitis his quibuſcunque rerum principiis, è corporibus ignem primò factum eſſe ſupponunt, & ex igne cætera Elementa, utì ex elementis omne genûs corpora mixta. Hoc ità retulit ex *Zenone* & *Chryſippo*, aliiſque Laertius, γίνεσθαι δὲ τὸν κόσμον, ὅταν ἐκ πυρὸς ἡ οὐσία τραπῇ δι' ἀέρος εἰς ὑγρότητα, εἶτα τὸ παχυμερὲς αὐτοῦ συστὰν ἀποτελεσθῇ γῆ· τὸ δὲ λεπτομερὲς ἐξαερωθῇ, καὶ τοῦτ' ἐπιπλέον λεπτυνθὲν πῦρ ἀπογεννήσῃ· εἶτα κατὰ μῖξιν ἐκ τούτων, φυτά τε, καὶ ζῶα, καὶ τὰ ἄλλα γένη. Ab igne incipiunt & ad eundem redeunt. Sed cùm Elementa ſe diſponant, atque ſuas ſedes capeſſant, ordine gravitatis, alias aliis ſuperiores, Aqua proptereà occuparet & circumiret totam Terram, ut Aer aquam: quî igitur emerſit Terra, & aquis ſuperior evaſit? quomodo nudatum eſt ſolum, ceſſitque in orbem habitabilem? Hic labor, hoc opus eſt. Cùm verò Coſmologia Stoica eouſque non pertingat, eam in hâc parte imperfectam, aut per authores qui ſuperſunt non ſatis explicatam, relinquimus.

Quid

Quid de cœlis ſensêre Stoici, ſparſim nonnulla in antecedentibus præfati ſumus. Solem eſſe πῦρ εἰλικρινές· Lunam γεωδεστέραν, atque cætera aſtra πυρινά; ex ſententiâ *Zenonis* notavit Laertius. Præterea, ibidem dicitur quoad motus Aſtrorum, τὰ μὲν ἀπλανῆ συμπεριφέρεσθαι τῷ ὅλῳ οὐρανῷ, τὰ δὲ πλανώμενα κατ' ἰδίας κινεῖσθαι κινήσεις. *Aſtra non errantia cum univerſo cœlo unà circumvolvi: errantia verò propriis motibus cieri.* Hæc non uſquequaque vera ſunt, ſed Ariſtotelicis & Ptolomaicis veriora. De Fixis denique illud rectè ſtatuerunt, *Non omnes eſſe in eâdem ſuperficie*, ſed alias aliis altiores. Ità intelligo *Stobæi* verba, Ξενοκράτης κατὰ μιᾶς ἐπιφανείας οἴεται κεῖσθαι τοὺς ἀστέρας· οἱ δὲ ἄλλοι στοϊκοὶ πρὸ τῶν ἑτέρων ἑτέρους ἐν ὕψει καὶ βάθει.

Ecl. Phyſ. c. de Stel. nat. &c.

Denique quoad *periodos Mundanas*, *Fatumque* Stoicorum, hæc notiora ſunt quàm quæ deceant repetitis ſermonibus explicari. De periodis iſtis, vide, ſi libet, *Theor. Tell. l. 4. c. 5.* Et quoad fatum Stoicum, nihil aliud eſt, quàm rerum omnium immobilis & immutabilis ordo. Vel, ut idem pluribus enunciemus, eſt viciſſitudo neceſſaria mundi creati & increati: unà cum ordine rerum omnium in mundo creato, tam Intellectualium quàm Corporalium; per omnia ſæcula, omnes revolutiones, formas, & facies, donec regreſſus fiat ad ſtatum Mundi Increati. Hoc eſt, ſecundum eos, donec omnia reſolvantur in Deum. A Jove enim ſuo mundum ordiuntur, & in eundem, completo Temporis orbe, omnia refundunt. Ab hâc ſententiâ non abludere videtur illud *Perictiones* (quiſquis fuit ille, vel illa, philoſophorum) de *conſummatâ ſapientiâ* dictum, apud Stobæum: ὅστις ὦν ἀναλῦσαι οἷός ἐστι πάντα γένη ὑπὸ μίαν καὶ τὰν αὐτὰν ἀρχάν, καὶ πάλιν ἐκ ταύτας συνθεῖναι καὶ ἀριθμάσασθαι, οὗτος

Serm. 1. p. 7.

ὗτος δοκεῖ κ) σοφώτατος εἶν, κ) ἀληθέστατος· ἔτι ᾗ κ) καλὰν σκοπιὰν ἀνευρηκέναι, ἐφ' ἧς δυνατὸς ἔσεται τόν τε θεὸν κατόψεσθαι, κ) πάντα τὰ ἐν συστοιχείᾳ τε κ) τάξει, τὰ ἐκείνε καταχεχωρισμένα. *Quiſquis igitur reſolvere potis eſt omnia genera ad unum idemque principium, iterúmque ex eo ſingula componere & enumerare, Hic & ſapientiſſimus & veri maxime compos videtur; Quin & pulchram ſpeculam inveniſſe, in quâ poterit & Deum contemplari, & cætera omnia, in ſerie & ordine ab ipſo ſejuncta.* Sed de his ſatis.

Libros quàm plurimos ſcripſere Stoici, qui jam perierunt omnes. *Zenonis*, *Sphæri*, *Chryſippi* volumina enumerat Laertius, & Cleanthis κάλλιστα βιβλία *præclaros libros*, ut appellat; inter quos erant tractatus, Περὶ τ̃ τοῦ Ζήνωνος φυσιολογίας· περὶ θεῶν· περὶ γιγάντων· Ἀρχαιολογία. Ex quibus ſi extarent, ſpes eſſet eruendi, tam certiora, quàm præſtantiora, circa phyſiologiam Stoicam, & circa rerum Origines. Citat præterea Laertius libros *Poſidonii*, *Archedemi*, *Boethi*, *Antipatri*, *Apollodori*, & aliorum Stoicorum, quos nimius eſſem ſi recenſerem. Pro his omnibus utinam ſaltem extaret publicè *Apollonius Tyrius*, qui ante natum Chriſtum, ſcripſit hiſtoriam ſectæ Stoicæ, (ut teſtatur, præter Laertium, Strabo) libro inſcripto πίναξ τῶν ἀπὸ Ζήνωνος φιλοσόφων κ) τῶν βιβλίων, quòd ſcriptum latere aiunt in nonnullis Bibliothecis inedi- tum. Cùm hæc ſecta, numeroſa & ſcripturiens, cæteris diutiùs duraverit, & apud gentem Romanam in æſtimatione fuerit, mirum eſt omnia ipſius monumenta Græca, quæ Phyſicam ſpectabant, excidiſſe. Hæc de Stoicis. L. 16.

CAP. XIII.

De Platonicis, Ariſtotelicis, & Epicureis.

SUperſunt Platonici, Peripatetici, Epicurei; de quibus pauca tantùm ſummatim: cùm ſatis notum ſit, in re ferè qualibet, quid horum unuſquiſque ſtatuit. Diximus antea Platonicos & Pythagoricos parum fœliciter exercuiſſe phyſiologiam; quaſi alio ſydere nati eſſent, ad contemplandum rerum rationes à materiâ abſtractas magis idonei, quàm res ipſas corporales, earumque proprietates phyſicas. Hujus rei exemplum manifeſtum habemus in Timæo Platonis de ortu mundi, ubi ſingulis elementis figuras geometricas affingit, & componit locatque geometricé. Sed modum, ſi placet, quo philoſophatur, videamus.

Primò, numerum & diſpoſitionem Elementorum hoc modo demonſtrat; Cùm oporteat mundum eſſe viſibilem & tangibilem, nihil autem ſit viſibile ſine igne, nihil tangibile ſine Terrâ, corpore ſolido, hæc duo elementa imprimis erant neceſſaria; ut verò cohæreat mundus & quid unum ſit, opus eſſet ut hæc duo extrema per aliquod medium proportionale conjungerentur: *Solida* autem non uno, ſed duobus ſemper mediis inter ſe copulantur. Deus igitur Ignem inter & Terram, aërem aquamque diſpoſuit, tanquam proportionalia; ideóque ex quatuor elementis,

mentis, hoc modo diſpoſitis, mundus neceſſariò conflatus eſt.

Dein cùm corpora ſolida reſolvantur in plana, & plana iterùm, juxta Platonem, in Triangula, ideò elementa hæc ex triangulis compoſita eſſe voluit; Et pro ratione figuræ quam cuilibet elemento attribuit, ex his aut illis triangulis, pluribus aut paucioribus, contextum arguit. Ità Ignem ponit eſſe figuræ Pyramidalis, propter penetrationem, & compoſitum ex quatuor triangulis. Terram figuræ Cubicæ, propter ſoliditatem, ideóque genitam ex ſex planis, quorum unumquodque conſtat quatuor triangulis. Aerem facit octoëdrum, productum ex octo ſuperficiebus, quarum unaquæque in ſex ſcalenos diſpartitur. Denique Aquam facit Icoſaëdram, ex viginti triangulis conditam, è ſcalenis itidem unoquoque compacto. Qualis hæc, quæſo, Phyſiologia? quis inſtructior evadit in naturâ Ignis aut Terræ, Aquæ aut Aeris, ab hâc eorum geneſi aut compoſitione? Et cùm Mundi Corpus hoc modo conſtruxerat, *Animam* ei Mathematicam, ex numeris & proportionibus conflatam, inſerit & aſſociat.

Hanc *Animam Platonicam* multis explicuêre Platonis Interpretes, Chalcidius, Proclus, & quotquot in *Timæum* commentati ſunt. Prætereà Plutarchus, tractatu ſingulari, fusè diſſeruit *De procreatione Animæ* ſecundum Platonem. Sed his lectis omnibus, nihil proficies; niſi quod id forſan magis perſuaſum habueris, operam prorſus luſiſſe quotquot ſudârunt in hâc arenâ. Nihil aliud mihi videtur illa *Ψυχογονία* Platonica, quàm luſus ingenii: vel Regia magica in aëre conſtructa, cujus fundum fruſtra quærimus. Cui notus eſt iſte *dialogus Timæi*, ſatis erit apponere, non meam, ſed nuperi Philoſophi, eâ de-

re expoſtulationem. *Si Plato ſuam illam de Animæ naturâ, communibus verbis expoſuiſſet ſententiam: Ecquid putas grande, aut quod certò poſſet probare, dicere viſus fuiſſet? Et fac jam illum in vivis eſſe: fac rogari ut ſeſe clarè explicet: ut ſuum illum Chiaſmum declaret? ut quid ſit Idem, quid Diverſum, quid tertia, ex dividuo individuoque, natura, exponat. Quî illæ Geometricæ Harmonicæque proportiones in Animâ agnoſcantur, aperiat. O quàm aberit, ut propterea Animæ naturam nobis perſpectam faciat: quæ & illiuſmet auditores, quos inter fuit etiam acutiſſimus Ariſtoteles, latuit: & manet etiamnum incomperta. Sed nempe, quia ſuam ſententiam miris implicuit ambagibus, idcirco obtinuit, id quod velle potuit, ut putà quod illam propterea miremur, ſuſpiciamuſque, & revereamur, tanquam inſigne myſterium: opinemurque, niſi perfectè Animæ naturam noſcamus, cauſam eſſe, quod non in mentem divini viri penetremus: nobiſque imputemus, quod homunciones cùm ſimus, tantum conſequi Heroëm non poſſimus; Et cùm nobis oculi Noctuæ, illi Aquilæ, fuerint, ad illud jubar caligemus, quod ipſe clarè perſpexerit.* Sed redeamus ad propoſitum.

Quoad Principia rerum ſecundum Platonem, duo
In vit. Plat. affert Laërtius, *Deum & Materiam.* Δύω δὲ τῶν πάντων ἀπέφηνεν ἀρχὰς, θεὸν καὶ ὕλην, ὃν καὶ νοῦν προσαγορεύει καὶ αἴτιον· εἶναι δὲ τὴν ὕλην ἀσχημάτιστον καὶ ἄπειρον, ἐξ ἧς γίνεσθαι τὰ συγκρίματα· ἀτάκτως δέ ποτε αὐτὴν κινουμένην, ὑπὸ τοῦ θεοῦ, φησιν, εἰς ἕνα τόπον συναχθῆναι, τάξιν ἀταξίας κρείττονα ἡγησαμένου. *Rerum omnium duo principia, Deum & Materiam, conſtituebat. Quem quidem, & Mentem, & cauſam, appellat. Materiam autem ex ſe figurarum expertem eſſe, atque infinitam: & ex eâ gigni omne quod concretum eſt. Hanc olim inordinatè motam, Deus unà collegit, ordinem confuſioni præferens.*

præferens. His habes ſimillima in Timæo: Neque aliud utrobique proponitur, quàm primum *Chaos*, laxiori modo deſcriptum.

Sed duobus aliis principiis Platonicis, *Deo* & *Materiæ*, alii adjungunt tertium, non minùs Platonicum: nempe ἰδέαν ſive cauſam exemplarem. Ità *Chalcidius* in Timæum, *ſunt initia, Deus* & *Sylva* & *Exemplum*. Neque aliter Plutarchus: Socrati & Platoni ait, Τρεῖς εἶναι ἀρχάς, τὸν θεὸν, τὴν ὕλην, καὶ τὴν ἰδέαν· ἔστι δὲ ὁ θεὸς ὁ νοῦς, ὕλη δὲ τὸ ὑποκείμενον πρῶτον γενέσει καὶ φθορᾷ, ἰδέα δὲ οὐσία ἀσώματος, ἐν τοῖς νοήμασι καὶ ταῖς φαντασίαις τοῦ θεοῦ. Atque hanc fuiſſe ſententiam Platonis apertè conſtat in Timæo, cum de Mundi Exemplari loquitur; apertiùs adhuc apud *Timæum Locrum*, in principio: τὰ δὲ σύμπαντα, ἰδέαν, ὕλαν, αἰσθητόν τε, οἷον ἔκγονον τουτέων, &c. Neque aliud voluiſſe Laertium veriſimile eſt, ut rectè notavit vir doctiſſimus. Sed in Laertio noſtro, non mutila tantùm, & confuſa, ſed & perverſa & diſtorta multa.

De Plac. Ph. l. 1. *c.* 1.

Menag. ad loc.

At nimìs vagamur extra terminos Phyſiologiæ, in quâ parùm claruit Platonis ingenium. Platonis inquam, quem, in Theologiâ & Diſciplinâ morali, meritò *Divinum* nuncupamus. Utì *non omnis fert omnia tellus*, ita mentis noſtræ tantilla vis eſt, ut unam in multis præcellere, ſaltem in omnibus, non ſit ſortis humanæ. Sed præter res purè divinas, cum diù verſatus fuerit in Ægypto hic Philoſophus, retulit Archæologias non paucas: priſcæ ſapientiæ priſcique mundi veſtigia, in *Timæo*, *Politico*, *Phædone*, aliiſque diſſertationibus impreſſa. Hæc, inquam, ex Ægypto retulit, ut patet in Timæo: & ſecundum Jamblicum, ex ipſis *Hermetis* columnis deſumpſit. Has ἀρχαίας παραδόσεις, quæ non ſunt hujus loci, in progreſſu operis non negligenter inſeremus, & elu-

De Myſt. Ægy. Dec. 1. *c.* 2.

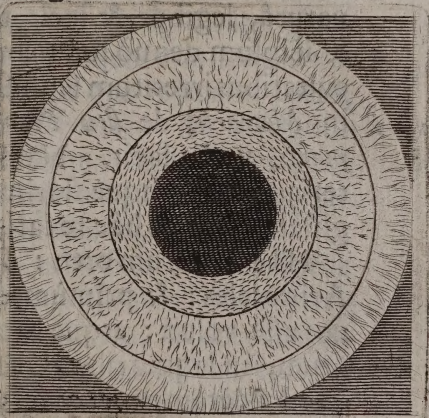
l. 2. c. 5. cidabimus. Intereà de Platone hæc breviter dicta ſunto.

Quoad Scriptores Platonicos, non pauci ſuperſunt. *Plotinus*, Platonicorum Coryphæus, *Porphyrius*, *Jamblicus*, *Proclus*, *Maximus Tyrius*, *Alcinous*, *Chalcidius*, *Apuleius*, aliique. Periit *Crantor*, antiquiſſimus Platonis interpres: *Taurus*, *Amelius*, & *Numenius*, cujus habes nonnulla apud Euſebium. Præterea, *Olympiodorus* & *Syrianus*, qui in *Alcibiadem* & *Rempublicam* ſcripſerunt. Sed his recenſendis aut examinandis non immoramur, cùm ipſius Platonis opera ſuperſint; neque rivos rivuloſve ſequimur, cùm fontem adire licet. Hæc de Platone.

Peripat. & Epicur. Ad fæces philoſophiæ jam ventum eſt: ad Epicuream nempe & Ariſtotelicam. A temporibus Platonis ad initium currentis ſæculi, totum illud intervallum ἀφιλόσοφον mihi habetur; cùm neque priſcam retinuerit ſapientiam ætas illa intermedia, neque novam invenerit: niſi garrulam quandam, & ſine fruge loquacem. In Platone deſiit antiquitas philoſophica: Sequiores illi Græcanica tantùm ſapiunt, & nullius ſunt numeri inter veteres: Quoad Ariſtotelem, ipſiuſque Scholam, in eo argumento, quo verſamur, nempe de rerum originibus, nihil habent ſani aut ſolidi. Volunt mundum eſſe Æternum, tam quoad formam, quàm materiam. Neque tantùm cœlorum compagem, & Telluris molem, ſempiternas fuiſſe: ſed nos etiam miſellos homines, & animalcula quæque in ſuo genere, marem & fœminam, genuiſſe & genita eſſe, ſine primogenito aut principio. Arbores prætereà, & prata, & flores, & fruges, totamque Terræ ſupellectilem, nunquam non extitiſſe. Dogma non modo irreligioſum, ſed tantum non ridiculum. Hoc tamen ille tanti fecit, ut hujus decreti; tanquam

tanquam ſibi proprii, laudem aſciſcere voluit, atque omnibus antiquis præripere. Ait enim, de mundo loquens, γενόμενον μὲν οὖν ἅπαντες εἶναί φασιν, ἀλλὰ γενόμενον οἱ μὲν ἀΐδιον, οἱ δὲ φθαρτόν. *Omnes antiqui factum eſſe dicunt mundum: ſed alii Immortalem factum, alii corruptibilem.* Ille autem, ut ſingulari notâ emineret, ne factum quidem eſſe voluit. *L. 1. de cæl. c. 10.*

Prætereà, non videtur ſibi convenire in ſuis placitis, de rerum ortu & primævo ſtatu, Ariſtoteles. Ait enim elementa ſuâ naturâ eſſe gravia & levia: & ſecundum hanc gravitatem & levitatem, ſuos habere ſitus & diſpoſitiones naturales: ut in hoc Schemate. Quæro igitur, unquamne fuerint Elementa in hoc ſitu, vel non? ſi nunquam fuiſſe dicas, quid impedivit? Quid obſtare potuit naturæ & motibus naturalibus Elementorum? Omnia fiunt ſecundum leges

naturæ, niſi aliquid extranei & violenti interceſſerit. Si verò olim fuerunt in hoc ſitu nativo, Quid turbavit ordinem? quare non in eodem permansêre ad hodiernum diem: Stetitque Terra, aquis adhuc obruta, & inhabitabilis? Præterea, ſi dixeris fuiſſe quidem primùm Elementa omnia in ſitu naturali, & poſtea mutâſſe ſitum, cauſis novis ſupervenientibus: diruis hypotheſin Ariſtotelis, qui mundum nunquam non habitabilem & habitatum eſſe aſſerit.

Repetamus, ſi placet, hoc argumentum, aliis verbis: quo eadem ſententia, non impia modò, ſed inepta & abſurda, demonſtretur. Supponamus, cum

Ariſtotele,

Ariſtotele, Solem & Terram fuiſſe ab æterno, ideó-que coævos: Quæro, ſub quâ formâ erat Tellus co-æva æterno Soli? Sub formâ Elementari, (ità enim appello formam illam ſimplicem, in ſchemate exhibi-tam, quâ ſingula elementa ſuas tenent regiones) vel ſub hodiernâ, terraqueâ & habitabili? Si prius dix-erit, Terramque tranſiiſſe, actione Solis, vel aliarum cauſarum, è formâ Elementari in hodiernam, mundi ſublunaris exordium agnoſcit, propriamque deſtruit ſententiam. Sin poſterius, Quæ de elementorum naturâ, legibus, & locis, tradiderat, funditùs evertit: & ſeipſum denuò ſuâ manu interficit. His ſe diffi-cultatibus irretitum ſenſiſſe videtur Ariſtoteles: Ubi, L. 2. c. 1. & 2. in *Meteoris*, de *ſitu Terræ & Aquæ*, & de *generatione maris*, verba facit. Nam leviſſimè tangit iſtam ma-teriam, refugitque ſtatim, quaſi vivos carbones teti-giſſet. Sed de hâc re ſatis.

Hæc de rerum ortu: De rerum naturâ quid ſenſit Ariſtoteles: & primùm de cœlis? Cœlos adamanti-nos eſſe voluit: atque Stellas, inſtar clavorum aure-orum, in laquearibus Orbium defixas. Figmentum, quod Poëtam decet magis quàm Philoſophum. Dein omnes ſimul Orbes invicem catenatos, totumque U-niverſum, quantum quantum, ſingulis viginti qua-tuor horis, raptu primi cujuſdam Mobilis, circum-volvi. Atque hunc circulum iterari quoquo die, in ſæcula ſæculorum. Ad hæc, Planetas ſimul ferri con-trariis motibus: tam in Orientem, quàm Occiden-tem, eodem tempore. Denique materiam cœlorum ab omni ſublunari penitùs aliam eſſe ſtatuit: non gradu tantùm & qualitatibus, ſed toto genere, ut altera in alteram nec mutetur unquam, nec mutari poſſit.

Si infra Lunam deſcendamus, ſtatim incidimus in *Ignem Elementarem*: *Ignem* plus quàm *Fatuum*: cum

tam

tam luce,quàm calore careat. Ad mediam aeris regionem delapſi, *Galaxiam* & *Cometas* Ariſtotelicos reperiemus. Hæc enim pro meteoris habet bonus ille philoſophus, plebeiis oculis naturæ phænomena contemplatus. Deniq; in ipsâ Terrâ, ne generalia quidem explicuit Ariſtoteles: Qualia ſunt motus maris, Phænomena magnetica, Metallorum & Mineralium vires & compoſitiones. Et quoad corpora ſingularia, ad explicandum eorum actiones & virtutes, abdicato motu locali, veriſque materiæ & ipſius partium differentiis, *Formas*, neſcio quas, *ſubſtantiales* : & *Qualitates ſpecificas*, introduxit. Verba inania : quæ non magis valent in rebus naturalibus, quàm quæ rejecerat antea, Pythagoricorum *Numeri* & *Harmoniæ*. Ac uti agunt in ſe invicem corpora per has formas & qualitates, ità in ſenſus noſtros agunt, ſi Diis placet, per *ſpecies intentionales* ; fucata ignorantiæ ſuæ aſyla.

Hæc cum ità ſint, atque talis fuerit Philoſophia Ariſtotelis, ſatis admirari non poſſumus Orbis Chriſtiani ſtuporem : qui, per tot ſæcula, hanc diſciplinam unicè amplexus eſt : laudibus ad cœlum extulit, omnibuſque Scholis & Academiis publicè docendam & prælegendam commendavit : Imò ſancivit authoritate, & in diſſentientes ab Ariſtotele, aut novam molientes Philoſophiam, tanquam in Hæreticos & religionis Chriſtianæ hoſtes, graſſabatur. Hinc tardi ſcientiarum progreſſus : & à tot ſæculis, quibus invaluit hæc philoſophia, nulla inventa, nulla commoda attulit humanæ vitæ. Quot volumina Commentariorum, magna & inutilia? Quot præclara ingenia, hoc ſervile jugum ferre coacta, in colendo ſolo infrugifero fruſtrà laborârunt. Sterileſcebat orbis Chriſtianus, quaſi arenâ conſperſus, ubicunque hæc philoſophia diſſeminata fuit.

Erro-

Errorum *Ariſtotelis* brevis conſpectus.

Mundum Æternum eſſe ſtatuit, ex utrâque parte: Ingenitum & incorruptibilem.

Cœlos ſolidos, & eodem tempore in contrarias partes actos.

Materiam Cœlorum eſſe divinam, Quinteſſentialem, & immutabilem.

Fixas eſſe denſiores partes ſuorum orbium: & Planetas lucidos ſuâ naturâ.

Lucem non eſſe corpus, aut qualemcunque motum corporum.

Sub concavo Lunæ latere Ignem Elementarem.

Galaxiam eſſe Meteorum: & Cometas itidem, ultra mediam aëris regionem non evectos.

Terram hærere immobilem in centro Univerſi.

Surſum & deorſum in naturâ fundari, ſecundùm rationes immutabiles.

Formas rerum animatarum eſſe ſubſtantiales: Et qualitates ſive affectiones corporum ab eorum modis prorſus diſtingui.

Senſationem fieri per ſpecies intentionales. Rarefactionem & condenſationem per incrementum & decrementum extenſionis in materiâ.

Providentiam infra Lunam non deſcendere.

Animam eſſe ἐντελέχειαν, (vocem barbaram & ambiguam) & immortalitatis dubiæ.

Genium hominis ſi quæras, videtur lividus & μικρόψυχος: in veteres philoſophos plerumque iniquus: quos in magnis præterit, in minutis refellit. Vale Stagirita, ſemper mihi eris *malus Aſtronomus*, *Theologus pejor*, *Phyſiologus peſſimus*.

Sequitur

Sequitur *Epicurus* cum ſuo grege, Vir parùm eruditus, ſed ingenio non vulgari: itâ tamen ſenſibus addicto, ut exinde, ſupremam veritatis normam & indicem ſemper deſumendam eſſe putaverit. Gaudeat ille ſuis ſenſibus omniſcientibus: ſuo Sole ſeſquipedali: ſuâ Terrâ, non pendulâ, ſed radicatâ deorſum in infinitum: Recurrente ſole, qualibet nocte, per terrarum latera ad carceres Orientales. Hæc ſi philoſophum decent, qualia ſunt illa quæ decent vulgus & idiotas? ſuam illis ſcientiam, ſuas voluptates, utraſque ſenſibiles, non invideo: Digni, qui cum corporibus vivant pereantque, Animi.

De hujus viri philoſophiâ nihil habeo commemoratione dignum. Democriti & Leucippi dogmata corrupit potiùs quàm emendavit: Antiquo-barbara & vetuſtiſſima ignoravit, nobis inveniendis impar. Philoſophatur laxè & per rationes fluctuantes, quæ non conſtringunt animum, neque ad aſſenſum impellunt, niſi, ſuâ ſponte, in partes indolemque Epicuri, propendeat. Quoad mundi ortum, quod proximè accedit ad argumentum noſtrum, eâ in re ſe peſſimè expedivit Epicurus; nam præterquam quod Atomorum illi motus, quos introduxit, tam *deſcenſûs* quàm *declinationis*, ſunt fictitii, cum his figmentis rem ſuam necdum conficere potuit. Cum enim, in formandâ Tellure, præteriiſſet membranam illam Leucippi (cujus ſupra meminimus) orbemque primigenium levem & æquabilem, & ad hodiernam Terræ formam protinus aptare voluerit ſuam Coſmogoniam, planè excidit propoſito, atque fruſtra fuit; cùm neque maris, neque montium, neque cavitatum Terræ, aut cæterarum, quas in ipſius formâ conſpicimus, inæqualitatum, cauſas reddere poterat, aut veriſimiles aut tolerabiles. Quare huic ſuæ do-

ctrinæ, de mundi origine, diſcutiendæ, non eſſet operæ pretium plus temporis impendere; cætera autem Epicuri ſunt notiſſima, &, in iis excolendis, Laertius olim, & nuper *P. Gaſſendus*, ſatis ſuperque laborârunt: ad quos Lectorem φιλεπίκουρον remitto. Denique quoad Libros Epicuri, erat enim πολυγράφώτατος, catalogum habes apud Laertium; ſed è trecentis, quæ ſcripſiſſe dicitur, voluminibus, nullum hodiè integrum ſupereſt.

HÆC de Sectis Græcorum Philoſophorum, & de Philoſophis ante-ſectariis & Mythicis, dicta ſunto. Quæ paucis perſtrinximus, pro ratione argumenti noſtri. De his ſectis Græcorum permulti authores ſcripſerunt, nobis hodiè deperditi: quales fuere *Suid. in voc.* *Eratoſthenes*, *Panetius Stoicus*, *Clitomachus*, *Apollodorus Athenienſis*, & incertæ ætatis *Hippobotus* & *Theodorus*, à Laertio citati. De quibus ſigillatim videre licet diligentiſſimum hac in re ſcriptorem *Hiſt. Phil.* *Joh. Jonſium*. Prætereà, qui de *vitis* & *dogmatis Philoſophorum* generatim ſcripſerant, innumeri exciderunt: Quales fuere inter antiquos *Chryſippus* Stoicos, περὶ τῶν ἀρχαίων φυσιολόγων. *Apollodorus Ephillus*, Stoicus etiam, qui εἰσαγωγὰς εἰς τὰ δόγματα ſcripſit. Dein *Porphyrius* ſcripſit τὴν φιλόσοφον ἱστορίαν· & *Damaſcius* ſimilem & ſub eodem titulo. Scripſit prætereà Hierocles φιλοσοφέμενα παρὰ τῶν φιλοσόφων. His adjungere licet incertioris ætatis ſcriptores de *vitis Philoſophorum*, utì *Aëtium*, (niſi forſan idem ſit cum

cum authore τ̃ φιλοσόφȣ ἱςορίας, quæ Galeno datur.) *Ariſtoclem* peripateticum, *Celſum* quendam: qui, referente Auguſtino, *opiniones omnium philoſophorum qui ſectas varias condiderunt, uſque ad ſua tempora, ſex non parvis voluminibus abſolvit.* *Dioclem* prætereà, à Laertio ſæpiùs citatum: *Lætum* etiam Tatiani τὲς βίες τῶν φιλοσόφων ἐπ᾽ ἀκριβὲς πραγματευσάμενον. Præter alios minoris notæ, de quibus ſingulis ſupra laudatum authorem, & commentatores Laërtii conſulere licet. Præfat. lib. de Hæreſ. Cont. Græc.

Denique, cùm ex antiquis philoſophis multi, iique maximè, qui ex Oriente ſua dogmata petiverant, duplicem habuerint doctrinam, δημώδη καὶ ἀπόῤῥητον, *popularem & arcanam*: qui hanc ſecretiorem & ſanctiorem tractârunt, utì pluris ſunt æſtimandi, ità ſeorſim recenſeri merentur. Scripſit autem *Pythagoras Zacynthius* τὰ ἀπόῤῥητα τ̃ φιλοσοφίας, referente Laertio. Et *Porphyrius* expoſuit τῶν φιλοσόφων τὰ ἀπόῤῥητα, teſte Eunapio in ejus vitâ. *Numenius* etiam ſcripſit, τὰ παρὰ Πλάτωνα ἀπόῤῥητα· ut teſtatur *Euſebius*, adducto ipſius fragmento. Neque de hoc argumento deſideratiſſimo plures mihi hactenùs occurrerunt: quòd iis religio eſſet, in publicum ſpargere ſua myſteria: aut ſacra, aut philoſophica. L. 8. de Pyth. Præp. Ev. l. 13. c. 4, 5.

Ultimo loco, antiquos *Polyhiſtoras*, qui cum ſuis hiſtoriis gentium archæologias & priſca dogmata tradiderunt, intercidiſſe querimur. In hoc genere non pauca ſcripſit *Theopompus*, ut ex ipſius fragmentis aut excerptis judicare licet. Tale eſt illud de *Zoroaſtris doctrinâ* apud Plutarchum, ex Theopompo. Et Midæ & Sileni hiſtoria, apud *Ælianum*, ex eodem. Præter corpus Hiſtoriarum, ſcripſit Theopompus *Epiſtolarum* volumen, quas ἀρχαικὰς appellavit: eâ forſan ratione, quod de rebus antiquis tractârint. De Iſ. & Oſir. Var. hiſt. l. 3. c. 18.

Neque multum id moror, quod Strabo, in cenſuris paulò liberior, Theopompum incredibilia narrare dicat. Id enim accidit quandoque, ob materiam non vulgarem, aut propter Lectoris imperitiam. Theopompus ab *Athenæo* dicitur φιλαλήθης: virtus prima Hiſtorici. Et à *Dion. Halicarnaſſæo*, inter authores optimos, & quos imitemur digniſſimos, numeratur. Audi utriuſque verba. Ità *Athenæus*, μαθέτω καὶ παρὰ Θεοπόμπου τοῦ Χίου, ἀνδρὸς φιλαλήθους, καὶ πολλὰ χρήματα καταναλώσαντος εἰς τὴν περὶ τῆς ἱστορίας ἐξέτασιν ἀκριβῆ. Dein Halicarnaſſeus, in Epiſtola ad Pompeium, cum *Herodotum*, *Thucydidem*, *Zenophontem*, *Philiſtum* & *Theopompum*, nominârat, ſubdit, τούτους γὰρ ἐκκρίνω τοὺς ἄνδρας εἰς μίμησιν ἐπιτηδειοτάτους. Et poſtea in eâdem Epiſtolâ laudes ipſius magis magíſque exaggerat. Denique ob dicendi libertatem & in res abſconditas diligentem inquiſitionem, eundem alibi magnoperè laudat. Hæc obiter in vindicias Theopompi Polyhiſtoris. *Phavorinus de omnifariâ hiſtoriâ*, ſive περὶ παντοδαπῆς ὕλης ἱστορικῆς, deſideratur inter Polyhiſtoras: eo enim ſæpe ſæpiùs uſus eſt Laertius in Philoſophorum vitis & dogmatis explicandis. Item *Alexander* dictus *Polyhiſtor* excidit: Et *Diodori Siculi*, in rebus antiquis ſingularis eruditionis & diligentiæ viri, è quadraginta libris quindecim tantùm ſuperſunt. Denique, apud Romanos, *M. Terentius Varro*, vir multifariàm doctus, rerum humanarum & divinarum antiquitates ſcripſit; Hunc laudat ſequiturque Dion. Halicarnaſſees, & in *Archæologicis*, & in *Theologicis*. Veterum utique *Theologiam*, *Phyſicam* explicavit Varro, & tractatus *de viris doctis*, alioſque quàm plurimos, adornavit. E quibus, ſi extarent, Antiquorum placita & literaturam inveſtigantibus, ſpes eſſet

[Margin notes: L. 3. c. 8. Vid. Caſaub. in loc. — p. 128. — p. 131. — Ἀρχαίων ἐξετ. p. 70.]

eſſet non parum lucis affulſurum. Sed pluribus ſuperſedeo.

Quemadmodùm in ſingulis Gentibus, & Sectis, authores proprios qui deſiderantur, in hujus operis decurſu, indicavimus: ità, coronidis loco, hos ſcriptores generales & miſcellaneos de re philoſophicâ, viſum eſt paucis ſuperaddere: quo minus miremur, rerum antiquarum notitias, unà cum ſuis cuſtodibus, in eodem naufragio, magnam partem, periiſſe. Neque id mihi quiſpiam vitio vertat, quod ex Antiquorum ſterquiliniis aliquas gemmas collegerim, relictis ſordibus: id enim æqui animi & conſilii eſſe videtur; cùm ipſa temporis diuturnitas, per impuros canales decurrens, fæces & ſordes auxerit, & ad imum detruſerit. Prætereà cùm hoc opus qualecunque, ad purgandam veterem Philoſophiam, inſtitutum fuerit: ſatis eſſet, optima quæque ſeligere & conſervare, cæteris in oblivionem datis: ut, quem majoribus debemus, ſalvo honore, ex eorum rectè dictis & inventis, quantum licet, proficiamus.

Atque ità tandem Gentes literatas, per terrarum orbem, & præcipuas Philoſophorum Sectas, perluſtravimus. Memorantur prætereà quædam magna nomina, Sapientum aut Myſtarum, hìc illìc ſparſa; Sed de quibus, præter nomina, nihil magni reperio. Hujuſmodi ſunt *Atlantii* vel *Atlantici*, in Libyâ: *Idæi Dactyli*, vel Corybantes, in Phrygiâ: *Cabirorum* Myſtæ, in Samothraciâ: *Telchines*, & poſteà *Heliadæ*, in Rhodo, ſecundum Diodorum. Denique, *Hyperborei*, & Apollinis ſacerdotes, in extremitate Terræ. Apud horum ſingulos, aiunt nonnulli, reconditam ſapientiam L. 5.

ſapientiam & arcana maxima olim latuiſſe. Sed latent adhuc, neque ullibi occurrunt diligentiùs indagantibus. Qui verò crepant myſteria, & nulla monſtrant, gaudent ſibi, non proſunt aliis: & ſiquid habent veræ ſcientiæ, id nobis inter deperdita numerandum eſt. Nos verò apertè & in propatulo, ex ſcriptis monumentis, agimus: & ex ſingularum gentium theſauris, qui ſuperſunt, Literariis, quaſi communi cenſu aut Symbolo, aliquid, ad incrementum Scientiæ, colligimus. Neque in hâc brevi rerum & temporum recenſione, nos, ullum populum Sectamve, veteres, & philoſophiâ celebres, tacuiſſe aut prætermiſiſſe arbitramur.

CAP. XIV.

De origine Philoſophiæ Barbaricæ.

HÆC de Philoſophiâ veterum, tam Græcâ, quàm Barbaricâ, ſummatim diximus; & de eâ parte potiſſimùm, quæ Mundi noſtri ortum & occaſum reſpicit. In origines utriuſque philoſophiæ à multis inquiritur, nec immeritò: eſt enim dignus vindice nodus. De Græcanicâ, minor quidem lis eſt aut quæſtio: cùm partim eam ab exteris derivatam eſſe, partim ab ipſis Græcis inventam, auctamve, multa veterum teſtimonia, multæque rationes, fidem faciant. Prout ſupra vidimus, *capite nono*. Unde verò Ægyptii, Æthiopes, Chaldæi, Phœnices, Arabes, Indi, aliique Orientales, ſuam hauſerint Philoſophiam, atque ſua dogmata antiquiſſima, non adeò facile eſt explicatu. Duæ ſunt opiniones, maximè communes,

de

de Philoſophiæ Barbaricæ origine. Nonnulli ſtatuunt ab ipſis illis gentibus, ſuopte ingenio, inventam fuiſſe: alii ab Hebræis deductam & derivatam ad ceteras gentes: à Moſe ſcilicet, aut Abrahamo: omnium ſcientiarum, ut volunt, principibus. Ægriùs aſſentior harum alterutri opinionum. Quoad primam, quis tantum ingenii acumen, & rationis vim, & diſſerendi facultatem & exercitationem, in priſcis illis viris mihi commonſtrare poterit? quæ naturæ examina, & obſervationes, & experimenta, poſteris prodiderunt? Cedo mihi aliquot exempla & ſpecimina, in Ægyptiis, in Chaldæis, in Bracmanis, cæteriſque, hujus præclaræ & inventricis indolis: ut ſua vi, atque ſuis ratiociniis, tantarum ſibi rerum comparâſſe ſcientiam, non temerè credamus. Sua dogmata tradunt plerumque nudè & ſimpliciter, nullâ præeunte diſſertatione, nullis munita rationibus: ab ipſo nutu & authoritate docentis recipienda. Vel ſi fortè rationes afferant, ſunt vagæ & inſtabiles: quæ plus minùs valent, ad Lectoris affectum & arbitrium. Mundi futura CONFLAGRATIO, eſt dogma perantiquum: à gentibus ad Græcos deductum; ſed neque ab his aut illis probatum legimus, nec tam diræ ſententiæ cauſas aut modos expoſuerunt. Quod ſi argumentis à naturâ rerum petitis, & ratiocinativo, ut aiunt, orationis genere, in hujus rei notitiam perveniſſent, iiſdem uſi eſſent ad perſuadendum aut revincendum alios, quos eâdem doctrinâ imbuêre. Sed nudè accepta, nudè retulerunt: ut ſolent transferri πατροπαράδοτα. Prætereà, veterum dogma celeberrimum, circa *periodos mundanas*, viciſſitudines, & renovationes rerum, nullis demonſtrationibus nititur, ſed authoritate repetitâ & irrefragabili. Atque, ut alterius generis exemplum afferam, doctrina μετεμψυ-

χώσεως

χώσεως, ſive de *præexiſtentiâ & revolutione Animarum*: pervetuſta & univerſalis, ſiquæ alia: cùm non tantùm per Orientem ubique, ſed etiam in Occidente, ut apud Druidas & *Pythagoreos*, obtinuerit. Hæc, inquam, doctrina, quaſi cœlo demiſſa, ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, totum terrarum orbem pervagata eſt: necdum probare poſſumus, rationibus Phyſicis, Animas præexiſtere corporibus, aut in eadem ſæpiùs reverti. Denique, ut plura non addam, Antiquorum κοσμογονίαι, ſive doctrina de ortu mundi ex *Chao*, priſca licet & latè diffuſa, nunquam expoſita & probata fuit philoſophicè, & per rationes juſtas. Rerum procreationem alii explicuerunt μυθικῶς, ſub nomine & genealogiis Deorum: alii ἠθικῶς, per *Amorem* & *Inimicitiam*: alii quidem φυσικῶς, per rationes Levium & Gravium, ſed laxas, vagas, & inexpletas: quibus conſummare opus, atque ſuum Chaos, à carceribus ad metam, à confusâ mole in formam orbis habitabilis, perducere nunquam poterant.

Plura exempla non referam. Qui enim in literaturâ & lectione veterum, vel mediocriter verſati ſunt, ſatis nôrunt, moris non fuiſſe priſcis illis ſapientibus, *Theorias* condere, neque dogmata ſua per Cauſas aut Effecta demonſtrare, ut ſolent hodierni Philoſophi. Minus operoſa fuit primorum hominum Philoſophia, cùm nondum inſtructi eſſent tanto rerum apparatu ad obſervationes inſtituendas, vel in cœlis, vel in terris, vel in mari: vel circa aërem, aut aquam, aut circa ea quæ fiunt, ignis vi, in alia corpora. Utì mores hominum, & vita humana, ita cognitio pariter, in primis ſæculis, ſimplicior erat, & paucis contenta. Rectè notat Clemens Alexandrinus, Philoſophiam antiquo-barbaram fuiſſe facilem brevemque, per quæſita & reſponſa: non argumentativam & contentioſam,

ſam, ut erat poſtea Græca. Ἀλλ' οὐδὲ οἱ παλαίτατοι τῶν φιλοσόφων ἐπὶ τὸ ἀμφισβητεῖν καὶ ἀπορεῖν ἐφέροντο. ------οἱ μὲν γὰρ νεώτεροι τῶν παρ' Ἕλλησι φιλοσόφων, ὑπὸ φιλοτιμίας κενῆς τε καὶ ἀτελοῦς, ἐλεγκτικῶς ἅμα καὶ ἐριστικῶς, εἰς τὴν ἄχρηστον ἐξάγονται φλυαρίαν· ἔμπαλιν δ' ἡ βάρβαρος φιλοσοφία τὴν πᾶσαν ἔριν ἐκβάλλουσα, Ζητεῖτε, εἶπεν, καὶ εὑρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν, &c. *Sed neque antiquiſſimi Philoſophi ad contendendum ferebantur & ad dubitandum. Recentiores autem Græcorum Philoſophi, inani irritâque laudis cupiditate commoti, argutando & contendendo, ad nugacitatem deducuntur inutilem. Contrà autem barbara Philoſophia, omnem expellens contentionem: Quærite, inquit, & invenietis, pulſate & aperietur, petite & dabitur vobis,* &c. Nempe per breves interrogationes & reſponſiones rem ſuam expedit. Non erat artificioſa, & ἐπιστημονικῶς compoſita, εἰς κύκλους καὶ συστήματα: quod à Græcis poſtea factum eſt. Strom. 8. princ.

Hinc ſatis conſtare videtur, Priſcorum Philoſophiam fuiſſe traducem ſive traditivam; Sed à quâ demùm origine, quæres? Ab Hebræis inquiunt nonnulli: atque *Moſi* aut *Abrahamo* acceptam referunt omnem ſapientiam antiquo barbaram. Quoad Moſem, conſtat ex ſacris literis eum fuiſſe poſteriorem ſapientiâ Ægyptiacâ; Et Diſcipulum potiùs quàm Doctorem iſtius gentis literatæ; dicitur enim inſtructus & inſtitutus à pueritiâ in ſapientiâ Ægyptiorum. Verba Sancti Stephani hæc ſunt, Ἀνείλατο αὐτὸν ἡ θυγάτηρ Φαραώ, καὶ ἀνεθρέψατο αὐτὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν. Καὶ ἐπαιδεύθη Μωσῆς πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων. *Expoſitum autem illum ſuſtulit filia Pharaonis, & enutrivit eum ſibi in filium. Et eruditus vel inſtitutus fuit Moſes in omni ſapientiâ Ægyptiorum.* Hæc igitur ſapientia non nata eſt primùm cum Moſe: natales ipſius præceſſit, ab altiori origine repetenda.

Similiter quoad ſapientiam *Arabicam*, Jobus, Arabs; πολυκλεῖτος ϰ πολυμαθὴς: in cujus hiſtoriâ multa occurrunt antiquæ ſapientiæ veſtigia, antiquior habetur Moſe. Idque multis patet indiciis, primò, quod nullibi meminerit rerum à Moſe geſtarum: ſive in Ægypto, ſive in exitu, ſive in deſerto: licet multus frequenſque ſit in celebrandâ Dei magnitudine; neque magis earum meminerunt ipſius Amici, in recolendâ Dei juſtitiâ & potentiâ; Cùm tamen nulla fuerit hiſtoria, poſt Diluvium, unde ſupremi Numinis, juſti & potentis, gloria, aptiùs illuſtrari potuiſſet, quam ab illâ Ægyptiacâ. Secundò, quod, cùm vir pius & veri Numinis cultor fuerit, Legi Moſaicæ contraiverit, in ſacrificiis faciendis. Sacerdotis officio ipſe functus eſt, jure quodam naturali & primitivo, quo Pater-familias Rex erat & Sacerdos apud ſuos; ad exemplum Noachi, Abrahami, Jethronis Midianitæ, & aliorum, qui, ante Legem latam à Moſe, ſacra faciebant. Tertio, Ex ætatis & vitæ ſuæ menſurâ, in tertio, plus minus, à Diluvio ſæculo, collocandus eſſe videtur. Vixit enim ultra ducentos annos. Adhæc, in hiſtoriâ Jobi, ſummam quandam vetuſtatem redolent omnia. Cum de idololatriâ loqui-
Cap. 31. 26, 27. tur, memorat primum ipſius genus, Solis & Lunæ adorationem. Cum de conſcribendis ſuis malis & miſeriis verba facit, vetuſtiſſimum ſcriptionis genus,
Cap. 19. 24. ſculpturam ſcilicet, indicat. Ex re pecuariâ numerantur ipſius opes, & ex liberorum multitudine, fœlicitas. Prætereà, in enarrandis Dei operibus, quod ſæpiùs fit in hoc ſcripto, Mundi molitionem & Diluvium celebrat author, recentiora nulla. Neque Sabbathi, neque ullius Legis factitiæ meminit: in moribus & pietate *præcepta Noachidarum* ſecutus. Denique, poſt formatam Rempublicam Judaicam, ſecretamque

tamque à cæteris gentibus, per inſtituta propria & Legem à Deo datam: non facilè credo, hanc ſanctam gentem, ejuſdem temporis & ſæculi aliegenam, vel hominem Gentilem, in exemplum pietatis propoſituram, aut ipſius acta & hiſtoriam in ſacros eorum codices relaturam. His omnibus adducor ut credam, Moſi Jobum tempore anteiſſe.

Quoad Æthiopas, præceſsêre literis Ægyptios, ſecundum *Diodorum*: & ſecundum *Lucianum*, in rerum cœleſtium cognitione. Prout anteà notatum. Quantum ad Phœnices, Sanchoniathonis ætas incerta eſt: ſed ante tempora Cadmi floruiſſe literas in Phœniciâ, non dubitatur. Denique, quoad Babylonios, Aſſyrios, Chaldæos, eorum obſervationes cœleſtes, ipſumque Imperium, multò altiùs natalibus Moſis aſcendunt. Et, ſi forte non erraverit Juſtinus, apud Bactrianos erant *Magi*, tempore *Nini*, *qui mundi principia, ſyderumque motus, diligentiſſimè ſpectabant.* *Cap.* 2. *L.* 1.

Harum rerum, ut videtur, conſcius, Flavius *Joſephus*: nempe Ægyptios, Arabes, aliaſque gentes ſapientiâ celebres, ætatem Moſis præiiſſe: maluit ad Abrahamum referre originem omnis ſapientiæ antiquo-barbaræ, & præſertim Ægyptiacæ. Sed quo, quæſo, prætextu? quibus ductus argumentis hoc aſſerit? Hoccine in hiſtoriâ ſacrâ traditum eſt? Hoccine in exoticâ legimus? Et ſi ratione agas, quantulùm fuit in Ægypto Abrahamus: quî potuit, infra biennium, peregrinus homo, ſermonis alieni, gentem inſtruere ſcientiis, ut volunt, naturalibus & Mathematicis, earum antea ignaram & inaſſuetam? Quamobrem propriam gentem non priùs inſtruxit & edocuit has artes: filium ſuum & nepotes? Neque ſcientiâ naturali, neq; Mathematicâ, celebres fuere Hebræi: & à ſe tamen edoctos eſſe volunt Ægyptios, qui, in his diſciplinis, fa- *Antiq. l.* 1. *c.* 8, 9.

 cilè

cilè cæteras omnes gentes olim ſuperâſſe perhibentur. Hæc non tantùm gratis dicuntur à *Joſepho*, ſed etiam contra omnem veri ſpeciem aut ſimilitudinem. Quare, miſſis his præjudiciis Judæorum, qui ſibi deberi volunt, & à ſe derivari, quicquid eſt, inter homines, divini aut eximii: depoſitis, dico, his præjudiciis, aſcendamus altiùs in quærendâ origine Philoſophiæ Barbaricæ: altiùs, inquam, Moſe aut Abrahamo: ad Diluvium uſque, & communem Gentium & Judæorum Patrem, *Noachum*. Virum magnum, veri numinis cultorem, & utriuſque mundi ſcientem. Quid ni credamus, ab hoc fonte, ab hoc viro originario, deſcendiſſe ad ſuos poſteros, ad homines nempe poſtdiluvianos, ea Theologiæ & Philoſophiæ capita, quæ apud gentes antiquobarbaras reperiuntur? Suis liberis & nepotibus fertur tradidiſſe Noachus *præcepta* moralia, quæ *PRÆCEPTA NOACHIDARUM* dici ſolent; Quid ni etiam *Dogmata*; quæ eodem jure *DOGMATA NOACHIDARUM* ſunt appellanda? Quemadmodum dein illa præcepta non verſabantur circa res minutas, aut momenti minoris officia: ſed ea ſpectabant quæ ad vitam ritè inſtituendam erant maximè neceſſaria: Ita pariter hæc dogmata reſpiciunt ſummos ordines & momenta maxima Mundi Naturalis: unde incepit, quâ formâ & ſtructurâ primùm coaluit: Quas vices, aut motus majores, aut jam ſubiit, aut olim ſubiturus eſt: an diſſolvendus: an renovandus: Et quis extremus rerum exitus & meta ultima: In his generalibus, in his maximis, verſata eſt, ni fallor, ſapientia Primæva: ſive illa ipſius pars quæ περὶ κόσμου ϗ περὶ φύσεως, inſtituebatur. Sunt enim aliæ partes plures, περὶ θεῶν, περὶ ψυχῆς, περὶ Ἅδου, περὶ εἱμαρμένης, cum reliquis, quæ non ſunt præſentis inſtituti. Hæc & hujuſmodi capita complexa eſt priſcorum philoſophia;

loſophia; Quæ, licet multis maculis conſperſa, aut ſordibus involuta, ad nos ſeros homines, ultimam ferè Noachidarum progeniem, poſt aliquot millennia, pervenerit: veritate tamen aliunde repertâ & exploratâ, has labes eluere non penitùs arduum eſt; & in his Antiquorum gemmis, vetuſtate licet decoloratis, vividas adhuc relucere ſcintillas, non ſine admiratione ſæpius adverti. Sed ad Noachum redeamus.

Æquum eſt credere, Patres Antediluvianos non fuiſſe ſtipites, inſulſos, & ſcientiarum expertes: Horum autem communis hæres erat Noachus, plurimis coætaneus, & cæterorum literaturæ, facili traditione, particeps. Quicquid igitur ſapuerunt longævi Patriarchæ, id Noacho innotuiſſe, maximam partem, probabile eſt: cùm, per ſexcentos annos, eorum uti potuit commercio & ſtudiis. HIC igitur, me judice, *utriuſque mundi incola*, ſcientiarum lampadá ab illis ad hos tradidit: & propagavit per terraram orbem, unà cùm ſuâ ſobole, & primævis populis, quædam ſemina, tam naturalis, quam moralis, doctrinæ. Sed multùm exaruiſſe ſequioribus ſæculis, utramque doctrinam, & ſucreſcentibus zizaniis tantùm non ſuffocatam eſſe, libens agnoſco. Hæc facilè redintegrari non poſſunt ex antiquis monumentis: ſed potiùs ex ipſis naturæ, liquidæque rationis, principiis, renovanda ſunt omnia, &, per Theorias ritè conſtitutas, emendanda pariter & ſtabilienda. Ut, ingruente rerum fine, veritas rediviva, in futuræ renovationis præludium, clariùs eluceſcat.

Finis Libri primi.

ARCHÆOLOGIÆ
Philoſophicæ:
SIVE
DOCTRINA
ANTIQUA DE
RERUM ORIGINIBUS.

LIBER SECUNDUS.

Per modum Commentarii ad Telluris Theoriam Sacram, Ab eodem Authore conſcriptam.

LONDINI,

Typis *R. N.* Impenſis *Gualt. Kettilby*, ad Inſigne Capitis Epiſcopi in Cœmeterio *Paulino*, MDCXCII.

LIB. II.

CAP. I.

Introductio & ſumma Libri Secundi. De Chao Antiquo univerſalis traditio, & de ipſius motibus in genere.

QUùm non ita pridem expoſita fuerit, & in publicum data, *Telluris Theoria:* tota depropmta è ſuis cauſis, velut è viſceribus Naturæ; eandem jam libet, quo nihil deſit inſtituto operi, authoritate & teſtimoniis veterum confirmare. Neque tamen ab Antiquis ſperare licet, eandem partium integritatem, connexionem, & ordinem, in hoc argumento, cum quibus à nobis exhibetur in illâ compage Theoriæ: Sed diſcerpta membra recolligemus, Caput, & Truncum, & præcipuos Artus: quæ latent inter antiquitatis rudera.

Hujus Theoriæ nonnulla capita in antiquorum monumentis latuiſſe, antea oſtenſum eſt, in priori ipſius parte. Miſſis igitur, aut leviter tactis, quæ illìc dicta ſunt: quæ ſuperſunt dicenda, & ab iiſdem antiquis repetenda, in hoc tractatu accumulamus. Hic *Theor. Sacr. l.2.c.8.&c.*

 autem

autem tractatus bipartitus eſt, ut vides: & quemadmodùm in præcedenti libro propoſitum erat, ſingulas gentes literatas percurrere, & proferre in lucem cujuſque Philoſophiam & Dogmata, tam quoad Mundum Magnum, quàm Sublunarem: tam quoad Cœlum, quàm Terras, & utriuſque origines; Ità in ſecundo hoc libro Tellurem unicè reſpicimus, &, ipſius ortûs, formæque primævæ, quæ reſtent apud veteres veſtigia, ſeorſim & diligentiùs quærimus. Reſtant autem, niſi mea me fallat opinio, non exigua: id quod in ſequentibus, allatis exemplis, probaturi ſumus.

Veterum doctrinam circa *Telluris originem*, perſcrutanti, incipiendum eſt ἀπὸ τοῦ πρωτογόνου χάεος, velut ab hujuſce naturæ, atque Orbis ſublunaris, materiâ primâ, aut ſeminario. Percrebuit autem apud antiquiſſimos ſapientes, tam Theologos & Poëtas, quàm recentioris nominis, Phyſicos & Philoſophos, τὸ Ἀρχαῖον χάος: & à Barbaris ad Græcos, à Græcis ad Romanos, & ad omnes gentes quaquaversùm manavit illa doctrina. Mundum noſtrum, ſub eâdem formâ & apparatu quo gaudet hodiè, ſemper & æternùm extitiſſe, præter Ariſtotelem, & nonnullos forſan, Pſeudo-Pythagoricos, nemo apertè aſſeruit. Sed id totum quod Terræ Globum appellamus, orbemque habitabilem, informem olim fuiſſe maſſam, turbidam & indiſcretam, Chaos dictam: mundi orituri quaſi rudimentum; omnes ſapientes uno ore tradiderunt.

Nondum enim temporis longinquitas rerum initia extinxit: nondum ſui ortûs oblitum eſt humanum genus; apud priſcos populos, rerum non ità pridem natarum, recens erat memoria, & quaſi recordatio: & apud omnes ferè, Hebræos, Ægyptios, Phœnices,

Perſas,

Perſas, Græcos denique & Latinos, τȣ͂ ἀρχαίȣ χάεος reperire licet reliquias. Quibus teſtantur olim incœpiſſe Mundum, & à materiâ confusâ & indigeſtâ originem ſuam traxiſſe. Cúmque hoc ſit ipſa baſis prædictæ circa Tellurem Theoriæ, operæ pretium erit veterum placita & ſuffragia hac in re colligere & explicare.

Cùm verò inter literarum monumenta nihil antiquius ſit ſcriptis Moſaicis, exordiendum erit à Moſe, Hebræorum Legiſlatore & Prophetâ maximo. Ille origines ſuas Telluris deducit à *Chao*, ſive à ſtatu materiæ terreſtris confuſo & tenebroſo, quem *Tohu Bohu* appellat; Hoc autem idem valere ac *Chaos* philoſophorum, & res ipſa loquitur, & Interpretes, tam Judæi, quàm Chriſtiani, aſſenſu comprobant. Quinetiam ad Chaos Moſaicum reſpicere mihi videtur Apoſtolus (*Heb.* 11. 3.) cum ait, μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι. Ubi τὰ βλεπόμενα notat *Mundum aſpectabilem*, qualem jam habemus ante oculos. Et μὴ φαινόμενα idem eſt ac ἀόρατα, quod dicitur de Chao Moſaico (*Gen.* 1. 2.) à Septuaginta interpretibus, quos ſequi ſolent Apoſtoli. Eò igitur redit ſermo Apoſtolicus ut doceat, hunc mundum aſpectabilem, ortum eſſe à cæcâ & informi materiâ, à Moſe memoratâ.

Vid. Man. Ben Iſr. de Creat. Je. Abarban. de amore Dei, Dial. 2. & 3. *Maimon. mor. Nev. pars* 2. c. 26. & 30.

Quoad Interpretes Chriſtianos, eorum pars longè maxima, *Tohu Bohu Moſaicum* de Græcorum aut Barbarorum Chao exponunt. Vel potius ſurreptum eſſe volunt è Libris Moſaicis hoc Dogma, atque ab exteris Philoſophis interpolatum, & varias formas indutum, veras vel larvatas. Sed ipſius origo non hìc quæritur, quæ ad Noachum & Noachidas referenda

 videtur.

videtur. Satis erit impræſentiarum ipſius authoritatem, & apud omnes gentes literatas receptionem, notam & teſtatam facere.

Vid. Theor. Tell. l. 2. c. 8. De Hebræis & Chriſtianis, & de Chao Moſaico, hæc pauca ſufficiant. Pergamus ad Gentes exteras, & earum Chaos: quod non uno modo tractârunt. Alii enim nudè & Phyſicè, ut ſolent Philoſophi: Alii μυθικῶς, in ſuis *Theogoniis*, eandem materiam explicuerunt. Apud utrumque genus Scriptorum omnis Archæologiæ gentilis radix & fundamentum eſt Chaos. Rectè notavit Ariſtoteles, *ſecundum Theologos, omnia ex nocte genita erant : ſecundum Phyſicos, omnia erant ſimul mixta.* Καίτοι εἰ ὡς λέγουσιν οἱ θεολόγοι, οἱ ἐκ νυκτὸς γεννῶντες, ἢ ὡς οἱ φυσικοὶ, ἦν ὁμοῦ πάντα χρήματα. *Metaphyſ. l. 14. c. 6.* Quæ duo eodem redeunt, & eandem rem diverſis nominibus exprimunt: nam in Chao, ſine *nocte Chaoticâ*, omnia ſimul miſcebantur. Rectè etiam diſtinxit Ariſtoteles *Theologos* & *Phyſicos*: & diverſum, quo uſi ſunt, loquendi modum in rerum originibus explicandis. Sed illud prætereà adjiciendum eſt, è Phyſicis nonnullos huic materiæ confuſæ ipſiuſq; motibus, Mentem præfeciſſe. Alii, temerè & fortuitò in mundi formam coaluiſſe afferebant. Uterque, ut vides, perinde ac Theologi, in quodam Chao rerum noſtrarum origines poſuerunt.

Sed ut pergamus in propoſito. Hebræis ſuccinunt *Euſeb. præp. Evang. l. 1. c. 10.* vicini Phœnices, atque ſuum ſibi formant Chaos & exinde omnia. Phœnicum Theologia, inquit *Philo Biblius* ex *Sanchoniathone*, τὴν τῶν ὅλων ἀρχὴν ὑποτίθεται ἀέρα ζοφώδη καὶ χάος θολερόν. *Principium rerum omnium ponit aërem tenebroſum, atque Chaos turbidum.* Ægyptii itidem hanc elementorum farraginem & miſcellaneam molem, pro primo rerum ſtatu, & naſcituri mundi exordio, habuerunt, ità refert eorum

rum ſententiam *Diodorus Siculus*, κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῶν ὅλων σύστασιν, μίαν ἔχειν ἰδέαν οὐρανόν τε καὶ γῆν, μεμιγμένης αὐτῶν τῆς φύσεως, μετὰ δὲ ταῦτα διαστάντων τῶν σωμάτων ἀπ' ἀλλήλων, τὸν μὲν κόσμον περιλαβεῖν ἅπασαν τὴν ὁρωμένην ἐν αὐτῷ σύνταξιν. Neque aliter ἱερὸς λόγος, qui dicitur *Triſmegiſti*, Philoſophiam Ægyptiacam imitatus, & Chaûs & Abyſſi meminit, ortûſque rerum ex iſtis primordiis. *Bibl. Hiſt. c. 1.*

Græcos & Latinos, non opus eſt memoremus. *Orpheus*, *Heſiodus*, *Menander*, *Ariſtophanes*, *Euripides*, *Cycli Epici* Scriptores, Antiquum *Chaos* cecinerunt. Præterea, inter Philoſophos Græcos, Ionici & Platonici ex maſsâ confusâ mundi compagem moliuntur: Denique Stoici, à Chao ad Chaos ſuas periodos, & renovationes inſtituunt. Latinos præter-eo, *Ennium*, *Varronem*, *Ovidium*, *Lucretium*, *Statium*, alioſque. Denique, quotquot genitum ſtatuunt hunc mundum; in quavis gente aut ſectâ, è rudi materiâ ſuam διακόσμησιν exordiuntur.

Quapropter notandum eſt, Qui *Coſmogonias* ſcripſerunt inter veteres, eos ſemper agnoviſſe *Chaos*, & in fundamentum ſui operis ſubſtruxiſſe. Denique, qui *Theogonias* ſcripſerunt, ab eodem Chao ſuam Mythologiam auſpicati ſunt. Idem enim valere apud priſcos, Theogoniam & Coſmogoniam, patet, non tantùm ab Heſiodo, aliiſque Græcis: ſed etiam inter alias gentes, exemplo Perſarum: qui ſacra facturi, *Theogoniam* cantabant. Locus eſt apud Herodotum *cap. 132.* in *Clio*, ubi morem Perſicum ſacrificandi depingit: ſubſtratis, inquit, herbis molliſſimis, maximè trifolio, hoſtiam in partes conciſam ſuperimponunt; additque, διαθέντος δὲ αὐτοῦ, μάγος ἀνὴρ παρεστεὼς, ἐπαείδει Θεογονίην. *Itâ depoſitâ hoſtiâ Magus aſtans Theogoniam accinit.* Cum verò Perſæ, præter Solem,

Elementa

Elementa colerent, Ignem, Aquam, & Terram: & pro Diis haberent: inde ſequitur, eorum Theogoniam eſſe Coſmogoniam; ſive natales Deorum Perſicorum eſſe natales Elementorum & Mundanorum Corporum. Id quidem vitii aut erroris non rarò occurit apud veteres, quod Deos *nativos* ſtatuant, ut verbo Ciceronis utar; atque eadem dent initia Diis & Mundo. Vel fingendo è materiâ ſuâ numina, vel ſaltem non, ſine ortu, æterna.

Quotquot autem ſuos è Chao eduxêre Deos, ex eodem multò magis eduxêre Tellurem noſtram: cujus pariter natales in ſuis Theogoniis celebrant. Cum verò paſſim apud veteres has Theogonias reperiamus, exinde colligere licet, illud dogma, *de ortu rerum ex Chao*, inſtar communis effati, aut Oraculi, inter priſcos receptum fuiſſe. Neque abs re erit, hujus rei teſtes, aliquot Antiquorum Theogonias annotare.

Theogoniæ Perſicæ ſupra meminimus. Scripſiſſe etiam dicitur Theogoniam *Ariſtheas Proconneſius*, qui temporibus Cyri claruit, & de *Arimaſpis Hyperboreis* hiſtoriam condidit, cujus plures meminere. Orpheus Theogoniam ſcripſit: prout refert *Cedrenus*, ex *Timotheo*, antiquo authore. Iſtam autem *Theogoniam* idem valuiſſe ac *Coſmogoniam*, ex reliquiis aut imitationibus Orphicis quæ ſuperſunt, facilè patet. Neque aliter *Cyclus Epicus*, cujus non ſemel meminimus, incipit à mixtione Cœli & Terræ, & exinde Deorum progeniem & mundi ortum proſequitur. Neque aliud erant Theogoniæ veterum quàm *Theologia Phyſica*: qualem compoſuit Varro, referente Auguſtino. Et eodem modo intelligo Æmilii Macri Theogoniam, cujus meminit Macrobius. Quid memorem *Muſæi* Theogoniam antiquiſſimam: atque

Suid. in Voc.

Civ. D. l. 6. c. 2.

Saturn. 2.

atque alteram *Epimenidis*: utramque apud Laertium. Theogoniam *Dromocydis* vel *Dromocridis*, (viri mihi aliàs ignoti) apud Fulgentium habes: multoſque paſſim veterum tractatus περὶ θεῶν, qui Theogonias imitantur. Denique, quoad Coſmogonias, illam *Thamyræ Thracis* atque alteram *Lini*, poëtarum inter Græcos vetuſtiſſimorum, ſupra notavimus. Illa autem Hermetis ſive Triſmegiſti apud Ægyptios, cujus meminit Philo Byblius, omnium erat, poſt Moſaicam, antiquiſſima. Citat *Leo Hebræus*, ſive *J. Abarbanel Pronapidem de Protocoſmo*, & exinde multa de Chao & mundi origine, quæ huc ſpectant. Poſtremò, *Sileni*, & *Atlantis*, antiquiſſimorum nominum, quaſdem habes Coſmogonias apud Virgilium. Illa quidem deſinit in fabulas, ut ſolent Coſmogoniæ antiquæ. Altera caſtior eſt, cùm in convivio Didonis citharâ canitur,

In proœm. *In Epimen.* *Mythol. l. 2. c. 17.* *p. 117.* *Euſeb. præp. Ev. l. 1. c. 10.* *Dial. 2.* *Ecl. 6.* *Æn. 1.*

> *docuit quæ maximus Atlas:*
> *Unde hominum genus, & pecudes: unde*
> *imber & ignes*, &c.

Sed de his ſatis.

Hactenus *ortum rerum ex Chao*, veterum ſapientum fuiſſe dogma, duplici modo probatum dedimus; tam per Theogonias & Coſmogonias, quæ Poëtarum & Theologorum erant maximè: (admiſtis plerumque fabulis) quàm, inter Philoſophos, per Chaos Phyſicum, nudè & ſimpliciter expoſitum. Nemo igitur in poſterùm lites nobis moveat in hâc parte Theoriæ Telluris: cum nihil poſtulemus quod non confirmatur authoritate, tam ſacrâ, quàm prophanâ. Idem denique ratum ſit à naturâ & à fidâ ratione, quùm hodiernæ Telluris phænomena aliter expli-

explicari, aut ab aliis principiis deduci, non poſſint.

Poſito igitur hoc fundamento, quas ſubinde mutationes in hoc Chao poſuerunt veteres: quas novas formas, quarum interventu tranſiit è confuſâ mole in Mundum habitabilem: proximè diſpiciendum. Neque enim fiunt Mundi unico ictu, ut ſtatuæ fuſiles in proplaſmate. Sed diuturnâ actione, lentoq; progreſſu, natura ſeſe extricat & evolvit ſenſim ex illo ſtatu perturbato, & ad ordinem & ornatum nititur. Nempè primùm ex illâ confuſione & miſturâ partium diſſimilium oritur lis & lucta in totâ maſsâ: ab illâ autem luctâ & contentione oritur diſgregatio, & elementorum diſſidentium ſeparatio ad invicem & ſeceſſus. Quâ ratione Chaos Mundanum diviſum fuit in varios orbes & orbiculos: quaſi in tot tabulata aut contignationes elementarium corporum, aliorum aliis ſuperſtructorum. Hoc notaſſe videtur Antiquitas: ità Orpheus, *πρῶτα μὲν ἀρχαίου χάεος μελιήφατον ὕμνον· ὡς ἀπάμειψε φύσεις,------ τε διέκρινε τἄλλον ἀπ' ἄλλου.* Nempe cecinit Orpheus in ſuâ Chaologiâ, ſive in explicando mundi ortu ex Chao, varias mutationes, ſecretiones, diverſaſque facies, quas identidem ſubiit illa moles, donec pervenit in formam orbis habitabilis. Atque hoc idem eſt ac Coſmogoniam inſtituere. Hos orientis Naturæ vultus ſuis lineamentis depinximus, in primâ parte Theoriæ, quos juvabit inſpicere, quò res præſentior ſit animo, ex illâ ſui imagine. Videbis illic primùm Chaos Mundanum integrum & indiviſum, uniformiter deforme, ſive *Tohu Bohu.* Dein diviſum in ſuas regiones, quaſi per diverſa ſtrata. Denique, factâ concretione, in Globum habitabilem diſpoſitum & ordinatum.

L. 1. c. 5.

Diximus

Diximus ſupra, æſtum quendam, luctamque, fuiſſe in primo Chao, ex illâ diſcordium & diſſidentium elementorum miſtione. Hoc itidem notârunt veteres, atque maximè *Empedocles*, per ſuum νεῖκος, ſive litem & inimicitiam: quod primum in naturâ rebuſque formandis, principium poſuit. Neque aliter illud *Heſiodi*, φυσικῶς, & ſine allegoriâ intelligo: τὴν δ' ἑτέρην προτέρην μὲν ἐγείνατο Νὺξ ἐρεβεννή. *Hanc Litem primùm genuit Nox tenebroſa*, ſive Chaos; idem enim plerumque valent hæc duo in mythologicis. Sed quoad Empedoclem, res notiſſima eſt. Neque aliud ſonuit lyra Orphei, cùm ad demulcendos Argonautas, ſuum vetus Canticum renovabat.

> Ἤειδεν δ' ὡς γαῖα καὶ οὐρανὸς, ἠδὲ θάλασσα, *I. Argon. ver.*
> Τὸ πρὶν ἐπ' ἀλλήλοισι μιῇ συναρηρότα μορφῇ, *496.*
> Νείκεος ἐξ ὀλοοῖο διέκριθεν ἀμφὶς ἕκαστα.

Ad quem locum ità Scholiaſtes. Ἐμπεδοκλῆς φησὶν ὅτι συγκεχυμένων ἁπάντων τὸ πρότερον, νεῖκος καὶ φιλία παραπεμφθέντα, τὴν διάκρισιν ἐποιήσαντο· χωρὶς γὰρ τούτων οὐδὲν δύνατον γενέσθαι.

Vides denique ex his authoribus, à Lite incœpiſſe, ab Amore perfectam eſſe, mundi formationem. Nempe poſt illam luctam aut diſſidium, duo aut plura elementa coaluere, in ſuperficie aquarum: & ex illo complexu, qui Amori aſcribitur, genitus eſt Orbis habitabilis. Hæc veterum Mythologica, vel Allegorica, de ortu rerum ex Chao, nemo non dilucidè intelligit, qui hiſtoriam aut Philoſophiam de Telluris origine, in primâ parte Theoriæ traditam, *C. 5.* cum illâ veterum doctrinâ myſticâ contulerit. Id quod factum eſt antea, magnâ ex

E e parte,

parte, in ſecundo libro ejuſdem Theoriæ, *Cap.* 8. Et, ne in repetendis ibidem dictis, faſtidio ſimus, eò Lectorem remittimus. Atque hæc breviter de Chao adjeciſſe ſufficiat.

CAP. II.

De formâ Telluris Primigeniæ, & de Mundi ſtatu triplici.

EGimus hucuſque de ortu Telluris ex primo Chao: idque poſt varios motus & metamorphoſés. Nempe ut ſolent Animalcula ex ovo aut verme in aliud & aliud infecti genus tranſire, donec formam ultimam attigerint: ita variis ſubinde mutationibus, & fugitivis formis, ex Chao fit tandem Tellus habitabilis. Sed quærendum proximè, *Qualis eſſet formæ & ſuperficiei hæc Tellus primigenia,* cum primùm compacta fuit ex Chao? an ejuſdem cum hodiernâ, vel diſſimilis? Reſpondeo, Conſtitui non potuit ab initio, in eadem, quâ hodiè eſt, formâ, Tellus: propter montes & ſcopulos; & alveum maris, & hujuſmodi inæqualitates, quæ immediatè à Chao, ſive in ſuperficie maſſæ fluidæ, oriri non poterant. Id quod in ipsâ Theoriâ abundè monſtravimus. Proindè neceſſum eſt, Terram primigeniam alterius fuiſſe formæ & faciei ab hodiernâ.

L. 1. c. 4. & 5.

In hoc puncto vertitur rei cardo, & qui hanc concluſionem probatam dederit, cauſam tenet. *Probatam* verò intelligo, non rationibus Phyſicis, id enim jam factum eſt loco ſupra citato: Sed aliud nunc agimus, ut idem ſcilicet à priſcis ſapientibus traditum oſtendamus: & etiamnum extare, non tam in libris, quàm in fragmentis veterum, aut excerptis, ejuſdem rei non obſcura veſtigia. Atque hoc novum opus non ideò ſuſcipimus, ac ſi neceſſarium eſſet præfatæ Theoriæ, quæ ſuis viribus nititur: Sed ut liberemus Providentiam ab omni maculâ, & eorum obſtinationi occurramus, qui veritatem ipſam, niſi à majoribus ſibi commiſſam & commendatam, nolunt recipere.

Age igitur, rem ipſam aggrediamur: concluſio probanda hæc eſto. *Mundum* olim fuiſſe alterius formæ & ſitûs ab hodierno. Per *Mundum* autem intelligo non immenſam rerum univerſitatem: Ejus enim oras aut figuram non novimus, neque partium remotarum ordinem. Sed mundum noſtrum, Terram ſcilicet & Cœlos aſpectabiles. Proin eò redit aſſertio noſtra, *Terram fuiſſe olim alterius formæ ab hodiernâ, & alterius ad cœlum ſitûs*; hoc, primo loco & generatim aſſerimus. In quo verò poſitum fuerit iſtud diſcrimen, opportuniùs in ſequentibus explicabitur, cùm proprietates illius Telluris primævæ ſeorſim expendendæ ſunt.

Interea, ut hoc diſcrimen generale authoritatibus confirmemus, notandum imprimis, Triplicem eſſe mundi naturalis, ſive Cœli & Terræ, ſtatum, vel ordinem, ſecundum ſacras literas. Nempe Præteritum, Hodiernum, Futurum. Ita enim diſtinguuntur ab Apoſtolo *Petro*, οἱ ἔκπαλαι ὀυρανοὶ καὶ ἡ 2 Pet. 3.
γῆ· οἱ νῦν ὀυρανοὶ καὶ ἡ γῆ· & verſu decimo tertio, v. 5. & 7.

καινȣ̀ς δὲ ȣ̓ρανȣ̀ς κὶ γῆν καινὴν πϱοσδοκῶμεν. Per Cœlos Terramque *præteritos*, intelligit Apoſtolus
C. 2. v. 5. Primigenios, ἀρχαίȣς, ut ipſius verbo utar: quos Diluvio periiſſe ait. *Hodierni* ſunt, quibus jam utimur, quique fatis contrariis expoſiti, Igne peri-turi ſunt, *c.* 3. 7. Denique *Futuri* ſunt illi novi Cœli & nova Terra, quæ, peractâ conflagratione, expectamus. Quorum itidem meminerunt *Iſaias* Propheta, (*Ch.* 65. 17. & 66. 22.) & *Johannes* Apoſtolus, *Apoc.* 21. 1.

Hunc triplicem Mundi naturalis ſtatum notavit pariter Apoſtolus *Paulus*, ad *Romanos capite octavo*; aliiſque characteribus inſignivit. Supponit primò, Mundum, *Vanitati nondum ſubjectum.* Dein Hodiernum, *vanitati ſubjectum.* Denique Futurum, *à vanitate redemptum & liberatum*: ab eâ nempe vanitate cui antea ſubjiciebatur. Hæc futura mundi inſtauratio, quam Apoſtolus indicat, dicitur à Sancto
Act. 3. 21. *Petro* ἀποκατάςασις· & à Chriſto παλιγγενεσία·
Mat. 19. 28. triplicemque mundi ſtatum, de quo loquimur, involvit. Renovatio enim, aut reſtitutio, fit ad ſtatum aliquem præteritum: Eſt reditus ad ſimilem, aut eandem, quam res illa olim habuit, formam; aut ordinem. Ad quem verò ſtatum priorem fiet mundi futura reſtitutio? Non ad hodiernum, is enim vanitati ſubjicitur, ſecundum Apoſtolum; Reſtitutio autem illa eſt liberatio, à vanitate & corruptione? ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τ̃ δȣλείας τ̃ φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τ̃ δόξης τῶν τέκνων τȣ̃ θεȣ̃. Ex his unà collatis rectè deducitur, Hodiernum mundi naturalis ſtatum præceſſiſſe alium, eumque fuiſſe hodierno præſtantiorem.

Hæc ideò præmiſi, ut ſententiam noſtram de Mundorum ſucceſſione, ſive de mundi naturalis diver-

ſitate

ſitate & tranſmutatione, tam præteritâ, quàm futurâ, in ſacris literis fundatam oſtenderem. At, inquies, forſan, Hic ſermo Sancti *Pauli* non reſpicit mundum naturalem & inanimatum, ſed animatum, genus humanum, atque illam renovationem quam experturi eſſent homines, ope Evangelii. Ità quidem Neoterici nonnulli hunc locum *Pauli* interpretantur. Sed ad locum cognatum Sancti *Petri* de triplici mundo, ſupra adductum, quid regerent hi interpretes? Si alterutrum accipiunt de mundo naturali, inutile erit recuſare alterum; Nullâ autem vi ad allegorias detorqueri poteſt illa diſſertatio Sancti *Petri* de triplici mundo: Antediluviano, hodierno, & novo futuro; quippe quòd in unoquoque ordine, Cœlum & Terram, mundi naturalis partes, exprimit Apoſtolus: & tanquam characterem, mundi, de quo loquitur, deſcriptioni interſerit; loquitur igitur de Cœleſti & Terreſtri, ſive de naturali.

His interpoſitis, redeamus ad Sanctum *Paulum*: Neque enim aſſentior Neotericis iſtis, qui vim verborum Apoſtoli in allegorias diſſolvunt, & à mundo naturali ad moralem inflectere ſatagunt: Invito ſacro Authore, ut mihi videtur, & reluctantibus Patribus Chriſtianis, qui de rerum naturâ, mundoque inanimato, hunc locum non incelebrem exponunt. Sed digna res eſt quæ diligentiùs expendatur.

Verba Beati *Pauli* hæc ſunt: *Nam vehemens expectatio Creaturæ revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura ſubjecta eſt, non volens, ſed propter eum qui ſubjecit eam in ſpe. Quia & ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura*

Rom. 8.19, 20, 21, 22, 23. Ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχε-

ται. Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἑκοῦσα, *tura ingemiſcit, & parturit uſque adhuc. Non ſolùm autem illa, ſed & nos ipſi, primitias Spiritûs habentes, & ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri.*

ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι. Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Οἴδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν, υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν.

Hìc agitur manifeſtò de triplici ſtatu Creaturæ ſive τῆς κτίσεως: ſtatu primævo, vanitati nondùm ſubjecto: ſtatu vanitati ſubjecto: & denique ſtatu futuræ redemptionis & liberationis à vanitate & corruptione. Hactenùs, opinor, convenit inter omnes interpretes: Sed quærendum ultra, quid *per vanitatem* intelligendum ſit: & quid per τὴν κτίσιν, quæ vanitati ſubjicitur: ab eâdem denuò, præſtituto tempore, liberanda. Reſpondeo, per vanitatem hìc intelligi mutabilitatem, inconſtantiam, naturam caducam, & fluxilem, & corruptioni facilè obnoxiam, qualis eſt hodierna. Et *ſervire* dicitur Creatura, ſive ſervitutem pati, propter labores ſerviles, tam hominum quàm jumentorum, in hoc ſæculo: quibus in venturo exonerabuntur. Neque hactenus multa liseſt: ſed quæritur maximè quid per τὴν κτίσιν, quæ diverſas haſce ſubit conditiones, intelligendum ſit. Siquis animo libero, & à præconceptis opinionibus immuni, hæc verba legat, de *Creatione*, ſive externâ rerum naturâ, loqui Apoſtolum, facilè pronunciabit; id enim in fronte ferunt verba Apoſtolica, atque primo intuitu nobis exhibent; Neque recedendum eſt à literali verborum ſenſu & ſignificatione, niſi aliis ſcripturæ locis repugnârit, aut id malè patiatur materiæ ſubjectæ ratio. Horum autem

Vid. Theo. Tell. l. 4. c. 6, 7.

neutrum

neutrum hic objici poteſt: nam hæc triplex mundorum ſucceſſio, quam innuit Sanctus *Paulus*, apertiùs & explicitiùs aſſeritur à Sancto *Petro*, Epiſtolâ ſecundâ, capite tertio; nullo alio renitente authore ſacro. Et quoad rerum naturam, non modò tacitè conſentit, ſed conclamat in partes noſtras: Hodiernæ enim Telluris facies, & diluvii univerſalis phænomena, altâ voce teſtantur, Terrarum orbem olim fuiſſe alterius formæ & ſitûs partium. Prout fusè demonſtratum eſt libro primo *Theoriæ Telluris*. Dein, ſuppoſitâ Conflagratione Terrarum, quam omnes agnoſcunt, ſequitur, quaſi ſuâ ſponte, redintegratio quædam & novus orbis habitabilis: id quod in eadem Theoriâ oſtenſum eſt, *l.* 4. *c.* 2. Vides igitur, huic interpretationi de triplici mundo, nihil obſtare ex utrovis capite: aut nos depellere à genuinâ vi verborum, quam in claris, aut dubiis, ſequi tenemur.

Præterea, Patres Chriſtiani qui hunc locum interpretantur, vel obiter attingunt, per τ̃ κτίσιν intelligunt *Creationem externam*, mundum naturalem, ſive rerum naturam. Ità *Tertullianus*[a], *Irenæus*[b], *Origenes*[c], *Hieronymus*[d], *Chryſoſtomus*[e], aliique, tam veteres, quam recentiores. Denique, qui futuram Mundi renovationem recipiunt & tuentur: id quod faciunt, tam è Græcis, quàm Latinis Patribus, plurimi; propendent omnes in hanc ſententiam, & in hanc expoſitio-

[a] *Adverſ.* Hermog. *c.* 11. & *de cor. mil. c.*6. [b] *L.*5.*c.*36. [c] *Contra* Celſ. *l.* 4. [d] *In Iſa.* 51. & *in c.* 2. *ad Epheſ.* & *in Habac. c.* 3. [e] *Ad* Rom. *Hom.* 14. & *Hom.* 10. *ad* Antioch.

Toletus *in hunc locum Apoſtoli, cum enumerâſſet* Irenæum, Chryſoſtomum, Cyrillum Alex. Greg Nazianzenum, Hi arium, Ambroſium: *quibus adde* Theophylactum, Oecumenium, *alioſque*: Subjungit, *Conveniunt omnes in hoc, quod univerſi, ſeu Mundi partes, nomine Creaturæ, ſignificantur, quæ propter hominem, his corruptionibus inſerviunt; & ab hâc ſervitute liberabuntur, & in perfectionem promovebuntur in hominum reſurrectione. His antiquis adde è recentioribus Interpretibus optimos*, Grotium, Toletum, Eſtium, Med. J. Cap. Calv. *alioſque plurimos.*

nem

nem ſermonis Paulini, ut per τ̀ κτίσιν *Mundum conditum*, vel rerum naturam intelligant. Quæ, per proſopopœiam, huic Apoſtolo familiarem, avidè expectare dicitur, & quaſi *exerto capite*, ſuam redemptionem: Quinetiam *ingemeſcere* nobiſcum ſub hodierno ſervitutis jugo; Denique, inſtar *Parturientis*, ab onere liberari, atque novam prolem videre cupit. Hæc appoſitè admodum & eleganter ab Apoſtolo ad rerum naturam applicantur. Neque his diſſimile eſt, quod, ex mente Sibyllæ, cecinit Poëta,

Aſpice convexo nutantem pondere mundum
Terraſque, tractuſq; maris, cælumq; profundum:
Aſpice venturo lætentur ut omnia ſæclo.

Sed de hâc re ſatis. Vides tam ex ipſis verbis, quàm ex authoritate optimorum interpretum, ſive veterum, ſive recentiorum, τ̀ κτίσιν Apoſtoli referendam eſſe ad mundum aſpectabilem, rerumque naturam. Ad quem ſignificatum magis aſtringere videtur Apoſtolus hanc vocem, addendo, αὐτὴ ἡ κτίσις, *ver.* 21. ac πᾶσα ἡ κτίσις, *ver.* 22. ne ad ſenſus figuratos vagaremur. Supereſt tantùm, ut aliorum interpretationes refellamus, qui relictâ verborum viâ rectâ, diverticula quærunt: & alienas affingunt ſignificationes huic voci κτίσις vel κτίσεως, quibus totam Apoſtoli ſententiam pervertunt. Sunt autem in triplici ordine hi Interpretes, Alii enim *per Creaturam* intelligunt *Angelos*: degeneres nempe, & à ſuâ primævâ puritate delapſos. Alii, *genus humanum*. Alii denique *Gentes* ſpecialiter, ſeu Gentiles: converten dos ſcilicet at nondum converſos. Sed nodum in ſcirpo quærunt qui his ambagibus utuntur in re facili: & dum volunt eſſe ſubtiles, in nullam incidunt ſenten-

ſententiam aut interpretationem ſolidam. Nam primò, quoad Angelos, præterquam quod abrumpunt omnem connexionem cum præcedentibus, nulla futura eſt inſtauratio Angelorum lapſorum: loquitur autem Apoſtolus manifeſtò de Creaturâ à ſervitute & corruptione liberandâ: quam illa redemptionem anhelat & vehementer expetit. Dein quoad genus humanum, id recipi non poteſt, quoniam *Creatura* diſtinguitur ab hominibus, ſive à nobis ipſis, in ipſo verborum textu. *Scimus*, inquit Apoſtolus, quod *omnis Creatura ingemiſcit & parturit uſque adhuc, non ſolum illa, ſed & nos ipſi.* Aliud igitur eſt *Creatura*, aliud homines: ni velis non eſſe è numero hominum aut humani generis Apoſtolos alioſque pios. Quinetiam nos hortatur ad patientiam, & conſolatur, ex illo communi nixu rerum omnium ad futuram perfectionem. Et licet nonnuſquam κτίσις aut καινὴ κτίσις ad genus humanum aut Chriſtianos referenda eſſet, id fieri non poteſt hic loci, ubi ab iiſdem apertè diſtinguitur, & contraponitur. Denique, qui Gentes atque populum Gentilem, nomine κτίσεως hìc intelligunt, maximè omnium à verborum uſu & à verâ ratione recedunt. Quid enim τῇ κτίσει cum gentibus aut gentilibus? quæ cognatio vocum aut rerum? ſub eodem onere gemuerunt Creatura & Chriſtiani, (*ver.* 23.) quod de gentibus & Chriſtianis haud dixeris. Neque magis aſpirare potuerunt gentes ad religionem ſibi ignotam: nec ſe tædebat ſuæ ſuperſtitionis & Deorum, quibus maximè delectari populum Ethnicum, atque furere & æſtuare, ſiquis eos læſerit, multis exemplis vidimus. Prætereà, quâ ſpe ſubjectæ ſunt vanitati Gentes, aut quis eas ſubjecit, non ſuâ ſponte? Denique, loquitur Apoſtolus de *futurâ gloriâ* (*ver.*17.)

tandem revelandâ, quâ nobis ait abundè compenſatum iri, quicquid, in hoc ſæculo, malorum patimur. Quid hoc igitur ad gentes, aut bona quæcunque hodierni ſæculi? Porrò, hæc *liberatio Creaturæ* conjungitur (*ver.* 21.) cum *glorioſâ liberatione Filiorum Dei*, veluti Synchrona: Illa autem ad futurum ſæculum unicè ſpectat, ergo hæc itidem eodèm referenda eſt. Neque minùs ἀπολύτρωσις τοῦ σώματος (*ver.* 23.) tempus Reſurrectionis reſpicit, ut ex aliis Scripturæ locis ſatis patet. (*Luc.* 21. 28. *Epheſ.* 1. 14. & 4. 30.) nec rebus quibuſcunque hujuſce vitæ adaptari poteſt. Poſtremò, Quam connexionem haberent ea quæ ſequuntur (*ver.* 24.) cum præcedentibus, ſi de converſione Gentium ageretur? *Spe enim ſalvamur*, inquit Apoſtolus: nempe cum dixiſſet antea nos expectare redemptionem corporis, ſubjungit nondum re, ſed ſpe tantùm, nos ſalvos eſſe: vitam futuram indicans. Summa eſt, ſive antecedentia attentas, ſi conſequentia, ſive ipſum textum, in eo conſpirant omnia, ut venturam fœlicitatem denotent, & in futuro ſæculo terminentur.

His, opinor, ſatis conſtat, per τῆς κτίσιν in hoc ſermone Apoſtolico nihil aliud intelligi poſſe, quàm, quod vox ſonat, *mundum conditum*, ſive rerum naturam; prout aliàs accipitur ab hoc authore ſacro: (infra *ver.* 39. ſupra *cap.* 1. 25.) adeoque fruſtra eſſe Neotericos iſtos, qui ad alienas ſignificationes invitum trahunt hoc vocabulum. Neque minùs incongruum eſt, *Futuram Gloriam*, quam memorat Apoſtolus: *liberationem à ſervitute & corruptione: corporis redemptionem*: ad hodiernum ſæculum reſtringere. Hæc mundum futurum quaſi digito demonſtrant: quemadmodum vanitatis, ſervitutis, & corruptionis

ſtatus,

ſtatus, hodiernum. Denique, hanc vanitatem cùm rerum natura non habuerit ab initio, ſed eò poſteà prolapſa ſit, ex conſilio divino, ut innuit Apoſtolus: patet, duos jam ſubiiſſe ſtatus, rerum naturam: & tertium, eumque hodierno præſtantiorem, ſubituram eſſe. Unde conficitur, quod initio diximus, Triplicem mundum, ſive triplici mundi naturalis ſtatum & ſucceſſionem, in hoc ſermone Apoſtolico includi & repræſentari.

Hæc, fundamenti loco, ſubjecimus ex ſacris literis, de triplici mundorum ordine. Quem multipliciorem adhuc è veteribus nonnulli ſtatuerunt. Volunt enim Stoici, alios aliis ſuccedere mundos indeſinenter, per Diluvia & Conflagrationes, innumeris vicibus, repetita. Quem errorem alibi notavimus. *Theor. l. 3. c. 3.* Quinetiam è Græcis reliqui, qui de Periodis mundanis philoſophantur, earum numerum non definiunt: neque id explicant, quoties renovabit faciem rerum natura, & ubi tandem deſinet. Ad doctrinam Chriſtianam cæteris accedit propiùs illa Zoroaſtri: quam, ex Theopompo deſumptam, antea expoſuimus, *Theor. l. 4. c. 5.* Hæc mundum claudit, Morte & Inferno abolitis, cum ſanctorum virorum beatitudine, corporibuſque cœleſtibus: Neque *umbram ſpargentibus, neq; cibi indigis.* Quæ eſt vera rerum noſtrarum atque mundi noſtri conſummatio. Sed de his hactenus.

CAP. III.

Forma Telluris primigeniæ, & præcipuæ ipſius differentiæ ab hodiernâ. Harum differentiarum manifeſtæ notitiæ apud Antiquos reperiuntur.

DIximus ſupra, Tellurem primigeniam alterius fuiſſe formæ & ſitûs, ab hodiernâ. Idque non tantùm rationibus phyſicis, ſed etiam ex Antiquorum monumentis, tam ſacris quàm prophanis, innoteſcere. Exponendum igitur proximo loco, Quæ Forma, Quis ſitus, Quod diſcrimen, utriuſque Telluris: ut illius diſcriminis veſtigia quæramus apud veteres: iiſque repertis, ſententiæ noſtræ veritatem, diu abſconditam, multo tempore exeſam, & tenebris obductam, quaſi novâ luce detegamus. Orbis Terrarum, hodierni & primævi, multifariæ ſunt & innumeræ differentiæ: quæ tamen revocari poſſunt omnes ad duo capita: ad *Formam* nempe, & *Situm*, utriuſque Telluris. Ab his enim profluunt, tanquam à ſuis fontibus, aliæ multæ varietates & diſcrimina.

Forma & ſitus hodiernæ Telluris, notiſſima ſunt: Globus noſter eſt bipartitus in mare & terram: Globus ſcopuloſus, montoſus, ſalebroſus, cavernoſus: ac ſi eſſet moles diſrupta aut confracta. Situs autem hujus Globi, eſt obliquus ad Solem, ſive ad axem Eclipticæ:

Eclipticæ: unde varias ſubit temporum viciſſitudines, in anni ſui curriculo: Hyemem & æſtatem, & media æquinoctia. Ita ſe habent ſedes noſtræ: Hìc vitam laborioſam brevemque trahimus. Jam mutemus Theatrum, & finge tibi, ſi lubet, ſcenas parteſque contrarias: Terrarum orbem, integrum, continuum, ſine mari, aut voragine marinâ: Lævem & æquali ubique ſuperficie, ſine montibus, ſcopulis, cavernis aut cavitatibus. Denique rectâ ad Solem converſum, ſive protenſum in lineâ parallelâ ad axem Eclipticæ; unde omni careret temporum inæqualitate, & perpetuo vere vel æquinoctio gauderet.

Hæc eſt Tellus primigenia, vel ipſius imago. Hæ conditiones ipſius primariæ, peculiaris *Forma* & *Situs*, quibus ab hodiernâ maximè diſtinguitur. Obſervandum deinceps, ſiquas harum rerum notitias reperire licet apud veteres, ut eorum teſtimoniis & authoritate vincamus eos qui, à naturâ petitis argumentis non facilè cedunt. Notandum autem imprimis, Hanc Formam Telluris primigeniæ, ſecundum ſententiam noſtram, periiſſe in Diluvio univerſali: & ex illo tempore, atque ex illâ clade, ortam eſſe hodiernam. Quâ in re ſequimur Apoſtolum *Petrum*, qui primum mundum, nempe primos cœlos, primamque Terram, in Diluvio periiſſe ait, 2 *Epiſt*. 3. 6. Loqui enim Apoſtolum, eo in loco, de mundo naturali, & non tantùm de humano genere, dubitari non poteſt, ſi antecedentia attendamus: quod enim *Mundum* nuncupat, *verſu ſexto*: proximè præcedenti *Cœlum* & *Terram*, ſive rerum naturam, appellârat. Neque Deriſorum iſtorum objectioni, (*ver*. 4.) ab immutabili ſtatu mundi naturalis deductæ, aptè occurrit Apoſtòlus, niſi ad id, de quo erat quæſtio, congruat reſponſum. Quæſtio autem

autem erat de mundo naturali,& ſi non eodem refera-tur reſponſum, nihil erit ad rhombum. Denique, præcedentem Mundi interitum in Diluvio memorat Apoſtolus, in argumentum futuri interitus in Con-flagratione: nulla autem eſſet vis hujus argumenti niſi mundus naturalis perierit in Diluvio: cum id probandum fuerit Apoſtolo, Mundum naturalem in Conflagratione periturum eſſe. Ita ferè arguit A-poſtolus contra hos Pſeudo-philoſophos: Quod factum eſt, fieri poteſt. Sed mundus jam periit, Natura ſemel naufragium paſſa eſt: quid ni iterùm pereat, quid ni ſecundò naufragium patiatur.

Sed pergamus in própoſito: non tantùm enim di-cimus Terram primævam periiſſe in Diluvio, ſed etiam diverſam fuiſſe, formâ & qualitatibus, ab Ho-diernâ. Atque hanc diverſitatem comprobare mihi videtur idem Sanctus *Petrus* in eodem ſermone de revolutione Mundi: niſi cauſam ſuam deſerere, aut, quod nefas eſt, malè tractaſſe ſupponamus. Sed ne fraudem facere videamur ſacro authori, æquum erit ipſius verba apponere, quæ ita ſe habent. *Venient in no-viſſimis diebus in deceptione Il-luſores, juxta proprias concu-piſcentias ambulantes: Dicen-tes, ubi eſt promiſſio, aut ad-ventus ejus? Ex quo enim pa-tres dormierunt, omnia ſic per-ſeverant ab initio Creaturæ. La-tet enim eos hoc volentes, quod cæli erant priùs & Terra, de Aqua & per Aquam conſiſtens, Dei verbo. Per quæ ille tunc mundus aquâ inundatus periit. Cæli autem qui nunc ſunt,*

2 *Pet.* 3. 3, 4, 5, 6, 7.
Ἐλεύσονται ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐπιθυμίας πορευόμενοι. Καὶ λέγοντες. Ποῦ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρουσίας αὐτοῦ; ἀφ' ἧς γὰρ οἱ πατέρες ἐκοιμήθησαν, πάντα οὕτω διαμένει ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως. Λανθάνει γὰρ αὐτοὺς τοῦτο θέλοντας, ὅτι οὐρανοὶ ἦσαν ἔκπαλαι, καὶ γῆ, ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὑδάτων συνεστῶσα, τῷ τοῦ Θεοῦ λόγῳ. Δι' ὧν ὁ τοτὲ κόσμος ὕδασι κατακλυσθεὶς ἀπώλετο. Οἱ δὲ νῦν οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ τῷ αὐτῷ λόγῳ τεθησαυρισμένοι εἰσὶ, πυρὶ τηρούμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων.

ſunt, & Terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſervati, in diem judicii, & perditionis impiorum hominum. Vides ſtatum cauſæ. Negant adverſarii ullum futurum eſſe mundi naturalis excidium aut mutationem. In eam fidem adducti, quòd nullam hactenùs viderint aut audiverint in Naturâ inconſtantiam aut mutationem, ab antiquiſſimorum Patrum temporibus, ab extremâ hominum memoriâ, ab ipſo rerum initio. Quid his reponit Apoſtolus? Ait eos libenter oblivîſci primævi naturæ ſtatûs, ſive antiquorum Cœli & Terræ; quæ ex aquâ & per aquam conſtituta, *eam ob cauſam*, ſive propter illam conſtitutionem, in aquarum diluvio perierunt. Hodierni autem Cœli & Terra, inquit, aliter conſtituti, igne perituri ſunt. Iiſq; ſuccedent tandem novi Cœli & nova Terra, in quibus habitabunt Juſti, *ver.* 13. Hæc eſt ſumma reſponſi Apoſtolici: quod multis modis arguit Mundum antediluvianum alium fuiſſe ab hodierno. Primò enim, niſi id ſuppoſueris, nulla erit vis hujus reſponſi, nihil valebit contra argumentum adverſariorum: quin id potiùs roborat & confirmat. Nam ſi eadem fuit & immutata naturæ facies ante & poſt Diluvium, eadem ſemper fuit ab ipſo rerum initio: id quod contendebant οἱ ἐμπαῖκται. Itaque, ex hâc interpretatione, non tantum non refellit, ſed concedit Apoſtolus id quod erat refutandum.

Secundò, exprobrat, ut vides, Apoſtolus his Pſeudo-philoſophis ſuam ignorantiam, *ver.* 5. Cujuſce autem rei ignorantiam? non Diluvii in genere: Judæi enim erant, quibus ſcripſit *Petrus*: idque arguit ipſa hæc phraſeologia, *Ex quo Patres obdormierunt*, quæ eſt purè Judaica. Judæos autem latere non potuit Diluvium Noachi, lectitatis unoquoque ſabbatho libris *Moſis*; Sed ignorabant, vel ſe igno-

ignorare ſimulabant, Cœlos Terramq; ante-diluvianos aliter quàm hodiernos, conſtitutos eſſe: iiſq; pereuntibus in ſtrage Diluvii, τὲς νῦν ὐρανὲς καὶ γῆν ſucceſſiſſe, alterius formæ & qualitatum ab antiquis. Hanc iis ignorantiam vel oblivionem exprobrat Apoſtolus.

Tertiò, Si nulla fuit diverſitas inter rerum naturam ante-diluvianam & poſt-diluvianam, verſus ille quintus eſt ſupervacaneus & inutilis: fruſtraque memorantur Cœli & Terra ante-diluviani, in exemplum mutabilitatis naturæ (prout argumentum poſtulabat) ſi iidem fuerint in utroque mundo, ſine ullâ mutatione.

Quartò, ex eâdem ſuppoſitione, in verſu ſexto illatio fit ſine fundamento, conſequentia ſine præmiſſis. * Δι᾽ ὧν, inquit Apoſtolus, ὁ τοτὲ κόσμος ἀπώλετο. Propter quæ verò? vel propter quas cauſas, inundatus periit iſte mundus? Annon propter illam conſtitutionem ſitumque, reſpectu aquarum, quem verſu præcedenti annotârat? Hoc conceſſo, habes diſcrimen inter utrumque mundum, & conſequentiam ritè deductam: hoc non conceſſo, nulla eſt vis conſequentiæ aut illationis.

* Δι᾽ ὧν, *per quæ* Vulgat. *Quamobrem,* Bez. *Quâ de causâ, ſive quia talis erat qualem diximus conſtitutio Terræ & Cœli,* Grot.

Denique, in *verſu ſeptimo*, opponuntur Hodierni Cœli & Terra ante-diluvianis: οἱ νῦν ὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ, τοῖς ἔκπαλαι ὐρανοῖς καὶ γῇ· quemadmodum infrà (*ver.* 13.) novi Cœli & Terra diſtinguuntur ab hodiernis. Quod ſi prorſus eadem fuiſſet utraque compages, ante-diluviana & poſtdiluviana, nullus eſſet locus huic antitheſi, nulla diſtinctionis ratio. Quin potius vice particulæ adverſativæ, dicendum fuiſſet Apoſtolo οἱ αὐτοὶ ὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ, &c. iidem Cœli & Terra, qui aquis antea demerſi fuerunt, igni jam reſervantur.

ſervantur. Ita enim loquitur de *Logo* vel *verbo Dei*, τῷ αὐτῷ λόγῳ, inquit, *ver.* 7. eodem nempe, quem memorârat anteà, *ver.* 5. Et ſi Cœlum & Terra fuiſſent utrobique iidem, non minùs quàm Spiritus Sanctus, cur illis notam diſtinctionis, huic unitatis, præfixit?

Hæc pluribus expoſui, quod probè nôrim, hunc locum Sancti *Petri* multis eſſe lapidem offendiculi: Nos autem ſuper hanc petram Theoriam Telluris potiſſimùm ædificamus, quoad authoritatem ſacram: & immobile fundamentum hoc ſemper duximus. Neque prorſus nova eſt, aut ſingularis, quam dedimus, hujus loci interpretatio. Nam plures commentatores, vi verborum coacti, fatentur Apoſtolum hìc loqui de mundo naturali. Et nonnulli Cœlos & Terram, ante-diluvianos, periiſſe: (quoad formam, intelligo) & hodiernos ab iis diverſos eſſe, ex authoritate hujus ſermonis Apoſtolici aſſeruerunt. Ita certè Sanctus *Auguſtinus*, qui, pluribus in locis, Mundum antiquum naturalem periiſſe ait, & hodiernos Cœlum & Terram, alios eſſe ab antiquis; Quinetiam interitum Mundi in Diluvio, futuro ipſius interitui in Conflagratione, non ſemel comparat & æquiparat: idque in exponendo hoc ipſo argumento Divi *Petri*. Ita *de Civitate Dei*, l. 20. c. 18. hæc habet, *Apoſtolus commemorans factum ad Diluvium, videtur admonuiſſe quodammodò, quatenùs in fine hujus ſæculi Mundum iſtum periturum eſſe credamus. Nam & in illo tempore*, P E R I I S S E *dixit, qui tunc erat, mundum; nec ſolum orbem terræ, verùm etiam cœlos.* Dein cum admonuiſſet, hanc cladem pertingere non potuiſſe ad ſupremos Cœlos, ſtellaſque altiſſimas: ſubdit, *Atque hoc modo (penè totus aër) cum Terrâ perierat; Cujus Terræ utique prior facies* (nempe *ante-*

 diluviana)

fuerat deleta Diluvio. Qui autem nunc ſunt Cæli & Terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſervandi; proinde qui Cæli & quæ Terra, id eſt, qui mundus, pro eo mundo, qui Diluvio periit, ex eâdem aquâ repoſitus eſt, ipſe igni noviſſimo reſervatur. Vides ex his paucis, totum argumentum Apoſtoli, ad mundum naturalem, ipſiuſque in Diluvio diſſolutionem, retuliſſe Sanctum *Auguſtinum.* Id quod etiam alibi teſtatur pluribus in locis: quæ, pro lubitu & otio Lectoris perlegenda, in margine appoſui.

S. Auguſt. *de C. D. l.* 20. *c.* 24.
Agens contra Porphyrium, *qui Mundi æternitatem & immutabilitatem, pariter ac hi Illuſores, tuebatur: Locum Prophetæ citat,* Cœli peribunt: *comparatque hunc locum cum illo Sancti* Petri, *ubi Cœlum & Terra, ante-diluviana,* periiſſe *dicuntur, his verbis,* Legitur, Cœlum & Terra tranſibunt, Mundus tranſit, ſed puto quod præterit, tranſit, tranſibunt, aliquanto mitiùs dicta ſunt, quàm PERIBUNT. In Epiſtolâ quoque *Petri* Apoſtoli, ubi aquâ inundatus, qui tum erat, periiſſe dictus eſt Mundus, ſatis clarum eſt quæ pars Mundi à toto ſignificata eſt, & quatenus periiſſe dicta ſit, & qui Cœli repoſiti igni reſervandi. *Dein, quæ aut quota pars univerſi periit in Diluvio, infra explicat:* In Apoſtolicâ illâ Epiſtolâ à toto pars accipitur, quod Diluvio periiſſe dictus eſt Mundus, quamvis ſola ejus, cum ſuis cœlis, pars ima perierit. *Denique in expoſitione* Pſ. 101. *ad illa verba jam memorata,* cœli peribunt: *hoc* ſemel ait contigiſſe *in Diluvio, ſecundum Apoſtolum* Petrum: Apertè dixit hoc Apoſtolus *Petrus*, Cœli erant olim & Terra, de aquâ & per aquam conſtituti, Dei verbo. Per quod, qui factus eſt mundus, aquâ inundatus, deperiit. Jam ergo dixit, periiſſe Cœlos per Diluvium, *vid. etiam c.* 16. *ejuſdem libri, ubi figuram mundi mutatum iri ait, in conflagratione, ut olim in Diluvio.*

Ita ſenſit, ità philoſophatus eſt, Sanctus *Auguſtinus.* Neque tamen exiſtimo, vel ipſi, vel aliis veterum innotuiſſe modum interitûs aut mutationis antiqui mundi in Diluvio: nec forſan qualis fuit Cœli & Terræ facies ante-diluviana, quam deletam eſſe ait in illâ clade. Neque enim ex contemplatione naturæ aut ratiocinatione præeunte, in hanc ſententiam deſcendiſſe videtur *Auguſtinus*, ſed authoritas & lumen ſacri ſcriptoris hanc ei extorsêre concluſionem; Nonnihil adjuvante forſan, obſcurâ aliquâ, de rebus Diluvianis vel Ante-diluvianis, traditione.

Hactenùs oſtendimus diſtinctionem & diverſitatem in genere inter Mundum ante-diluvianum & hodiernum, ex verbis Sancti *Petri*. Sed in quo conſtitit illa diverſitas aut diſcrimen, non itâ apertè dicitur. Dicitur quidem ille mundus *ex aquâ* & *per aquas, conſtitiſſe*. *Conſiſtere* autem *per aquas*, ſi ad Terram referatur, idem eſſe videtur ac *ſuſtentari per aquas*: vel *fundari ſuper aquas*, ſecundum phraſin Pſalmiſtæ, *Pſal*. 24.2. vel *extendi* aut *ſtabiliri* ſuper aquas, prout alibi dicitur ab eodem prophetâ, *Pſal*. 136. 6. vel denique, in verbis Sapientiæ, *formari, ut orbis, ſuper faciem Abyſſi*. *Prov*. 8. 27. Hæc omnia eodem collimare videntur: nempe ut nobis indicent ſitum Telluris ante-diluvianæ: *conſiſtentis vel ſuſtentatæ per aquas*, *Fundatæ* vel *extenſæ ſuper aquas*, vel quod cæteris diſertius eſt, *paratæ per modum Orbis ſuper faciem Abyſſi*. Hæ locutiones ſacræ tam inter ſe conveniunt, quàm cum Theoriâ noſtrâ: quâ, primum terrarum orbem, in ſuperficie aquarum, vel ſuper faciem Abyſſi, undique conſtruximus. *Vid. Theor. l.* 1. *c.* 5.

Atque eo magis placet hæc expoſitio, quòd hujuſmodi ſitus & conſtitutio Telluris antiquæ, eam redderent obnoxiam Diluvio: id quod planè innuit Apoſtolus; Cùm enim dixiſſet Terram ante-diluvianam *ex aquâ* & *per aquas conſtitiſſe*, ſubdit, *Quamobrem*, ſive *Quam ob cauſam*, nempe propter illum ſitum vel conſtitutionem, *mundus iſte Diluvio obruebatur*. Quod pariter multis oſtendimus, liquidiſque rationibus, in Theoriâ: ſcilicet Orbem illum Terrarum Abyſſo ſuperſtructum, obnoxium fuiſſe diſſolutioni: atque ex illâ diſſolutione, lapſuque in Abyſſum ſuppoſitam, ortum eſſe Diluvium univerſale. *L.* 1. *c.* 6.

Hæc de ſitu Telluris ante-diluvianæ, reſpectu Aquarum vel Abyſſi. Aliud planè eſt ipſius ſitus re-

ſpectu Solis & Cœli: quem in concluſione illâ, capite ſecundo propoſitâ, maximè reſpeximus. Hunc ſilet Scriptura Sacra, vel obſcurè ſignificat: Sed authores exotici hujuſce ſitûs non pauca retinuerunt indicia, nec obſcura: prout infra videbimus. Id tantùm quærendum hìc reſtat, Qualis eſſet, ſuppoſito illo ſitu Telluris ante-diluvianæ reſpectu Aquarum & Abyſſi: Qualis, inquam, eſſet ipſius ſuperficies? aſpera & montoſa, vel lævis & æquabilis? æquabilis proculdubiò, ſi ubique ſuperincubuit Abyſſo; Formam enim ipſius ſequeretur, ut glacies aquæ ſuppoſitæ. Neque ulla eſſet ratio aut cauſa inæqualitatis in hoc orbe Terrarum: nulla origo montium, ſcopulorum, ſalebrarum, aut quarumcunque aſperitatum. Denique, quoad mare, vides incluſum eſſe in viſceribus Terræ, ſub nomine Abyſſi: latuitque abſconditum uſque ad diſruptionem magnam in Diluvio: *cùm aquâ inundatus periit mundus ille Antiquus.*

Hactenùs quadrant omnia ad illam, quam dedimus, Telluris primigeniæ ideam vel deſcriptionem. Quadrant, inquam, omnia in his authoribus ſacris. Sed quid ad hæc alii Authores? Fateor apud veteres parciùs & tenuiùs tractari hoc caput de Formâ Telluris primæ: Hanc, fertilem, fœlicem, aureamque dixêre, ſed formæ ipſius vix meminerunt. Sæpe quidem comparant Ovo: quod, præter alia in quibus conveniunt, ſuperficiem teſtamve habet lævem & æqualem, ſed nihil memini de Montium natalibus aut origine apud gentes. Authores quidam Chriſtiani, mediæ aut ſequioris ætatis, Terram ante Diluvium æquabiliorem fuiſſe hodiernâ, ſi non penitus æqualem, auſi ſunt affirmare. Ita *Beda*[a], *Hiſtoriæ*[b] *Scholaſticæ author*, *Gloſſa ordinaria*[c], *Alcuinus*[d], *Rabanus*,

[a] *In 2 Pet. 2. 5. & de ſex dierum creat.*
[b] *c. 34.*
[c] *In Gen. 7.*
[d] *Interrog. 118.*

banus Maurus, aliique. Sed horum authoritas, in ſe ſpectata, non eſt magni ponderis: at quatenus ſunt veterum ſequaces, & traditione tacitâ receptam, vel ex antiquis & ineditis manuſcriptis hauſtam, deferunt ad nos ſententiam, aliunde veriſimilem, teſtes ſunt non contemnendi. Sed pergamus ad reliqua.

CAP. IV.

De naturâ, modo, & cauſis Diluviorum: & potiſſimum de univerſali.

SEquitur diſquiſitio de Diluvio, cujus hìc meminit Apoſtolus, eoque periiſſe ait Mundum Antiquum. Quale autem fuit hoc Diluvium, ex quibus cauſis originem traxit, quâ ratione obruit terrarum orbem, ardua eſt, & ab omni ævo agitata, quæſtio; Nos ad hunc nodum expediendum, in *Theoriâ Telluris* tria præſtitimus: primò, quantitatem aquæ requiſitæ ad Diluvium univerſale, quod maximorum montium cacumina tegeret & involveret, inveſtigavimus: Comperimuſque manifeſto calculo, eam ſuperaturam eſſe molem & magnitudinem octo minimùm Oceanorum. Secundò, tantam aquarum vim nullibi reperiri poſſe, ſi omnes aquæ theſauros, ſive in Cœlo, ſive in Terrâ, ſive denique ſubterraneos, exhaurias: claris rationibus ibidem oſtenditur. Tertiò, ſi quomodocunque, aut undecunque, L. 1. c. 2, 3.

adducta

adducta eſſet in Terras hæc prodigioſa aquarum maſſa, eandem amoliendi nulla eſſet ratio: neque modus cognitus, aut poſſibilis, abſumendi, aut aliunde derivandi, tantam aquarum congeriem. Ex hiſce tribus capitibus, unà collatis, rectè probatur, Hodiernam Terram non eſſe obnoxiam Diluvio: neque, ratione ſuæ formæ & ſitûs, ejuſdem capacem. Secundò, Terram ante-diluvianam alterius fuiſſe formæ & ſitûs ab hodiernâ: aliter iſtoc genere fati non periiſſet. Saltem non ob diſpoſitiones ſuas naturales prout nos docet Apoſtolus. Denique, ſuppoſitâ illâ formâ & ſitu, ſive illa conſtructione, quam anteà dedimus, antiquæ Telluris, ſuper faciem Abyſſi: (quæ tam ſcriptoribus ſacris, quàm naturæ legibus rerumque ortui ex Chao, eſt conformis:) ex illius diſſolutione, lapſuque in Abyſſum ſuppoſitam, oriretur Diluvium univerſale. Idque tale, quod ſingulis phænomenis reſponderet, omnibuſq; occurreret objectionibus; Neque enim inopiâ aquarum laboraret hæc hypotheſis, neque eaſdem aquas abducere & amoliri, finiente Diluvio, difficile eſſet; & quæcunque alia vulgares hypotheſes premunt incommoda, in hâc nullum locum habent, aut nullam vim exercent.

At dices forſan, hujuſmodi hypotheſin de diſſolutione Terræ, & eruptione Abyſſi, reſpondere quidem omnibus phænomenis, tam Diluvii univerſalis, quàm hodiernæ Telluris, ſed hanc diſſolutionem eſſe fictitiam, ſive gratis dictam. Reſpondeo, Hypotheſis illa, quæ ſingulis ſubjectæ materiæ phænomenis competit & congruit, non habetur fictitia, aut gratis dicta; ſuas partes explet, ſuo officio fungitur, & in iis rebus naturalibus quæ non ſubjiciuntur oculis, nulla eſt alia philoſophandi aut veritatem indagandi ratio, quam per hujuſmodi Hypotheſes. Sed quoad

diſſolu-

diſſolutionem Terræ & diſruptionem Abyſſi in Diluvio, duo ſunt præterea obſervanda: primò, quid de hâc re tradidit hiſtoria ſacra. Secundò, quid hiſtoria naturalis Diluviorum, de modo & cauſis eorundem prodidit: Si Terræ hiatus, ſi eruptiones aquarum, & ſimilia, in minoribus diluviis, tanquam propria & adjuncta, memorat: in maximis multo magis his cauſis gravioribus opus eſſet.

Quoad primum igitur, memorat *Moſes* in hiſtoriâ Diluvii, diſruptam fuiſſe tunc temporis magnam Abyſſum, ſive *Tehom-Rabbah*, quod fieri non potuit ſine ruptione vel diſſolutione Terræ. Præterea, hanc diſruptionem ſtatuit cauſam primariam Diluvii: exierunt itaque vel eruperunt aquæ ſubterraneæ ex hâc Abyſſo, quæ terrarum orbem inundabant. Neque tantùm hiâſſe Terram, ſed etiam prolapſam eſſe in ſuppoſitam Abyſſum, id ſatis arguit, quòd aliàs non expulſæ fuiſſent è ſuis ſedibus aquæ ſubterraneæ: multò minùs ſeſe efferre potuiſſent ad altitudinem maximorum montium, nullo facto in eas impetu aut impulſu. Denique, cùm Diluvium de quo loquitur *Moſes*, non eſſet huic aut illi regioni proprium, ſed diffuſum per terrarum orbem, inde liquet, ruinam illam vel diſſolutionem Terræ, quâ emotæ & expulſæ erant aquæ, fuiſſe generalem: parteſque omnes noſtræ hypotheſεως, narratiunculam illam *Moſis* paucis complecti & comprobare.

Huic diſruptioni *Tehom-Rabbah*, non diſſimilis eſt locus in Hiſtoriâ *Jobi cap.* 38. ubi natales Oceani celebrantur, cum prodiit ex utero Terræ; Ita enim intelligo *uterum* illum, unde dicitur erupiſſe mare: fractis clauſtris quibus occludebatur. Verba hæc ſunt, ſecundum Septuaginta: ἔφραξα ᾗ θάλασσαν πύλαις, ὅτε ἐμαίμασσεν, ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῆς ἐκπορευομένη.

ῥευομένην. *Concluſi autem portis mare, cum fremeret, ex utero matris ſuæ egrediens.* Quæ ità explicuit interpres: Τὸ ἐμαίμασεν, ἀντὶ τοῦ, οἷστρα ὁρμητικῶς εἶχε· καθάπερ τι βρέφος ἀποκυηθῆναι τῆς ἀβύσσου ἠπείγετο; *Fremeret* vel *fureret*, id eſt, *violento impetu ferretur, impulſa ad exeundum ex Abyſſo, tanquam infans ad partum.* Conveniunt ferè omnes per *uterum*, hìc intelligi Abyſſum, magnam matrem Oceani: & in Paraphraſi Chaldaicâ legitur expreſsè מִן תְּהוֹמָּה *de Abyſſo.* Sed cum duplex fuerit, ſecundum nos, Abyſſi ſtatus, laxus & diffuſus, cùm Terræ ſuperficiem un-
Gen. 1. 2. dique tegebat, in primâ rerum formatione. Dein, incluſus in utero aut viſceribus Terræ, unde tempore Diluvii erupit: Quæritur de quo ſtatu Abyſſi, primo vel ſecundo: aperto vel clauſo, accipienda ſunt hæc verba. Manifeſtum mihi videtur, cùm de *eruptione* maris *ex utero* ſermo eſt, id velle, mare fuiſſe clauſum antea, inſtar fœtûs in utero; & exinde prodiiſſe, viis reclùſis, vel fractis repagulis. Nam in Abyſſo apertâ, diffuſâ, & fluitante in ſuperficie Globi, nullus eſſet uterus, nulla eruptio ex utero. Rectè igitur vetus interpres *Jobi*, *Hoc factum*, inquit, *cum omnes fontes Abyſſi magnæ aperti erant: proinde vulvam, Terræ matris ſinum æſtimo.* Quod pluribus exponit confirmatque Caſp. Sanctius in locum. Neque fruſtra quidem: neceſſe eſt enim per hunc uterum, magnum aliquem ſinum aut receſſum intelligamus, eumque ſubterraneum; unde prorupiſſe dicitur Oceanus, vel tanquam partus, vel proluvies aquarum, quæ ſequi ſolet partum.

Quæ prætereà ſequuntur de fotu & involutione hujus fœtûs recens nati, eodem ſpectant: cœlique & aëris faciem, æſtuante diluvio, eleganter expri-
Ver. 9. munt. *Quum ponerem nubem, veſtimentum ejus:*

&

& caligine, tanquam faſciis, aut pannis infantiæ, obvolverem. Durante æſtu aquarum Diluvialium, & labentis mundi tumultu, nebulis, & nimbis, & excuſſis in altum fluctibus, impletæ erant omnes terris vicinæ regiones. Atque his nubibus, & caliginoſo aëre, quaſi mollioribus pannis, involutum erat mare, cùm primùm, ex utero magnæ Matris Terræ, non dicam in lucem prodiit, ſed in auras qualeſcunque prorupit.

Ἔθέμην δὲ αὐτῇ νέφος ἀμφίασιν, ὁμίχλῃ δὲ αὐτὴν ἐσπαργάνωσα.

Neque minus congruit quod ſequitur, *vers.* 10. de hodierno maris alveo, & appoſitis in litore rupibus & vallis, quibus coërcentur ipſius fluctus. *Circumdedi illud terminis meis, & poſui vectem & oſtia. Et dixi, uſque huc venies, & non procedes ampliùs: & hìc confringes tumentes fluctus tuos.* Ita vulgata. Paulò aliter Tremellius: *Cùm diffregi pro eo Terram decreto meo: & appoſui vectem & valvas. Dicens, huc uſque venies, & ne procedito: & hìc opponet ſe litus ſuperbiæ fluctuum tuorum.* Eodem res redit ex utrâvis verſione. Terræ mariſque poſt-diluvianorum formam & ſitum hæc verba definiunt, cum laxatas & ſævientes aquas, ad ſuos alveos, ſub fine Diluvii, relegavit & reſtrinxit Deus: obiceſque poſuit & repagula in oris maritimis, ſecundum fœdus cum Noacho initum, ne denuò inundarent terras.

Alia ſunt ſacrorum ſcriptorum loca, quæ diſſolutionem Terræ ſignificare videntur, idque in Diluvio. Propheta *Iſaias*, mundi cladem & diſſolutionem deſcripturus, incipit ab iiſdem verbis quibus uſus eſt *Moſes*, in deſcriptione Diluvii, אֲרֻבּוֹת מִמָּרוֹם נִפְתָּחוּ: nec aliter utrobique *Septuaginta*, θυρίδες ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἠνεῴχθησαν. Unde cætera quæ ſequuntur in eâdem deſcriptione, ad Diluvii formam modumque pariter alludere cenſenda ſunt. Verba autem prophetæ ſic

Iſa. 24, 18, *&c.*

ſe habent. *Cataractæ de excelſis apertæ ſunt, & concutientur fundamenta Terræ. Confractione confringetur Terra: Contritione conteretur Terra: Commotione commovebitur Terra: Agitatione agitabitur Terra, ſicut Ebrius.* Hæc, ut vides, Terræ motus, diſſolutiones, concuſſiones, & omne genus ruinarum, indicant. Quæ, ſi ad futurum mundi excidium referenda cenſeas, ſaltem ex præterito futurum deſcribere videtur Propheta, & in utroque perturbatum

Iſa. 54. 9. & diſſolutum Terrarum orbem ſupponere. In altero ejuſdem Prophetæ loco, ubi de Diluvio agitur, ait Deus ſe fœderi & promiſſis Noacho factis, ſemper ſtaturum: neque montes aut colles in poſterum commoturum. Verba ſecundum Septuaginta, hæc ſunt. Ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπὶ Νῶε, τοῦτό μοι ἐστί. Καθότι ὤμοσα αὐτῷ ἐν χρόνῳ ἐκείνῳ, τῇ γῇ μὴ θυμωθήσεσθαι ἐπὶ σοὶ ἔτι, μηδὲ ἐν ἀπειλῇ σου τὰ ὄρη μεταστήσεσθαι, οὐδ᾽ οἱ βουνοὶ σου μετακινηθήσονται. *Ab aquâ quæ fuit ſub Noe, hoc mihi eſt: ſicut juravi ei in tempore illo, Terræ nequaquam ultra iraſci propter te, neque in comminatione tuâ montes transferre, neque colles tui commovebuntur.* Hoc exemplar innuit, everſas fuiſſe terras, divulſas, & ſuis ſedibus emotas, in Diluvio: Deumque juràſſe ait, hæc nunquam reditura, neque ideò Diluvium.

Sacrorum Authorum loca alia, quæ de ſubverſione aut diſſolutione Terræ verba faciunt, Diluvii univerſalis tempus ſtatumque, tanquam mundi naufragium, atque iræ divinæ monumentum maximum, reſpicere mihi videntur. Cujuſmodi ſunt illa dicta *Jobi, c.* 9. 5, 6. *& c.* 12. 14, 15. Atque illud Prophetæ, *Amos c.* 9. 5, 6. *Jehovah tangente Terram, diſſolvitur: Conſcenditque quaſi rivus totam, quaſi rivus Ægypti, & ſubmergitur,* &c. Illud etiam *Haggai* (*c.* 2. 6.)

De

De duplici Concuſſione Cœli, Terræ, Maris, ſicci: Præteritâ & futurâ: quicquid figuratè ſignificet, utì *futuram* de Conflagratione, ita *præteritam* de Diluvio, φυσικῶς interpretor. Denique in Pſalmis, de concuſſione Terræ & fundamentorum ipſius, ſæpiùs fit mentio: Et quandoque afflictæ & periclitantis Eccleſiæ conditio, quam Arca Noæ repræſentabat, verbis, quæ vim & æſtum ipſius Diluvii notant, adumbratur. *Pſ.* 42. 7. *&* 46. 1, 2, 3. maximè verò *Pſal.* 18. ubi per omne genus tempeſtatum, & cœli & terræ motuum, ſcena Diluvii, ut mihi videtur, vividè depingitur. *Tum commota tellus contremiſcere cœpit, & concuſſæ montium moles cohorreſcere: namque iratus ille.* Ver. 8, 9, 10, 11, &c.

Fumum naribus exhalans, ardentem ignem faucibus ejaculans, & carbonibus exardeſcens.

Proclinato cœlo deſcendebat, & ſubjectâ ſuis pedibus caligine.

In Cherubo inequitans volabat, ſeque alis venti librabat.

Circumdederat autem ſibi quaſi latibulum tenebrarum, atrarumque aquarum, & ætherearum nubium quaſi umbraculum.

Quibus nubibus ad ejus præſentiæ fulgorem diſcuſſis, grando & candentes emicabant carbones.

Tum Jova ſupremus de cœlis intonare, cumque fragore grandinem & igneos agere carbones.

Telaque ſua jaculans illos diſſipare, & crebris reddere fulguribus attonitos.

Ad has Jovæ minas, & ſpirantem ex ejus naribus ventum, aperti ſunt aquarum gurgites, & fundamenta Orbis habitabilis patefacta.

Tum ille me deſuper recipiendum, & ex tam multis aquis curavit extrahendum.

 Hi

Hi motus & procellæ, quæ numinis præſentiæ, (ut ſolent omnia magna, apud Prophetas) attribuuntur, nullibi occurrunt aut locum habere poſſunt in hiſtoriâ ſacrâ, niſi ſub tempore ſævientis Diluvii: cùm ruptâ Abyſſo magnâ, & effuſis nimborum Cataractis, cœlum terris miſceri videretur. Neque multò diſſimilem Naturæ faciem in Diluvio, tam M p. 279. quoad cœlum quàm terram, depinxit Philo Judæus, tractatu de *Abrahamo*. Ubi, cum aquarum undique confluxus motuſque turbulentos, deſcripſerat, ſubdit, πάντα τὸν οὐρανὸν βαθὺ καὶ σύνεχες νέφος ἐπεῖχε, καὶ πνεύματα ἦν ἐξαίσια· πάταγοι δὲ βροντῶν καὶ ἐπιλάμψεις ἀστραπῶν, καὶ κεραυνῶν φοραὶ, καὶ καταῤῥηγνυμένων ὄμβρων ἀπαύστων, ὡς νομίσαι τὰ μέρη τοῦ παντὸς εἰς μίαν φύσιν τὴν ὕδατος ἀναστοιχειούμενα σπεύδειν· ἕως τοῦ μὲν ἄνωθεν καταῤῥάττοντος, τοῦ δὲ κάτωθεν ἐπανιόντος, μετάρσια ἤρθη τὰ ῥεῖθρα, οἷς οὐ μόνον ἡ πεδιὰς καὶ ὅση χθαμαλὴ κατακλυσθεῖσα ἠφανίσθη, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑψηλοτάτων ὀρῶν αἱ κορυφαί. Πάντα γὰρ τὰ μέρη τῆς γῆς ἔδυ καθ' ὕδατος, ὡς πᾶσαν καθηρπάσθαι, καὶ τὸν κόσμον ἀκρωτηριασθέντα μεγάλῳ τμήματι, τὸ παντελῆ καὶ ὁλόκληρον, ὃ μήτε εἰπεῖν, μήτε νοῆσαι θέμις, λελοβῆσθαι δοκεῖν. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ ἀὴρ ἔξω μέρους βραχέος τοῦ κατὰ σελήνην, ἅπας ἀνήλωτο, νικηθεὶς ὑπὸ τῆς τοῦ ὕδατος βίας καὶ φορᾶς. Denique ait, πάντα τὰ τοῦ κόσμου μέρη, δίχα τῶν κατ' οὐρανὸν, ἐκινήθη παρὰ φύσιν, ὡς ἂν βαρεῖαν καὶ θανατώδη νόσον νοσήσαντα. Quùm nullibi repererim apud veteres uberiorem Diluvii deſcriptionem, nec imaginem magis vividam: hæc dicta, longiuſcula licet, referre non gravabar; quæ ita ferè reddidit Interpres. Nec aër quieſcebat interim, *Obtecto cœlo toto denſis & continuis nubibus, procellis quoque furentibus; ſimul tonitruum crepitus, micationes fulgurum, ictuſque fulminum, & cum impetu dejecti imbres perpetui, faciebant,*

bant, ut videretur totus mundus abire & diſſolvi in naturam aqueam. Donec è ſupernis Cataractis, infernisque fluentis, tanta moles undarum ſuccrevit, ut non campi tantùm, & depreſſa loca operirentur, ſed & altiſſimorum montium cacumina. Omnes enim Terræ partes ſubmerſæ ſunt, ut, illâ ereptâ, mundus magnâ ſui portione mutilaretur: & qui priùs integer illæſuſque fuerat, mancus, (quod cogitatu, dictuque nefas eſt) eſſe vederetur. Quin & aër, niſi quà Lunari circulo vicinus eſt, pene totus abſumptus erat, victus aquarum violentiâ & impetu, quæ regionem ejus penitus invaſerant. Denique omnium mundi partium, præter cœleſtes, natura laxata fuerat, quaſi morbo quodam graviſſimo & fatali correpta.* Multa ſunt, ut vides, in hâc delineatione Diluvii, ſacri Prophetæ verbis cognata & affinia: procellas & turbines, fulgura & fulmina memorat, denſoſque nimbos, quaſi liquefacto cœlo, & confusâ mundi compage. Fatendum eſt tamen, virum eloquentiſſimum ad prophetici ſermonis altitudinem aſſurgere non potuiſſe. Neque verbis quidem exprimi poteſt, aut animo concipi, triſtis naturæ imago, durante æſtu Diluvii. Quod Cœlum, Quas Terras, Quem Aëris vultum, pingemus? Cœlum ſine Sole aut Syderibus: Fractas aut læſas ubique Terras: hiantem Abyſſum: Aërem, aquis, tenebris, & intermicantibus ignibus, horrendum: præter turbines, fluctuum colliſiones, & ruentium molium fragores & tonitrua. Denique, hoc modo confuſis omnibus, aut primum Chaos, aut ſupremum Diem, in hoc mundi naufragio videre videor. Sed de Diluvio ſatis, quoad Authores ſacros.

* *Scilicet Philo voluit mundum eſſe incorruptibilem.*

Conſulenda eſt deinceps Hiſtoria prophana, & Authores exotici: nempe quid illi prodiderint de

modo

modo & cauſis diluviorum, quæ ſcriptis mandârunt, & quorum nobis conſervârunt aliqualem memoriam, nunc in his, nunc in illis regionibus. Atque id auſim dicere generatim, maxima, quæ ab hiſtoricis traduntur, diverſarum regionum diluvia, ab iiſdem cauſis proveniſſe, aut ab eodem cauſarum ordine, quo Oecumenicum illud jam ſupra explicuimus. Nempe à diſruptione terræ, lapſuque in hiatum ſuppoſitum, aquis repletum; unde aquæ illæ ſubterraneæ, ruentis molis impetu expreſſæ & eliſæ, Campos aut provincias circumvicinas inundant. Prætereà, hanc diſſolutionem terrarum comitari ſolet, aut præire, Terræ motus: quo ſolum concutitur, & à ſitu ſuo impellitur. Denique, regiones cavernoſæ, utrique horum, tam Eluvionibus, quàm Terræ motibus, præ aliis ſunt obnoxiæ. Hæc ſummam cauſæ complectuntur, atque horum omnium teſtem adducturi ſumus hiſtoriam naturalem: & exemplis inde petitis, quod ſuperiùs expoſitum fuit in deſcriptione Diluvii univerſalis, id ſæpiùs in aliis occurriſſe, ſub minori mole, & quaſi minoribus tabellis depictum videbimus.

Tribus modis in genere, contingere ſolent Inundationes: aut irruptione maris in terras humiles, dirutis ſuperatiſve aggeribus, à naturâ vel ab arte factis. Aut immodicis pluviis. Aut denique eruptionibus aquarum ſubterranearum. Prima non fit niſi in terras humiles,ut dixi: ipſius maris ſuperficie depreſſiores; neque altiùs aſſurgunt aquæ, aut longiùs graſſantur, niſi æſtu aliquo, aut ſubitâ tempeſtate propulſæ. Quare hujuſmodi Eluviones contingere non poſſunt, niſi in regionibus maritimis: iiſque non arduis aut montoſis. Quoad ſecundum genus inundationum, cùm ſenſim fiant, permagnæ

eſſe

eſſe non poſſint; Primarum enim pluviarum aquæ elapſæ ſunt, antequam ultimæ aut penultimæ accedunt: ideoque prata tantùm, aut fluminibus contiguos campos, aut pagos, obruere ſolent: neque in iiſdem diù morari, cùm per fluviorum alveos facilè exonerentur, & in mare decurrant. Et notare hìc licet, utì nullâ Oceani exundantiâ, propter ipſius ſitum, terris humiliorem: ità nec ullis pluviis, oriri unquam poſſe Diluvium univerſale; Quoniam, quantumcunque aquarum fingas ex terrâ & aquis eductum, cùm in pluvias coactum redit ad eaſdem terras & aquas, non niſi tantundem loci occupabit quantum antea occupaverat: ut nulla inde effici poſſit generalis inundatio. Verum quidem eſt, primo impetu, cum terra nondum imbiberit ſuam partem, erit quædam eluvies: at ubi, factâ diſtributione, natura ubique ſuum repetierit, redeunt omnia ad priſtinum ſtatum: & pluviis tantum aquæ reficitur, quantum vaporibus exierat. Tertium denique Diluviorum genus, quod à terræ-motibus & eruptionibus aquarum ſubterranearum oritur, graviſſimum eſt, & funeſtis cladibus, ſive rerum naturam ſpectes, ſive genus humanum, infame. Hinc abſorptæ Inſulæ quandoque, aut continentis tractus magni ſubmerſi, montes in voragines mutati, & Terra firma in mare; Denique, mutationes maximæ & transformationes, quas in hodierni orbis facie oriri cernimus, aut olim ortas novimus, hinc originem traxêre. Neque minùs in homines & animalia graſſantur hæc diluvia, Civitates cum ſuis incolis hinc deletæ, agri & ſylvæ cum feris, & regiones terræ cum ſuo qualicunque apparatu: ut, magni & œcumenici Diluvii, quo periit totus terrarum orbis, vera ſint compendia.

De

De his igitur diluviis nobis agendum eſt ſpeciatim, & è multis nonnulla ſeligenda, ex quorum intuitu & comparatione cum maximo illo & mundano, ipſius cauſas, & modum, & rationes omnes, ab ipsâ hiſtoriâ edocti, & exemplis cognatis, faciliùs agnoſcamus. Meminimus alibi, in hâc materiâ, ſubverſionis *Sodomæ* & *Gomorrhæ*, & regionis *Pentapolis*, horrendæ quidem cladis: quam, utì ſulphuris imbribus à cœlo dimiſſis inchoatam, ità accedente magnâ terrarùm diſruptione & aquarum, quæ ſubtus latebant, exundantiâ, perpetratam & perfectam eſſe novimus. Licet enim *Moſes* non meminerit explicatè niſi ſulphuris & ignis cœlitus illapſorum hiſce urbibus & locis, cum ei in uſu ſit cauſas maximè mirabiles & divinas recenſere, cæteris ſilentio prætermiſſis; utitur tamen iis vocibus quæ *ſubvertere* & *ſubverſionem* ſignificant, & quæ à Septuaginta ibidem & alibi ſæpiùs reddi ſolent per καταστρέφειν. Unde Sanctus *Petrus* utriuſque ordinis cauſas conjungere videtur, 2 *Epiſt*. 2. 6. cùm dicit τεφρώσας καταστροφῇ κατέκρινεν, *in cineres redactas ſubverſione damnavit*. Ambas etiam cauſas complexus eſt *Strabo*, & uberiùs expoſuit utriuſque ſigna & reliquias, in Lacûs Aſphaltitis qui inde exortus eſt, deſcriptione; δεικνύουσι, inquit, Πέτρας τινὰς ἐπικεκαυμένας τραχείας καὶ σύριγγας πολλαχοῦ καὶ γῆν τεφρώδη. Κατοικίας δὲ ἀνατετραμμένας σποράδην· ὥστε πιστεύειν τοῖς θρυλλουμένοις ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ὡς ἄρα ᾤκοῦντό ποτε τρισκαίδεκα πόλεις ἐν ταῦθα, ὧν τῆς μητροπόλεως Σοδόμων, σώζοιτο κύκλος ἑξήκοντά που σταδίων ὑπὸ σεισμῶν καὶ ἀναφυσημάτων πυρὸς, καὶ θερμῶν ὑδάτων ἀσφαλτωδῶν τε καὶ θειωδῶν ἡ λιμνη προπέσοι, καὶ πέτραι πυρίληπτοι γένοιντο· αἵτε πόλεις αἱ μὲν καταποθεῖεν, ἃς δ' ἐκλείποιεν οἱ δυνάμενοι φυγεῖν.

Theor. ſac. l. 1. c. 6.

הפך & הפכה

Li. 16. m. p. 764.

Oſtendunt

Oſtendunt petras exuſtas & aſperas & cavernas cæcoſve meatus, & terram ciueroſam, & habitationes hinc inde everſas; quæ cuncta fidem faciunt famæ apud indigenas receptæ: In hoc loco tredecim urbes olim habitatas fuiſſe, quarum caput Sodoma adhuc ſexaginta ſtadiorum habeat ſuperſtitem ambitum: terræ autem tremoribus, & ignis aquarumque calidarum & bituminoſarum & ſulphurearum eruptione, extitiſſe lacum, ſaxa ignem concepiſſe, urbium alias abſorptas, alias à fugientibus incolis derelictas.

Hæc ſatis explicita ſunt, neque plures teſtes adducere opus eſt, cùm res ipſa loquatur, viditque omnis poſteritas, videatque hodiè, in regione illâ Pentapoli ſive Aſphaltidis, triplicis exitii veſtigia, per ignem, aquam, & abſorptionem.

De his igitur urbibus, & agris Sodomiticis ſatis; Alias jam videamus, quæ ab iiſdem cauſis, nempe Terræ-motibus diluvialibus, ut ita dicam, obrutæ perierunt. Licet enim diſtinguere Terræ-motus in illa duo genera, Siccos & Diluviales: Diluviales autem ſunt *Chaſmatiæ*, ut dicuntur. *Qui grandiori motu*, ut verbis *Am. Marcellini* utar, *patefactis ſubitò* l. 17. *voratrinis, terrarum partes abſorbent, ut, in Atlantico mari, Europæo orbe potior inſula: & in Criſæo ſinu, Helice & Bura: & in Ciminiâ Italiæ parte, oppidum Succinienſe: profundo hiatu abſorpta, æternis tenebris occultantur.* Cúmque in profundis terræ cavitatibus ſemper lateant aquæ, hi motus Chaſmatiæ fere ſemper ſunt Diluviales: ſi enim Terra rupta propendeat & ſubſidat in ſuppoſitam voraginem, proruunt aquæ & impetuosè circumquaque projiciuntur, ut non tantùm præceps ruat quicquid incubuit illi terrarum tractui, ſive ſylvæ, ſive oppida, ſive animalia; ſed etiam vicinæ regiones integræ licet & infractæ, ex

aquarum, quæ eructantur, impetu & diffuſione, damnum cum cæteris ſæpe participent. Rectè igitur Neptunum, & diluviorum & terræ-motuum Deum, *Ibi. 15.* finxerunt Antiqui, referente *Diodoro*, qui cùm irato Neptuno ſubverſionem Buræ & Helices, de quibus poſteà, attribuiſſet, rationem ſententiæ ſuæ ſubdit διὰ τὸ τῶν σεισμῶν καὶ τῶν κατακλυσμῶν, τοῦτον τὸν θεὸν ἔχειν διειλῆφθαι τὴν ἐξουσίαν, *quod terræ motus & diluvia Deus iſte in poteſtate habere credatur.* Id etiam obſervare licet, eaſdem regiones eſſe εὐσείστους καὶ εὐκατακλύστους, cùm à communi causâ ea proveniant, nempe cavernosâ terræ ſubſtructione. Unde non malè *Lib.12.p.378.* obſervatur à Strabone de Phrygiâ ipſiuſque terræ motibus frequentioribus, ἐμφαίνων ἅμα τὸ πολύτρητον τῆς χώρας καὶ τὸ εὔσειστον, addi etiam potuit καὶ τὸ εὐκατάκλυστον: illud enim quod appellat τὸ πολύτρητον *cavernoſum* vel *foraminoſum* utriuſque cauſas continet. Hanc etiam cavernoſitatem notavit in *Eubœia*, (*l.* 10. *p.* 447.) atque etiam in *Bœotiâ* (*l.* 9. *p.* 406, 407.) Eandem de *Peloponneſo* memoravit Diodorus Siculus. *L. 15.* Unde regionem Græciæ, & contiguam ex utrâque parte, tam Aſiæ quàm Europæ, juxta litora Ægæi, & ſurſum verſus Euxinum & deorſum ſecundum oram Mediterranei, voraginosè conſtructam eſſe facilè ſuſpicarer. Atque in his terris tam diluvia quàm terræ-motus frequentiùs contigiſſe hiſtoria teſtatur. *Id de Aſia minori notat Solinus, c. 43.*

His ità notatis in genere circa terræ-motus, maximè diluviales, horum aliquot exempla jam recenſeamus, neque multùm refert quo ordine. Olympiade 88. contigit ille apud Locrenſes qui Civitatem Atalantem cum ſuo agro à Continente avulſit & in Inſulam convertit. Hujus Hiſtoriam præter alios *Lib. 12. m. fol. 111.* memorat Diodorus Siculus, hiſce verbis, τηλικούτους

δὲ

δὲ συνέβη τοὺς σεισμοὺς γενέσθαι κατὰ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὥστε καὶ πόλεις τινὰς ἐπιθαλαττίους ἐπικλύσασαν τὴν θάλασσαν διαφθεῖραι, καὶ κατὰ τὴν Λοκρίδα χερσονήσου καθεστώσης, ῥῆξαι μὲν τὸν ἰσθμὸν, ποιῆσαι δὲ νῆσον τὴν ὀνομαζομένην Ἀταλάντην. *Tam horrendæ verò tùm Terræ concuſſiones paſſim in multis Græciæ partibus acciderunt, ut ſuperinfuſa maris unda multis per litora urbibus magnam labem attulerit. Et cùm Locridis antea tractus peninſula eſſet, perrupto violenter Iſthmo, Inſulam, quæ Atalantæ nomen gerit, effecerit.* Per terræmotum itidem, in ſuppoſitam voraginem, abſorpta dicitur à Strabone urbs Eubœia, quæ ſuæ Inſulæ nomen geſſit. L. 10.

Terræ-motus quo periit in Bithyniâ urbs *Cyzicum*, cum pulcherrimo ipſius templo, diluvialis erat; referente *Ziphilino* in vitâ Antonini Pii; cùm rem ex parte narrâſſet, ſubdit περὶ δὲ τὴν μεσόγειον ἄνω κορυφῆς ὄρους διαστάσης θαλάσσιόν φασιν ἐκχυθῆναι κῦμα, ἐπὶ πολύ τε τῆς γῆς ἐλθεῖν ῥιπιζομένην τὴν ἄχνην ἀκεράτου καὶ διαυγοῦς θαλάσσης. *In mediterreo ſive ipsâ terrâ continente, hiante montis vertice, ferunt fluctuum marinorum vim effuſam eſſe, ſpumamque vel aſperginem puri & limpidi maris procul inde in terram projectam fuiſſe.* Idem *Ziphilinus* in enarrandâ clade Antiochiæ per terræ-motum, ſubſidentiam montium & aquarum effuſiones tranſlationeſque conjungit, Ὄρη δὲ ἄλλα ὑφίζησε, καὶ ὕδωρ πολὺ, οὐκ ὂν μὲν πρότερον, ἀνεφάνη, πολὺ δὲ καὶ ῥέον ἐξελίπει. *Subſidere prætereà alii montes,* (nempe præter Coraſium) *& aquæ ubi antea viſæ fuerant nunquam, extiterunt, contra nonnullæ, ubi fluxerant antea, defecerunt.* *In vitâ Trajani, p. 251.*

Plures memorantur hujuſmodi Terræ-motus diluviales apud authores antiquos, præ cæteris autem infamis eſt illa, quæ, circa Olympiadem centeſimam,

totam ferè Achaiam concuſſit, & duas civitates, Buram & Helicen, abruptis, ut inquit Oroſius, locorum hiatibus devoravit. Meminit hujus cladis Diodorus Siculus, *l.* 15. & pluribus explicat, quorum
m. fol. 363, 364. hìc ſummam excerpam; Ἐπὶ δὲ τούτων κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐγένοντο σεισμοὶ μεγάλοι καὶ κατακλυσμοὶ χώρας καὶ πόλεων ἄπιστοι, &c. ἐγένετο δὲ τοῦτο τὸ πάθος τῆς Ἀχαΐας περὶ δύο πόλεις Ἑλίκην τε καὶ Βοῦραν, ὧν τὴν Ἑλίκην τε συνέβαινε μέγιστον τῶν κατὰ τὴν Ἀχαΐαν πόλεων ἔχειν ἀξίωμα πρὸ τοῦ σεισμοῦ. *Sub his* (principibus) *tam enormes in Peloponneſo terræ-motus & aquarum inundationes per regionem illam & urbes acciderunt, ut res omnem pene fidem excedat. Clades hæc duas præcipuè urbes Achaiæ Helicen & Buram corripiebat, quarum illa maximam inter Achaiæ urbes dignitatem ante terræ motum illum obtinuerat.* Dein hujus cauſas explicaturus, cùm primò, Irato Neptuno hanc cladem tribuiſſet, rationem phyſicam poſtea
fol. 365. ſubnectit, πρὸς δὲ τούτοις τὴν Πελοπόννησον κατὰ βάθους ἔχειν μεγάλα κοιλώματα καὶ συστάσεις ὑδάτων ναματιαίων μεγάλας, &c. *Ad hæc ſunt in Peloponneſo magnæ in viſceribus terræ cavitates, ubi vaſti etiam fiunt aquarum hinc inde confluentium & ſcaturientium lacus aut conceptacula.* Atque hæc ſunt Terræ-motuum & abſorptionum & inundationum cauſæ. Huic exemplo
L. 7. m. p. 447. Buræ & Helices ſubjungit aliud Pauſanias in Achaicis, de Ideâ urbe in Sipylo monte, his verbis, Τοιοῦτό γε δὴ κατέλαβεν καὶ ἑτέραν, τὴν Ἰδέαν ἐν Σιπύλῳ πόλιν ἐς χάσμα ἀφανισθῆναι· ἐξ ὅτου δὲ ἡ Ἰδέα κατεάγη, τοῦ ὄρους ὕδωρ αὐτόθεν ἐρρύη· καὶ λίμνη τε ὀνομαζομένη Σαλόη τὸ χάσμα ἐγένετο. *Tale quid accidit etiam alio loco, cùm Idea, in Sipylo urbs, in hiatum terræ abſorpta evanuit. Ex quo autem confracta fuit urbs, ſtatim è monte profluxerunt aquæ, & vorago illa facta eſt Lacus, vel ſtagnum,*

num, dictum Saloe. Addit dein, καὶ ἐρείπια πόλεως δῆλα ἦν ἐν τῇ λίμνῃ, πρὶν ἢ τὸ ὕδωρ ἀπέκρυψεν αὐτὰ τοῦ χειμάῤῥου. *Et in ipſo lacu manifeſtò cernebantur urbis rudera, donec aquarum limoſis torrentibus obducta fuerant.* Quod etiam de Helice dicitur. Denique, ut plura exempla non addam, notiſſima eſt hiſtoriæ demerſæ Atlantidis apud Platonem, à Sacerdotibus Ægyptiacis recepta. Quæ licet fabuloſa nonnulla, ut ſolent narrationes antiquæ, admiſta habeat, alicujus regionis permagnæ, per terræ-motum & aquarum eruptionem, abſorptæ, non fallacem memoriam retinet. Sed de his ſatis.

Ab his exemplis facilè tranſitur ad cauſam noſtram, & ad partes noſtras: Cum enim in minoribus hiſce diluviis terrarum hiatus & diſſolutiones interveniſſe, ab hiſtoriâ edocti noverimus: In maximo illo, de quo agitur, haud æquum eſt ſupponere leviores cauſas. Et quemadmodùm his terris aut urbibus abſorptis & demerſis, lacus ſubterraneos ſubjacuiſſe conſtat: ità ſi totum terrarum orbem Abyſſo Magnæ incubuiſſe, in primâ rerum conſtructione, ſupponamus: Eumque diſſolutum eſſe, tempore Noachi: univerſalis Diluvii cauſas non minùs conſpicuas, quàm in minoribus iſtis, ante oculos habebimus: effectiſque ſuis atque ſuis cladibus utrobique pares. Denique, peracto Diluvio, hodiernæ Telluris facies, tam quoad formam, quàm ſitum, & cætera quæcunque Phænomena, ex his aquis, ex his ruinis, derepentè emergeret. Id quod in Theoriæ libro primo, capite ſexto & ſequentibus, plenè & perſpicuè declaravimus.

Supereſt unicum, quod prætermiſimus, idque præ cæteris celebre diluvium, Deucalionis intelligo; Quod inſtar univerſalis, deleto toto genere humano,

à Græcis exhiberi ſolet. Eſt etiam antiquius Deucalioneo *Ogygium*: ſed præter ipſum nomen, & tenuem rei memoriam, nihil ultra retinemus de modo aut cauſis iſtius inundationis. Quinetiam *priſcus Ogyges* multis eſſe videtur Noachus ipſe, & ſuum diluvium idem cum Noachico: mutatis nominibus, & mutilatâ chronologiâ & hiſtoriâ, quod in rebus pervetuſtis non raro accidit. Hoc igitur miſſo, alterum Deucalionis pauliſper expendamus, ut ſiqua maneant veſtigia hiantis & diſſolutæ terræ, quod in multis aliis reperimus, in hoc etiam obſervemus. Terram ſciſſam & divulſam fuiſſe in diluvio Deucalionis, teſtatur illud *Apollodori*, τότε δε, de hoc diluvio loquitur, καὶ τὰ κατὰ Θεσσαλίαν ὄρη διέστη, καὶ τὰ ἐκτὸς Ἰσθμοῦ καὶ Πελοποννήσου συνεχέθη πάντα. *Tunc receſſerunt*, vel diſceſſum aut hiatum fecerunt, *montes Theſſalici, & quæ ſunt extra Iſthmum & Peloponeſum, turbata & confuſa ſunt omnia.* Scio, Interpretem Apollodori aliter reddidiſſe διέστη, ac ſi immunes fuiſſent à diluvio hi montes, ſed notum eſt διαστῆναι ea dici quæ receſſum & hiatum faciunt. Atque ità occurrit ſupra in deſcriptione Terræ-motûs in Bithyniâ ex Ziphilino: κορυφῆς ὄρους διαστάσης, inquit: *dirempto vel hiante montis vertice.* Neque aliter rem intelligo de montibus Theſſalicis. Secundum illud *Senecæ, Aiunt aliquando Oſſam Olympo cohæſiſſe, deinde terrarum motu receſſiſſe, & ſciſſam unius magnitudinem montis in duas partes.*

Περὶ θεῶν l. 1.

Nat. Qss. l. 6. c. 25.

Eſt prætereà locus notatu non indignus apud Lucianum, de hiatu Telluris in Templo Hieropolitano: Sacriſque à Deucalione inſtitutis circa hunc hiatum, in memoriam ſui Diluvii. Cùm illius eluvionis hiſtoriam ſecundum Græcos, enaraſſet Lucianus, ſubdit, Τὰ μὲν Δευκαλίωνος πέρι, Ἕλληνες ἱστορέουσι.

Τὰ

Τὰ δὲ ἀπὸ τούτου, λέγεται λόγος ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἱρᾷ πόλει, μεγάλως ἄξιος θαυμάσαι, ὅτι ἐν τῇ σφετέρῃ χώρῃ χάσμα μέγα ἐγένετο, καὶ τὸ σύμπαν ὕδωρ κατεδέξατο. Δευκαλίων δὲ, ἐπεὶ τάδε ἐγένετο, βωμούς τε ἔθετο, καὶ νηὸν ἐπὶ τῷ χάσματι, Ἥρης ἅγιον ἐστήσατο.------ σῆμα δὲ τῆς ἱστορίας τόδε πρήσσουσι· δὶς ἑκάστου ἔτεος ἐκ θαλάσσης ὕδωρ ἐς τὸν νηὸν ἀπικνέεται, φέρουσι δὲ οὐκ ἱρέες μοῦνον, ἀλλὰ πᾶσα Συρίη καὶ Ἀραβίη, καὶ πέρηθεν τοῦ Εὐφράτεω, πολλοὶ ἄνθρωποι ἐς θάλασσαν ἔρχονται, καὶ πάντες ὕδωρ φέρουσι· τὸ, πρῶτα μὲν ἐν τῷ νηῷ ἐκχέουσι, μετὰ δὲ ἐς τὸ χάσμα κατέρχεται· καὶ δέχεται τὸ χάσμα, μικρὸν ἐὸν, ὕδατος χρῆμα πολλόν. Τὰ δὲ ποιέοντες, Δευκαλίωνα ἐν τῷ ἱρῷ τὸν δὲ νόμον θέσθαι λέγουσι, συμφορῆς τε καὶ εὐεργασίης μνῆμα ἔμμεναι. ὁ μὲν ὦν ἀρχαῖος αὐτοῖς λόγος, ἀμφὶ τοῦ ἱροῦ, τοῖος δέ ἐστι. *Hæc ſunt, quæ de Deucalione referunt Græci. De iis verò quæ poſtea conſecuta ſunt, fertur quidam ſermo ab iis qui Hieropolim incolunt, magnâ certè admiratione dignus. Quod in ipſorum videlicet regione hiatus quidam Terræ factus fuerit, ac totam illam aquam abſorbuerit. Deucalion autem cùm hæc ità facta eſſent, Aras conſtituit, & Templum Junoni ſacrum, ſupra hiatum illum, erexit. Signum autem, quo fidem hiſtoriæ huic faciant, hoc peragunt. Bis unoquoque anno, ex mari aqua in Templum defertur, afferunt autem illam non ſacerdotes modò, ſed tota Syria, & Arabia,& qui trans Euphratem incolunt multi, eunt ad mare, atque omnes inde aquam afferunt. Ac primò quidem in Templo effundunt illam, dein in hiatum defluit, recipitque hiatus ille, quamvis exiguus, immenſam vim aquæ. Hoc cùm faciunt, ritum & legem Templi iſtam inſtituiſſe aiunt Deucalionem, ut cladis pariter, partæque ſalutis monumentum eſſet. Talis eſt vetus de Templo hoc ſermo.*

Eſt quidem hoc inſigne monumentum diſruptæ Terræ in diluvio Deucalionis: quæ diſruptio, tam cladis quàm ſalutis, author erat. Nam ex illo hiatu proruperunt aquæ, & in eodem, deferveſcente diluvio, reſederunt. Utrumque memorant Heliopolitani, & quemadmodum Noachus, finito diluvio, *Aram erexit Domino:* ita & aras & templum conſtruxiſſe dicitur Deucalion, ad celebrandam rei memoriam. Quot denique, & quanti populi confluxerunt ad hunc ritum peragendum Heliopoli? plures utiq; quàm Hieroſolymas unquam adiêre in maximè ſolenni feſto. Et ſi totius orbis incolæ eò conveniſſent, tanto cœtui non impar fuiſſet occaſio: cùm demolito, ut nos credimus, mundo antiquo, mutata fuit naturæ facies. Neque aliter de hâc clade ſenſiſſe videntur veterum illi, quorum meminit *Seneca*: *Nec ſine concuſſione mundi tanta mutatio eſt* (loquitur de Diluvio univerſali) *ut quidam putant, inter quos Fabianus eſt.* Dein *capite* 29. de eodem argumento hæc habet, *Quidam exiſtimant Terram quoque concuti, & divulſo ſolo, nova fluminum capita detegere, quæ amplius, ut è pleno,* vel Abyſſo & inexhauſto penu, *profundant.* Sed de hiatu & diſſolutione Terrarum in Diluviis, Hæc ſufficiant.

Gen. 8. 20.

Nat. Qu. l. 3. *c.* 27.

CAP.

CAP. V.

De ſitu Telluris primigeniæ, ad Solem recto: & ſecutis inde proprietatibus; Quales ſunt, Ver perpetuum, ſive perenne Æquinoctium, per totum terrarum orbem: Cœlum Impluvium & ſine Iride. Primorum hominum Longævitas.

DIſtinximus ſuprà Tellurem Primigeniam ab Hodiernâ, duplici modo, *Formâ* & *Situ*. Situs autem ille diverſus, itidem duplex erat, vel reſpectu ſuæ fabricæ & poſitionis ſuper aquas Abyſſi: vel reſpectu Solis & Cœli. De priori actum eſt: de altero, ſive cœleſti, ſupereſt ut agamus. Quod, cùm in hâc quæſtione primarium ſit, unde aliæ profluunt differentiæ, & conditiones notabiles, eò diligentiùs quærendum eſt, ſi, præter rationes naturales, ſuppetant teſtimonia veterum, ad illum naturæ ſtatum confirmandum.

De Aureo ſæculo, atque ævo Saturni, multa tradidere veteres, à ſæculis noſtris & hodiernâ naturâ, planè aliena: Quæ, tam propter cauſarum ignorantiam, quàm intermiſtas plerumque fabulas, fidem rarò impetrabant. Quibus verò perſpectum eſt, quo

fundamento nititur ille rerum ſtatus primigenius, & à quibus cauſis oritur illud diſcrimen ab hodierno, iis non difficile erit, à fabuloſis vera diſtinguere, & à ſpuriis genuina: ſepoſitiſque malis, reliqua bono animo amplecti gaudebunt, atque maximi facient, tanquam Hiſtoriæ naturalis antiquiſſimum monumentum.

Primævam Tellurem, quoad rationes Phyſicas, in ſecundo libro Theoriæ, ſatis explicuimus; Neque hic repetenda ſunt iſtius Theoriæ principia, ſed concluſiones; illa autem de quâ agitur impræſentiarum, hæc eſt: *Situm Telluris primævæ fuiſſe rectum*, poſito, retentoque ſemper ſuo axe, in lineâ parallelâ ad axem Eclipticæ. Unde motus cœlorum eſſent omnes uniformes, curſuſque anni ſimplex & ſine temporum differentiis. Quæritur jam, ſiqua manent veſtigia, hujuſce formæ anni, hujuſce motûs cœli, & mutati deinde rerum ſtatûs in hodiernum.

Ordiamur à Platone, ſuæ gentis & ſæculi ornamento. Qui res divinas plerumque tractat, ſed traditiones nonnullas admodùm antiquas, de mundo naturali: de ipſius periodis, Cataſtrophis, & mutationibus magnis: quas, opinor, in Ægypto peregrè agens à Sacerdotibus collegerat: ſparſim proponit; præcipuè verò in tribus Dialogis, *Timæo*, *Politico*, & *Phædone*. De poſterioribus tantùm hìc agendum eſt, & primùm de *Politico* ſive de *Regno*. Ubi ſub nomine Fabulæ, de Saturni ævo vel regno, geminum Mundi ordinem, primævum ac hodiernum, & utriuſque conditiones, exhibet. Ait autem hanc narrationem ſuam traditam fuiſſe ab antiquiſſimis temporibus, & à majoribus noſtris qui proximè contingebant primam mundi revolutionem. Ἀπεμνημονεύετο
m. p. 271. δ' ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων τῶν πρώτων, οἳ τελευτώσῃ

τώσῃ μὲν τῇ προτέρᾳ περιφορᾷ τῆς ἔξης χρόνον ἐγειτό-νευν, &c.

In hoc ſermone, duplicem ætatem mundi, ut dictum eſt: ac duplicem naturæ & rerum humanarum ſtatum, diſtinguit: ſub Saturno primum, ſub Jove alterum. Et quod maximè ſpectat ad propoſitum noſtrum, in ævo Saturni dicit, motum cœlorum fuiſſe uniformem, idque ætatis aureæ, ac fœlicitatis, tam naturalis quàm humanæ, cauſam fuiſſe & fundamentum. Poſteà verò ingraveſcente hominum nequitiâ, declinaſſe rerum naturam, in quandam cœlorum ἀναρμοστίαν, quod, ſub Jovis regno, malorum fons & origo extitit. Τότε δὲ ὁ θεὸς μετέβαλεν αὐτὸ ἐπὶ τὸ νῦν σχῆμα. *Tunc Deus univerſum mutavit in illam quam jam habet formam.* Denique hunc duplicem cœlorum ſtatum, omnium mutationum, quæ nobis in Terris, aliterve contingunt, maximarum, cauſam eſſe ait. Quare cùm hunc duplicem ordinem explicuiſſet, ſubdit ſtatim, Λογισάμενοι δὲ ξυννοήσωμεν τὸ πάθος ἐκ τῶν νῦν λεχθέντων, ὃ πάντων ἔφαμεν εἶναι τῶν θαυμαστῶν αἴτιον, ἔστι γὰρ οὖν δὴ τοῦτ' αὐτὸ, τῆς τοῦ παντὸς φορὰν τοτὲ μὲν, ἐφ' ἃ νῦν κυκλεῖται, φέρεσθαι, τοτὲ δ' ἐπὶ τἀναντία. *Ex his quæ dicta ſunt, rem eam vel paſſionem, quam omnium eſſe diximus mirabilium cauſam, animadvertimus. Eſt autem hæc ipſa: univerſi motum quandoque ferri, prout nunc volvitur, quandoque contrario modo.* Dein rem ultra proſequitur his verbis: Ταύτην τὴν μεταβολὴν ἡγεῖσθαι δεῖ τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν γιγνομένων τροπῶν πασῶν εἶναι μεγίστην καὶ τελεωτάτην τροπήν, μεγίστας τοίνυν καὶ μεταβολὰς χρὴ νομίζειν γίγνεσθαι τοτὲ τοῖς ἐντὸς ἡμῖν οἰκοῦσιν αὐτοῦ. *Mutationem hanc exiſtimare oportet omnium cœleſtium alternationum maximam & conſummatiſſimam. Quocirca æquum eſt putare, tunc maximas circa nos, qui intra ipſum cœlum habita-*

P. 269.

P. 270.

habitamus, mutationes contingere. Sequitur poſtea ſubobſcura commentatio de corporum noſtrorum labefactione, mutato cœli curſu: & eorundem renovatione futurâ, ubi cœlum redierit ad ſuum motum regularem.

Hoc primum caput atque ſumma rei eſt : à cœlorum motu, regulari & irregulari, mundi ſublunaris pendere ſtatum, fœlicem vel infœlicem. Notandum verò, id quod ille cœlo tribuit, reverà ſoli Telluri tribuendum eſſe : cujus recto vel obliquo ſitu, oritur in motibus cœlorum illa congruentia vel ἀναρμοστία. Præter eà cùm motus Cœli vel Telluris mutatur, non vertitur in retrogradum, prout fingere videtur : ſed ex recto fit obliquus & inclinatus : unde omnia illa phænomena ſequuntur, quæ retroacto cœlo attribuit. Sed pergamus ad reliqua.

Ab hoc capite primario alia profluunt, atque illud proximè, *Temporum æqualitas*, ſive Annus ἀχείμαντος, abſque ullâ tempeſtatum differentiâ. Id notavit *Plato* his verbis : γυμνοὶ δὲ καὶ ἄστρωτοι θυραυλοῦντες τὰ πολλὰ ἐνέμοντο, τὸ γὰρ τῶν ὡρῶν αὐτοῖς ἄλυπον ἐκέκρατο. *Nudi verò, & ſine ſtratis, ſub dio plerumque habitabant : nam anni tempora ità erant temperata, ut iis nulla inde eſſet moleſtia.* Scio hæc aliter reddidiſſe Serranum : ſed, nec vim ſententiæ, nec vim verborum, conſervavit. Præterea, ex loco, in *Phædone* cognato, ſatis patet, mens Platonis, ubi ait, Τὰς δὲ ὥρας αὐτοῖς κρᾶσιν ἔχειν τοιαύτην, ὥστε ἐκείνους ἀνόσους εἶναι. Pro ἄλυπον le-
Theol. Plat. git Proclus ἄλυτον : ſed eodem ſenſu, in hæc verba,
l. 5. c. 7. τὴν γὰρ τῶν ὡρῶν κρᾶσιν ἄλυτον ἔχουσι. *Habent enim qua-*
m. p. 260. *tuor anni temporum indiſſolubile conſtanſque temperamentum.* Denique eodem mihi reſpicere videtur
m. p. 288. Plato in *convivio*, Cùm hunc Anni, ſive ὡρῶν, ſtatum κόσμιον vel ordinatum, qui olim obtinuit, *Amori* adſcribit

adſcribit temperato: hodiernum verò, ſive ἀκοσμίαν, ut appellat, intemperato. Sed in re clarâ non diutiùs immorandum.

Præterea, ſpontaneam Terræ fertilitatem: Ferarum manſuetudinem: & in regimine θεοκρασίαν, memorat. Characteres inſignes, quos ab *Iſaia* prophetâ (*cap.* 65. 17, &c.) deſumpſiſſe videretur. Theocraſiam illam ſæpius repetit, unde totum hunc ſermonem de rerum mutationibus introduxerat: de Magiſtratûs origine, variiſque ipſius generibus præcipuè diſſerturus. Ait, in primo rerum ſtatu, Deum ipſum unicè exercuiſſe imperium. Sed degenerante humano genere, & perverſo naturæ ordine, Deum receſſiſſe à mundi gubernaculo, & ſe quaſi abdicâſſe magiſtratu: Permiſsâ hominibus licentiâ mundum regendi ſuo modo. Hæc liberiùs dicta ſunt: rectè tamen, tam primi ſæculi, quàm, mundo renovato, Futuri, *Theocraſiam* indicant. Atque hodierni mundi regimen effrænatum, quaſi mali dæmonis inſtinctu natum, actumque, his tacitè reprehenditur. P. 271, 272.

Denique, licet in his mundi revolutionibus & cataſtrophis, nec Diluvii, nec Conflagrationis, meminerit Plato: Ingentem tamen concuſſionem Cœli & Terræ, ſub hâc rerum converſione, memorat; atque ex illa concuſſione perturbata omnia, & extincta omne genûs animalia. Quod diſſolutioni, cladique, in Diluvio factis, tam mundi animati, quàm inanimis, ſecundum ſententiam noſtram, non obſcurè reſpondet. Dein, Renovationem mundi futuram, & reſumptam Theocraſiam in illo ſæculo, hìc apertis verbis celebrat, ὁ θεὸς πάλιν ἔφεδρος αὐτοῦ τῶν πηδαλίων γιγνόμενος, τὰ νοσήσαντα καὶ λυθέντα ἐν τῇ καθ' αὑτὸν προτέρᾳ περιόδῳ στρέψας, κοσμεῖ τε, καὶ ἐπανορθῶν, ἀθάνατον αὐτὸν καὶ ἀγήρω ἀπεργάζεται. *Deus* P. 273.

rurſùm

rurſùm mundi gubernacula repetit, ægrotaſque & diſſolutas in præcedente periodo, mundi partes reſtituens, ornat eas atque emendat: Ipſumque proinde immortalem & ſenectutis expertem conſtituit. Hæc, Futurum Sæculum, novos cœlos atque novam Terram, auream ætatem redivivam, manifeſtò reſpiciunt; Cùm inſtaurabitur natura priſtina & primæva: eadem Cœli facies, eædem Terræ; &, præſente Numine, res humanæ, ſub divinis auſpiciis & regimine, ſummâ pariter fœlicitate ac pulchritudine gaudebunt.

Sed de his ſatis. Id obiter notandum; Periodos & converſiones Mundanas innotuiſſe quidem Antiquis: ſed de earum numero & ordine iis minus conſtitiſſe. Ex ſacris literis nobis conſtat, Mundum jam ſemel periiſſe, idque in Diluvio: atque iterum ſemel periturum eſſe, in conflagratione: neque plures fore pereundi vices; Has autem ſingulas numerare & diſtinguere non ità promptum erat Antiquis. Denique ut verum fateamur, in omnibus gentium Archæologiis eſt quædam confuſio & perturbatio: atque in hâc ipsâ re, de quâ nunc agitur, id optimè
P. 269. monuit in ſuperioribus Plato: Ταῦτα τοίνυν ἔστι ξύμπαντα ἐκ ταυτοῦ πάθους, καὶ πρὸς τούτοις ἕτερα μυρία, καὶ τούτων ἔτι θαυμαστότερα· Διὰ δὲ χρόνου πλῆθος, τὰ μὲν αὐτῶν ἀπέσβηκε, τὰ δὲ διεσπαρμένα εἴρηται χωρὶς ἕκαστα ἀπ' ἀλλήλων. *Cuncta hæc* (loquebatur de converſionibus Mundanis atque ævo Saturni) *ab eâdem causâ proveniunt, & alia præter hæc permulta, his longe mirabiliora: verùm longinquitate temporis, ex iis nonnullorum planè extincta eſt memoria, alia, diſſipata & diſtracta, ſeorſim & ſine nexu memorantur.* Juvabit, non tantum in hoc argumento, ſed in aliis etiam rebus priſcis tractandis, hoc monitum retinere fideliter, & ſæpius revolvere.

Hæc ex *Politico Platonis*, de regulari & uniformi cœlorum motu, vel Telluris ſitu, Annique æqualitate, in primis Mundi ſæculis. Sequitur in *Phædone* locus non diſſimilis, excutiendus. Notandum verò illud, tanquam Theorema primum in hâc materiâ, & dictorum à Platone, tam in *Politico*, quàm *Phædone*, fundamentum, διττὰς τὰς διακοσμήσεις, Duas eſſe mundi conſtructiones, formâ & ſitu diverſas. Quam diverſitatem in *Politico* explicuit ratione Cœli maximè: hìc autem in *Phædone*, ratione Terræ; & ſub nomine Telluris cujuſdam puræ, & in æthere poſitæ, multas proprietates enumerat, quæ hodiernæ Telluri minimè congruunt: Noſtræ autem primigeniæ, aut novæ futuræ, quàm optimé. Illæ verò dictæ proprietates reduci poſſunt ad duo capita, Situm & Formam: &, utroque reſpectu, Telluri primigeniæ aptè accommodari poſſunt, hodiernæ repugnant.

Primò, quoad ſitum, ſupponit Plato Terram ſuam Æthercam & Paradiſiacam hodiernâ noſtrâ, non majorem tantùm, ſed etiam multo ſublimiorem, & quaſi in æthere poſitam. Quemadmodum Patres non-nulli Chriſtiani Paradiſum hodiernâ Terrâ altiorem ſtatuerunt, & ferè ad orbem Lunarem evectum. Hoc nihil aliud mihi indicat, quàm primum orbem habitabilem, ſuper Abyſſo conſtructum, hodierno reverà fuiſſe altiorem, & in puriori cœlo, quaſi in æthere, poſitum. Hanc Terram Platonis, cùm memorat *Proclus*, ait *doctrinam illam à ſacrâ Ægyptiorum famâ traditam eſſe*, ὁ δὲ Πλάτων ἡμᾶς μὲν ἐν κοίλῳ φησὶν οἰκεῖν, αὐτὴν δὲ τὴν γῆν εἶναι ἄρα ὅλην ὑψηλήν· ὃ καὶ ἡ τῶν Αἰγυπτίων ἱερὰ φήμη παραδέδωκε. Ità etiam *Plato*, ſub perſonâ *Socratis*, initio hujus ſermonis, inquit, ὡς ἐγὼ ὑπό τινος πέπεισμαι: *Quemadmodum à quodam edoctus fui.* Sed hunc errorem erravit *Plato*, quod

P. 109.
Theor. l. 2. c. 9.
In Tim. Br. a. p. 56.

quod duas Terras ſucceſſivas in unam confuderit: atque cavitates illas, ubi nos ait habitare, cum illâ Terrâ æthereâ ſimul exiſtere cogitaverit; cùm reverà, ex primâ illâ æthereâ, fractâ & diſſolutâ, Terra altera, quam nos jam incolimus, orta ſit. Cujus pars maximè habitabilis ſunt campi, valles, & loca depreſſiora: quæ, reſpectu montium, aut primæ Terræ ſublimioris, ſunt quædam cavitates. In hunc ipſiſſimum errorem inciderunt etiam Patres Chriſtiani, quod ſenſerint Paradiſum Terreſtrem adhuc extare: Regionem ſublimem, lucidam, & amœniſſimam: quò delatum iri crediderunt piorum animas poſt obitum. Id quod etiam voluit hìc noſter Philoſophus. Sed in excutiendis veterum dogmatis, & antiquitate rimandâ, ſive Eccleſiaſticâ, ſive prophanâ, ſemper animo inſideat illud Apoſtoli, *Omnia explorate, quod bonum fuerit retinete.* Niſi enim ſenſum attuleris veterum ſcriptis, nihil magni inde referes: adeò ſunt exeſa, mutilata, corrupta aut interpolata omnia. Sed pergamus in inſtituto.

P. 109. Secundò Terram ſuam Æthereăm *Æquilibrem* fuiſſe ait, & ſine omni declinatione; quod de *ſitu* ipſius *recto*, ſine ullâ obliquitate, intelligo. Neque tamen negandum, hoc aliter interpretatum eſſe Platonem, & ad ipſius ſitum in medio univerſi retuliſſe. Sed illud
Polit. τὸ ἰσοῤῥόπον, & τὸ ἀκλινὲς, (cuius & hìc meminit,
p. 270. & antea in ævo Saturni deſcribendo) ipſius axis ſitum reſpicit, non ſedem in medio Cœlo. Conſtat autem Platonem, quicquid ſenex ſenſerit, Hypotheſin de quiete Telluris, ſituque in centro Mundi, cùm hunc dialogum ſcripſit, ſecutum eſſe; Corrigendæ ſunt igitur, quæ ex illo errore profluxerunt interpretationes, & ad veritatis normam reducendæ. Quod nos non perperam feciſſe, ex illâ, quæ proximè ſequitur, notâ, magis eluceſcet.

Tertiò

Tertiò igitur ait, Τὰς δὲ ὥρας αὐτοῖς κρᾶσιν ἔχειν τοιαύτην ὥστε ἐκείνους ἀνόσους εἶναι, καὶ χρόνον τε ζῆν πολὺ πλείω τῶν ἐνθάδε. *Anni autem tempeſtates illam habere illic temperiem, ut & morbis careant illius terræ homines, & noſtris ſint multò longæviores.* Anni æqualitatem denotat, ut vides: & Incolarum Longævitatem, in iſtâc Terrâ. Quorum utrumque Orbi noſtro primigenio convenit. Ac uti illa temporum anni æquabilitas provenit à ſitu recto Telluris, ita eandem ſequitur, ut effectus ſuam cauſam, Incolarum Longævitas. Prout à nobis in ipsâ Theoriâ fusè oſtenſum eſt. *L. 2. c. 2, & 3.*

Hactenus de ſitu Terræ Platonicæ; Quæ ad Formam ipſius ſpectant, juvat etiam breviter recenſere, licet non ſint propriè hujuſce capitis. Supponit primò, Terram illam integram & illæſam eſſe: Noſtram verò laceram, corruptam, & exeſam. Dein de Aquis Subterraneis, & ipſarum conceptaculis, commentatur varia: Sed unum præcipuè memorat Barathrum maximum, διαμπερὲς τετρημένον δι' ὅλης τῆς γῆς, *Trajectum penitus per univerſam Terram*: aquas omnes recipiens inſtar vaſis penſilis. Hoc autem Barathrum, ſive Tartarus, niſi purum putum figmentum eſſe velis, oriri videtur ex imminutâ & vitiatâ memoriâ Abyſſi magnæ, ſive Tehom-Rabbah; quæ primævam Terram interiùs undique circumivit: maximum, quod unquam extitit, aquarum vas & receptaculum. Cætera verò quæ ſequuntur, de Fluviis inferni, Poëtarum fabulas redolent. *p. 110.* *p. 112.*

Sed de Formâ externâ ſuæ Terræ, jucundior eſt ſermo. Ait enim ſuperficiem illius Terræ diſtingui *p. 110.* & diſpertiri per varias faſcias aut zonas, diverſis coloribus præditas: quæ procul intuentibus aſpectu ſunt pulcherrimæ. Hæc regio purpurea videtur, illa au-

rea, atque tertia nive candidior : altera denique alterius coloris. Ut pictâ faſciatim veſte totum corpus Terræ niteſcere videatur. Dein, ubique occurrere gemmas & corpuſcula lucida : quæ Sardios, Jaſpides, Smaragdes imitantur, aut pulchritudine ſuperant. Hæc, quid ſibi velint, ſi quæras, reſpondeo, Tellurem primigeniam in ſuas zonas aut cingulos manifeſtò diſtinctam fuiſſe : quæ, faſciarum inſtar, totum corpus ambiebant. Earum autem ſingulæ, pro diversâ qualitate & diſpoſitione ſuæ materiæ, repercuſsêre Solis radios, alio atque alio modo : ac proinde eminùs intuentibus, diversâ facie & coloribus unaquæque reſplenderet. Hujuſmodi faſcias nonnullas obſervare licet in Planetâ Jove, (Qui mihi videtur adhuc in ſtatu primigenio, ſuamque nondum ſubiiſſe diſſolutionem aut Diluvium) ſed propter ingens intervallum, & oculorum noſtrorum debilitatem, non niſi Zonas, aqueas, nigras & macularum inſtar, è Terrâ diſcernimus. Denique, quod Gemmatam dixerit ſuam Terram Æthercam *Plato* ; ſplendidiſque corporibus ornatam & repletam : Id forſan nonnullis luſûs ingenii videbitur. Hoc tamen ſæpiùs adverti, nec ſine admiratione, Prophetas & Authores Sacros, in repræſentando nobis *Paradiſo*, ſive etiam *novis Hieroſolymis*, his ſemper uſos eſſe loquendi modis, & gemmarum apparatum huic argumento intexiſſe, ut videre eſt apud *Moſem*, (*Gen*. 2.) apud *Ezekielem*, (*c*. 28. 13.) & quàm maximè apud Sanctum *Johannem*, (*Apoc*. 21.) Ac ſi, in illo rerum ſtatu, novâ & eximiâ luce perfuſa eſſent omnia, vel magnâ ex parte pellucida. Ut quemadmodùm in arenis, lapillis, aut animalculis, ope ſpecillorum, quæ Microſcopia dicuntur, omnium gemmarum luces & colores conſpicimus : Ità fieri poteſt, ut, auctâ

Ibid.

oculorum

oculorum acie, & vi Animæ eoſdem conformandi in omnes ſpecillorum figuras, nudis oculis appareant objecta, non minùs ſplendida, ac coloribus variegata, quam artis & vitrorum ope jam exhibentur. Sed de conjecturis noſtris in Platone interpretando, hæc ſufficiant.

Id reſtat unicè ut moneam. Platonem in *Politico* præteritam naturæ faciem, in Saturni regno, deſcripſiſſe: in *Phædone* autem, futuram potiùs, in mundo renovato. Cùm verò idem ferè ſit utrobique naturæ vultus, ſecundum Theoriam noſtram: in primigeniis cœlis & terris, & in novis cœlis & terris, futuris: ad utrumlibet accommodari poſſunt ea Phænomena, de quibus in hoc vel altero dialogo philoſophatur *Plato*: Ea nempe, quæ ad formam vel ſitum Telluris ſpectant. Alia ſunt, apud alios authores, bene multa, de hoc eodem argumento: Sed dignus eſt, qui Solus in ſcenam prodeat *Plato*; totamque ſibi occupet. Cæteris igitur locum parabimus in ſequenti Capite. *L. 4. c. 26.*

CAP. VI.

De mutato Telluris, Cœlive, Situ: olim recto, hodiè obliquo: & ſecutis inde Phænomenis: aliorum veterum Teſtimonia.

Reliqui, qui ſequuntur deinceps, teſtes veritatis, in ſuas claſſes diſtribui poſſunt: cùm plures ſint, & diverſi ordinis. Agmen non immeritò ducunt philoſophi: qui de mutato ſitu Telluris, vel poli declinatione, nos iterum iterumque monuerunt. In hâc claſſe ſunt, *Anaxagoras*, *Empedocles*, *Diogenes*, *Leucippus*, & *Democritus*: Platone noſtro antiquiores vel coævi. Horum teſtimonia, ſatis aperta, in *ſecundo libro Theoriæ* adduximus. Quæ Lectori memori non opus eſt repetamus, immemorem verò eò remittimus. Id ſolum monendum eſt hoc loco: In citandis his teſtibus quæritur tantùm de *Facto*, non de *cauſis facti*; neque rationes mutati ſitûs Telluris ab his philoſophis petimus, quas ferè ignorabant: ſed ut ea nobis teſtata faciant quæ ab aliis doctis accepêre, literatâ quadam traditione, circa mutatum Telluris, polive, ſitum. Suas autem conjecturas, quæ cauſæ eſſe poterant tantæ mutationis, nec poſcimus, nec multùm moramur.

Cap. 10.

Neque temperare mihi poſſum quo minùs credam, antiquiſſimam famam de *Zonâ Torridâ inhabitabili*,

& interdicto nobis commercio cum alterâ orbis parte, ab hâc origine profluxiſſe. Quicquid erat terrarum ultra τὴν κεκαυμένην, alium Orbem appellabant veteres: atque Antichthonas illos alterius eſſe generis à noſtris crediderunt. Idque propter interpoſitam Zonam torridam, quam non tantùm inhabitabilem duxêre, ſed etiam inacceſſam aut impermeabilem. De utrâque re exempla alibi ex antiquis retulimus, & utriuſque cauſas faciles reddit Theoria noſtra. Sunt enim hi errores veteris veſtigia veri. Biſectus erat terrarum orbis in primo ſuo ſtatu, atque Zonâ torridâ, cui ſemper imminebat Sol, tanquam igneo muro, in duos mundos diremptus: ubi verò Tellus ſuam ad Solem poſitionem mutâſſet, illa Zona media, & pervia & habitabilis evaſit. Manſit autem apud poſteros pleroſque, mutationis iſtius ignaros, eadem fama & fides de ſolitudine æſtuq; intolerabili mediarum Terræ regionum; donec navigatione certiſque experimentis deprehenſum fuit, partes illas terræ multò temperatiores eſſe quàm communis ferebat opinio: & tam generi noſtro, quàm cæteris animantibus, ſedes præbere non incommodas. *Theor. l. 2. c. 6.*

Inter Aſtronomorum inventa, celebrantur à veteribus *Zodiaci Obliquitas*, *Annique tempeſtates*. Quæ niſi aliquo modo nova fuiſſent phænomena, eorum obſervatio nihil laudis meruiſſet. Utrumque adſcribitur Thaleti, viro præſtantiſſimo, Phyſicorum & Aſtronomorum Coryphæo. Τάς τε ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ φασὶν αὐτὸν εὑρεῖν: *Anni tempeſtates eum primum inveniſſe aiunt*, inquit Laertius, dein alibi inquit, πρῶτος τε καὶ τὴν ἀπὸ τροπῆς ἐπὶ τροπὴν πάροδον εὗρε. *Acceſſum vel curſum Solis à Tropico ad Tropicum*, vel à *converſione ad converſionem*, *primus etiam invenit*. Unde Apuleius Thaletem ait, inter alia, in- *Florid. 4.*

veniſſe

veniſſe *temporum ambitus, ſiderum obliqua curricula, Solis annua diverticula.* Scio obſervatam primo Signiferi obliquitatem Anaximandro dediſſe Plinium : Plutarchum Pythagoræ, invito Oenopide, (*Plac. Philoſ. l. 2. c.* 12.) Diodorus tamen hunc Oenopidem à Sacerdotibus & Aſtrologis Ægyptiis, ſigniferi obliquitatem, inter alia Aſtronomica didiciſſe ait, Τόν τε Οἰνοπίδην ὁμοίως συνδιατρίψαντα τοῖς ἱερεῦσι καὶ ἀστρολόγοις, μαθεῖν, ἀλλά τε, καὶ μάλιστα τὸν ἡλιακὸν κύκλον, ὡς λοξὴν μὲν ἔχει τὴν πορείαν. Quod plures ambiunt, detur, me judice, antiquiori : nempe Thaleti noſtro ; Quem, cùm primus Eclipſes prædixerit, conſtat noviſſe & Solis & Lunæ vias, & utriuſq; flexus & anfractus. Quod ſi eaſdem vias tenuiſſent hæc Sydera à mundo condito, haud latuiſſent, opinor, incognitæ, uſque ad Thaletis ætatem.

L. 2. c. 8.

L. 1. ſub fine.

Inventum Gnomonices & Sciatericorum celebratur etiam ab antiquis. Eſt enim artis & ingenii opus, rationes umbrarum in obliquo Telluris ſitu, ad normam revocare : in recto, levioris res negotii : ubi omnes, ut mihi videtur, eſſent Aſcii. Dein Æquinoctia & Solſtitia, alternantia : atque ortus occaſuſq; ſyderum, ſecundum diverſa anni tempora : Hæc & hujuſmodi ſunt obliquatæ Telluris phænomena, quæ *non fuere ſic ab initio.* Et in hiſce novis phænomenis obſervandis, & ad calculum reducendis, ſeſe maximè occupâſſe mihi videntur priſci Aſtronomi : Et eorum, quæ memorantur, inventa, hæc & hujuſmodi capita potiſſimùm reſpiciunt. Sed periit, magnâ ex parte, creſcentis Aſtronomiæ hiſtoria, unde harum rerum plenior notitia haurienda eſſet. Periit *Eudemi* τῶν ἀστρολογουμένων ἱστορία, cujus hìc meminit Laertius in Thalete : Necdum lucem vidêre Theonis Smyrnæi Aſtronomica : aliique in eodem ar-

gumento ſcriptores veteres latent adhuc, vel penitus exciderunt. Denique ſi ex altera parte, *Doctrinam ſphæræ antediluvianæ*, tam cœleſtis quàm terreſtris, liquidò deductam, ante oculos haberemus, de multorum phænomenωn novitate certior eſſet judicandi ratio. Sed ex hoc diverticulo in viam redeamus.

Qui de Ætate aureâ atque regno Saturni ſcripſerunt, memorant apertiſſimè Annum uniformem, verque perpetuum, iſtoc tempore obtinuiſſe. Illo autem regno & ſæculo exeuntibus, Annum pluriformem, vel quadripartitum, qualis eſt hodiernus: veluti novum regimen naturæ, introductum eſſe. *Ver erat æternum*, inquit Ovidius, cùm de aureo Saturni ſæculo verba faceret. Dein pereunte illo regno, & rerum ordine, inquit,

Jupiter antiqui contraxit tempora veris,
Perque hyemes, æſtuſque, & inæquales Autumnos,
Et breve ver, ſpatiis exegit quatuor Annum.

Idem Virgilius, aliique cecinerunt: ſive ex antiquorum libris, ſive ſui temporis traditione & ſermonibus, accepta.

Neque aliter in ſuis Elyſiis, poſt hanc vitam, ad exemplar Paradiſi noſtri, aut ſuæ aureæ ætatis, compoſitis, Cœli clementiam & perpetui veris delitias, conjungunt. Neque frigus illic, neque æſtum: neque temporum inconſtantiam, aut procellas qualeſcunque permittunt. Ita ſuum Elyſium deſcripſit Homerus,

Ἀλλά σ' ἐς Ἠλύσιον πεδίον, καὶ πείρατα γαίης,
Ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξανθὸς Ῥαδάμανθυς.

Τῷ

Τῇ περ ῥηίστη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισιν,
Οὐ νιφετὸς, οὔτ' ἄρ χειμὼν πολὺς, οὔτε ποτ' ὄμβρος,
Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας
Ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους.

Sed te ad Elyſios campos, & extrema terrarum,
Dii dimittent. Ubi flavus Rhadamanthus:
Illic vitâ facili & beatâ fruuntur homines.
Neq; nix ibi, aut vehemens hyems, aut unquam imbres.
Sed dulciſonos perpetuò Zephyri flatus
Oceanus emittit ad recreandos incolas.

Hiſce affinis eſt ſententia Eſſenorum, neque aliunde opinor deſumpta, de *piarum Animarum Elyſiis.* Ἐπειδὰν γὰρ ἀνεθῶσι τῶν κατὰ σάρκα δεσμῶν, οἷον δὴ μακρᾶς δουλείας ἀπηλλαγμένας, τοτὲ χαίρειν καὶ μετεώρους φέρεσθαι· καὶ ταῖς μὲν ἀγαθαῖς, ὁμοδοξοῦντες παισὶν Ἑλλήνων, ἀποφαίνονται τὴν ὑπὲρ ὠκεανὸν δίαιταν ἀποκεῖσθαι, καὶ χῶρον, οὔτε ὄμβροις, οὔτε νιφετοῖς, οὔτε καύμασι βαρυνόμενον· ἀλλ' ὃν ἐξ ὠκεανοῦ πραῢς ἀεὶ ζέφυρος ἐπιπνέων ἀναψύχει. *Cum verò fuerint à carnis vinculis exolutæ*, de animabus loquitur, *quaſi de longâ ſervitute liberatas, ità ilicò lætari eas, ſublimeſque ferri: Et quidem bonas, (concinentes in hâc re Græcorum ſententiis) pronunciant ultra Oceanum vitam agére, in regione quæ neque imbribus, neque nivibus, neque æſtibus aggravatur. Sed quam lenis Zephyrus, ab Oceano ſpirans, ſemper demulcet.*

Joſ. de Bel. Jud. l. 2. c. 12.

Nec ab his longè recedit Virgilius, de Animarum Elyſiis.

Æneid. 6.

Devenêre locos lætos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, ſedeſque beatas.

Largior

Largior hìc campos æther, & lumine veſtit
Purpureo: Solemque ſuum, ſua ſydera norunt.

Cùm de Inferis agit Virgilius, id laxè intelligendum eſt, ut cùm Græci verba faciunt περὶ τῦ Ἄδυ: Quod vitâ defunctorum ſtatum potius, quàm locum, ſignificat; ità inferi apud Poëtam. Quid enim umbris & locis ſubterraneis cum Sole & ſyderibus? cum largo æthere, & lumine purpureo? Hæc ad aprica & ætherea loca ſpectant. Atque hìc etiam Platonem imitari Virgilium, ut alibi non rarò: atque Terram Platonicam, Æthercam nempe, de quâ antea dictum eſt, hìc adumbrari, ſuſpicor. Illa enim majori luce perfuſa, & Solem & Cœlum ſibi proprium, & ab hodierno diverſum, habuit. Prout ſupra ex Platone explicuimus. Audi, in alium locum Virgilii, quid commentatus eſt *Servius*: *Elyſii deſcriptionem Homericam Pius Commentator dicit eſſe ſublatam, ſecundum Theologos, circa Lunarem circulum: ubi aër purior eſt; unde ait ipſe Virgilius, Aëris in Campis.* Meminit hujus Commentatoris Homerici, Πίυ, Etymologicum magnum, vocibus περιῤῥηδὴς & ὡμήρησε, neque alibi mihi occurrit. Sed evectum eſſe ad *circulum Lunarem*, Paradiſum, è patribus Chriſtianis plures aſſeruerunt: modus iſte loquendi utrobique obtinuit. Ita de animarum receptaculis Lucanus.

L. 5.

Vid. Theor. l. 2. c. 9.

Quáque patet, Terras inter Lunæque meatus,
Semidei manes habitant: quos ignea virtus
Innocuos, vitâ patientes ætheris imi
Fecit, & æternos animam collegit in orbes.

Sed de Poëtis ſatis. Audiamus porrò Plutarchum de Fortunatis Inſulis (re eâdem cum Elyſiis, ſed

 recen-

In vit. Ser- tor. m. p. 571, 572. recentiori nomine) differentem. Ὄμβροις δὲ χρώμενοι μετρίοις σπανίως, τὰ δὲ πλεῖστα πνεύμασι μαλακοῖς καὶ δροσοβόλοις, οὐ μόνον ἀροῦν καὶ φυτεύειν παρέχουσιν ἀγαθὴν καὶ πίονα χώραν, ἀλλὰ καὶ καρπὸν αὐτοφυῆ φέρουσιν, ἀποχρῶντα πλήθει καὶ γλυκύτητι βόσκειν ἄνευ πόνων καὶ πραγματείας σχολάζοντα δῆμον· ἀὴρ δὲ ἄλυπος, ὡρῶν τε κράσει καὶ μεταβολῆς μετριότητι κατέχει τὰς νήσους. *Imbres habent moderatos, idque rariùs: plerumque molles ventos & roriferos, unde regio illa pinguis & commoda non ſementi modò & plantis, ſed & ſuâ ſponte profundit fructum, qui copiâ & ſuavitate, ſine laboribus aut agricolatione, populum alere otiantem ſufficiat. Cælum autem & aër, quæ ambiunt Inſulas, adeò ſunt temperata & tantillùm mutantur, ut nullam unquam incolis afferant moleſtiam.* En præcipuas Paradiſi noſtri, aureæ ætatis veterum, & Telluris primigeniæ, aut futuræ, conditiones. Ipſiſque ferè Platonis verbis, quibus ſuam Terram Ætheream deſcripſerat, in his Elyſiis ornandis utitur Plutarchus. Dixerat Plato, τὸ γὰρ τῶν ὡρῶν αὐτοῖς ἄλυπον ἐκέκρατο. Plutarchus, ἀὴρ δὲ ἄλυπος ὡρῶν τε κράσει κατέχει τὰς νήσους. Ut minimè dubium ſit, eundem locum ſtatumve, utrumque authorem in animo habuiſſe.

Supereſt locus inſignis Diodori Siculi, quem intactum præterire nequeo: ubi ille, ſub nomine & hiſtoriâ Inſulæ Toprabanæ, Paradiſum Terreſtrem, Elyſios Campos, Terram vel primam vel noviſſimam, vividè depinxit. Εὐκρατότατον, inquit, δ' εἶναι τὸν ἀέρα παρ' αὐτοῖς, ὡς ἂν κατὰ τὸν ἰσημερινὸν οἰκοῦντας· καὶ μήθ' ὑπὸ καύματος, μήθ' ὑπὸ ψύχους ἐνοχλουμένους· καὶ τὰς ὀπώρας δὲ παρ' αὐτοῖς παρ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν ἀκμάζειν· εἶναι δὲ διὰ παντὸς παρ' αὐτοῖς τὴν ἡμέραν ἴσην τῇ νυκτί, καὶ κατὰ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας μὴ γίνεσθαι παρ' αὐτοῖς σκιὰν μηδενός· διὰ τὸ κατὰ κορυφὴν εἶναι τὸν ἥλι-

ον.

ον.-----Διὰ δὲ τὴν ἀρετὴν τῆς νήσου, καὶ τὴν εὐκρασίαν τοῦ ἀέρος γεννᾶσθαι τροφὰς αὐτομάτους πλείους τῶν ἱκανῶν.----- πολυχρονίους δ' εἶναι τοὺς ἀνθρώπους καθ' ὑπερβολὴν, ὡς ἂν ἄχρι τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἐτῶν ζῶντας, καὶ γινομένους ἀνόσους κατὰ τὸ πλεῖστον. Optima illìc (ſub æquinoctio enim habitant) temperatura cæli exiſtit. Et nec ab aſtu, nec à frigore, moleſtantur. Fructus arborei per totum illìc annum maturi habentur. Dies ibi perpetuò noctem æquat: nec in meridie ab ullâ re cadunt umbræ: quia ſuper verticem Sol eſt. Atque ea Inſulæ virtus eſt, & aëris benignitas, ut plus quàm ſatis annonæ ultrò proveniat. Longiſſimæ ſunt ætatis Incolæ, ut qui ad centum quinquaginta annos, abſque omni, ut plurimùm, morbo, vitam producant.

Hæc nulli climati, nulli regioni hodiernæ Telluris conveniunt. Qui æquinoctio nunc fruuntur per totum annum, ſoli illi ſunt qui in mediâ Torridâ, & ſub lineâ æquinoctiali habitant. Qui quidem eſt locus habitabilis, ſed neque ſine æſtu, neque ſine imbribus: quinetiam ſævis procellis eſt obnoxius. Prætereà, non vivitur diutiùs ſub Torridâ, quàm in cæteris locis: neque morborum aut egeſtatis ſunt immunes Incolæ. Hæc igitur non niſi univerſali æquinoctio, ſive Telluri in ſitu recto, conveniunt. Quæ ſuis Elyſiis primò, dein aliis regionibus, ad modum Elyſiorum adornandis, accommodârunt veteres. Neque illud officit interpretationi noſtræ, quod hujus fœlicis Inſulæ homines *Aſcios* faciat hic Author: id enim accideret omnibus in Tellure rectâ, quod umbris carerent, quoties Sol eſſet in eorum meridiano. Prout anteà notavimus.

Deniqùe, ne te moretur illud, aut negotium faceſſat, quod ea jam ſupereſſe velint in rerum naturâ hi authores, quæ reverà abierunt, atque dudum ab-

 olita

olita ſunt. Hunc errorem errârunt tam Patres Chriſtiani, quàm Gentium Scriptores. Nullus jam ſupereſt Paradiſus Terreſtris: nulla ultra Oceanum Elyſia: eò tamen amandant piorum Animas, tam hi quàm illi, tanquam ad ſedes beatas. Et perinde eſt, ſive de præterito, ſive de futuro Paradiſo: De primâ ætate aureâ, vel de futurâ redivivâ, hæc gentium Elyſia intelligas. Eodem res redit, eadem repetenda eſt ſcena, paucis in melius mutatis. Id ſaltem obſervare licet, Veteres ſemper, cùm Paradiſos vel Elyſia depingunt, fundamenti loco, cœli aërîſque ſtatum æqualem & temperatum conſtituiſſe.

Hæc de Gentium ſcriptoribus, Philoſophis aut Poëtis. Judæi & Chriſtiani demùm accerſendi ſunt. Illi verò non de aureâ ætate aut regno Saturni, verba faciunt, ſed de *Paradiſo* & *Horto Domini*. Diverſi ſunt tituli, ſed eadem materia. Id quod facilè comperies, ſi utriuſque phænomena tecum repetens, alia aliis conferas. Exulabant è Paradiſo omnia mala aut noxia, & ſponte naſcebantur omnia Terræ bona. Neque aliter in Regno Saturni atque aureâ ætate. Vivebant homines ſine legibus humanis, θεοκρατικῶς, in utroque ſtatu. Aperti, nudi, tam animo quam corpore. Denique, in Cœlo ſereno vitam longam pacificè ducebant. Hæc facies naturæ atque rerum humanarum in primis mundi ſæculis, quocunque nomine hunc rerum ordinem appellaveris. Sed quod ad argumentum noſtrum ſpectat maximè, ver perenne, non interruptum æquinoctium utrobique ſtatuerunt. De Saturni regno hoc antea oſtenſum eſt: atque idem de Paradiſo teſtantur, tam Judæi quàm Chriſtiani. Quoad Judæos, conſule, ſi placet, *Iſ. Abarbanelem in caput ſecundum Geneſεως*: *Aben Ezram* in eundem locum; & in *cap.* 65.

Iſaiæ,

Iſaiæ. *Maimonidem* in *cap.* 10. *Sanhedr.* & *Manaſſem ben-Iſrael de creatione, cap.* 17. His adde, ſi vacat, nuperi authoris, *Abrahami Ecchellenſis*, teſtimonium, de Judæis ſimul & Arabibus; Dicunt Arabes, inquit, *Mundum æquinoctii tempore procreatum fuiſſe, aut Paradiſum ſub æquinoctiali ſitum lineâ: aut utrumque concurriſſe. Diem enim perpetuò duodecim horis metiuntur. Hoc idem Judæi tenent.* Cùm enim noctes diebus æquales in Paradiſo poſuiſſent Doctores Judæi, neque auctas unquam aut imminutas, idque rectè; ex iis nonnulli in mediâ regione Terræ, ſub hodierno æquinoctio, hoc ſuum *Gan-Eden* collocârunt; quandoquidem, ob ignotam iſtius mundi primi diſpoſitionem, perpetuum in Paradiſo æquinoctium aliter tueri non poterant. *Hiſt. Arab. c.* 9.

Dicunt quidem nonnunquam Judæi *Gan-Eden* eſſe in Oriente, ſed orientem Æquinoctialem intelligunt, ubi Sol oritur ſub initio veris. Illud diſcimus ex Moſe Bar Cephâ, qui rem ità explicuit. *Sunt etiam qui hinc conſtare exiſtiment Paradiſum in Oriente eſſe, quià, qui templa aut ædes conſtruere volunt ad Orientem ſpectantia, ità deſcribunt, ut ad Solem in menſe Niſan (reſpondet is Lunæ Aprilis noſtri) orientem, obverſa ſit fabrica. QUIA illo MENSE Sol ſuprà Paradiſi locum oriatur.* Vides igitur apud eos in hoc argumento Orientis nomine intelligi æquinoctium vernum, vel locum ortûs Solaris in vere. *De Parad. c.* 13.

Hæc breviter de Judæis; Neque incelebris eſt hæc opinio apud Chriſtianos, de ſitu æquinoctiali Paradiſi. Id quod verbis explicitis nonnunquam teſtantur, quandoque autem omnes temporum viciſſitudines è Paradiſo eliminant, atque eo ſigno, æquinoctium conſtituunt perpetuum, vel in illâ Terrâ, vel in illâ regione Terræ. *Tatianus* in ſuâ Oratione contra *m. p.* 159.

 Græcos,

Græcos, cùm Paradiſum ab hodiernâ Terrâ diſtinxiſſet, ab illo omnes aëris annique mutationes removet, atque inſtar Terræ Æthereæ Platonis ſuum mundum Paradiſiacum depingit. Τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦτον, αἰῶνες οἱ κρείττονες, οὐ μεταβολὴν ὡρῶν ἔχοντες, δι' ὧν ποικίλαι νόσοι καθίσανται, πάσης δὲ εὐκρασίας μετειληφότες, ἡμέραν ἔχουσι διαμένουσαν, καὶ φέγγος τοῖς ἐντεῦθεν ἀνθρώποις ἀπρόσιτον. *Super cœlum inferius mundus eſt præſtantior: cui nulla accidit temporum anni mutatio, ex quâ varii apud nos naſcuntur morbi. Sed jucundiſſimâ temperie præditus, diem habet permanentem, & luce terrenis hominibus inacceſsâ reſplendet.* Huic reſpondet quod legitur apud Suidam de Paradiſo, undecunq; deſumptum ſit. Πάσης τῆς γῆς ὑψηλότερος κείμενος, εὔκρατος δὲ, ἀέρι λεπτοτάτῳ καὶ καθαρωτάτῳ περιλαμπόμενος, φυτοῖς ἀειθαλέσι κομῶν. *Omni Terrâ altior Paradiſus, & præſtantis temperiei, aëre ſubtiliſſimo & puriſſimo undique reſplendens, plantiſque ſemper virentibus ornatus.* Facile eſſet in hujus claſſis authoribus recenſendis abundare, ſed in re notâ præſtat in unum locum plures contrahere: Id quod antea fecit *Bellarminus*, ad exterminandum Paradiſum Meſopotamicum, his Verbis. *Accedit ad hæc, quod Paradiſus ita deſcribitur à Sancto Baſilio, in libro de Paradiſo: A Johanne Damaſceno, l. 2. de fide, cap. undecimo. A Sancto Auguſtino, l. 14. de Civ. Dei, cap. 10. Ab Alchimo Avito, & Caud. Mario victore, & aliis ſupra citatis; Iſidoro l. 14. Etymol. cap. tertio, & aliis communiter, ut fuerit in eo VER PERPETUUM. Nulla frigora, nulli æſtus, nullæ pluviæ, nives, grandines, nullæ etiam nubes. Quod ipſum ſignificat Scriptura, cum dicit primos homines in Paradiſo fuiſſe nudos.---- Quò magis Lutherum miror, qui in commen. 2. cap. Geneſ. ſcribit, in Paradiſo non fuiſſe Hyemem, ſed VER*

In voc.

De Grat. pri. hom. c. 12.

PER-

PERPETUUM: & tamen contendit Paradiſum fuiſſe Syriam, Meſopotamiam, Ægyptum & Damaſcum; In quibus regionibus non poteſt fuiſſe ver perpetuum, NISI ALIUS TUNC FUERIT CURSUS SOLIS QUAM NUNC EST. Rectiſſimè concludit, obtinere non potuiſſe *VER PERPETUUM*, ſive in Meſopotamiâ, ſive aliis quibuſcunque regionibus extra æquinoctialem, niſi alius tunc fuerit curſus Solis, quàm nunc eſt: vel, quod eodem redit, alius Telluris ſitus. Nulla igitur hypotheſis veterum Chriſtianorum placitis, de ſede Paradiſi, reſpondet, niſi eam ſtatuamus ſub æquinoctiali: vel totam illam Terram, rectà ad Solem poſitam, fuiſſe æquinoctialem.

Hæc de vere & æquinoctio perpetuis, in Paradiſo & prima ætate, ſecundum explicita antiquorum verba, maximam partem. Sed aliis prætereà indiciis, non minus certis: & quæ nobis cum Scriptoribus exteris ſunt communia, æqualitas temporum in primis mundi ſæculis demonſtratur. Spontaneam Terræ fertilitatem fructuſque perennes: ab omni Paradiſo, ab omni Elyſio, inſeparabiles, hìc non memoro. Licet ea ſit indoles rerum iſtarum, quæ minimè patiatur anni noſtri viciſſitudines, Solemque poſtulet æqualem & immutatum. Ita pariter ſpontaneum animalium ortum, ineunte mundo, attribuebant veteres τῇ εὐκρασίᾳ καὶ εὐταξίᾳ τοῦ περιέχοντος ἀέρος, τῇ ἐξ ἀρχῆς. Ut [eſt apud Diodorum Siculum. Id vo- L. xi.
luit etiam Phurnutus, (*de nat. Deor. cap. de Prometheo*) cum, Deo providente, & conſpirante naturâ, omnia eduxit è Terrâ, in mundi primordio. Κατὰ γὰρ ταύτην τὴν πρόνοιαν τά τ' ἄλλα ἐγένετο, καὶ ἐκ τῆς γῆς ἔφυσαν οἱ ἄνθρωποι, ἐπιτηδείως πρὸς τοῦτο ἐχούσης κατ' ἀρχὰς τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως. *Secundum hanc Providentiam*

omnia

omnia facta ſunt, atque homines è Terrâ prognati: ad hanc rem aptè accommodatâ primâ mundi conſtitutione.

L. 2. c. 12. Hoc argumentum pluribus proſecutus eſt Lactantius; cúmque Philoſophis objeciſſet, homines è Terrâ naſci non potuiſſe, propter vim frigoris in hyeme, aut caloris in æſtate: reſpondet, ex mente veterum, *non erant, inquiunt, in principio mundi, hyems & æſtas; ſed perpetua temperies & ver æquabile.* Hæc erat reverà ſententia veterum: Sed rectè inſtat Lactantius, Hoc ipſum probare, hunc, inquam, ordinem, hanc proviſionem; divinam aliquam rationem rerum originibus præſediſſe. Denique, ut hæc claudam, Finxêre veteres Terram eſſe Cœli uxorem: & cum adhuc vegeti eſſent uterque, numeroſam ſobolem, tam plantarum quàm animalium, ſine ſemine ortorum, procreâſſe. Poſtmodùm verò, ubi exoleverit hæc virtus, Cœlum *caſtrari* dicebatur; quod nullas, ut pridem, fruges aut animantes ſuâ vi & ſponte proferret; ſed omnia deinceps per cultum & ſemina propagarentur.

Aliud indicium habetur temperati & æqualis cœli, priſcorum hominum longævitas, atque rerum omnium ſtabiles & diuturnæ formæ, in mundo primævo; quemadmodùm nos docent literæ, tam ſacræ, quàm prophanæ. Notavit Ariſtoteles ab inæquali motu cœli, provenire rerum generationes & corruptiones: οὐχ ἡ πρώτη φορὰ αἰτία ἐστὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς· ἀλλ᾽ ἡ κατὰ τὸν λοξὸν κύκλον. Id quidem rectè quoad rerum interitus potiſſimùm: ex obliquo enim motu cœli, vel, ſi mavis, Terræ, oritur rerum omnium, maximè animatarum, vanitas, corruptio, vita caduca. Hunc locum Ariſtotelis reſpexit Author Anonymus apud Photium de *vitâ Pythagoræ*, ὁ ζωδιακὸς λοξῶς κινεῖται, ὡς ζητήσας εὑρεῖν ἔδοξεν Ἀριστοτέλης,

De gen. & cor. l. 2. c. 10.

Cod. 259.

λης, ἕνεκεν τῆς γενέσεως τῶν περὶ γῆν τόπων πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ παντός· εἰ γὰρ καταπαραλλήλως ἐκινεῖτο, ἀεὶ ἂν μία ὥρα ἦν τοῦ ἔτους, ἤτοι θέρος, ἢ χειμὼν, ἢ ἄλλη τις. *Zodiacus motu obliquo fertur, quod Ariſtoteles ſuâ inveſtigatione reperiſſe videtur : ob generationem eorum, quæ in diverſis Terræ regionibus, ad univerſi complementum, producuntur. Nam ſi recto, &, cum reliquo cœlo parallelo motu, ferretur, una ſemper eademque anni tempeſtas eſſet : vel æſtatis, vel hyemis, vel alterius cujuſdam.* Ità quidem, ſine obliquo Solis vel Terræ motu, eadem ſemper eſſet anni facies : quod à ſubitaneis aut anniverſariis corruptionibus omnia conſervaret. Et cùm non niſi unius corruptione, alterius generationi, locus fiat, raræ eſſent itidem, in illo naturæ ordine, rerum novarum generationes. Hoc craſſiùs explicuit in ſequentibus hic author anonymus : & cùm hoc numeret inter dogmata Pythagorica, Ariſtoteli inventori malè attribuit.

Veterum Aſtronomorum ſententias, in hâc materiâ, explicuit Baptiſta *Mantuanus* : & ad rem noſtram de longævitate priſcorum hominum ante Diluvium, accommodavit. Dicit, Cœlos omnes fuiſſe concentricos, & motu uniformes, ante Diluvium : & Zodiacos primi mobilis, & Firmamenti ſive Planetarum, in unum coiiſſe. Unde, iſtius cœli beneficio, & vitâ & virtute vegetioribus prædita erant omnia, tunc temporis, ſublunaria. Hæc ſunt ipſius verba. *Erant illis,* nempe ante-diluvianis, *ut Aſtronomiâ & experimento conſtat, Cœli propitiores. Volunt namque Aſtronomi, duos eſſe Zodiacos : unum in nonâ ſphærâ, alterum in octavâ, quod Firmamentum vocant. Et initio rerum & temporum, ſic à Deo diſpoſitos, ut Aries Arieti, Taurus Tauro, Gemini Geminis, jungerentur : & amborum coëuntibus in unum viribus,*

De pati. l. 2. c. 37.

fortior in terris fiebat influxus; unde & herbas tunc ſalubriores, & fructus terræ meliores, & longiores animantium vitas fuiſſe, non dubium. Poſtquam verò, ſolutâ per motum ſocietate, ab invicem diſceſſerunt, totus inferior mundus ægrotavit. Hæc planè conſonant ſupra dictis à Platone, de Regno Saturni & Jovis. Ille enim cœlorum ἀναρμοστίᾳ omnes naturæ debilitates & inferioris mundi ægritudines, detulit & affixit. Et qui Cœlorum philoſophiam intelligunt, facilè nôrunt, varios illos loquendi modos, de motuum cœleſtium inæqualitate, incongruentiâ, obliquitate, rectè exponere; Dein, idem ſignificare, Cœli obliquitatem, Zodiaci obliquitatem, Solis vel Solaris curſûs obliquitatem: & facto examine, in unius Telluris obliquitatem, hæc omnia recidere.

Theor. l. 2. c. 1. & 3. ſub fine. Hæc de cauſis longævitatis in primâ mundi ætate. De re ipsâ, ex aliorum teſtimoniis, jam ſatis conſtitit. Sed cum illa ſcriberem, exciderat animo teſtimonium Orphei: quod nobis conſervavit Proclus, in explicando Saturni Regno: teſteſque ejuſdem rei adhibet, Theologos, tam Græcos quàm Barbaros: *Theol. Plat. l. 5. c. 10.* in hæc verba, Τῶν δὲ θεολόγων τὸ ἀγήρων τῇ τάξει ταύτῃ προσήκειν λεγόντων, ὡς οἵ τε βάρβαροι φασὶ, καὶ ὁ τῶν Ἑλλήνων θεολόγος Ὀρφεὺς (καὶ γὰρ οὗτος ἀεὶ μελαίνας τὰς τοῦ Κρονίου προσώπου τρίχας μυστικῶς λέγει, καὶ μηδαμῶς γίγνεσθαι πολιὰς) θαυμάζω τὸ τοῦ Πλάτωνος ἔνθεον νοῦν τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ θεοῦ τούτου τοῖς καθ᾽ ἴχνος αὐτοῦ πορευομένοις ἐκφαίνοντα. Ἐν γὰρ τῇ Κρονίᾳ περιόδῳ τὸ γῆρας ἀφιέναι φησὶ τὰς ψυχὰς, ἐπὶ δὲ τὸ νέον ἀνακάμπτειν, καὶ τὸ πολιὸν μὲν ἀφαιρεῖν, τάς τε τρίχας μελαίνας ἴσχειν----ὁ δὲ γε Ὀρφεὺς τὰ τούτοις ὅμοια περὶ τοῦ θεοῦ διατάττεται.

ὑπὸ Ζηνὶ Κρονίωνι

Ἀθάνατον

Ἀθάνατον αἰῶνα καμεῖν, καθαροῖο γενεῖυ
———————διερὰς χαίτας εὐωδέας, οὐδὲ
———————ἠπεδανοῖο μιγήμεναι ἄνθεϊ λευκῷ
———————ἀλλ' ἐριθηλέα λάχνην.

Cum autem Theologi vitam ſenii expertem, huic ordini convenire dicant, ut & ipſi Barbari dicunt, & ille Græcorum Theologus, Orpheus (Etenim ille ſemper Saturnii vultûs pilos nigros eſſe myſticè dicit, & nunquam fieri canos) miror illam Platonis mentem eadem de hoc Deo dixiſſe, quæ dixerunt illi, qui ipſius Orphei veſtigia ſequuntur accuratè. Nam in Saturniâ periodo dicit homines ſenectutem abjicere, & ad juventutem redeuntes, canitiem deponere, & nigros pilos habere. Orpheus verò his ſimilia, de iſto Deo, diſertis verbis tradit,

Sub Deo Saturnio dicunt homines
Immortale ævum tranſegiſſe : puri menti
Habentes molles pilos, ſuavem odorem ſpirantes, neq;
Infirmi canitiem mixtam : ſed valde florentem lanuginem.

Hæc autem, ut alia omnia, Proclus, pro ſuo more, in allegorias diſſolvit. Quibus tamen, apud cordatos interpretes, veritas hiſtorica non læditur.

Ut huic capiti finem imponamus, notare licet, Quibus gentibus Antiqui longævitatem inſolitam tribuerunt, iiſdem etiam dedêre, in longævitatis cauſas, & vitæ fomitem, cœlum æquale & temperatum. Ut videre eſt de *Brachmanibus*, apud *Suidam*, & *Palladium*: De *Taprobanenſibus*, apud *Diodorum Siculum*. De *Hyperboreis* apud *Plinium*, *Solinum*, *Strabonem*, alioſque plures. Et de ſuis Macrobiis, in Saturni regno, apud *Platonem*. Quo more, ſatis teſtantur veteres,

Naturam, ex eorum ſententiâ, hæc duo conjunxiſſe; atque aliud ab alio pendere ſecundum leges univerſi: ut alterutro poſito, alterum ſequi aut comitari, facilè ſcias. Neque id, prætereà, mihi vitio vertat quiſquam, quod Paradiſum noſtrum fecerim eundem cum Elyſiis gentium; vel hunc illâ peperiſſe: id enim ſæpiùs repetunt & inculcant Patres Chriſtiani, atque hâc in re, ut in aliis multis, plagii cujuſdam
In vit. Baſ. Mag. accuſant authores exteros. Audiamus, ſi placet, pro cæteris, *Nazianzenum*: Λῆρος ὁ Μίνως ἐκεῖνος, καὶ ὁ Ῥαδάμανθος· οὓς ἀσφοδελῶν λειμώνων καὶ ἠλυσίων πεδίων ἠξίωσαν οἱ Ἕλληνες, ἐν φαντασίᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς παραδείσου γενόμενοι, ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν, οἶμαι, βιβλίων καὶ ἡμετέρων, εἰ καὶ περὶ τὴν κλῆσιν τι διηνέχθησαν, ἐν ἄλλοις ὀνόμασι τοῦτο παραδηλώσαντες. Pluribus ſuperſedeo: Hæc rei ſumma eſt, ut antiquis fabulis aliquid veri ſubeſſe ſolet, loco fundamenti: itâ multis fabuloſis narrationibus anſam præbuiſſe mihi videtur Tellus Primigenia. Res vera, cujus umbram aliquam retinebant, aut creperam lucem, priſci homines: Et ex qualicunque memoriâ rei deſideratiſſimæ, fingebant novas Terras, aut terrarum regiones, ad exemplar & imaginem hujus Terræ Primigeniæ: Idque plerumque in locis inacceſſis, extra Oceanum, in aëre, apud Inferos: ne oculatis teſti-
De fac. in orb. Lun. bus in errore deprehenderentur. Ita *Ogygia* Inſu-
Phot. Bibl. Cod. 166. la, apud *Plutarchum*. Supra *Thulen* Inſula amœna, in ſublimi poſitâ, apud *Ant. Diogenem*. *Hyperboreorum* regio prope Lunam, ab omnibus ferè celebrata.
Ælian. var. hiſt. l. 3. c. 18. *Sileni* Terra, ex *Theopompo*, ἔξω τούτου τοῦ κόσμου. Præter Elyſia, & penſiles *Alcinoi* hortos: unde Paradiſum noſtrum deſumptum voluit Celſus. Hujuſmodi autem Gentium Paradiſi, non tantùm clariores notas gerunt Terræ noſtræ Primigeniæ: nempe ver

perpe-

perpetuum, uberes ſoli proventus, & incolarum longævitatem: ſed etiam è ſecundariis & minoribus nonnullas: Quales ſunt illæ, quod penſilis fuerit ille orbis habitabilis, aliter quàm hodiernus: quod ſitu ſublimior: ſudoque ſemper cœlo, ſine nube, ſine pluviâ, gauderet. Hæc habent nobiſcum communia: adduntque alias, quiſque pro ſuo genio, delitias, ornamenta, & amœnitates. Atque his omnibus, quaſi pictis tabulis, nobis exhibent, primæ atque aureæ Telluris effigiem, ſed rudiori penecillo delineatam.

CAP. VII.

De narratione Moſaicâ circa Paradiſum, & circa Naturæ, rerumq; humanarum, ſtatum, in Mundo novo.

HActenus rerum origines, & veram Paradiſi notitiam, inter veteres quæſivimus: adhibito etiam, quà licuit, ſacrarum literarum lumine. Sed de regione aut loco Paradiſi, nihil à nobis definiendum eſt: cùm perinde ſit, quoad Theoriam Telluris, ubicunque locorum poſueris, modò non ſit in Hodiernâ Terrâ. Quod ſi apud veteres Patres ipſius locum quæſitum eas, aut nullum eſſe volunt, aut à cognitione noſtrâ remotum & abſconditum. Eorum alii

alii Intelligibilem nuncupant Paradiſum, nulli locò aſtrictum: alii ſenſibilem: Hic primùm itur in partes. Dein, qui ſenſibilem & corporeum credunt, ſtatuunt eum in hâc Terrâ, vel extra hanc Terram: nempe in aëre, vel in orbe Lunari. Qui in hâc Terrâ, aut cis æquatorem, aut ſub ipſo æquatore, aut ultra æquatorem ſive Zonam Torridam, ſedes ponunt beatas. Denique, qui nobiſcum ſentiunt, in Terrâ quidem, ſed aliâ ab hodiernâ, verum Paradiſum, qui jam tranſiit, olim floruiſſe tradunt.

Theor. l. 2. c. 6. Hæc ſententiarum diſcrimina alibi pluribus explicuimus: Eamque maximè, quæ ultra Æquatorem, Zonam Torridam, Oceanum, orbemque noſtrum Borealem, Paradiſum transfert. Non quòd hæc, præ cæteris, mihi placeat opinio, ſed quòd veterum calculis comprobetur, & apertè nos doceat, Paradiſum Meſopotamiæ affixum, figmentum eſſe Neotericorum. Intereà, quoad Telluris Theoriam, ea nihil moratur Paradiſum Topicum in quâvis terrarum parte: cùm totum orbem habitabilem, in novo mundo, inſtar Paradiſi habeat. Conſequenter verò & conſentaneè ad hypotheſin Moſaïcam, quæ genus humanum, quantum quantum, ortum docet ex unico viro & unicâ fœminâ: horum duorum natale ſolum & primam patriam, Paradiſum, ſi libet, dicito: Locum aquis & arboribus amœniſſimum; modò conceſſeris itidem cæteris ejuſdem Terræ regionibus *Ver perpetuum*: & quæ inde ſequuntur, fertilitatem ſpontaneam, & Incolarum Longævitatem. Hæc enim ubique obtinuiſſe in novo mundo, ex naturâ rei, & veterum fide, probavimus.

At, inquies, Moſes non meminit niſi unius Horti, quem *Gan-Eden* appellat, *hortum deliciarum*: cæte-

raſque

raſque Terræ iſtius regiones, communis eſſe ſortis, & hodiernis non diſſimiles, ſupponere videtur. Reſpondeo, duplex erat apud veteres, maximè Orientales, Theologiam & Philoſophiam tradendi modus, δημώδης καὶ ἀπόῤῥητος, *popularis & arcanus*: atque duplici hoc ſtylo, in rebus naturalibus explicandis, uti mihi videtur Scriptura Sacra: quandoque ſeſe accommodans ad populi captum, quandoque ad occultiorem veritatem. Sec cum hanc mihi legem impoſuerim, ut *Nunquam* recederem à ſenſu literali, ſine neceſſitate: nunquam, aio, niſi id penitus perſuaſerit, aut coëgerit, rei natura: diſpiciendum imprimis, qualis ſit, & quid ferat iſte ſenſus literalis, in hoc argumento. Dein, ex alterâ parte, quid ferat & quid ferre recuſet materia ſubjecta. Ut, rectè conſtitutâ quæſtione ex utrâque parte, quæ cauſa ſit potior, & ubi lateat veritas, certiùs dijudicemus.

Hiſtoria Paradiſi, inde enim exordiemur, ita ſe habet ſecundum Moſem. Cùm Deus Mundi creationem abſolverat, ſex dierum ſpatio, ſeptimo die requievit, & vacavit ab omni operâ. Uniuſcujuſque diei penſum Moſes articulatim enarrat: Hominis autem, tam maris quàm fœminæ, hiſtoriam tractat ſeorſim. Miſſis igitur cæteris, ſi placet, impræſentiarùm, circa hæc tria capita, Adamum, Evam, & Hortum Edenis, cum iis quæ adhærent vel intertexuntur, doctrinam Moſaicam contemplemur. Quoad primum hominem, Adamum, Moſes ait eum formatum eſſe, non ex lapidibus, aut dentibus Draconum, ut de ſuis hominibus fabulati ſunt alii: ſed ex pulvere Terræ, vel è terrâ rufâ. Et corporis ſtatuâ formatâ, *Deus ſufflavit in nares ipſius halitum vitæ, & factus eſt homo Anima vivens.* Alio autem modo, Gen. 2. 7.

&

Hæc & hujuſmodi ἀπιθανώτατα καὶ ἀμυσότατα appellat Celſus. Orig. l. 4. p. 186.
Gen. 2. 21.

& ex aliâ materiâ condita eſt Fœmina: nempe ex oſſe quodam, vel oſſiculo, Adami. Scilicet cum ſomno obrutus jaceret Adamus, execuit ei Deus unam è coſtis: & ex illâ coſtâ fabricavit fœminam. Sic enim ait Moſes, *Injecit Jehovah Deus ſoporem altum in Adamum, qui obdormivit; & extractâ unâ de coſtis ejus, incluſit carnem pro illâ. Extruxitque Jehovah Deus ex coſtâ illâ quam ſumpſerat de Adamo, mulierem: Eamque adduxit ad Adamum pro uxore.*

Hactenùs de formatione primi viri & primæ fœminæ, ſecundum literam. De primâ eorum ſede pluribus egit Moſes; ait nempe Deum iis parâſſe Hortum quendam celebrem in *Oriente*, vel, ut plurimi reddunt, ab *antiquo*: atque hunc iis dediſſe, tanquam hærediolum, ad habitandum & colendum. Erat autem hortus ille locus amœniſſimus, quatuor fontibus aut fluviis irriguus, arboribus conſitus omne genûs, tam frugiferis, quàm umbrâ & aſpectu gratis. Steterunt autem inter has arbores, in medio horti, duæ præ cæteris inſignes & memorabiles, quarum una dicta eſt *Arbor vitæ*, altera, *Arbor mortis*, vel *ſcientiæ boni* & *mali*. Quamobrem dicta ſit *Arbor vitæ*, non certò conſtat: forſan quòd veſcentibus immortalitatem dediſſet, ut plurimi conjiciunt. Alterius Arboris effectum funeſta nos docuit experientia: hinc *illæ lachrymæ & infandus dolor*. Quòd de fructu hujus arboris comederint primi parentes, plectuntur hodiè omnes eorum poſteri: atque pœnas luunt peccati, aliquot annorum millia antequam nati eſſent, commiſſi. Sed rem totam tibi indicabo.

Vetuit Adamum & Evam Deus, guſtare fructum hujus arboris, idque ſub pœnâ mortis. Accidit verò, Evam, ſedentem ſub hac arbore, ſeorsìm à viro, ut accederet Serpens vel coluber, qui, neſcio quâ vi aut

facultate,

facultate, his vel hujuſmodi verbis, ſi rem ex eventu judicemus, blandè compellavit fœminam, *Serp.* Salve pulcherrima, Quid rerum agis ſub hâc umbrâ, ſola & feria? *Ev.* Ego hujus Arboris pulchritudinem contemplor. *Serp.* Jucundum quidem ſpectaculum, ſed multo jucundiores fructus: Guſtâſtin' mea Domina? *Ev.* Minimè verò: Deus nobis interdixit eſu hujus arboris. *Serp.* Quid audio! Quis iſte Deus, qui ſuis invidet innocuas naturæ delicias. Nihil ſuavius, nihil ſalubrius, hoc fructu. Quamobrem interdicere, niſi per legem ludicram? *Ev.* Quinimò ſub pœnâ mortis interdixit. *Serp.* Rem malè capis proculdubiò: Nihil habet mortiferi hæc arbor, ſed potius divini aliquid & ſupra vires communis naturæ. *Ev.* Ego non habeo,quod tibi reſpondeam, ſed adibo virum, & quod illi viſum fuerit, faciam. *Serp.* Quid virum interpellas de re tantillâ? utere ingenio tuo. *Ev.* Utarne: Quid pulchrius hoc pomo? quàm ſuave redolet? ſed forſan malè ſapit. *Serp.* Eſt eſca, crede mihi, Angelis non indigna: fac periculum, & ſi malè ſapit, rejicito: & me inſuper habeto pro mendaciſſimo. *Ev.* Experiar: Eſt quidem gratiſſimi ſaporis: non me fefelliſti. Porrige huc alterum,ut viro afferam. *Serp.* Commodùm meminiſti, en tibi alterum; Adi virum, Vale beatula.-------- Ego intereà elabar, illa curet cætera.

Dedit Adamo, nimis uxorio, hoc pomum Eva: Ille pariter comedit, eoque comeſo, ſuæ ſe, neſcio quo pacto, utroſque ſtatim pudebat nuditatis: &, conſutis foliis ficulneis, fecerunt ſibi ſubligacula, ad tegendum pudenda: His ità peractis, ſub horam veſpertinam Deus deſcendit in Hortum: Aufugêre parentes noſtri, & inter denſiſſimas arbores latibula quærebant. Sed fruſtra, Deus inclamabat, *ubi es, Adame?*

Adame? Comparuit timidus, dixitque Deo, Cùm te audirem in horto, malè mihi metuebam quod nudus eſſem, & me abdidi inter umbroſa nemoris. Quis tibi dixit, inquit, Deus, quod nudus eſſes? Comediſtin' ex iſtoc fructu quem tibi prohibueram? Illa, Illa, quam mihi dediſti, Fœmina, Illa mihi attulit, & comedi. Probè rem curâſtis, Tu & Tua! Heus Tu muliercula: Quid hoc rei eſt? Mihi miſeræ dedit Serpens tuus, & comedi. Magno tibi conſtabit hoc pomum: neque tibi ſolum, ſed poſteris tuis, & toti humano generi. Quinetiam Cœlum, Terram, totamque naturam, propter hoc facinus diſperdam & execrabor. Tuque imprimis, Improba Beſtia, aſtutiæ tuæ & mali doli pœnas lues. In poſterum pronus ibis in ventrem: & pulverem terræ, non poma, comedes. Tu verò, curioſa & delicatula, in dolore liberos paries: mariti jugum feres, nec diſcedes unquam ab ipſius latere, niſi impetratâ veniâ. Denique, quod ad te ſpectat, *Adame*, quoniam auſcultaviſti uxori tuæ magis quàm mihi, in ſudore vultûs ei & liberis ejus parabis victum. Non, ut antea, ſponte natos fructus, ſed cum labore & moleſtiâ proventum terræ colliges. Sterileſcat deinceps Terra, propter te maledicta: Tribulos, ſpinas, lolium, herbas noxias, proferat. Et ubi vitam exegeris incommodam & oneroſam, *Pulvis es, & in pulverem reverteris*. Intereà temporis, exulent ab horto meo hi perduelles, & in alias terras relegantor; nè ex *arbore vitæ* pariter decerpant fructus, & vivant in æternum. Deus autem, ne frigore & incommodis cœli perirent, fecit iis tunicas ex pellibus animalium: atque ità pellitos extruſit è Paradiſo. Denique, ad præcludendum reditum, appoſuit Angelos ad introitum ſui Horti; qui, vibrando flammeum gladium, & in- omnes

omnes partes verſando, viam, quæ ducebat ad arborem vitæ, cuſtodiebant.

De Paradiſo & primorum hominum ſorte, hæc eſt ſumma narrationis Moſaicæ: Quam, ſalvo ſenſu, aliis verbis explicui, quò liberiùs de re ipsâ, quaſi à novo authore conſcriptâ, judicemus. Quædam eſſe Parabolica in hâc narratione, neque penitùs ad literam exigenda, omnes ferè agnoſcunt. Nonnulli etiam totum ſermonem eſſe volunt ὑποτύπωσιν artificioſam ad explicandas res veras: nempe humani generis novitatem, & degenerationem: Dein, naturæ primæ ſtatum Paradiſiacum, & ejuſdem degenerationem. Quanquam enim, in principio ſermonis, hic ſtatus Paradiſiacus ad unicam regionem, quæ *Gan-Eden* dicitur, reſtringi videatur, poſtea tamen cùm ſterilitatis maledictio profertur, tota Terra in cenſum venit. Non ſpontaneos feret ultrà proventus Terra, non fruges ſine agricolatione & culturâ: ſed in ſudore vultûs tui, inquit Deus, tibi in poſterùm ad vitam & victum neceſſaria comparabis. Proinde ante hanc mutationem, vel maledictionem, Terra tulit ſpontaneas fruges & fructus, abſque ſatu, abſque labore: aliter nihil novi effeciſſet, nihil mutâſſet in rerum naturâ, hæc maledictio. Prætereà, patet aliunde, non regiunculam aliquam, aut aliquot terrarum jugera, quale quid eſt hortus, hâc fertilitate, cæteriſque privilegiis, tam ſoli, quàm cœli, unicè eſſe potita: ſed totum orbem habitabilem, in primo rerum ſtatu. Quid enim ſi innocuus perſtitiſſet Adamus? Quis locus fuiſſet poſteris ipſius intra unius horti ſepta? vel ſi omnes ibidem incluſeris, tanquam implumes pullos in nido, quid fieret à reliquis magnæ Terræ tractibus? ſtetiſſentne vacui, deſerti, & ſine incolis? id non patitur natura, neque

id decet ſapientiam divinam. Hiſce igitur conſequens eſt, & conſentaneum rationi, ut credamus; Moſèm, partem pro toto: & exemplum unum pro cæteris, populo ante oculos poſuiſſe; quòd eorum captui & ingenio accommodatius eſſet, Hortum amœnum concipere, aut ſingularem agrum, quàm totum terrarum orbem novâ facie, & novâ indole indutum, ab hodiernâ naturâ prorſus alienis. Sed incœptam viam pergamus.

Præfata narratio quinque aut ſex partibus conſtat: Quarum prima eſt, De ortu & formatione primorum hominum. Secunda eſt deſcriptio Horti Edenis. Tertia eſt hiſtoria duarum Arborum, vitæ & mortis. Quarta tractat de ſerpente confabulante cum Evâ. Quinta eſt de irâ Dei, & maledictione, propter comeſtum pomum vetitum. Sexta denique complectitur expulſionem protoplaſtorum ex horto Dei. Et quo modo Deus iis fecerit tunicas pelliceas, poſueritque Angelos, cum flammantibus gladiis, ad introitum ſui horti: aliaque his affinia.

Magna vis eſt conſuetudinis & præconceptæ opinionis, in animos humanos. Hos breves commentarios aut hiſtoriolas de hominum rerumque primordiis, ex ore Moſis ſine examine, ſine morâ, accipimus & amplectimur. Apud alium verò ſi eandem doctrinam legiſſemus, putà apud Philoſophum Græcum, apud Doctorem Rabbinicum, aut Mahometanum, hæſiſſet animus in unaquaque periodo, dubiis & objectiunculis plenus. Hoc diſcrimen oritur non ex naturâ rei aut materiæ ſubjectæ, ſed ab opinione noſtrâ de fide & authoritate ſcriptoris, utpote divinitùs inſpirati. Hoc libenter agnoſcimus, nec dubitatur hoc loco de authoritate ſcriptoris, ſed quo animo, quo conſilio hæc ſcripſerit, quo genere ſtyli

uſus

uſus fuerit, plebeio an philoſophico ; Plebeio inquam, non fabuloſo, quanquam eo nomine uti liceret, ſi de authore exotico ageretur. Fabularum autem aliæ ſunt figmenta, pura puta : aliæ vero nituntur fundamento, ſed decorantur additamentis & ornatu aſcititio. Præterea, ſunt quædam narrationes quibus veritas ſubeſt, non autem ſingulis apicibus, ſed quoad ſummam rei, & propoſitum authoris. Ut in parabolâ Chriſti de Lazaro & Divite: & in multis quæ de Die Judicii narrantur, quoad corticem & formam exteriorem. Hujuſmodi narrationes, non fabulas, ſed quandoque parabolas, quandoque ὑποθέσεις δημώδεις, nuncupandas eſſe cenſeo: Et ſi in hâc claſſe, narrationem, quæ præ manibus verſatur, collocaveris, ſalvo authoris nomine & honore, non indignabor. Hujus autem, ſi placet, aliquot articulos expendamus.

Quoad primum, Temporalem ortum humani generis pro certo & indubitato ſemper habui: idque quinque, & ultra, retrò millenniis, ex fide Chronologiæ Sacræ. Sed è quâ materiâ factus fuerit primus homo, mas vel fœmina, non tam facile eſt, nec tanti refert, cognoſcere. Si Deus voluit extundere fœminam ex coſtâ Adami, videtur quidem materia minùs idonea; ſed ex quovis ligno, vel quovis lapide, vel quovis eſſe, Deus poteſt effingere fœminam. Quærunt hìc curioſi, an ſupervacanea fuerit Adamo hæc coſta, & ultra numerum qui requiritur in juſto corpore? Si non, eâ detractâ, mancus eſſet Adamus, & parte ſui neceſſariâ ſpoliatus. *Neceſſariâ* inquam, ſupponimus enim nihil eſſe ſuperflui in fabricâ humani corporis: neque os ullum abripi poſſe, ſine labe totius, aut aliquâ ſuæ integritatis læſione. Quod ſi alterum dixeris, nempe, ſupervacaneam re-

verâ;

verà, & inutilem fuiſſe Adamo hanc coſtam: & in uno latere tredecim habuiſſe, in altero duodecim tantùm: Hoc monſtri ſimile eſſe, aiunt: ac ſi tripes, vel trimanus, factus fuiſſet primus homo: vel plures oculos, aliave membra, habuiſſet, quàm fert uſus aut integritas humani corporis. Omnia autem *numero, pondere*, & *menſurâ*, facta fuerunt ab initio.

Hanc ego litem non dirimo: id me magis anxium habet, Quomodo ex unicâ coſtâ extrui poterat tota moles corporis fœminei? Coſta enim non adæquat centeſimam, vel milleſimam, partem totius corporis. Et ſi reliquum materiæ aliunde deſumptum dixeris, ex illâ materiâ alienâ, qualis qualis fuerit, formatam fuiſſe Evam, quàm ex coſtâ Adami, veriùs diceretur. Scio, Doctores Rabbinicos rem totam aliter expedire. *Maimon. mor. Nev. pars* 2. *c.* 30. *Gen.* 1. 27. Nempe aiunt primum hominem fuiſſe bicorporem, marem & fœminam; lateribus invicem cohærentes, vel, ut alii volunt, tergoribus. Hos autem diſſecuiſſe Deum, atque Evam ità divulſam, Adamo in ſponſam dediſſe. Hujus fabulæ ſimillimam habet Plato, in *Sympoſio*: de primo homine Androgyno, & dein in marem & fœminam bipartito. Alii denique conjiciunt, quod non eſt improbabile, Moſem hoc modo originem fœminæ explicuiſſe, quo mutuum amorem, marem inter & fœminam, ingeneraret, quaſi ejuſdem Totius partes; Atque eâ ratione, inſtitutum conjugii (quo iterùm uniuntur) ſuis efficaciùs commendaret, quaſi in ipsâ naturâ radicatum. Ego verò, his relictis, ad alia propero.

Articulus ſecundus agit de *Horto Dei in Edene*: quatuor fluviis irrigato, qui ab uno fonte oriuntur. Hunc Hortum Dei apud Moſem eundem eſſe volunt nonnulli ac Διὸς κῆπον, *Jovis hortum*, apud Platonem; *Sympoſ.* Et eandem eſſe utrobique hiſtoriam vel allegoriam

goriam κατά τινας ἀποῤῥήτους λόγους Μωσέως, *Secundum arcanos ſenſus Moſis:* inquit Euſebius. Atque hunc ſenſum arcanum quoad Hortum Edenis, eò libentiùs amplector, quod nullus ſit in orbe locus cui omnes notæ & characteres iſtius Horti conveniant; Nam, ut mittam cœlum jugiter ſerenum, & ſpontaneam loci fertilitatem, de ſolis fluviis vexatiſſima eſt Theologorum, Geographorum, veterum, recentiorum, necdum finita controverſia. Fluvii iſti à Moſe appellantur *Piſhon, Giſhon, Hiddekel, Perath:* Quos antiqui authores interpretantur de *Gange, Nilo, Tigride* & *Euphrate.* Idque, opinor, rectè. Neque enim aliud ſibi videtur propoſuiſſe Moſes, quàm ut deduceret ad hunc Hortum rigandum, quatuor celebratiſſimos & fertiliſſimos Terrarum fluvios. *Præp.Evan. l. 12.c. 11.*

At, inquies, hæc quatuor flumina non oriuntur ex eodem loco, aut eodem capite; rectè; neque quatuor alii quicunque nominantur ab Interpretibus. Hæc igitur objectio ubique valebit, tam contra recentiores quàm Antiquos. Quin etiamſi hæc flumina ad duo reſtrinxeris, quod faciunt nonnulli, nempe ad Euphratem & Tigrim, neque illi duo fluvii ab eodem fonte, vel ab eâdem ſcaturigine proveniunt. Sed reverâ ſubterfugium eſt, non expoſitio, plures fluvios ad pauciores redigere, contra hiſtoriam Moſis, quo commodiùs ad eandem originem referantur. Hæc ſunt verba Moſis, *Fluvius autem procedit ex Edene, ad irrigandum Hortum: & inde ſeſe dividit, ferturque in quatuor capita. Primi nomen eſt Piſhon, &c.* Hinc clarè patet, aut ſub ingreſſu, aut egreſſu, horti, quatuor fuiſſe fluvios: & quatuor illos fluvios ab eodem fonte, in Edene, prorupiſſe. Jàm verò, dic quibus in terris ſit illa regio Edenica, ubi quatuor fluvii naſcuntur: *Gen. 2. [illegible]*

ſcuntur ab uno fonte. Neque dicas, quæſo, duos tantùm ortos eſſe ex illo fonte Edenico, reliquoſque duos oriri ex Tigride & Euphrate, ubi divaricant prope mare, & finduntur quaſi in bivia. Hoc neutiquam reſpondet verbis Moſis. Prætereà, Moſes memorat primo loco, Piſhon & Giſhon, dein Tigrim & Euphratem, quaſi minores fluvios. Tu è contra, ab his illos derivari velis, tanquam fluvios ſecundarios. Quæ eſt manifeſta hiſtoricæ narrationis diſtortio.

Sed ad reſcindendas has difficultates, vel controverſias, de originibus alveiſque fluviorum Paradiſi, dices forſan ultimò, Mutata eſſe per Diluvium fluviorum capita, curſuſque: Neque jam conſtare poſſe, quâ parte emerſerint olim, aut quas terras peragrârint. Eſto, Ego juxta tecum ſentio: modò fractionem & diſruptionem Terræ, quales nos ſupponimus, in Diluvio contigiſſe fatearis. Sed ex ſimplici inundatione, aut redundantiâ aquarum, hujuſmodi mutatio oriri non potuit. Prætereà, ſecundum quam Geographiam, vel Hydrographiam, deſcripſiſſe velis Moſem hæc flumina: Ante diluvianam, vel poſt diluvianam? Si poſteriorem ſumpſeris, nulla contigit inſignis terrarum mutatio à tempore Moſis vel Diluvii. Si priorem, ſupervacaneam reddis deſcriptionem Moſaicam, & inutilem ad ſitum Paradiſi inveſtigandum. Denique, ægrè concipi poteſt, fluvios qualeſcunque, hos aut alios, extitiſſe ab ipsâ Terræ origine: ſive aquas eorum ſpectes, ſive alveos. Alvei fluviorum fieri ſolent ſenſim & diuturnâ attritione: quod ſi, Terrâ effoſsâ & aggeſtâ, facti fuiſſent, ut ſcrobes & ſulci, in utrâque ripâ fluvii, vel ſaltem alterâ, magni ubique extitiſſent aggeres & terrarum cumuli. Id verò planè fortuitum eſſe videmus;

demus; decurrunt enim ſæpe per planities, & cum campis adjacentibus æquales ſunt aut æquè altæ fluviorum ripæ. Prætereà, unde eſſent aquæ his alveis in primâ Terræ fundatione? Si dixeris, cùm factus eſt alveus Oceani, tertio die, facti ſunt etiam alveoli fluviorum: & quemadmodùm maxima pars aquarum Abyſſi delapſa eſt in voraginem maris, ità reliquæ partes deſcenderunt in hos canales fluviatiles, primoſque fluvios conſtituerunt. Eſto: ſed præterquam quod hujuſmodi aqua eſſet ſalſa, perinde ac marina: nulli eſſent fontes perennes ad alendos hos fluvios; ideoque ubi defluxerat primum flumen, vel primus amnis, cùm nullæ eſſent à tergo ſucceſſuræ aquæ, hi fluvii, vel hæc aquilegia, ſtatim aruiſſent. Dico, cùm nulli eſſent *fontes perennes*: ſive enim oriuntur fontes à pluviâ, ſive è mari, neutro modo oriri poterant tantillo tempore. Non à pluviâ, nondum enim pluerat; neque fieri potuit ut aquæ Abyſſi decurrerent à locis maximè Mediterraneis ad mare, dein redirent per terræ viſcera, novas vias tentando, & percolatæ aſcenderent ad capita fluviorum, unius dieculæ ſpatio. Sed de fluviis ſatis, pergamus ad reliqua.

Sequitur tertiò, De Serpente qui allocutus eſt Evam, & ad diffidendum Deo pellexit, mira hiſtoria. Beſtiam illam loqui poſſe, aut quâcunque voce uti, præter ſibila, nondum ſcimus. Sed quid de eâ re ſciviſſe Evam credemus? Si pro muto animali habuiſſet, ipſa loquela terruiſſet fœminam, & ab omni ſermonis commercio pepuliſſet. Quod ſi loquax fuit, & ſermocinator, ab initio ſerpens, perdiditque loquelam ob hoc facinus, quòd pietatem fidemque Evæ ſuis blanditiis corruperat, hoc genus pœnæ neutiquam tacuiſſet Moſes: neque levius damnum de

lambendo pulvere; ipſius loco ſubſtituiſſet. Præterea, vis unicum ſerpentum genus, vel omnes beſtias agri vocales fuiſſe in Paradiſo: ut olim arbores in nemore Dodonæo? Si omnes, Quid commisêre cæteræ, ut uſum linguæ perderent? Si unicum ſerpentum genus hoc gaudebat privilegio: fœdum animal & ab humanâ ſpecie alieniſſimum, quî potuit mereri, præ aliis omnibus, ſermonis gratiam & beneficium? Denique, cum omnis ſermocinatio includat rationis uſum, cuicunque animali ſermonem dederis, illud animal eo ipſo rationale conſtituis.

Sed facilè credo, hunc nodum aliter ſoluturos eſſe ſensûs literalis vindices. Aiunt nempe, ſub hoc Serpente latuiſſe Diabolum, vel malum Dæmonem, Qui hujus animalis ore & organis uſus, affatus eſt fœminam voce quaſi humanâ. Sed quo teſte, quo authore, hoc dicitur? non id præ ſe fert litera Moſis, cujus illi ſunt adeò tenaces. Quid aliud præ ſe ferre videtur, & aſtutiæ naturali hujus animalis id dare penitus, quod Evam deceperit. Sic enim præfatur Moſes, *Erat autem Serpens callidior quâvis beſtiâ agri, quam fecerat Dominus Deus.* Dein ſubdit, *Ille dixit mulieri, etiam ne edixiſſe Deum, &c.* Præterea, Si, quâvis Cacodæmonis ope loqui audiiſſet Eva animal naturâ mutum, obſtupefacta ſtatim aufugiſſet à monſtro. Illa verò è contra, familiariter excipit: ſermones ſerunt, confabulant, argutantur: ac ſi nihil miri, nihil novi,accidiſſet. Quod ſi hoc totum ab inſcitia & imbecillitate mulieris proveniſſe dixeris, æquum utique fuiſſet, ignaræ & imbecilli fœminæ ſuccurriſſe, ex alterâ parte, bonos Angelos. Æqui ſpectatores rerum humanarum haud tuliſſent tam imparem congreſſum. Quid enim, ſi dolo mali Dæmonis, multiſcii & in rebus agundis verſatiſſimi, victa

fuerit

fuerit imbellis fœmina, quæ ſolem nondum orientem vel occidentem viderat: recens in lucem edita, & rerum omnium inexperta? Meruit certè tam charum caput, quod annexam ſibi tenuit humani generis ſalutem: meruit, inquam, cuſtodiam Angelicam.

Sed cavere ſibi debuiſſet fœmina, inquies, ne legem violaret pœnâ mortis ſancitam. *Quo die comedetis, moriemini:* Vos & veſtri: ita ſe habuit Lex. *Mori!* Quid hoc rei eſt, inquit ignara virgo, quæ nihil unquam mortuum viderat, ne florem quidem; neque mortis imaginem, Somnum, vel noctem, oculis vel animo adhuc ſenſerat. Sed quod de poſteris ipſius adjicis, eorumque pœnâ, id non exprimitur in Lege. Nullæ autem leges ſunt torquendæ, minimè pœnariæ.

De pœnâ Serpentis etiam non levis eſt quæſtio. Si Diabolus rem totam egit ſub ſpecie ſerpentis: vel ſi coëgit ſerpentem ut ea ageret vel pateretur: Quid ſerpens luit pœnas criminis à Diabolo commiſſi? Dein quoad modum & formam pœnæ in ſerpentem irrogatæ, nempe quod in poſterùm *pronus iret in ventrem*, quid hoc ſibi velit non eſt facile explicatu. Erectum fuiſſe anteà ſerpentem, aut quadrupedùm more inceſſiſſe, ægrè quis dixerit; Quod ſi verò ferebatur pronus in ventrem ab initio, ut hodierni angues, ineptum videri poſſit, id pro ſupplicio, & in pœnam ſingularis facti, huic animali imponi aut attribui, quod ſemper & à naturâ habuit. Sed de Muliere & Serpente ſatis, tranſeamus ad Arbores.

Arbores hìc duas intelligo, in medio Horti, *Arborem vitæ*, atque *Arborem ſcientiæ boni & mali.* Arbor *vitæ* dicta eſt, ut aiunt, quod longiſſimam hominibus vitam datura eſſet. At, ſine hujus arboris

ope, longiſſimam vitam duxerunt omnes ante-diluviani: ut ex ſequentibus in eâdem hiſtoriâ patet. Prætereà, ſi ex unâ arbore, vel ipſius fructu, pependiſſet longævitas vel immortalitas hominum, Quid, ſi non peccâſſet Adamus? Quî potuiſſent ipſius poſteri, per totum terrarum orbem diffuſi, fructus repetere ex hoc horto, vel ab hâc arbore? aut quî potuiſſet ſufficere toti humano generi unius arboris proventus? Quoad alteram arborem, *ſcientiæ boni & mali*, ad quid valuerit, aut unde nomen illud adepta ſit, non ità clarè conſtat. Videtur ingenerâſſe, neſcio quo ſucco, vel quâ aliâ virtute, novos ſenſus pudoris & modeſtiæ, vel *nuditatis*, ut dicitur; quaſi nullum pudorem habuiſſent in rebus venereis ante lapſum; hodiè tamen, in rebus iſtiuſmodi, innocuos maximè comitatur pudor. Neſcio quid ſibi vult Sanctus Auguſtinus, cum ait, in primo hominum ſtatu & innocentiâ conceptur as & parituras fuiſſe fœminas ſine violatione clauſtri Virginalis: immiſſo ſemine, & exeunte fœtu, per poros, ut exeunt virginum profluvia: totumque opus veneris peractum iri ſine ardore ullo, aut ſtimulis, ut manus manum fricat. Hæc ſi exigantur ad naturæ & philoſophiæ leges, ægrè poterunt expediri. Sed vim aliam hujus arboris innuit Deus, cum ait, *Ecce Adam quaſi unus è nobis factus eſt, ſciens bonum & malum*: nempe vi & virtute fructûs iſtius quem comederat. Quicunque autem impetus aut affectus oritur ex vitio, aut inordinato motu, non Dei ſimiles nos reddit, at diſſimillimos. Sed de Arboribus hæc pauca ſufficiant, ad reliqua progrediamur.

Civ. Dei l. 14. c. 26.

Gen. 3. 22.

Poſt eſum hujus pomi, aut ficûs, aut alîus qualiſcunque fructûs, Parentes noſtri fecerunt ſibi ſubligacula: Ita ait Textus, *Conſuerunt folia ficulnea, & fece-*

fecerunt ſibi ſubligacula. En primordia artis ſuto-riæ. Sed unde illis acus: unde filum, in primo die ſuæ creationis? Linificio, vel Arte Ferrariâ non-dum inventis. Hæc forſan liberiùs quæſita videan-tur, ſed res ipſa poſtulat ut liberè agamus, cùm nu-dam veritatem quærimus. Quum verò ipſi ſibi fe-cerant ſubligacula, Deus iis dedit inſuper Tunicas: factas nempe ex pellibus animalium. Sed hìc iterùm incurrimus in difficultates: Ad rem molliendam, loco Dei ſubſtituamus Angelum, Angelus igitur ne-cuit & excoriavit animalia, vel innocuis & vivis pel-les detraxit. Sed hoc Lanii aut Carnificis eſt, non Angeli. Prætereà, ex hâc lanienâ periiſſent inte-gra genera Animalium: neque enim plura duobus in unoquoque genere, ab initio producta, creditur: atque alterum ſine altero, ſive conjuge, nullam ha-buiſſet progeniem.

His utcunque peractis, Quid ſequitur? Parentes noſtros, ità pellitos, Deus exegit è Paradiſo; po-ſuitque, ad introitum Horti, Cherubinos, cum ver-ſatili & flammanti romphæâ, ne beatas ſedes vi & armis, vel etiam ex improviſo repeterent. Ecquis eſt interpretum qui hæc ad literam aſtringet? Ange-loſque, inſtar ſatellitum, ſtrictis gladiis, ante fores horti, per neſcio quot ſæcula, ſtetiſſe aſſeret? ut Dracones dicuntur à Poëtis Heſperidum Mala cuſto-diiſſe. Quouſque autem durârunt hæ excubiæ An-gelicæ? Ad Diluvium, opinor, ſi non ultra. Ita oc-cupatos eſſe cenſes Angelos, per ſeſquimillennium & ultra, in cuſtodiendo viridario nocte dieque. *Sic va-cat exiguis rebus adeſſe Deos?* Quàm facilè fuiſſet, in loco riguo, qualis erat Paradiſus, rivo vel fluvio circumduxiſſe hortum: quod Adamo & Evæ, qui cymbarum aut navigiorum uſum & fabricam adhuc igno-

ignorabant, ſatis ſuperque fuiſſet obſtaculi. Sed hæc & hujuſmodi, ne invidioſa videantur, mallem aliis meditanda relinquere.

Ita paucis percurrimus hiſtoriæ Paradiſiacæ ſumma capita. Reſtat unicum expendendum, *Quantillo* tempore hæc omnia peracta narrantur: unius diei ſpatio, vel forſan dimidio. Supponunt Theologi Adamum conſummaſſe ſuum cum Evâ matrimonium, primâ nocte: Dein aiunt, ſi Eva, adhuc innocua, primogenitum ſuum concepiſſet, eum pariter peperiſſet innocuum, & ab omni labe peccati primi immunem. Unde ſuam etiam progeniem, Patrem quod ſpectat, ab eodem malo intactam conſervâſſet. Sed nulla eſt iſtiuſmodi progenies, immaculata, aut ſemipura: omnes eâdem labe inficimur, eodem morbo laboramus. Quapropter ſtatuamus oportet hæc omnia perpetrata fuiſſe ſexto die creationis, ante cubitum aut genialis lecti amplexus. Quot autem, & quanta, congerenda ſunt in hunc unum diem! Hæc breviter, ſi placet, repetamus. Iſtoc die Deus creavit omnia pecora, omnes feras & omnia reptilia: Denique creavit Adamum, Et cùm hæc omnia creâſſet, adduxit unumquodque genus animalium coram Adamo, ut, pro cujuſque ingenio, nomina iis imponeret. Quam linguam calluit Adamus, primâ ſuæ nativitatis horâ, vel die, mihi prorſus ignotum: ſed utcunque, cùm tot ſint claſſes & familiæ animalium, cujuſque indolem æſtimare, aptamque inde nomenclaturam ſingulis imponere, non exiguum tempus poſtulare videtur. Finitâ quomodocunque hâc operâ, Deus immiſit ſoporem Adamo, & obdormivit, altùm verò dormienti eripuit ei coſtam, & ex eâ fabrefecit fœminam: Eodem die conjugium ineunt, mas & fœmina recens nati: ſine

ſponſaliis,

ſponſaliis, aut frigidis procorum ambagibus. Eodem die nova nupta, neſcio quo propoſito, vagata inter arbores nemoris, incidit in Serpentem: Ille Serpens colloquium inſtituit cum fœminâ: argumenta jactant, hâc, illâc, de quâdam arbore, aut quodam fructu, edendo vel non edendo. Illa tandem rationibus aut lenociniis victa, fructum comedit; Neque id tantum, ſed eundem defert marito, qui pariter comedit. Magna inde mutatio, alter in alterius nuditatem conjiciunt oculos, erubeſcunt ambo, & conſutis foliis ficulneis conficiunt ſibi ſubligacula; quod aliquot ſaltem horarum opus eſſet. Rebus ſic ſtantibus, ſub veſpere Deus deſcendit in hortum: aufugiunt ſontes, & ſeſe abſcondunt inter arbores & frondoſam opacitatem. Sed fruſtrà, Deus citat reos, comparent, factoque examine totius cauſæ, in Virum, in Fœminam, in Serpentem, debitas pœnas diſcernit. Denique, ad explendas omnes pœnæ partes, ejiciuntur ex Paradiſo parentes noſtri, in exilium aguntur: & præpoſitis Angelis ad omnes aditus horti, vagantur ſoli per ſylvas, & pernoctant inter feras.

Intra unius diei ſpatiolum hæc omnia confecta legimus: magna & multifaria negotia. Sed ardeo dolore, cum tantillo tempore, omnia inverſa & perturbata video: totamque rerum naturam, vix dum compoſitam & adornatam, ante primi Solis occaſum ad interitum ruere & deformari. Mane diei Deus dixit, *Omnia eſſe bona*: ſub veſpere omnia ſunt execrabilia. Quàm fluxa eſt rerum creatarum gloria! Opus elaboratum per ſex dies, idque omnipotenti manu, infamis Beſtia totidem horis perdidit.

Hæc eſt rerum & temporum ratio, in hiſtoriâ primi hominis & Paradiſi. Quæ cùm ſingula mecum revolvo, æquo animo, & in omnem partem flexili,

quà

quà ducit ratio & veritatis amor: ſuccenſere non poſſum, ex Patribus & authoribus antiquis, illis, qui in ſymbola, aut parabolas aut ſermones populares, hæc convertere ſtuduerunt. Succenſeo autem Celſo, qui anilem fabulam, μῦθον τινα ὡς γραυσὶ διηγέμενον, hanc narrationem appellat. Ubi rectè monet, per modum reſponſi, *Origenes*, ὅτι μετὰ τερπολογίας ταῦτα εἴρηται. Quin ipſe Celſus teſtatur in ſequentibus, æquioris judicii Interpretes, tam Judæos, quàm Chriſtianos, pudere ſensûs literalis, & ad allegorias hæc accommodare, οἱ ἐπιεικέστεροι Ἰουδαίων τε καὶ χριστιανῶν ἐπὶ τούτοις αἰσχυνόμενοι, πειρῶνται πως ἀλληγορεῖν αὐτά. Hinc vides in primis Eccleſiæ Chriſtianæ ſæculis, quibus vixit Celſus: Et apud Judæos etiam ante Chriſtum natum, æquiores interpretes à literâ narrationis Moſaicæ receſſiſſe.

Orig. contra Celſ. l. 4. p. 186, 187. & p. 191. ἀτεχνῶς παισὶ νηπίοις ἐμυθολόγησε. *Ibid.*

Id utique videtur graviſſimum & aſperrimum in hâc narratione, quod Gentem humanam plexiſſe, imò perdidiſſe, dicatur Deus, ob rem exiguam, & fœminilis ingenii levitate perpetratam. Quapropter ſentiunt nonnulli, quibus non refragor, ideò in leviuſculum, ut videtur, peccatum, tantam pœnam conjeciſſe Moſem, quò Legibus ſuis, quæ de rebus ſæpè minutis, neque ſua naturâ, aut bonis, aut malis, graviter decernunt: vim & authoritatem conciliaret. Quis enim non vereretur, minimam violare præceptiunculam, quæ Dei venit nomine, ſi unius pomi vetiti eſus perniciem attulit humano generi. Sed de his, cæteriſque Moſaicæ narrationis articulis, quiſque ſuo fruatur ſenſu, modò fundamentum non ſubruat. Fundamentum autem hìc appello, Doctrinam de ortu temporali humani generis, & hujuſce Telluris: & de utriuſque degeneratione: Hominesque redemptum iri ſemine mulieris. In errorem

ſumus

ſumus omnes proclives in hoc cæco mortalitatis ſtatu, & inter charitatis officia non minimum eſt, alios aliis labentibus indulgere aut ſuccurrere. Ego intereà, Deum teſtor, qui corda & cogitationes ſcrutatur, nihil mihi aliud propoſitum eſſe, in hoc vel in alio quocunque ſcripto, quàm ut pietatem promoverem, in veritate fundatam. Neque in hâc diſſertatiōne circa primos homines & Paradiſum, quicquam affirmatè & aſſeveranter dico, ſed modeſtè & ſubmiſsè, ut cordatiorum judicia experiar. Qui ſi mecum perpendere velint, primorum ſæculorum uſum & genium, præcipuè Gentium Orientalium: quibus moris erat, per ſymbola, ſimilitudines, & parabolas, ſua placita & doctrinas tradere, res antiquiſſimas eo modo explicanti, ſi non conſentient, ſaltem non iraſcentur. Atque hæc hactenús.

CAP. VIII.

De rerum originibus in primo capite Geneſeωs expoſitis: & de modo interpretandi Hexaëmeron Moſaicum.

EA quæ præcedenti Capite diſſeruimus, de rerum originibus, reſpiciunt maximè humanum genus, eorumque cauſas & primævum ſtatum. Sed non minùs adverſari videtur Telluris Theoriæ rerum

inanimatarum & Univerſi origo, quemadmodum deſcribitur à Moſe in primo capite Geneſεωs. Hanc igitur Coſmogoniam Moſaicam, cæteris omnibus, quarum antea meminimus, antiquiorem habitam, expendere debemus diligentiùs, atque has lites ita componere aut diluere per amicam interpretationem, ut veritas interim, quod utriuſque æquè intereſt, ſarta tecta conſervetur.

Conveniunt quidem Hexaëmeron & Theoria in primis rerum ſtaminibus, ut ita dicam: quòd utrumque ſupponat Chaos pro ſubſtratâ mundi materiâ. Conveniunt etiam in ordine generali, quod mundum inanimem primò, dein animatum conſtituant. In cæteris autem, ut in formâ & limitibus mundi producti, in modo, tempore, aliiſque, non parùm diſcrepant. Quæ jam pluribus ſunt examinanda.

Obſervandum igitur primò, Quam mundi formam, Quos limites, propoſuerit ſibi Hexaëmeron. Notum eſt, jactari inter eruditos & plebeios duplex mundi ſyſtema: quorum unum, Solem habet pro centro: alterum, Terram. Quæritur idcirco, utro nitatur ſyſtemate, hoc an illo, Hexaëmeron Moſaicum. Conſtat quidem Moſem opus ſuum inchoâſſe à Terrâ, tanquam totius machinæ baſi aut fundamento: Solemque non produxiſſe niſi quarto, ut ait, die: Terrâ, marique, jam conſtructis & abſolutis. Non erat itaque centrum totius operis, Sol, cùm, non niſi poſt opus ſemiperfectum, extiterit. Prætereà, tam Sol, quàm ſydera reliqua, à Moſe exhibentur in uſum Telluris condita, tanquam corpora ſerva, ut dies, & annos, & reliqua tempora, nobis metiantur. Ex altera autem hypotheſi, Sol & Fixæ non tantùm ſunt corpora maxima, ſed etiam nobiliſſima: totius univerſi partes primariæ, & magnæ molis fundamenta.

Liquet

Liquet igitur, utrâque ratione, Moſem ſecutum eſſe plebeium ſyſtema: Quod populo placet, quod adblanditur ſenſibus, quod creditur, & capitur, aut capi videtur, à pluribus. Qua in re rectè conſuluit ſaluti publicæ, & neglectâ philoſophiâ, gravioribus conſiliis, & majoris momenti rationibus, adhæſit.

Secundò, Quùm pateat Terram fuiſſe centrum hujuſce Chaûs Moſaici, quærendum proximè, Quouſque ſe protenderit ſurſum hæc maſſa cæca & confuſa. Videtur quidem ſupponere Hexaëmeron, hoc Chaos implêſſe & occupâſſe totum Univerſum, quantum quantum: Cœlos omnes & regiones æthereas quaquaversùm diffuſas. Quinetiam lucidiſſimas ſtellas ex hâc materiâ Chaoticâ compoſitas eſſe, neque extitiſſe ullas ante ortum & natales Telluris noſtræ. Hæc præ ſe ferre videtur litera Hexaëmeri: Sed reluctante rerum naturâ, & rationibus philoſophicis.

Conſtat Fixas eſſe corpora ignea: neque omnes in eâdem hærere ſuperficie: ſed alias aliis eſſe remotiores à Terrâ, & profundiùs in cœlum immerſas; ac propterea nullum communem eſſe omnium umbilicum. Saltem, Terram noſtram, particulam univerſi cæcam & ſordidam: ſingulis Fixis, tam mole, quàm dignitate, minorem: Hanc, inquam, immenſi corporis eſſe cor, partem maximè nobilem, maximè vitalem: à naturâ rerum & ab omni ratione alienum eſt. Dico iterum indignanter, Hanc Terram, fæcem & recrementum naturæ, caput eſſe rerum & quaſi primigenitum omnis creaturæ, ſine opprobrio aut contumeliâ, tam in opus, quàm opificem, dici aut cogitari vix poteſt. Præterea, Si Chaos illud terreſtre protenſum fuiſſet per immenſam rerum univerſitatem, Telluſque eſſet unicum centrum, quò omnes partes craſſiores confluebant: Illa Tellus,

ſive illud corpus medium, commune receptaculum omnium partium craſſarum, evaſiſſet in molem infinities majorem hâc noſtrâ Terrellâ. Sufficit enim Chaos ſublunare, ſive ad Lunam protenſum, ad conſtituendam hanc Terram; Et ſi inſuper adjicias totum cœlum aſpectabile: &, quæ ſenſus noſtros fugiunt, omnemque imaginationem, ſpatia ſupercœleſtia: neque Sol, neque ullum Corpus viſibile, tantæ eſt magnitudinis, quantæ foret illud corpus in medio Chao compoſitum.

Præterea, Mundum, tam incorporeum, quàm corporeum, antiquiorem eſſe hâc Terrâ habitabili, probari poteſt aliquo modo, ex authoribus Eccleſiaſticis, ſi penitiùs rem excutiamus. Plures è Patribus Chriſtianis Angelos extitiſſe ante Terram, vel ante Mundum Moſaicum, per ignota nobis ſæcula, ſtatuerunt; Aliqui etiam cœlos ſupremos, vel cœlum Empyreum. Sed de Angelis conſtantior eſt, & à pluribus celebrata, ſententia. Ut mittam Origenem, hoc Sanctus *Baſilius* in Hexaëmero: *Chryſoſtomus*, πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας, c. 7. πολλῷ ταύτης τῆς κτίσεως πρεσβύτεροι, &c. *Gregorius Nazianzenus Orat.* 38. & alibi. *Johannes Damaſcenus*, *l.* 2. *Orth. fid. c.* 3. *Joh. Philoponus*, de Creatione Mun. *l.* 1. *c.* 10. *ult.* *Olympiodorus* in *Job* 38. aliique è Græcis, docuere. E Latinis etiam non pauci eidem ſententiæ adhæſerunt. *Hilarius*, l. 12. de Trin. *Hieronymus*, *Ambroſius*, (in Hexam. l. 1. c. 5.) *Iſidorus Hiſpalenſis*, *Beda*, aliique. Hieronymi verba libet apponere, *Sex mille necdum noſtri orbis implentur anni, & quantas prius æternitates, quanta tempora; quantas ſeculorum origines fuiſſe arbitrandum eſt, in quibus Angeli, Throni, Dominationes, cæteraque virtutes ſervierint Deo.* In Libro *de Trinitate*, ſive Novatiani, ſive Tertulliani

Hom. 1.

In Tit. 1. 2.

ſit,

ſit, tam mundus Angelicus, quàm ſuper-firmamentarius, conditus dicitur ante mundum Moſaicum; his verbis, *Quanquam etiam ſuperioribus, id eſt, ſuper ipſum quoque ſolidamentum, partibus, Angelos prius inſtituerit, ſpiritales virtutes digeſſerit, Thronos, Poteſtateſque præfecerit, & alia multa cœlorum immenſa ſpatia condiderit,* &c. *Ut hic mundus noviſſimum magis Dei opus eſſe appareat, quàm ſolum aut unicum.* Ad quem locum ita Pamelius; *Fuit non modò Novatiani hæc ſententia, ſed etiam Beati Hieronymi, tum Græcorum omnium, Quod Angeli priùs,* (id eſt, ante *omnem creaturam mundi noſtri*) *inſtituti fuerint.* Denique, Catholicorum hanc communem fuiſſe ſententiam, notat *Caſſianus* ſuo tempore, nempe ſæculo quinto ineunte. *De quâ,* inquit, *nemo fidelium dubitat.* Et cùm hoc dogma pleniùs expoſuiſſet, ſubdit, *Ante illud Geneſews temporale principium, omnes illas poteſtates cœleſtes Deum creaſſe, non dubium eſt.* L. 8. Collat. c. 7.

Et quo minùs dubitent de hâc præexiſtentia Angelorum, faciunt verba Domini ad Jobum, *c.* 38.4, &c. *Ubi eras quando ponebam fundamenta Terræ: cùm me laudarent ſtellæ matutinæ & jubilarent omnes Filii Dei?* Ubi ſubdit *Olympiodorus,* ἀπὸ τέτυ δῆλον, ὅτι πρῶτοι οἱ Ἄγγελοι τȣ̃ κόσμȣ γεγένηνται. *Angelos in creatione mundi primò conditos fuiſſe, ex hoc loco manifeſtum eſt.* Conſtat ſcilicet ex his verbis, ante jacta Terræ fundamenta, extitiſſe Angelos, & laudes Deo ceciniſſe in primâ orbis noſtri molitione. Dein, ſi Stellas matutinas ad literam accipias, conſtat hinc Sydera & cœlos Telluris noſtræ fundationem anteceſſiſſe. Prætereà, rerum intellectualium exiſtentiam antemundanam eruit Hieronymus ex iis ſacrarum literarum locis, ubi aliquid agi dicitur πρὸ χρόνων αἰωνίων, ut *Tit.* 1.2. 2 *Tim.* 1.9. vel πρὸ τῶν αἰώνων, 1 *Cor.* 2.7.

2. 7. ante ſæcula hujus mundi. Neque minus includitur in illâ locutione, *πρὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου*, 1 *Pet.* 1. 20. *Epheſ.* 1. 4. *Joh.* 17. 5. & 24. *ante jacta mundi fundamenta.* Quod non denotat nudam æternitatem, ſed hujuſce mundi periodos & fundationem. Quorum utrique præ-extitit Anima Meſſiæ, & œconomiæ Chriſtianæ myſterium. Sed ad Angelos redeamus.

Denique, ut oraculis ſacris, & authoritate Patrum, ita ratione & argumentis, idem licet evincere. Lapſi ſunt Angeli ante mundum noſtrum conditum, ergo prius creati, idque per aliquot ſæcula. Neque enim veriſimile eſt, eâ imbecillitate factas eſſe præſtantiſſimas creaturas, ut in malum & miſeriam prolaberentur ſtatim ab ortu & natalibus; Neque id convenit Deo optimo, maximo, rerum omnium intelligentium Patri benigno, ut ſui operis partem nobiliſſimam loco adeò lubrico collocaret, ut ſtatim, amotâ Conditoris manu, præceps rueret in perniciem: in extremas pœnas, & triſtiſſima Tartara, æternùm damnanda.

Quæ cùm ita ſint, ab Angelis ad mundum corporeum tranſeamus. Ubi illud primò notandum, ſi nulli prorſus materiæ uniti fuiſſent Angeli, nullam inde voluptatem, aut perceptionem qualemcunque habuiſſent, vix fieri potuit, ut à ſuis ſedibus & primævo ſtatu, detorquerentur. Ubinam locorum habitârunt Angeli ante-mundani? In cœlo & luce habitâſſe, ait *Baſilius.* Ex antiquis multi, ut notum eſt, *σώματα λεπτὰ*, atque ſui generis: non craſſa & terreſtria, inſtar noſtrûm, Angelis attribuunt: Et Concilium *Nicænum* ſecundum, hanc doctrinam, ex libro Johannis, Epiſcopi Theſſalonicenſis propoſitam, ratam eſſe voluit. Ità ſe habent verba, *De Angelis,*

Hom. 2.

Act. 5. *edit.* 1644. *Pariſ.*

& Archangelis, & eorum poteſtatibus; quibus & noſtras Animas adjungo: Ipſa Catholica Eccleſia ſic ſentit. Eſſe quidem intelligibiles, ſed non omninò corporis expertes, & inviſibiles: ut vos Gentiles dicitis; verùm tenui corpore præditos, & aërio, ſive igneo: ut ſcriptum eſt, Qui facit Angelos ipſius, ſpiritus: & miniſtros ejus, ignem urentem. *Sic autem multos Sanctorum Patrum ſenſiſſe cognovimus: quorum eſt Baſilius, cognomento Magnus:* & *B. Athanaſius,* & *Methodius, & qui ſtant ab illis* *. Non id volunt, Angelos eſſe corpora, ſed habere corpora, ut habent Animæ humanæ. Non tamen ejuſdem luti cum noſtris hodiernis, ſed tenuia inſtar aëris aut ignis: & eorum ſimilia quæ habituri ſumus, cùm erimus ἰσάγγελοι. Denique, qui locum illum, *Gen.* 6. 2, *&c.* de congreſſu Angelorum cum filiabus hominum, interpretantur: id quod faciunt è Patribus, aliiſque, non pauci[a]: neceſſe eſt afferant Angelos habere corpora, ſuæ naturæ propria & cognata. Ex quibus omnibus colligitur, unà cum Angelis materiam aliquam cœleſtem Telluri præextitiſſe.

** S. Auguſt. multis in locis, quos vid. apud Sin. Sen. l. 5. Annot. 8. Vid. Cæſarium Dial. 1. B.P. tom. 4.*

[a] Præter Philon. & Joſeph. Juſt. Mart. Apol. ad ſen. Ro.m. p. 44. Athen. Leg. p. 27. Origenes. Clem. Alex. multis in locis. Euſeb. præp. Evan. l. 5. c. 4. Methodius apud Phot. cod. 234. E Latinis, Tertullianus de hab. mul. c. 2. & aliis in locis. Lactan. l. 2. c. 14. Cyprian. de diſc. & hab. Virginum. Ambroſ. l. de Noe. Sulp. Sever. hiſt. ſac. l. 1. c. 3.

Sed quæcunque aut qualiſcunque fuerit illa materia lucida, ſubtilis & tenuis, non extitit ſeorſim & ante reliquam maſſam materiæ. Omnis enim materia ſimul & ſemel è nihilo producta eſt. Neque concipere licet actionem creationis in partes & diſtantia ſæcula diviſam: manentibus interim vacuis reliqui mundi plagis & regionibus. Si mica materiæ extitit ante Epocham Moſaicam, tota moles univerſi, me judice, ante eandem extitit. Ac proinde ſi ma-

teria illa Angelica, vel Angelorum vehicula, præceſ-ſêre originem Telluris, ut philoſophantur Patres Græci: omnis materia aliquo modo præceſſit. Ejuſ-dem verò diſpoſitio & ordinatio, ſecundum varias partes, regiones, & formas, alio atque alio modo & tempore, ad præſcriptum Providentiæ, obtinuit.

Hactenùs de Angelorum præ-exiſtentiâ, & ipſius etiam materiæ, in quantum cum Angelis connecti-tur, ex authoritate Patrum egimus. Redeamus jam ad rerum naturam, & mundum aſpectabilem; Ne-que enim deſunt argumenta plura in mundo corpo-reo, quæ eandem Materiæ antiquitatem confirmant: atque Epocham Moſaicam, præter propter, ſexmil-lennem, non totius univerſi originem, comprehen-dere, ſed Telluris noſtræ ſæcula, & tempus forma-tionis è ſuo Chao, ſatis teſtantur. Si phænomena cœlorum perluſtremus iterum, Syderumque, tam Er-rantium quàm Inerrantium choros: facilè credemus, tam numeroſam progeniem, & meliori dignam pa-rente, non unius Chaûs Terreni ſobolem eſſe; ne-que pati poſſe, ut intra exigui temporis cancellos eo-rum ætates & hiſtoriæ includantur. Perpendamus, ſi placet, quod jam conſtat omnibus, Tellurem eſſe Planetam: multoſque eſſe Planetas, præter Tellu-rem, ejuſdem indolis, ſimiliſque materiæ & formæ: Quos omnes, probabile eſt, eundem habuiſſe ſuæ ori-ginis modum & principium: nempe, unumquemque ortum eſſe è ſuo Chao. Ex quo autem facta eſt Terra, nullius novi Planetæ natales vidimus: ac proinde, aut omnes ſunt antiquiores Terrâ, aut coævi. Si priùs, res confecta eſt: ſin coævos feceris, tot oportebit ſupponere Chaos, quot ſunt primarii Planetæ. Conſtat enim Jovem, exempli gratiâ, qui ſuos circumrotat ſatellites, ſibi eſſe centrum, neque

pendere qualitercunque è Terrâ noſtrâ; uti quidem nec reliqui, præter Lunam.

Præterea, Stellæ Fixæ videntur antiquiores Planetis, & unamquamque eſſe ſui orbis aut vorticis centrum. Tot itaque ſyſtemata conſtituenda ſunt in cœlo, quot ſunt Fixæ: quæ cùm ſint, numero & mole, maximæ, abſorbent hoc punctum Telluris, quaſi minus nihilo: neque inde repetendas eſſe earum origines, aut eò deberi gratias, facilè ferent cœlorum amici, aut quivis Dei operum æqui æſtimatores.

Denique, veriſimile eſt Planetas olim fuiſſe Fixas: Terramque ipſam in eodem cenſu & ordine numerandam eſſe. Planetarum o igines ex aliâ quacunque hypotheſi, haud facilè expedies. Saltem ſi ignem habent in Centro, quod admodùm probabile eſt. Præterea, vidimus Solem, denſis maculis quandoque faciem obductum: legimuſque per aliquot dies pallidum, obſcurum, & quaſi extremâ jam in morte luctantem; Is autem qui ægrotat, poteſt mori: & quod uni accidit, aliis ejuſdem generis (congeneres autem ſunt omnes Fixæ) accidere poteſt. Fixæ igitur ſunt extinguibiles: extinguitur autem Fixa, cùm, craſſo macularum cortice, quem perrumpere non poteſt, obtecta, in corpus obſcurum & opacum degenerat: Quale quiddam eſt Planeta.

Poſtremò, Stellæ novæ, quæ nuperis annis apparuerunt in cœlo, nullum habuere cum Terrâ, quoad origines ſuas, nexum aut cognationem. Neque magis ullum habent Cometæ: qui, licet, in nonnullis, dubiæ ſint & difficilis explicationis, nihil aliud eſſe mihi videntur, quàm Fixarum cadavera, ut ita dicam: nondum ſepulta, nondum ad requiem compoſita. Vagantur per varias cœli regiones, Umbrarum inſtar, donec invenerint ſedes aptas; Quibus

repertis, fugam ſiſtunt, &, in Planetas converſi, circa aliquod aſtrum motus ſuos obeunt. Quod ſi, ex aliâ hypotheſi, pro corporibus originariis habeantur Cometæ, tam immenſos peragunt circulos & periodos, ut, eundem nobis unquam bis viſum eſſe, in eâdem ſui circuitûs parte, à nemine probari poteſt.

Hæc & hujuſmodi cœlorum phænomena, ad Epocham ſexmillennem, ſalvis naturæ legibus, ægrè revocari poſſunt. Quin fatendum erit potius non eandem fuiſſe originem, neque coævam, Telluris noſtræ & totius Univerſi: ſive Intellectualis, ſive Corporei. Neque mirum videri debet hæc non diſtinxiſſe Moſem, aut Univerſi originem non tractâſſe ſeorſim ab illâ mundi noſtri ſublunaris: Hæc enim non diſtinguit populus, aut ſeparatim æſtimat. Maxima pars hominum reliquum naturæ & Univerſi pro quâdam habet Orbis noſtri aut Telluris appendice, quæ nihil valet ex ſeipsâ, ſed attexitur in uſum humani generis, & ut commodis noſtris inſerviat. Rectè igitur Legiſlator ſapientiſſimus philoſophis reliquit id negotii, ut ubi maturuerit ingenium humanum, per ætatem, uſum, & obſervationes, opera Dei alio ordine digererent, perfectionibus divinis atque rerum naturæ adaptato. Sed de hoc Capite ſatis, pergamus ad alia.

Tertiò, memorat Moſes in ſuo Hexaëmero celebre phænomenon, quod nullibi rerum comparet. *Aquas* intelligo *ſupercœleſtes*: quibus condendis, aut ſuis ſedibus diſponendis, Deus impendiſſe dicitur integrum diem: non minus ſcilicet temporis quàm condendo Soli, & Lunæ, & toti cœlorum exercitui! Hæc corpora præclara meritò ſibi vendicant viginti quatuor horarum labores, ſed rei obſcuræ & incognitæ tantundem operis invidemus. Age verò, quæ-

ramus

ramus has aquas inviſibiles: quibus hærent ſedibus, aut olim hæſerunt. Ait Moſes, ſupra Firmamentum poſitas eſſe: Solem verò & reliqua ſydera in Firmamento. Eâ ratione aquas illas collocat ſuper omnes Stellas, aut cœlum ſtellatum; Harum nihilominùs centrum, omniumque rerum, conſtituit Terram; Cùm verò graviores ſint aquæ materiâ cœleſti, ipſoque aëre, quî poſſunt hærere in altiſſimâ ſede, nullis corporibus intermediis craſſioris fili, ſuffultæ? Nos vetat recurrere ad omnipotentiam divinam, in hâc materiâ, Sanctus Auguſtinus; qui in tractando hoc ipſo argumento, ità nos monet, graviter & appoſité. *Nec quiſquam dicat ſecundum omnipotentiam Dei, cui cuncta ſunt poſſibilia, oportere nos credere aquas tam graves quàm novimus atque ſentimus, cœleſti corpori, in quo ſunt ſydera, ſuperfuſas: nunc enim, quemadmodum Deus inſtituerit naturas rerum, ſecundum ſcripturas ejus nos quærere convenit, non autem quod ipſe in iis, aut ex iis, ad miraculum omnipotentiæ ſuæ velit operari.* Huic concinit, quod generaliùs nos docuit alibi, *Sic Deus adminiſtrat omnia quæ creavit, ut ipſa proprios motus exercere & agere ſinat.* Penes has regulas eſto judicium.

L. 2. de Gen. ad lit.

Civ. Dei. l. 7. c. 30.

Præthereà, ſi extitiſſent ſupra altiſſimos cœlos hujuſmodi, neſcio quales, Aquæ: quid interfuiſſet populi hoc nôſſe myſterium? Alienum eſt à more & propoſito Moſis, res inviſibiles & abſconditas, & inutilis notitiæ, memorare in ſuo Hexaëmero: quod mundi aſpectabilis phænomena tantùm proſequitur: utpote quæ omnium oculos feriunt, & Creatorem deſiderant; Quæ verò nullibi comparent, nullo indigent authore, nullâ explicatione.

Quare nonnullis viſum eſt, has aquas ſupra Firmamentum poſitas, de nubibus aquoſis interpretari, atque

duplex ideò ſtatuere firmamentum, ſuperius & inferius: Illud, in quo reſident ſtellæ: hoc, in quo fluctuant vapores, nubes, & meteora: nempe ſpatium quod interjacet Terram & mediam aëris regionem, Firmamentum appellant. Sed ex hâc interpretatione, quid eſt, quæſo, quod Deus creavit ſecundo die? aliquantulum ſpatii? hoc intervallum quod eſt inter nos & nubila? At iſtud intervallum extitit antea: non ad mediam aëris regionem tantùm, ſed ad ſupremum utque cœlum, protenſum: ſive Lucem primigeniam, ſive Chaos, interpoſitum ſupponas. Quid igitur rei eſt, quæ ſententia, creare intervallum: deın creare intervallum ſecundo die, quod extitit primo? Neque ſepimentum aliquod ſolidum in cœlis fluidis jam admittitur.

Sed ad refellendum ulteriùs hanc interpretationem, audiamus verba Moſis: Secundo die, inquit, *Deus dixit, Fiat Firmamentum in medio aquarum, & diſterminet aquas ab aquis.* Nempe ſuperiores ab inferioribus. Extiterunt igitur hæ aquæ, tam ſuperiores quàm inferiores, ante factum hoc Firmamentum interaqueum. Terminus enim, vel diſterminatio, eſt rerum jam exiſtentium. Dic igitur quænam erant, vel ubinam locorum, hæ aquæ ſuperiores ante factam hanc ſeparationem. Videntur fuiſſe priùs maſſa continua, atque hâc contignatione bipartiri. At pluviæ non extiterunt antea, neque nubes. Has itaque ſi haberi velis pro aquis ſuperioribus, non reſpondet interpretatio verbis Moſaicis. Denique præpoſterum eſſet, nubes condere ante Terram: vel tanti facere hæc vaporum coagula, quæ fiunt & pereunt ſingulis diebus, ut ſextam partem magni Dei operis occuparent.

Res

Res eò redit: Generationem naturalem pluviæ per vapores denſatos, non capit populus: ſed pluviam cœlo divinitùs miſſam credit, ſive immediatè à Deo; Huic ut opinioni faveret Moſes, ſtatuit commune receptaculum Aquarum ſuper cœlos: ut Deus, pro lubitu, laxatis vel occluſis Cataractis, pluviam dimittat vel retineat. Hæc mihi videtur mens & conſilium ſacri authoris, quoad Aquas ſupercœleſtes. Atque hoc modo dignitati Moſis optimè conſulitur; ſi, quoties receſſum eſt à veritate phyſicâ, id fieri ſupponamus, κατὰ συγκατάβασιν, ad vires uſumque populi ſuam Coſmopœïam accommodando.

Eodem modo cùm de *Luce primigeniâ* agitur, in primo die creationis, id phænomenon eſt pariter inexplicabile ratione phyſicâ; ſed ne Deus videretur in tenebris operari per triduum, opportunum viſum eſt Moſi, ſub ipſo initio operis, *Lucem* proferre. At qualem Lucem? Lucem ſine fonte, ſine ſcaturigine. Lux autem, ſi philoſophemur, profluit ab aliquo centro, ubi cor & principium ſui motûs. Prodit autem Lux in hâc Coſmopœiâ ante omnem diſtinctionem cœlorum in orbes aut vortices. Præterea, ſecundum literam, videtur Deus intermiſiſſe opus ſuum nocturno tempore, ut ſolent homines: Sed non video quî perfici poterat alterum Hemiſphærium (cœleſte vel terreſtre) ſi ulla fuit operis intermiſſio, & Deus non ageret niſi ubi lux eſſet. Cæterùm has minutias non curat populus, neque Antipodas ſomniat, aut alterum hemiſphærium: ſed mundum concipit inſtar Tentorii, cujus tectum eſt cœlum: & planities Terræ fundamentum. *Iſa. 40. 22.*

Succedit Tertii diei opus, ubi origo Oceani ἀτέχνως καὶ ἀθεωρήτως, ad captum vulgi deſcribitur: his verbis, *Congregentur Aquæ*, inquit Deus, *in unum*

locum,

locum, & appareat Arida. Aridam autem vocavit Terram, & congregationem aquarum, Maria. Hæc collectio aquarum ad diſcooperiendam Terram, quæ ſub Abyſſo latuit, duobus tantùm modis fieri potuit: vel accumulatione aquarum certis in locis, ut nullæ manerent in reliquis: vel excavatione Terræ ſubabyſſinæ, certis in locis, ut aquæ eò ſubſiderent. Sed accumulatio illa non efficeret alveum Oceani, itaque omnes Interpretes aiunt, excavatione Terræ factum eſſe alveum Oceani, eóque deductis, aut aggregatis, aquis, denudatam eſſe Terram in cæteris locis. Præterea, eâdem operâ factos eſſe montes, aiunt: nempe ex Terrâ egeſtâ ex hâc foſsâ marinâ, & variis in locis exaggeratâ.

Quid luculentius hâc originatione Oceani & Montium, ſi calculis & ſeveriori examine abſtineas. Hæc itaque debent placuiſſe & ſatisfeciſſe populo, qui ſe non torquet argutiis. Quibus verò animus eſt harum rerum examen ſtrictius inſtituere, conſulant, ſi placet, quæ ſcripta ſunt, *Theoriæ l.* 1. *c.* 8, 9. *& ultimo.* In quo ultimo Capite, per rationes multiplices, & indicia manifeſta, monſtratur, neque alveum Oceani, neque Montes, neque primam Aridam habitabilem, ab hâc origine provenire potuiſſe. Eadem verò hìc repetere, aut plura addere, haud operæpretium eſſet.

Hæc de primo triduo Creationis Moſaicæ. In quâ, ſi primi & ſecundi diei opus præteriiſſet Author, nempe *Lucem illam vagam*, & *Aquas ſupercœleſtes*: verſumque nonum proximè ſubjunxiſſet ſecundo, ſuo mundo, vel orbi habitabili, nihil defuiſſet. Sed quoniam diem ſeptimum, ſaltem ut mihi videtur, pro Sabbatho habere & conſecrare decreverat, protrahendum erat opus Creationis in ſex dies: ut unà cum

memoriâ

memoriâ mundi abſoluti, & exemplo Dei requieſcentis ab omni operâ, ſeptimus dies perpetuò celebraretur. Sed admodum inæqualia ſunt horum dierum penſa: Primi diei opus ictu oculi peractum fuiſſet: atque, ita opinor, ſecundi. Sed Diei tertii magnum eſſet molimen & diuturnum. Primò excavare foſſam tantam, quanta eſt illa Alvei marini; Dein, Aquas omnes, quæ ſuperficiem Terræ operiebant, derivare, vel potiùs detrudere, in illam foſſam. *Detrudere*, inquam, quandoquidem non ſponte irent verſus mare, cùm nulli eſſent adhuc fluviorum Alvei, neque terrarum declivitas. Ubi appliciti erant novi montes, aut egeſtæ terræ cumuli, iis in locis excuterentur aquæ, & tantundem proflueret in foſſam: ſed in reliquis locis niſi vis alia accederet, hærerent immotæ ſuper faciem Terræ. Utcunque ſi decurriſſe ſupponas rapidè inſtar fluviorum, è locis nonnullis Mediterraneis ad mare, aliquot dierum iter eſſet. Quarta diei penſum videtur non minùs operoſum: Solem, Lunam, Sydera; Deus bone, quot & quanta corpora, una dies parturiit & perfecit. In ſingulis autem Planetis condendis ſex dies impendendi eſſent, non minùs quàm in noſtro; cùm eâdem ferè ſint formâ, nec diſſimili, quantum conſtat, ſupellectile & apparatu. Prætereà, aggregandi erant omnes, ſecundum ordinem rerum, ad Tertium diem, cùm ſint corpora Terreſtria. Luna maximè, quæ à ſuo centro, Terrâ, ægrè ſe divelli patitur, & in aliam claſſem transferri. Sed Moſes ſequitur Philoſophiam vulgi, Lunamque copulat cum Sole, quaſi ſimilis eſſent indolis & magnitudinis. Quinti denique, & ſexti diei opera erant multifaria. Omnium Avium & avicularum: Piſcium & piſciculorum: Beſtiarum, & beſtiolarum, corpora, fabrefacta *Gen. 1. 20. & 24.*

facta

facta fuere in hoc biduo: ex aquis & è Terrâ producta. Tardiùs hodiè proceditur in concinnandis corporibus Animalium: Neque id miror, cùm tanti ſint artificii. At cùm cujuſque animalis & animalculi corpus adeò accuratè formatum & compoſitum ſit, corpus Telluris, communis omnium Matris, adeò deforme, hiulcum, & ruinoſum fuiſſe ab origine mundi, ac eſt hodiè, nunquam inducar, ut credam. Sed hoc obiter.

Voluit Sanctus Auguſtinus, hæc omnia, quæ dicuntur opera ſex dierum, unico momento creata fuiſſe: quæ diſpeſcuit Moſes in claſſes & diverſa tempora, quo magis juvaret imaginationem populi, in concipiendis rerum originibus. Deus, ut mihi videtur, omnem ſubſtantiam, ſive intellectualem, ſive corpoream, unico momento, & indiviſibili actu, è nihilo produxit. Neque eâ ratione à ſcopo aberravit Auguſtinus: Sed non hìc agitur (ſecundum rei veritatem) de univerſâ ſubſtantiâ, ſed de mundo Terreſtri tantùm: nec de ipſius creatione, ſed formatione. De creatione rerum omnium ex nihilo, ſive ex nullâ præ-exiſtente materiâ, dubitari non poteſt, neque id fuiſſe ab æternò. (Creatura enim æterna à nobis concipi non queat) ſed limites ſexmillennes, Epocham breviuſculam, Creationi divinæ præſcribere nunquam auſus ſum. Id, cum multis aliis, inter arcana Dei libentiùs relinquo.

Hæc breviter annotata ad Geneſin rerum à Moſe propoſitam, arguere videntur, non id conſilii fuiſſe ſacro authori, ut mundi ortum explicaret ſecundum veritatem phyſicam: quod inutile fuiſſet populo philoſophiæ indocili; ſed origines rerum eâ methodo proponere, quæ facilis eſſet conceptu, animiſque hominum pietatem ingeneraret, & veri numinis cultum.

Et

Et cum ſingulæ Gentes antiquæ, Ægyptiæ, Phœniciæ, Chaldaicæ, aliæque, ſuas habuerint Coſmogonias, in exordio plerumque hiſtoriarum, vel ſuæ Theologiæ, præmiſſas; opportunum duxit Moſes, Legibus & inſtitutis, quæ ſcripturus erat Iſraelitis, præfari, aut prætexere, non tantùm ſuæ gentis originem, ſed etiam totius Mundi. Quùm verò fabulis ſæpenumerò, & neſcio quot Diis & Deabus, refertæ eſſent illæ gentium Coſmogoniæ: non ſine gravi Religionis corruptelâ; His omnibus expunctis, caſtè & innocuè argumentum tractavit. Et quò Idololatriæ radices evelleret, Cœlum, Solem, Lunam, Sydera, aliarum gentium maxima numina, non ut æterna, neque ſui gratiâ condita, exhibuit: Sed ut huic orbi ſublunari, atque uſibus humanis inſervirent *.

* *S. Baſil. Hom. 5. princ.* Διὰ τοῦτο πρεσβυτέρα τοῦ ἡλίου ἡ περὶ γῆν διακόσμησις, ἵνα καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τὸν ἥλιον, ὡς αὐτὸν τὴν αἰτίαν τῆς ζωῆς παρεχόμενον, οἱ πεπλανημένοι παύσωνται, &c. *Dein, hom. 6.* ἥλιος δὲ ἔσω ἦν, &c. *In eundem ſenſum vid. etiam Philoponi* κοσμοπ. *l. 4. c. 1.* πολλάκις εἶπον ὡς εἰσαγωγικὸν, &c.

Hoc mihi videtur Sacri Scriptoris fuiſſe propoſitum. Quod ſi nudam veritatem ac Theoriam phyſicam, quæramus, alia tela texenda eſt. Nempe ſtatuendum, ſi rectè judico, Mundum, qui exortus eſt ſex abhinc prope millenniis, non aliud fuiſſe quàm Orbem Sublunarem, ſive Tellurem noſtram cum ſuo cœlo. Atque illud Chaos unde ortus eſt, non univerſale, aut per immenſa cœlorum ſpatia diffuſum eſſe, ſed intra præfatos limites contentum, totum ſcilicet infra Lunam. Dein ex illo Chao prodiit Tellus primigenia: non eâ formâ, quam depinxit Moſes: Ille enim formam iſtam delineavit, quæ populo ante oculos obverſabatur, hodiernam ſcilicet, & poſtdiluvianam; Nec ſine longâ verborum ambage &

argumentorum ſerie, ad primam formam aſcendere potuiſſet, & utriuſque filum ad ſua tempora deducere. Denique, nec Sol, nec Sydera, compoſita ſunt ex hoc Chao Terreſtri: Sed cùm Hominem, quaſi rerum apicem, &, ſub Deo, ſupremum Dominum, conſtituiſſet Moſes, ipſius gratiâ totum Univerſum conditum & conſtructum exhibuit. Hæc mihi videtur ratio utriuſque Coſmopœïæ, Phyſicæ & Ethicæ: ita enim appello Moſaicam: cùm non tam φυσικῶς quàm ἠθικῶς, inſtitui & ordinari videatur. Intereà, ſi aliis aliter viſum fuerit, ego neminem vexo, aut de ſuâ ſententiâ deturbare cupio. Quiſque ſuâ luce, atque ſuo ſenſu, gaudeat. Eâ autem omnes tenemur uti ratione, quam Deus ſingulis indulſit, donec quid clarius de cœlo affulſerit.

CAP. IX.

Dubiis & objectionibus occurritur, quæ ab iis, qui literæ Hexaëmeri adhærent, contra præfatam expoſitionem urgeri poterunt.

HIS ità expoſitis, magnam objectionum molem obſtare video; Quam tamen, pro viribus, amovere conabor, atque cauſam conſervare integram apud æquos judices; Quorum utpote officium eſſe ducimus,

ducimus, ex amore veritatis, & rationum momentis, non ex inveteratâ opinione, ſententiam ferre. Rem autem, quàm potero, adductis utrinque rationibus, paucis expediam.

Aiunt imprimis hujus expoſitionis adverſarii, ALIUD eſſe Creationem, Aliud rerum jam creatarum Formationem: Loqui autem Moſem de Creatione rerum ex nihilo, cujus Epocham ſtatuit paucis retrò millenniis; Nos autem id totum interpretari de Formatione rerum, ſive de materiæ confuſæ in mundum habitabilem diſpoſitione. Statum quæſtionis accipimus: ſed neque à verbis Moſis, nec aliunde, probari poteſt quod obtenditur. Vox ברא apud Hebræos, *κτίζειν* apud Græcos, *creare* apud Latinos, vim iſtam non habent. Nec in quacunque Linguâ, quod ſciam, productio rerum ex nihilo, unicâ voce comprehenditur. Vis & uſus dictarum vocum in tribus iſtis linguis, ſatis nota ſunt: Et quoad Hebraicam ſpeciatim, uſumque in ſacris literis, vocem ברא aliis actionibus effectiſve applicari, quàm primæ rerum productioni, apud omnes in confeſſo eſt. Ab iſtoc igitur vocabulo nihil probari poteſt. Neque, inquam, aliunde, vel à ſacris literis, vel à ratione, ſuſtentari poteſt hæc objectio. Ait quidem Apoſtolus, *πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας, ῥήματι θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι.* Κατηρτίσθαι (*adaptari, compingi, conſtrui*) non ſignificat productionem rei ex nihilo: ideoque non dicit Apoſtolus, *μὴ ἐξ ὄντων*, ſed *μὴ ἐκ φαινομένων, κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας.* *Ex non apparentibus*: ſive quod jam evanuerint, in aliam formam mutata: ſive quod olim etiam erant tenebroſa, & *ἀόρατα*. Nempe intelligit, quod anteà notavimus, molem illam cæcam & indigeſtam, quam תהו בהו appellavit Moſes. Hanc *Heb.* 11.3.

 molem,

molem, hoc Chaos, in ordinem ſpeciemque mundi habitabilis digeſſit Deus, & partes ipſius adaptavit, quaſi membra corporis, è maſsâ ſeminea educta, formata, & coagmentata.

Denique quoad Rationem & exterioris mundi phænomena, nihil eſt in rerum naturâ quod novitatem Materiæ arguit: ſed novitatem Formæ, multa. Quinimò circa cœlos nonnulla notavimus in præcedenti capite, quæ ætatem pluſquam ſexmillenem non obſcurè indicant. Omnis autem materia, ut antea diximus, eſt coætanea: &, ni fallor, omnis ſubſtantia creata. Angelos porrò præ-extitiſſe Mundo Moſaico, in ſuperioribus probatum dedimus: Animaſque humanas ſuis corporibus Terreſtribus præ-extitiſſe, docuit antiquitas, tam Orientalis, quàm Occidentalis. Vides quàm multa faciunt in partes antiquitatis rerum, ſed ex nullo Capite probari poteſt, Chaos Moſaicum, tunc temporis, è puro puto nihilo prodiiſſe.

Secundò objicitur, quærendo, ſi materia Chaûs extitit ante Mundi Moſaici principium, Quid fuit, quem in finem extitit, aut ubinam loci, ante illud tempus? Reſpondeo, Hæc non eſſe ſollicitiùs quærenda, cùm magnâ ex parte notitiam noſtram fugiant. Sed vidimus quandoque novas ſtellas in cœlo oriri, quæ nunquam antea apparuerant, quas tamen præ-extitiſſe ſub aliquâ formâ, & alicubi locorum, æquum eſt, credamus. Prætereà, Cometas ſæpe in cœlo advertimus, quorum origo & primæ ſedes nos latent. Denique, neutiquam fingendum eſt, cœlos eſſe incorruptibiles; Corpora cœleſtia perinde ac Terreſtria, ſuas habent viciſſitudines & tranſmutationes; Atque ipſæ Fixæ in Planetas, mediante Chao, converti poſſunt: & viciſſim Planetæ, excuſſis ſordibus,

Vid. Theor. Tel. l. 4. c. 10.

dibus, in Fixas reviviſcere. Ea eſt rerum omnium creatarum inſtabilitas & reciprocatio. Hæc de materiâ Mundi.

Tertiò objicitur, quoad Formam, ordinem, & genera, rerum conditarum, Moſem, ex hypotheſi noſtrâ, receſſiſſe à veritate, & à rerum naturâ: quò conſuleret, ut fingitur, utilitatibus populi, & vulgaris ingenii modulo. At veritas, inquiunt, eſt res ſacra & inviolabilis, quam nullo prætextu lædere, aut ipſius dignitatem infringere: nullas ob cauſas penitùs abdicare licet, maximè viro ſacro, & in tractandis rebus ſacris.

Hæc eſt decumana objectio, quæ omnium ferè vires complectitur: & ſi huic obſiſtendæ vel ſuperandæ pares fuerimus, minùs metuendum erit à reliquis. Fatemur imprimis, Moſem receſſiſſe à veritate phyſicâ in ſuâ Coſmopœïâ: Fatemur etiam, veritatem eſſe rem ſacram: ſed in ſacris ſunt varii gradus & ordines, quorum alii aliis ſunt magis aut minùs inviolabiles. Hìc de veritate phyſicâ agitur, non morali aut divinâ: nihil autem uſitatius eſt in ſacris literis, quàm, neglectâ veritate phyſicâ, rerum naturas λαοδογματικῶς exhibere: hoc eſt, ſecundum opinionem, affectus, & judicia, populi. Ita Terram planam, & quadrangularem, exhibet ſacra Scriptura: Cœlum ſolidum, & expanſum inſtar tabernaculi: Lunam inter maxima ſydera: Solem ab Oriente in Occidentem quotidiè curſitantem: Oceanum litoribus altiorem; Hæc de Mundo Corporeo. Dein Angelos alatos & linguatos: Animaſque ſanguineas & poſt mortem dormituras: Denique, Dei ipſius, Optimi Maximi, aures, oculos, manus, digitos, memorat, & reliqua membra; Prætereà, Infiniti Numinis motus locales, affectus, & paſſiones. Hæc vera eſſe

dixeris,

dixeris, vel ad captum vulgi accommodati? Quod ſi in tot tantiſque rebus non refugit aut reformidat Scriptura ſacra à veritate recedere, quid ni licuerit Moſi eâdem uti libertate in tradendis rerum Originibus? cùm iſtiuſmodi reverà fuerint, ut earum explicationem nudam & philoſophicam, populus, nec ſapere, nec ferre potuiſſet.

Neque apud Sacros Scriptores tantum, ſed etiam Gentium philoſophos, moris erat, populum, τὸν πολὺν καὶ δημώδη ἄνθρωπων, ut illi loquuntur: vel etiam Diſcipulos νεοφύτους: craſſo modo erudire. Et non niſi peracto quodam Tyrocinio literario, ad interiores rerum ſenſus admittere. Hunc duplicem docendi modum inter Philoſophos ſæpius notavimus in præcedenti libro: ſecundum illud dictum Parmenidis, (*Apud Laert.*) διττὴν εἶναι τὴν φιλοσοφίαν, τὴν μὲν κατ' ἀλήθειαν· τὴν δὲ κατὰ δόξαν. *Duplicem eſſe philoſophandi modum, ſecundum veritatem, unum: alterum, ſecundum opinionem communem.* Sed non uno modo celârunt veritatem Antiqui: quandoque ſermone ſymbolico, parabolico, vel aliàs figurato: quandoque ſermone populari & plebeio: quandoque res explicando κατὰ τὸ θεῖον, vel κατὰ τὴν πρόνοιαν, non ad naturæ leges. Horum omnium modorum exempla habemus in ſacris codicibus: neque ideò mirandum, aut hos aut illos ſecutum eſſe Moſem, in explicando mundo naturali, ipſiuſque origine.

Diximus ſupra, in rebus ſacris, alias aliis eſſe ſacratiores: & quantum ad *veritatem*, hanc ſequimur, celamus, aut diſſimulamus, pro rationum momentis, quæ inde pendent. Cui unquam, viro probo, viro pio, religio eſt, ægrotos, pueros, aut mentis malè compotes, in ſuum ipſorum commodum fallere & decipere? Et quid ni numeremus in hoc ſenſu rudem

&

& indocilem plebem eodem modo tractandam? nempe cum res poſtulat, & majoris boni adipiſcendi ratio. Malo dolo uti in alterius damnum, nefas eſt: ſed ob commune bonum, & ad ſuccurrendum infirmis, fallimus & fallimur ſine crimine. Eſt aliquid magis ſacroſanctum & inviolabile in ratione Boni, quàm in ratione Veri; Quæ cùm pariter conciliari non poſſunt, cedit poſterius priori.

Ut hæc ad propoſitum, Moſemque noſtrum, applicemus; Convenîmus libenter, non temerè aut levi de causâ recedendum eſſe à vero. Sed verum quod effertur ſine fructu, eſt ſuperfluum: quod autem non ſine gravi damno, eſt noxium. Noſtro autem Moſi ita comparatum erat cum ſuo populo, ut neque cum eorum fructu, nec ſine damno, exquiſitas rerum origines iis exponere poterat. Quid ſi propoſuiſſet Moſes, in exordio ſuæ Coſmopœïæ, verum mundi ſyſtema: dixiſſetque ſuis Iſraelitis, Scitote, Patres Fratreſque, Terram, quam pedibus terimus, quæque nobis videtur immota, & rerum omnium ſtabile fundamentum, gyrare perpetuò, moveri celerrimè, & per integrum ſui orbem ſingulis diebus circumrotari: dein, ſingulis annis, ferri per altum æthera circa Solem, immensâ ferè orbitâ. Sol intereà, qui nobis videtur ſtrenuiſſimus curſor, & duodecim horis, plus minus, ingens cœli noſtri ſtadium conficere, nos fallit & ludit oculos. Ille enim hæret otioſus in ſuâ ſede, per diem noctemque: atque id operis commendat Terræ, ut diem & noctem, & diverſa anni tempora, ſuo motu conſtituat & metiatur. Si hoc modo ſermonem ſuum auſpicatus eſſet Moſes, annon, ut abſurda narrantem, & à communi ſenſu aliena, cum riſu aut faſtidio accepiſſet populus! &, non ſine gravi ſuo damno, virum ſacrum, tanquam

nugiven-

nugivendum, rejeciſſet? Hæc tamen vera ſunt, licet non utilia aut idonea vulgo: & quæ eorum loco ſubſtituit Moſes, licet ad literam non vera, maximi erant emolumenti, & ingeniis aptata ſui populi. In his igitur mutandis vicibus, cum res id extorquebat, viri Cordati & φιλανθρώπε officium præſtitiſſe mihi videtur.

Liceat alterum exemplum, argumenti confirmandi causâ, & ad vindicandum Moſem, adjicere; Fingamus Theoriam Telluris, à nobis propoſitam, eſſe veram: Fingamus inquam, dicis gratiâ, Tellurem primigeniam aliam fuiſſe ab hodiernâ: conſtructamque eo modo & formâ, quibus in dictâ Theoriâ deſcribitur: Operæ pretium fuiſſet Moſi, aut dignum munere Prophetæ aut Legiſlatoris, has minutias phyſiologicas exponere populo? Quinetiam ſurdis ceciniſſet ſuam philoſophiam; neque enim hi laterum coctores, ſpirantes adhuc porrum & cœpe Ægyptiacum: Qui vitulum fuſilem à Deo, Optimo Maximo, diſcernere non poterant: potuiſſent unquam, prima Dei opera, rerum principia, leges & motus naturæ, recognoſcere, & ad veritatis normam exigere. Aſini ad Lyram, ut inquit diverbium. Quare fruſtra fuiſſet Moſes in erudiendis his Philoſophis: Nec fruſtrà tantùm, ſed etiam exiſtimationem ſuam apud populum minuendo, novæ religionis, quam inſtituturus erat, vim & authoritatem pariter fregiſſet. Omni itaque modo neceſſum fuit, illi, ſtylum demittere in hoc argumento: & ignaro populo favere, quò magis prodeſſet.

Quartò objicitur, ſi Coſmopœïæ ad veritatem phyſicam conformatæ, populum incapacem habuerit Moſes, honeſtius, conſultiuſque illi fuiſſet, tacere illud caput de Creatione rerum, vel intactum præterire,

quàm

quàm doloſè aggredi, & falſum pro vero ſubſtituere. Reſpondeo, Illud argumentum de Mundi origine, aut rerum creatione, penitùs omittere, non erat integrum Moſi, neque tutum. Habuerunt Gentes circumvicinæ ſuas Coſmogonias, ſuam Hiſtoriam, aut Phyſiologiam,de Mundi origine : in pleriſq; vitioſam, & veræ religioni inimicam. Atque has, ſimileſve, Traditiones, aut Mythologias, ſecuti fuiſſent, niſi aliter edocti, Iſraelitæ. Si nuptum non dederis filiam, ipſa ſibi maritum quæret, è famulis forſan, aut humili plebe : & niſi populo dederis ſuam fidem, dogmata, & opiniones, ipſi ſibi fingent, quiſque pro ſuo ingenio, pro ſuo affectu, aut pro ſuis vitiis.

Prætereà, quod hìc Moſi objectum velis, perinde poteſt objici Chriſto & Apoſtolis. Vita Futura, ſive in cœlo, ſive inferno : & ſupremum judicium, non poſſunt à vulgo rectè concipi, & ſecundum rei veritatem : ideone ſilentio premenda, aut ſicco pede prætereunda, Chriſto & Apoſtolis? Aliud planè teſtantur ſcripta Evangelica & Apoſtolica, ubi hæc ſæpius depinguntur : non quidem accuratè, ſed per imagines populares memoriæ firmiter inhæſuras, & movendis affectibus accommodatas; Ità, delitiis Paradiſi, & Coronis gloriæ, adumbratur cœlum. Infernum verò, Igni inextinguibili, & frigore & tenebris extremis : vermibus denique cutem & carnem arrodentibus. Nec minùs, Dies Judicii, per clangorem Tubæ, reſerata ſepulchra, Libros rationum expoſitos, & erecta tribunalia, deſcribitur. Sic viſum eſt Spiritui Sancto, res ſacras humanitùs tractare, etiam in ſummâ luce Evangelii : Et quæ nudè propoſita, & exactâ ratione, à nobis concipi non poterant, non propterea ſilenda duxit, ſed in novas formas mutanda. In alias, inquam, formas, quæ

magis vivæ & conſpicuæ eſſent omnibus, hominesſque ad pietatem impellerent, & à malo fortiter deterrerent. Hæc ad vindicias Moſis facilè converti poſſunt, qui, eodem actus conſilio, doctrinam de Mundi origine, vulgo inexplicabilem in ſuâ puritate, non idcirco prætermiſit: ſed eâ methodo digeſſit & explicuit, quæ religioni maximè eſſet profutura, nec multùm oneraret intellectum populi.

Ultimò objicitur, ſi à literâ Moſis recedere licet in primis capitibus Geneſeως, quidni in reliquis etiam? ubinam ſiſtendum: quo limite, quâ lege? ne, levitate ſcilicet ingenii, pereat ubique ſenſus Hiſtoricus & Literalis. Reſpondeo, communem & notiſſimam legem eſſe Interpretum, *Nullibi recedendum à literâ ſine neceſſitate.* Hoc duce, tuti erimus: & ſi ullibi hanc legem violaverim, quæcunque ita dicta ſunt, indicta velim. Illud præteréà notandum, Cùm de Mundo naturali agitur in ſacris Scriptis, liberiùs receditur à ſenſu literali in his quàm in aliis locis: quandoquidem mille exemplis patet, in hâc materiâ ἀνθρωποπαθῶς, vel λαοδογματικῶς, locutos eſſe ſacros authores. Lumen naturale eſt Dei donum, neque ſubter modio, aut in ſudario, abſcondendum; ſed quoties huic locus eſt in veritate indagandâ, ipſius ope uti debemus, in ſacris oraculis enucleandis. Id non malè mihi dictum videtur, *Philoſophiam eſſe ſcripturæ interpretem in rebus naturalibus:* ſed philoſophiam intelligo non aridam & jejunam, otioſi cerebri figmentum: ſed quæ naturæ phænomenis, repetitis experimentis, ſolidiſque rationibus, reſpondet. Denique in omnibus, ſive Theologorum, ſive Philoſophorum partes agimus, animo æquo & moderato, ſummâque in numen reverentiâ & pietate, uti tenemur.

Hæc

Hæc mihi videntur præcipua dubia, aut objectionum capita, quæ remorari poterunt Lectorem, vel forſan arcere à ſententiâ noſtrâ amplectendâ. *Sententiâ*, putà, quæ ſtatuit, Moſem, prætermiſsâ plerumque veritate phyſicâ, rationes morales, ut ità dicam, vel Theologicas, ſecutum eſſe, in ſuâ de Mundi ortu narratione. Deum unicum eſſe Mundi Authorem: & ab ipſius providentiâ regi & conſtitui rerum omnium origines, motus, & fines: hoc imprimis ſtabilivit Moſes. Et quoad modum originationis, aut ordinem, licet à ſcientiarum tramite deflexerit, non prolapſus eſt ad fabulas, ad nugas, aut craſſas ſuperſtitiones, ut ſolent Coſmogoniæ gentium. Quibus omnibus multo caſtiorem eſſe Moſaicam ſi contuleris, facilè cognoſces. *Græcanicam* ex *Heſiodo*, aliiſque, nôſti; *Phœniciam*, ex Philone Biblio. *Ægyptiacam* refert *Diodorus Siculus*: aliaſque alii. Atque his jam libet præterea adjicere, ut ſingularum indolem videas & diſtinguas, *Arabicam* & *Mahometanam*.

Aiunt Arabes, Deum Opt. Max. univerſitatem rerum conditurum omnium primùm *Tabulam quandam ampliſſimam & calamum, creâſſe; ut ſingula quæ futura ſunt uſque ad finem mundi, in illam referret. Hoc facto, album Margaritum procreavit: quod, cùm oculo majeſtatis conſpexiſſet, in aquas liquefactum eſt, unde Abyſſus emerſit. Hæc ſubſecuta eſt aëris productio: tum Animarum, & Angelorum. Cæteras autem Creaturas moliens Deus, album unionem creavit, qui ſtatim ab intuitu divino liquefactus eſt, ac ebullire, fumumque ſurſum emittere, cœpit, atque ſpumare. Quo facto, Terras ſeptem conſtituit, ex ejus ſpumâ, Deus: nec non fluctus & montes. Ex fumo verò, totidem cœlos.* Atque ita completa ſunt Cœlum & Terra, ſecundum traditiones Arabicas. Ecchell. *Hiſt. Arab.* cap. 9.

 His

His adhuc multo abſurdior eſt Coſmopœïa Mahometana: quæ occurrit in *Libro ſubtilitatum de cognitione veritatum*, atque hoc modo procedit. *Omnium primùm Mahometi Lux à Deo creata eſt, Pavonis referens ſpeciem & formam. Hanc in candidiſſimâ poſuit Deus margaritâ, quam in pulcherrimâ appendit arbore, ubi Creatorem, annis circiter mille, ſummis laudibus celebravit. Mahometi autem conſpectâ hâc luce, totus ſudore perfuſus eſt: Tunc ex ſudore capitis ejus, condidit Deus Angelos: ex ſudore vultûs, ſolium, Tabulam, Calamum, Solem, Lunam, Cœlum, Stellas, & quicquid in cœlis eſt.* Denique, ut cætera mittam abſurdiſſima, *ex ſudore pedum Terram univerſam, & quicquid in eâ eſt.*

Hujuſmodi ſunt gentium exoticarum Coſmogoniæ, futiles & ſordidæ. His nihil habet cognatum aut concolor, Moſes: Qui, ſi à naturâ receſſit, & a veritate phyſicâ, honeſtè & pudicè id fecit: ut pietatis cultor, & ſalutis publicæ ſtudioſus. *Solonis* dictum ſupra memoravimus, Qui, interroganti an optimas leges Athenienſibus condidiſſet, reſpondit, *Optimas quidem quas illi accepturi erant.* Quod non minùs verum eſt de Legiſlatoris Hebræi doctrinâ & inſtitutis, Quærentique, ſi optimam Coſmopœïam Iſraelitis ſtruxit Moſes, reſpondendum itidem, Optimam quam illi ferre aut capere poterant. Id quod ſimpliciter optimum eſt, in rebus humanis ſæpe attingi non poteſt: ſed quod practicorum, vel, ſit verbo venia, practicabilium, optimum eſt, id pro fine & ſcopo habet vir prudens & cordatus. Neque quicquam reperio in ſcriptis factiſve Moſaicis, quod ab hâc regulâ diſcordat aut aberrat. Ac proinde veterum ſapientum & prophetarum maximus, me judice, ſemper haberi meruit & merebitur.

Neque

Neque tamen nos latet, Origines Moſaicas malè audire apud Authores exteros, & à nonnullis ferè ludibrio haberi. *Celſus anilem fabulam* appellat. *Simplicius* aliquantò modeſtiùs, *Fabuloſam traditionem, ab Ægyptiis deſumptam.* (Orig. cont. Celſ. l. 4. p. 186.) Hæc regerit *Philopono*. Scripſerat nimirùm *Proclus* pro *mundi æternitate*: cui reſpondet Philoponus: Dein Procli vindex, Simplicius, reponit Philopono, origines Moſaicas memoranti, hæc verba, Εἰ δὲ τὸν τῶν Ἰουδαίων νομοθέτην ἐνδείκνυται, λέγοντα, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος· καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου· καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος· εἶτα ποιήσαντος αὐτοῦ τὸ φῶς, καὶ διαχωρείσαντος ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους, ἐπήγαγε, καὶ ἐκάλησεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος νύκτα· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα μία· εἰ οὖν ταύτην τοῦ χρόνου νομίζει γένεσιν, τὴν ἀπὸ χρόνου, ἐννοείτω, ὅτι μυθική τίς ἐστιν ἡ παράδοσις, καὶ ἀπὸ μύθων Αἰγυπτίων εἱλκυσμένη. (De Phyſ. aud. l. 8. fol. 268.) *Si Judæorum Legiſlatorem hìc indicat Philoponus, ità loquentem*; In principio fecit Deus Cœlum & Terram: Terra autem erat inviſibilis & incompoſita: tenebræque in ſuperficie Abyſſi, & ſpiritus Dei ſuperincubuit aquis. *Dein factâ à Deo Luce, & à luce diſtinctis tenebris, additur,* Lucem vocavit Deus Diem, Tenebras verò Noctem. Sic veſper & mane fuerunt una dies. *Quod ſi hunc eſſe mundi ortum putet, eumque temporalem, ſciat velim, hoc nihil aliud eſſe, quàm fabuloſam traditionem, ab Ægyptiis, putà, fabulis extractam.*

Convenit quidem Moſi, non tantùm cum Ægyptiis, ſed etiam cum cæteris gentibus, quoad materiam ſubſtratam ſui mundi, nempe Chaos: Antiquum Chaos, quod omnes gentes celebrârunt. Sed

in modo conſtructionis non conveniunt; neque ulla mihi adhuc occurrit Coſmogonia vel inter antiquos Phyſicos, vel Theologos, quæ Telluris Primigeniæ, vel primi orbis habitabilis, conſtructionem rectè inſtituit, vel idoneam reddidit rationem, cur Terra, Elementum graviſſimum, altior eſſet aquâ, multo leviori. Quapropter *Strabo*, velut in re aliàs deſperatâ, ad Providentiam recurrit: atque ipſius ope Terram ab aquis liberat, quas naturæ viribus excutere non poterat. Locus eſt commemoratione non indignus, quem paucis, ſi placet, enarrabimus.

Geogr.l.17. p. 809,&c. In conſtruendâ Terrâ, vel mundo Terreſtri, duplicem operandi modum exhibet, κατὰ φύσιν, & κατὰ πρόνοιαν. Et, quò nodum illum ſolveret, Cur Aquæ, ſuâ naturâ ſuperiores Terrâ, infra ipſius ſuperficiem ſubſidant, ad providentiam ſpecialem confugit. Quâ in re ſequitur quidem Moſem, (quem anteà multis, & cum laude memoraverat, in deſcri- *l.16.p.760, &c.* ptione Judææ) ſed è ſapientibus exteris, nullum pro duce habet. Rem ferè hoc modo exequitur. Per naturam, ait, Aqua ſitu altior erat Terrâ, eamque circumdedit totam, in initio rerum, ad modum ſphæræ. Cùm verò providentia conſtituiſſet animalia condere, atque maximè hominem, Animal non aquatile, Terram excitavit multis in locis, & intumeſcere fecit: aliiſque depreſſit & excavavit: ut, hìc latentibus aquis, illic extaret Arida, ſedeſque præberet hominibus & animantibus. Ut videre eſt in verbis hìc appoſitis.

Strab.l.17. m. p. 809, 810. Νῦν δ' ἐπὶ τοσοῦτον ὑπομνηστέον τῆς φύσεως ἅμα καὶ τὸ τῆς προνοίας ἔργον εἰς ἓν συμφέροντας. Τὸ μὲν τῆς φύσεως, ὅτι τῶν πάντων εἰς ἓν συννευόντων τὸ τοῦ ὅλου μέσον, καὶ σφαιρουμένων περὶ τοῦτο, τὸ μὲν πυκνότατον καὶ μεσαίτατόν ἐστιν ἡ γῆ, τὸ δ' ἧττον τοιοῦτο, καὶ ἐφεξῆς ὕδωρ· ἑκάτερον δὲ σφαῖρα. Τὸ δὲ τῆς προνοίας, ὅτι βεβούληται καὶ αὐτὴ ποικιλοτέρα τις οὖσα, καὶ μυρίων ἔργων δημιουργὸς, ἐν τοῖς πρώτοις ζῶα γεννᾶν, ὡς πολὺ διαφέροντα τῶν ἄλλων—— Ἀλλ' ἐπειδὴ τῇ γῇ περίκειται τὸ ὕδωρ,

ὐκ ἔςι δ' ἔνυδρον ζῶον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ χερσαῖον καὶ ἐναέριον, καὶ πολλοῖς κοινωνικὸν φωτὸς, ἐποίησεν ἐξοχὰς ἐν τῇ γῇ πολλὰς, καὶ εἰσοχὰς, ὥς' ἐν αἷς μὲν ἀπολαμβάνεσθαι τὸ σύμπαν ἢ τὸ πλέον ὕδωρ, ἀποκρύπτον τὴν ὑφ' αὐτῷ γῆν, ἐν αἷς δ' ἐξέχειν τὴν γῆν, ἀποκρύπτουσαν ὑφ' ἑαυτῇ τὸ ὕδωρ, πλὴν ὅσον χρήσιμον τῷ ἀνθρωπείῳ γένει, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸ ζώοις καὶ φυτοῖς.

Hoc providentiæ opus appellat, non naturæ. Providentiam intelligit extraordinariam : ordinaria enim eadem eſt cum lege & ordine naturæ. Ipſiſſimam, ut vides, inſiſtit viam hic Author, quâ præivit Moſes. Nihil habet mali hæc explicatio : peccat tantùm in regulam Philoſophorum, *Non recedendum eſſe à Naturâ, ſine neceſſitate.* Nulla enim eſt neceſſitas, vel terras elevandi, vel aquas in foſſas & ſcrobes deducendi, ad extruendum primum orbem habitabilem. Prout alibi à nobis oſtenſum eſt. Sed ob alias cauſas, *Theor. l.* 1. c. 5. quas ſæpiùs indicavimus, neceſſum fuit Moſi, ad immediatum imperium Numinis, nutumque Providentiæ, ſui mundi partes, totumque apparatum, diſponere.

Hæc ex *Strabone* obiter perſtrinxi, ut oſtenderem Coſmopœïam Moſaicam non eſſe fabulam Ægyptiacam, quod voluit *Simplicius* : Sed methodo ſibi propriâ concinnatam. Hanc poſtea imitati ſunt alii, parciùs vel pleniùs : Et quod nobis refertur à *Suidâ*, de Coſmopœïa *Hetruſcâ*, ab Hexaëmero noſtro, *Voc.* Τυῤῥηνία. paucis mutatis, tranſcriptum credo. Erat quidem pervetuſta Hetruſcorum philoſophia, omni Græcanicâ, ni fallor, antiquior : ſed miſcentur non rarò cum recentioribus, & interpolantur, veterum dogmata ; id quod in illo centone *Suidæ* ſæpiùs accidit.

Denique R. Moſes Maimonides crepat multoties ſuos *Zabios* vel *Zabiiſtas* : quos non Moſe tantùm, ſed Abrahamo etiam antiquiores habet ; Et in eorum libris

libris ait reperiri multa de *Adamo, de Serpente, de Arbore Scientiæ boni & mali, de veſtimentis primis.* Quæ tamen à Judæis ſurrepta, mavult ſupponere, quàm iis data: ſed pro fabulis habenda utcunque, ſi literaliter accipiantur. Audi ipſius verba, *Id verò quod narrant,* nempe Zabaiſtarum Libri, *de Adamo primo, de Serpente, de Arbore Scientiæ boni & mali, de veſtimentis, quod antea non in uſu fuerint, Cave, ne intellectum tuum abripiat, & exiſtimes illa verè Adamo, vel alii contigiſſe. Illa enim reverà nunquam fuerunt in rerum naturâ. Verùm ſi leviter tantùm & ſuperficialiter rem conſideres, deprehendes quod falſa ſint ea omnia quæ in hâc fabulâ narrantur, & confictà ab illis, poſteaquam Lex noſtra gentibus innotuit, & hiſtoriam operis BERESCHITH,* h.e. *Creationis, audiverunt. Tunc enim illi ſtatim omnia ſecundum ſenſum literalem acceperunt, & fabulas illas effixerunt.* Narrationes de Adamo, de Serpente, de Arbore Scientiæ, de Tunicis pelliceis, pro fabulis habere videtur, ſi ſenſum tantùm literalem attendas. Ut cùm Deus dicitur, ſub auram veſpertinam deſcendiſſe in Hortum ad deambulandum. Quaſi Deus, more hominum langueret nimio æſtu, adeoque in frigidulis arborum opacarum umbris, ut auram captaret, deambulare conſueſceret. Hujuſmodi ſermones crudos ad vim literæ nollet exigendos eſſe Maimonides: utì nec *Aquas ſupercœleſtes,* aliæque in primo capite, quæ ad literam alligata, abſurda appellat. In his à viro docto non diſſentio, ſed quoad Zabios ſuos, eorumque antiquitatem, cum de iſtâc gente tantillum

Mor. Nev. pars 3. c. 29.

Si enim ſumatur (Aqua illa ſupercœleſtis) *ſecundum ſenſum literalem, & craſſo ſenſu, tum erit omninò Non-Ens: nam nullum eſt corpus inter nos & cœlos inferiores niſi* Elementa; *neque ſunt Aquæ ſuper aërem: multò minus cogitari poteſt, quod* Expanſum, *& id quod ſupra illud eſt, ſint ſupra cœlos. Proinde hoc pacto res longè eſſet difficilior & abſurdior quàm ut poſſet apprehendi.* Pars 2. c. 30. m. p. 278.

tillum ſuperſit apud alios authores, nihil dicendum habeo.

Denique diſceptari ſolet, an Traditiône acceperit à quocunque, has ſuas Origines, Moſes, vel ipſe primus inſtituerit. Non video quo pacto hoc poſſit certò definiri: ſed multò veriſimilius mihi videtur, hanc Coſmopœïam, ſive inſtitutionem elementarem in Naturalibus: perinde ac ſuam Legem, ſive inſtitutionem elementarem in Moralibus, Moſi primùm datam vel excogitatam fuiſſe: nec iſtiuſmodi quicquam à quavis gente antea receptum, à quovis philoſopho aut Legiſlatore conſtitutum. Sed de dubiis & objectionibus ſatis.

CAP. Ult.

Quæ prætereà conſideranda ſint, tam rerum momenta, quàm authorum teſtimonia, ut in hâc causâ æquum judicium feramus.

QUÆ liberiùs dicta ſunt, ex amore veritatis, in originibus Moſaicis explicandis, ne quis malè capiat: aut ad conflandam authori invidiam iis abutatur: oratos velim æquos rerum æſtimatores, ut hæc pauca capita, aliàs ſatis nota, pauliſper mecum recolant & recolligant. Primò, Sapientum Orientalium

talium uſum & ſtylum. Secundò, populi Iſraëlitici, quo tempore hæc ſcripta ſunt, mediocre tardumve ingenium. Tertiò, quæ viri docti de his rebus anteà commentati ſunt. Quartò, quid Deo dignum aut indignum: & qualiter cogitandum eſt de Summo Numine.

Quoad primum, notiſſimum eſt, Priſcos Sapientes & Philoſophos veritatem rarò nudam & apertam, exhibuiſſe: ſed variis modis velatam, aut depictam: per ſymbola, Hieroglyphica, allegorias, typos, fabulas, parabolas, ſermones populares, aliaſque imagines. Hoc, ut ſatis vulgatum in genere, prætereo. Sed illam doctrinam duplicem, popularem & arcanam, quibus uſi ſunt ſapientiæ veteres magiſtri, in diſcipulis ſuis erudiendis, quanquam ſæpius ipſius meminerim in præcedentibus, non abs re erit paucis recolere. Pro ratione hujus inſtituti, diſcipulos ſuos in duas pluresve claſſes diſtribuere ſolebant, rudiores & magis inſtructos; Atque etiam ſua ſcripta in ἐξωτερικὰ & ἀκροαματικά; Hæc, accurata erant ad veritatis normam, Illa, ad captum populi accom-
L. 5. de Fin. bon. ſec. 5. modata. Id notavit in Moralibus, *Cicero*: his verbis, *De ſummo autem Bono, quià duo genera librorum ſunt, unum populariter ſcriptum, quod* ἐξωτερικὸν *appellabant: alterum limatius, quod in commentariis reliquerant: non ſemper idem dicere videntur.* Ità Author
Cap. 6. princ. Libri *de Mundo*, ait, ſibi neceſſarium fuiſſe, ratione ſui argumenti, de causâ primâ agere, εἰ καὶ μὴ δι' ἀκριβείας, ἀλλ' οὖν γε ὡς εἰς τυπώδη μάθησιν. *Si minùs accuratè, tamen ad vulgarem inſtitutionem, vel craſſioris
Auguſt. de C. D. l. 4. c. 31. doctrinæ formulam.* Non immeritò diſtinxit *Varro*, Triplicem Theologiam apud veteres, *Fabuloſam, Ci-*

vilem, Philoſophicam. Philoſophica inutilis erat populo: Fabuloſa, noxia: quare mediam inſtituerunt, πρὸς τ’ εἰς τοὺς νόμους καὶ τὸ συμφέρον, χρῆσιν· ut inquit *Ariſtoteles.* In uſum commodumque populi & vitæ humanæ. Rectè dixit *Plato,* Τὸν μὲν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦ δὲ τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν· *Univerſi opificem patremque invenire, difficile eſt: ad vulgus explicare impoſſibile.* Quod etiam de operibus Dei, verum eſt. *Metaphy. l. 14. c. 8. fine.* *In Tim.*

Sed ut redeamus ad Diſcipulorum claſſes & partitionem: id quod in ſcholâ Pythagoræ notiſſimum erat. Novitiis ſuis, aliis bienne, aliis quinquenne ſilentium indixit: quos ideò ἀκουστικοὺς vel ἀκουσματικοὺς appellari voluit. Duo erant pariter philoſophiæ genera, formæ, aut modi: quorum alterum provectioribus & clarioris ingenii viris, μαθηματικοῖς dictis: alterum tyronibus, aut tardioribus, propoſitum. Ita facilè credo utrumque mundi ſyſtema, vulgare & mathematicum, docuiſſe ſcholam Pythagoræ: Hoc inter Myſtas: Illud, inter rudiores. Conſtat enim Pythagoram in mundi noſtri medio Solem ſtatuiſſe: & tamen apud Jamblicum, & Laërtium, in vitâ Pythagoræ, quædam ſunt quæ planè redolent vulgarem hypotheſin: Et quod factum eſt in tradendâ mundi formâ, in ejuſdem origine, itidem fieri potuit; duplicemque eâ de re conſtitui hypotheſin; Philoſophicam & vulgarem: Hâc populo exhibendâ, illâ ſapientibus reſervatâ. *Vid. Jamb. de vit. Pyth. c. 17, & 18.* *Cap. 6.*

Aiunt Judæi Doctores, *Legem loqui linguâ filiorum hominum:* ſtylo, notitiiſque vulgaribus. Sed habuiſſe præterea ſuam Cabalam Moſem, vel doctrinam arcanam; quam ſeorſim ſapientibus & cordatis impertivit. Fuerit olim, necne, hujuſmodi Cabala Hebræa, veræ & genuinæ ſcientiæ theſaurus, non

Uu 2 certò

certò novi. Sed moris fuiſſe priſcis ſapientibus, aliud in Adytis, aliud in propatulo, docere, extra dubium eſt. Idque ne ſuas margaritas,ſecundum dictum proverbiale, porcis projicerent.

Neque hoc prorſus alienum erat à ſcholâ Chriſtianâ: ubi, diſcretis Catechumenis ab Illuminatis, non ad eadem ſacra aut myſteria, cum his illos admittebant. Pariter in ratione doctrinæ, Infantes
1 Cor. 3.2. lacte, Adultos cibo ſolidiori, nutriebant Apoſtoli. Denique Chriſtus ipſe multa celavit diſcipulos ſuos,
Joh. 16.12. propter eorum imbecillitatem. *Adhuc*, inquit, *multa vobis dicenda habeo, ſed quæ ferre non poteſtis hoc tempore.* Boni Magiſtri aut Myſtagogi eſt, non quæque ſubitò & promiſcuè ingerere, ſed pro tempore & captu diſcipulorum, nunc hæc, nunc illa, paratis animis infundere. Hæc ad propoſitum noſtrum & vindicias Moſis, facilè accommodantur: Sed de Moſe plura in ſequentibus. Nunc ad ſecundum monitum tranſeamus.

Secundò, populi Iſraëlitici, quo tempore ſuas Origines, ſuaſque Leges, ſcripſit Moſes, tardum & rude ingenium conſiderare oportet. Ex Hebræorum legibus & œconomiâ Moſaicâ judicare licet, craſſam hebetemque fuiſſe populi iſtius indolem: neque rebus naturalibus contemplandis, aut divinis percipiendis, idoneam. Tot ritibus externis, tot ceremoniis infrugiferis, tot minutiis & obſervatiunculis, viros philoſophos, aut cœleſtium dociles, nequaquam oneràſſet ſapientiſſimus Legiſlator. Nihil intellectuale, aut à ſenſibus abſtractum, neque propriarum Animarum immortalitatem, ſuis inſtitutis & religioni intexuit; pariterque in præmiis & pœnis, ad legem corroborandam propoſitis, nihil pollicitus aut minatus eſt ultra hujus vitæ terminos, atque bona

aut

aut mala temporalia; Idque non ob ſuam, ſed populi iſtius ignorantiam, & animorum, ut ità dicam, craſſitudinem,

Neque hæc dico in gentis opprobrium: procul abſit: ſed ex Judæorum ore excipio; Ità Manaſſes ben Iſrael, *Si multa in lege iſtâ*, de Moſaicâ loquitur, *mentio futuræ vitæ, facta fuiſſet, ridicula ea populo viſa fuiſſet.* Neque aliter R. Moſes Maimonides, qui hoc argumentum fuſiùs tractat, *cap.* 33. & 34. lectu digniſſimis. Quod ſi ſub hâc pædagogiâ & rudimentis elementaribus, ut verbis Apoſtoli utar, inſtituendus erat populus, ad mores animoſque formandos: tanto magis à Theoriis philoſophicis, tunc temporis, abſtinendum erat. Si vitæ futuræ & immortalitatis, quas, ut ſciant, magni intereſt omnium, non auſûs eſt Moſes aperire fontes, ne ſuis eſſet faſtidio aut contemptui; Quanto minùs decuiſſet virum ſapientem, ob dogmata phyſiologica, neutiquam neceſſaria, & quæ pariter faſtidîſſet populus, ſe atque leges ſuas iiſdem incommodis aut periculis exponere.

De Reſur. c. 13.

Mor. Nev. pars 1.

Gal. 3.24. & 4.9.

Sed hodierni homines æquum eſſe cenſent, Mundum illicò naſci ſenem: neque illarum affinem eſſe rerum, quas fert naturæ novitas aut infantia. Sunt autem *ut hominum, ità & populorum, ætates:* ut inquit Scriptor Romanus. Ac ut aliorum omnium, ſuo modo, & pro ratione temporis: ita, præ cæteris, hujuſce populi, inculta & ſemibarbara erat conditio. Utpote quibus, pluſquam quadringentorum annorum ſervitus, non ſolùm mores & diſciplinam, ſed tantùm non ipſam humanitatem exuerat. Dicam, ſed abſque invidiâ, erat colluvies quædam hominum: Cœtus mancipiorum, ex ergaſtulis Ægyptiacis nudius tertiùs eductorum. Qui nullas artes, præter

Flor.

lateritiam:

lateritiam: nullas literas, nullum animi cultum, poſſidebant. Neque hoc tantùm, ſed dedocendi erant multa, quæ in gente Idololatricâ imbiberant! Judicium igitur, fidemque veſtram, appello, ſi in hanc turbam ſubitò effundenda eſſent naturæ myſteria, & quæ de rerum principiis, ortuque Univerſi, diſceptantur adhuc inter eruditos, Theoremata.

Tertiò notandum, Qui hoc argumentum tractârunt, tam inter Judæos Doctores, quàm Chriſtianos, multi, in originibus Moſaicis explicandis, à literâ diſcedendum eſſe, non diffitentur. Quoad Judæos, Authores Cabaliſticos prætereo, qui verba ſcripta vel nihili faciunt, vel nimii; nimii putà, cum ex eorum literis, ſyllabis, & numeris, ſenſus myſticos, tenui acu, exculpunt. Mitto etiam Philonem Judæum, quòd allegoriis totus ſcateat. Sed R. Moſi Ægyptio nihil imputandum habeo, quo minus ſit teſtis idoneus. *Mor. Nev.* Ille autem ſæpiùs in exercitationibus ſuis circa ſacram Scripturam, monet probatque, non ubiq; inhærendum eſſe ſenſui literali: maximè verò in opere *Bereſchith*, ſive in hiſtoriâ creationis. Præter Authoris præfationem, conſule, ſi placet, *partis primæ capita* 17. 33. *&* 34. Dein, *partis ſecundæ cap.* 30. Libet unum atque alterum dictum, præter ea quæ adduximus in præcedente capite, hìc annectere. Prope finem capitis 29. *part.* 2. duas attexit propoſitiones, quarum hæc eſt prima: *Non omnia ſecundum literam intelligenda & accipienda eſſe, quæ dicuntur in opere Bereſcith ſeu creationis, ſicut vulgus hominum exiſtimat.* Dein hanc regulam pluribus explicat & confirmat. *Nàm aliàs*, inquit, *non præcepiſſent Sapientes illa occultari, neque tantâ curâ in iis abſcondendis & parabolis involvendis uſi fuiſſent: neque etiam tam ſtudiosè prohibuiſſent, ne de iis ſermo fieret coram*

imperitâ plebe. Senſus enim illorum literales vel gignunt pravas cogitationes, imaginationes, & opiniones, de naturâ Dei Opt.Max. vel certè fundamenta legis evertunt, hæreſinque aliquam introducunt. Ideóque non ſunt in imaginatione vel cogitatione ſolùm conſideranda, & ſine artium aliarum literalium cognitione; Neque, ſicut concionatores & commentatores arbitrantur, res comparata eſt: qui exiſtimant cognitionem explicationis vocabulorum magnam eſſe ſcientiam, ſummamque perfectionem, ſi multis verbis & longo ſermone explicentur. Verùm conſideranda & intelligenda ſunt ſecundum veritatem intellectûs, poſt adeptam in ſcientiis demonſtrativis, & myſteriorum propheticorum congnitionem, perfectionem.

Non diſſimilis ſermo eſt in *capite 33. partis primæ*, in hæc verba, verſus principium. *Et hæc quoque cauſa eſt, propter quam Lex loquitur Linguâ filiorum hominum, ſicut expoſuimus: quià hæc ratio commoda & facilis eſt, ut ab eâ incipiant & diſcant pueri, mulieres, & communis plebs: in quorum viribus non eſt, res ſecundum veritatem ipſarum apprehendere. Quamobrem etiam hoc modo ſufficienter ipſis traditum eſt de omnibus quæ credenda ſunt, & de omni conceptione quæ dirigere poteſt intellectum ad cognoſcendum, quòd Deus ſit & exiſtat, quamvis non ad veritatem quidditatis ejus. Si verò quis fuerit perfectior & ſublimioris ingenii, ut cognita habeat ſecreta Legis: ſive ea ab alio didicerit, ſive à ſeipſo, ut ab uno ad alterum fuerit incitatus, is ad eum gradum pertinget ut ſententias illas veras ac reales credat per vias fidei veræ; nempe vel per demonſtrationem in iis, de quibus demonſtratio haberi poteſt, vel per alia argumenta firma & ſolida, in iis, in quibus fieri id poteſt, atque ità formaliter cognoſcet & intelliget veritatem & ſubſtantiam earum rerum, quæ ipſi ſunt*

per

per ſimilitudines & parabolas traditæ. Monet, ut vides, Doctor Hebræus, non ſemper terminandas eſſe cogitationes in corticeScriptorum Moſaicorum (*Legis* enim nomine omnia Moſaica comprehendunt Judæi) quæ ad uſum populi & promiſcuæ multitudinis adaptantur. Sed quid feret rerum natura, Quid ſevera demonſtratio: Quis denique ſcopus authoris: ante latam ſententiam, attendendum.

In eundem ſenſum accipio verba *Flavii Joſephi*, in ſuo proœmio ad *Archæologias Judaicas*; Quæ commentatus eſt Moſes, inquit, in prolegomenis ſuæ Legis, de Deo, & mundo condendo, eo conſilio dicta eſſe, ut pietatem in animos ſui populi inſtillaret: Et ex iis nonnulla velo obduxit, alià diſertè explicuit, pro ratione argumenti. Τὰ μὲν αἰνιττομένου τοῦ νομοθέτου ἀξίως, τὰ δὲ ἀλληγοροῦντος μετὰ σεμνότητος· ὅσα δ' ἐξ εὐθείας λέγεσθαι συνέφερεν, ταῦτα ῥητῶς ἐμφανίζοντος. Τοῖς μέντοι βουλομένοις καὶ τὰς αἰτίας ἑκάστου σκοπεῖν, πολλὴ γένοιτ' ἂν ἡ θεωρία. *Quædam Legiſlator ænigmaticè ſignificavit, pro rei dignitate: Quædam per Allegorias, ſed honeſtè & verecundè. Denique quæ ad literam exprimere convênit, ea nudè & ſine ambagibus enarravit. Horum autem ſingulorum cauſas ſiquis vellet expendere, longa oriretur Theoria, vel ſpeculatio.*

Præterea, *Ariſtobulus*, Hebræus & philoſophus, in Commentariis explanationum in Moſem, ad Regem Ptolomæum conſcriptis: datâ occaſione ab Anthropopathiis Biblicis, de ſtylo & ſcriptis Moſaicis in genere, hæc habet. Πολλαχῶς γὰρ ὁ βούλεται λέγειν ὁ Νομοθέτης ἡμῶν Μωσῆς ἐφ' ἑτέρων πραγμάτων λόγους ποιούμενος, λέγω δὲ τῶν κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, φυσικὰς διαθέσεις ἀπαγγέλλει, καὶ μεγάλων πραγμάτων κατασκευάς. Οἷς μὲν οὖν πάρεστι τὸ καλῶς νοεῖν, θαυμάζουσι

ζουσι τὴν περὶ αὐτὸν σοφίαν, καὶ τὸ θεῖον πνεῦμα, καθ᾽ ὃ καὶ προφήτης ἀνακεκήρυκται.---- Τοῖς δὲ μὴ μετέχουσι δυνάμεως καὶ συνέσεως, ἀλλὰ τῷ γραπτῷ μόνον προσκειμένοις, οὐ φαίνεται μεγαλεῖον τι διασαφῶν. Quæ ità reddidit interpres; *Solet enim Moſes, Legiſlator noſter, animi ſenſa multimodis exprimere; dum rerum aliarum, quatenùs in ſenſum cadunt, voces ac nomina mutuatus, naturales quaſdam affectiones, magnarumque rerum molitiones, commemorat. Et quidem, quorum acrior intelligendi vis eſt, ii, cùm ſapientiam hominis ſingularem, tùm divinum illum Spiritum, cujus afflatu Prophetæ nomen & famam aſſecutus eſt, magnoperè admirantur. At quibus facultas & ingenium anguſtius eſt, ii, dùm ad unicum Scripturæ corticem adhæreſcunt, nihil auguſti admodùm, aut excellentis, ab eo narrari arbitrantur.*

Hæc habes apud Euſebium, qui, in fine capitis, ſuam adjungit ſententiam, non utique diſſimilem: his verbis, Ἐπεὶ δὲ διεληλύθαμεν τά τε τῶν ἱερῶν νόμων παραγγέλματα, τόν τε τρόπον τῆς ἀλληγορουμένης παρ᾽ αὐτοῖς ἰδέας, ἑξῆς ἂν εἴη, καὶ τόδε ἐπισημήνασθαι, ὡς τὸ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος εἰς δύο τμήματα διῄρηται· καὶ τὴν μὲν πληθὺν, ταῖς τῶν νόμων κατὰ τὴν ῥητὴν διάνοιαν παραγγελμέναις ὑποθήκαις ὑπῆγε· τὸ δ᾽ ἕτερον τῶν ἐν ἕξει τάγμα, ταύτης μὲν ἠφίει, θειοτέρᾳ δέ τινι καὶ τοὺς πολλοὺς ἐπαναβεβηκυίᾳ φιλοσοφίᾳ προσέχειν ἠξίου, θεωρίᾳ τε τῶν ἐν τοῖς νόμοις κατὰ διάνοιαν σημαινομένων. *Nunc verò quoniam & ſacrarum legum mandata, & ipſorum allegoriis incluſum ſenſum expreſſimus; operæ pretium deinceps fuerit, illud etiam animadvertere: Gentem hanc Judæorum univerſam duas in partes ſectam ac diviſam fuiſſe. Nam multitudinem quidem, ritibus illis omnibus, quomodo legum ipſarum verbis concepti erant, obſtrictam Moſes teneri juſſit: at cæteros quorum mens* *Præp. Ev. l. 8. c. 10.*

 eſſet

eſſet virtuſque conſtantior; cùm eo cortice liberatos eſſe, tùm ad diviniorem aliquam, & hominum vulgo ſuperiorem philoſophiam aſſueſcere, atque in altiorem Legum ſententiam mentis oculo penetrare voluit.

L. 11. c. 7. p. m. 822. His adde quæ habet inferiùs idem Author, de modo tractandi res philoſophicas utriuſque mundi apud Judæos. Διχῆ δὲ καὶ περὶ τούτων διαστειλάμενοι λόγον, τὸν μὲν τῶν αἰσθητῶν, οὐκ εἰς ἄκρον ᾤοντο δεῖν εἰς πολλοὺς ἐκφέρειν, οὐδέ γε τὰς αἰτίας τῆς φύσεως αὐτῶν τὸ δημῶδες πλῆθος ἐκδιδάσκειν, πλὴν ὅσον εἰδέναι, ὅτι τε μὴ ἀπηυτοματίσαι τὸ πᾶν, μηδ᾽ εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν, ἐξ ἀλόγου φορᾶς ὑφέστηκε· ἄγεσθαι δ᾽ ὑφ᾽ ἡνιόχῳ Θεοῦ λόγῳ, καὶ δυνάμει σοφίας ἀῤῥήτου διακυβερνᾶται, &c. *Cæterùm illi, cùm hujus tractationis duo capita ſtatuerent, alterum illud, quod res ſenſibus objectas complectitur, non ſubtiliter & enucleatè vulgò explicandum, nec ſingularum naturæ cauſas plebeiæ multitudini aperiendas, putaverunt, niſi quantum neceſſe erat, ut omnes intelligerent, univerſum hoc, neque per ſeſe, nec caſu ac temerè, fortuito quodam impetu extitiſſe: at ſummi moderatoris Dei ratione, & ineffabilis ſapientiæ numine, gubernari*, &c. In hunc modum de mundo naturali philoſophatus eſt Moſes, ut expediebat populo, ad pietatem, non ad ſcientiarum ſtudia. Plura ſunt in hoc authore loca his cognata, ſed ab Euſebio ad alios Patres Chriſtianos dilabamur.

Quotquot è Patribus Paradiſum ſenſibilem & Corporeum non recepêre, eo ipſo, quaſi altâ voce, pronunciant, non adhærendum eſſe literæ & cortici Narrationis Moſaicæ. In hoc autem cenſu & ſententiâ non pauci fuere, præter Origenem & Origeniſtas. Nota eſt tripartitio opinionum apud veteres, circa Paradiſum: quam refert Sanctus *Auguſtinus*. Allii intelligibilem tantùm: Alii tantùm ſen-

Gen. ad lit. l. 8. init.

ſibilem

ſibilem & terrenum: Alii denique utriuſque generis Paradiſum, ſtatuerunt. Hoc ad anguſtiores adhuc terminos reduxit S. *Ambroſius*: nam, interrogatus à Sabino per literas, quid de Paradiſo ſentiret, reſpondit, ſe de eâ re librum integrum ſcripſiſſe, & commemoratis aliorum ſententiis, in eo convenire omnes dicit, quod *Spiritualis* ſit. Denique *Anaſtaſius Sionita* in Hexaëmeron, authores enumerat non paucos, qui, ante ſua tempora, Paradiſum allegoricè interpretati ſunt. Sed his non immoramur. Id tantùm notatum velim, non iras aut inimicitias excitâſſe hæc opinionum diſcrimina circa Paradiſum: quandoquidem, ut monuit S. *Auguſtinus*, illæſâ fide & bonis moribus: ideoque illæſâ amicitiâ, circa Paradiſum variè opinamur. Sed pergamus ad alios.

In Enarr. ad Sabin.

BB. PP. tom.6. m. p. 663.

De Grat. Chriſti contra Pelag. c. 23.

Cùm Chriſtianis objeciſſet Celſus, eorum oracula eſſe nimis obſcura & dubia, rectè reſpondet Origenes, in iis quæ ſpectant ad mores emendandos & utilitatem communem, adeóque ad omne genûs homines, nihil eſſe dubii in Scriptis Sacris: quæ verò ſunt altioris ſtudii & non vulgaris usûs, ea plerumque, variis ſermonis umbris, præterquam ſapientibus, occultari. Οἱ μὲν οὖν προφῆται ὅσα ἦν αὐτόθεν νοηθῆναι τοῖς ἀκούουσι χρήσιμα, καὶ συμβαλλόμενα τῇ τῶν ἠθῶν ἐπανορθώσει, χωρὶς πάσης ἐπικρύψεως, κατὰ τὸ βούλημα, τοῦ θεοῦ, εἰρήκασιν· ὅσα δὲ μυστικώτερα ἦν, καὶ ἐποπτικώτερα, καὶ ἐχόμενα θεωρίας τῆς ὑπὲρ τὴν πάνδημον ἀκοὴν, ταῦτα δι' αἰνιγμάτων καὶ ἀλληγοριῶν, καὶ τῶν καλυμμένων σκοτεινῶν λόγων, καὶ τῶν ὀνομαζομένων παραβολῶν ἢ παροιμιῶν, ἀπεφήναντο. *Prophetæ igitur quæcunque auditoribus utilia cognitu jam inde eſſe poterant, & moribus emendandis apta, ſine ullis involucris, Deo ſic volente prolocuti ſunt. Quæcunque verò abſtruſiora*

 erant,

erant, & iis tantùm tradi digna, quibus intima patebant myſteria: quæque Theoriam aliquam vel ſpeculationem, ſupra captum vulgarem, continebant: Hæc per obſcuros ſermones, per ænigmata & allegorias, per parabolas & parœmias explicârunt.

L. 2. ad 4. object. Ut Origenes Celſo, ita ferè *Cyrillus* reſpondet *Juliano*: comparanti ſcilicet & præferenti, Coſmopœïam Platonicam Moſaicæ: nempe quod Moſaica vulgaris eſſet, & Deo parùm digna. Hæc nobis exprobranti, reſpondet Cyrillus: Ὁ θεσπέσιος Μωσῆς οὐ προὔθετο φυσιολογεῖν ἰσχνῶς, ἤγουν φάναι τι περὶ τῶν λεγομένων πρώτων ἀρχῶν, ἢ τῶν ἐξ αὐτῶν στοιχείων· περιεργότερα γὰρ οἶμαι ταῦτα καὶ ταῖς τινῶν διανοίαις οὐχ ἁλώσιμα, σκοπὸς δὲ γέγονεν αὐτῷ, τὸ τῶν τηνικάδε νοῦν, τοῖς τῆς ἀληθείας ἐπιστῆσαι δόγμασι. Πεπλάνηντο γὰρ καὶ τὸ δοκοῦν ἕκαστος προσκυνοῦντες ἡλίσκοντο, καὶ τὸν ἕνα καὶ φύσει θεὸν ἐξ ἀμαθίας τῆς ἄγαν ἠγνοηκότες, λελατρεύκασι τῇ κτίσει. Καὶ οἱ μὲν θεὸν ἐπεγράφοντο τὸν οὐρανόν, ἕτεροι δὲ τὸν ἡλίου κύκλον· εἰσὶ δὲ οἳ καὶ σελήνῃ, καὶ ἀστέρας, καὶ γῇ, καὶ φυτοῖς, καὶ τῇ τῶν ὑδάτων φύσει, πτηνοῖς τε καὶ ζώοις ἀλόγοις, τὴν τῆς ἀνωτάτω φύσεως δόξαν ἀπονέμειν ἐσπούδαζον. Καθιγμένων δὴ τῶν πραγμάτων εἰς τοῦτο αὐτοῖς, καὶ τῆς οὕτω δεινῆς ἀῤῥωστίας κατανεμηθείσης ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπίκουρος ἦν ὁ Μωσῆς, καὶ τῶν καλλίστων ἅπασι μαθημάτων εἰσηγητὴς ἀνεδείκνυτο, εἷς μὲν ὅτι κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς διαῤῥήδην ἀνακεκραγώς, ἀφιστὰς δὲ τῶν ἄλλων ἃ καὶ δι' αὐτοῦ παρήχθη πρὸς τὸ εἶναί τε καὶ ὑπάρχειν ὅλως. Χρειωδέστατα τοίνυν, καὶ μάλα σοφῶς τὸ πολὺ λίαν ἰσχνομυθεῖν παρελάσας, ἐπὶ τὸν τῶν ἀναγκαιοτέρων κεχώρηκε λόγον. *Divino Moſi non propoſitum erat ſubtiliter philoſophari, nec de primis principiis, aut inde natis elementis diſſerere. Nam curioſiora hæc ſunt, nec ab omnibus capi poſſunt. Scopus autem ejus erat, animos hominum iſtius temporis ad vera dogmata*

mata adducere. Errantes enim, & adorantes ſinguli quod cuique videbatur, oculis capti erant: atque unum, verè & naturâ, Deum, ob nimiam ruditatem ignorantes, colebant creaturam. Et alii quidem Cælo, alii Solis circulo, Deorum titulos inſcripsêre. Erant autem, qui Lunæ & Stellis & Terræ, ac plantis, & aquarum naturæ, volatilibus & animalibus brutis, ſupremæ naturæ gloriam attribuere ſtudebant. Cùm igitur res eorum eò perveniſſent, & tam gravis morbus omnes qui ſuper terram erant, depaſceret, adeſt Moſes opitulator, optimarum doctrinarum author & inſtitutor, qui clamavit voce clarâ, UNUM ESSE RERUM OMNIUM CONDITOREM, ſecundum naturæ ordinem: Eumque diſtinxit ab aliis omnibus, quæ ipſius vi extitêre, & in univerſum ſubſiſtunt, propterea utiliſſimè & ſapientiſſimè, miſſis minutiis & ſubtilitatibus, ad ea quæ magis neceſſaria erant, ſermonem vertit. His longiuſculis licet, non poſſum non adjungere quæ infra ſubdit, Πῶς οὐκ ἂν ἀγάσαιτο τις τῆς Μωσαϊκῆς εὐτεχνίας τὸ ἀκριβὲς, περίεργον μὲν, ἢ βαθὺ, καὶ οὐκ εὐπαράδεκτον, τοῖς τηνικάδε λαλοῦσιν οὐδὲν, ἐκεῖνα δὲ μᾶλλον τὰ δι' ὧν ἦν δύνασθαι μεταφοιτᾶν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἔχον ὀρθῶς, καὶ ἀπευθύνειν εἰδὸς εἰς ἀμώμητον δόξαν, τῷ ἐπί γε φημὶ τῷ πάντων κρατοῦντι θεῷ, &c. Omnia nempe ſupervacaneæ ſedulitatis omiſit Moſes quò ad bonos mores, ſummumque Deum, ſuos homines rectà perduceret.

In adminiſtrandâ Mundi republicâ, Deus, pro ratione temporum & populorum, mutat vices, diverſis utitur inſtitutis & diſciplinâ, quò ſaluti omnium maximè proſpiciat. Συμμετρα ταῖς ἡλικίαις προσφέρει παιδεύματα ὁ θεός· inquit *Theodoretus.* Hær. fab. l. 5. c. 12.

Quod

Quod ab aliis non minùs obſervatum eſt; Ita *Chryſoſtomus*, Ὁ θεὸς ὢν ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος, ἁρμόζεται πρὸς τὴν ἀσθένειαν ἀνθρωπίνην. Λαλεῖ ὁ θεὸς, καὶ νομοθετεῖ πολλάκις, οὐχ ὡς αὐτὸς δύναται, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς ἀκούειν δυνάμεθα. *Deus in ſeipſo immotus & immutabilis, ſeſe attemperat ad imbecillitatem humanam. Sæpe loquitur Deus, & leges conſtituit, non ut ipſe poteſt, ſed ut nos capere valemus.* Verum inutile, tacendum: noxium, diſſimulandum. Atque Boni, aut Optimi, ſemper habenda eſt ratio.

Denique, ut plura ſimul comprehendam, ſecundum doctrinam Patrum multa in ſacris literis dicta aut facta ſunt κατ' οἰκονομίαν vel οἰκονομικῶς, ut loqui amant. Ità ſæpius explicare ſolent quædam duriuſcula, & à nudâ veritate aliena, quaſi *diſpenſativè* dicta, vel per modum accommodationis ad utile aliquod propoſitum: cùm res, de quâ agitur, ità poſtulat. Hoc genus explicationum ad varios caſus adaptant Patres: Ita cùm Chriſtus ait ſe ignorare *diem Judicii*, id dictum aiunt οἰκονομικῶς. Οἰκονομεῖ γὰρ

Theſaur. λογ. 22. ſub fine. Χριστὸς, inquit Cyrillus Alex. μὴ εἰδέναι λέγων τὴν ὥραν ἐκείνην, καὶ μὴ ἀληθῶς ἀγνοεῖ. *Diſpenſatione quâdam utitur Chriſtus, neſcire ſe dicens horam illam cùm reverà non ignoret.* Neque aliter Photius, *Epiſt.*228. de eodem ſermone Chriſti, Τὸ μὴ βούλεσθαι τοῖς μαθηταῖς εἰπεῖν, ἅπερ αὐτοῖς οὐκ ἦν τέως συμφέρον μαθεῖν, οὐδὲ τοῦτο τῆς φιλανθρώπου προνοίας ἡ μέθοδος παραιτεῖται· μεθοδεύοιτο δ' ἂν, ἐξ οἰκονομίας σχηματιζομένη τὴν ἄγνοιαν. *Noluiſſe eum diſcipulis dicere, quæ iis ſcitu nondùm erant utilia, ne hæc quidem methodus à benignâ providentiâ Dei erga homines abhorret. Artificiosè egit, per diſpenſationem præ ſe ferens & prætexens ignorantiam.*

*Epiſt.*141. Denique Sanctus *Baſilius* de eâdem re eandem ſimilémve habet explicationem. Διὰ σὲ, τὴν ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν

ἡμέραν τῆς κρίσεως ἀγνοεῖ, καί τοι οὐδὲν ἐλάνθανε τὴν ὄντως σοφίαν ----ἀλλὰ τοῦτο οἰκονομεῖ διὰ τὴν σὴν ἀσθένειαν, ἵνα μήτε τῷ στενῷ τῆς προθεσμίας οἱ ἁμαρτήσαντες τῇ ἀθυμίᾳ καταπέσωσιν, ὡς οὐκ ἀπολελειμμένου καιροῦ μετανοίας, μήδ᾽ οὖν πάλιν οἱ πολεμοῦντες μακρὰν τῇ ἀντικειμένῃ δυνάμει διὰ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου λειποτακτήσωσιν. Ἑκατέρους τοίνυν διὰ τῆς προσποιητικῆς ἀγνοίας οἰκονομεῖ. *Propter te, horam & diem Judicii ignorat, quanquam nihil latuit veram illam Sapientiam. Verùm id ità diſpenſat Chriſtus propter tuam infirmitatem: ne, vel ii qui deliquerunt, per anguſtiam præſcripti temporis adigantur ad deſperationem, velut non relicto reſipiſcentiæ tempore: vel rursùs ii, qui in militiâ Chriſtianâ decertant, per temporis prolixitatem, ad deſerendam aciem impellantur, ſi viderint ſibi bellum fore diuturnum cum adversâ poteſtate; itaque utriſque per ſimulatam ignorantiam conſulit.*

Quod ſi mentem ſuam, ipſamque veritatem, diſſimulabat Chriſtus, κατ᾽ οἰκονομίαν ut aiunt: Quidni Moſi etiam licuerit, in mundo condendo, à veritate phyſicâ recedere, aliâque uti œconomiâ, ad inſtruendum populum magis idoneâ? Ex. gr. Si cum Sancto Auguſtino ſupponamus, Mundum reverà creatum fuiſſe puncto temporis indiviſibili: & partitionem operis in ſex dies factam eſſe οἰκονομικῶς quò meliùs & diſtinctiùs à populo caperetur. Quid mali aut criminis haberet hic rerum ordo, aut ſcribendi ratio? Vel ſi, ex alterâ parte, cum philoſophis ſupponamus, Formationem Telluris ex Chao, fuiſſe opus diuturnum, per multiplices proceſſus & mutationes deductum; hoc autem contraxiſſe Moſem ad ſpatium ſex dierum, idque, ordine ad uſum populi magis accommodato: Hoc, inquam, ſi fecerit Moſes, non veniam tantùm, ſed etiam laudem meruiſſe

ruiſſe mihi videtur. De ſuo *Gnoſtico*, hoc eſt, viro verè ſapienti, inter alia eximia, hoc rectè dixit *Clemens Alexandrinus*: Ἀληθῆ τε φρονεῖ, ἅμα καὶ ἀληθεύει· πλὴν εἰ μή ποτε ἐν θεραπείας μέρει, καθάπερ ἰατρὸς πρὸς νοσοῦντας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν καμνόντων ψεύσεται, ἢ ψεῦδος ἐρεῖ, κατὰ τοὺς σοφιστάς. *Vera ſentit, ſimul & loquitur: niſi quando, loco medicinæ, ut Medicus ad ægrotantes, ob eorum, qui infirmi ſunt, ſalutem, mentietur, vel falſum dicet, ut diſtinguunt Sophiſtæ.* Atque hunc infra appellat φιλάνθρωπον καὶ φιλόθεον παιδευτὴν, *Dei hominiſque amantem præceptorem.*

Strom. 7. m.p. 730.

Ibid.

Rectè autem monuit Clemens, hæc adhibenda eſſe *loco Medicinæ*; non enim temerè, aut ex levitate ingenii, ſed cùm res ita poſtulat ob cauſas graves, recedendum eſt à vero. Atque hoc modo permiſiſſe mihi videtur Deus, non tantùm primos inter Patres Chriſtianos, ſed etiam ipſos Apoſtolos, in ſuis, de mundi fine, calculis & cogitatis, à vero aberrare; nempe per *modum Medicinæ*, vel κατ' οἰκονομίαν, quò magis expergefaceret ſupinos, ad pietatem incitaret, in tolerandis laboribus aut tormentis indefatigabiles redderet: denique, ad ſubeundam mortem aut martyrium, alacres, infractos, interritos. Quis enim Lucem fugacem, & Mundum craſtino periturum, in delitiis haberet? aut ſpem cœli, vitæque futuræ, tantilli venderet? Sed pergamus in propoſito.

Quæ ſupra attulimus ex Clemente Alexandrino, eorum admodùm affinia ſunt quæ ſtatuit Plato de uſu veri & falſi, apud ſapientes, Magiſtratus, & Legiſlatores. Dicit in genere, falſiloquio non utendum eſſe, niſi ἀποτροπῆς ἕνεκα, ὡς φάρμακον, *ad propulſandum malum, ut medicina, aut pharmacum.* Hujuſmodi autem pharmaca magiſtratui eſſe neceſſaria,

De Repub. l. 2. in fine.

&,

&, in ſalutem populi, ſæpiuſculè adhibenda, dicit; συχνῷ τῷ ψεύδει καὶ τῇ ἀπάτῃ κινδυνεύει ἡμῖν δεήσειν χρῆσθαι τοὺς ἄρχοντας ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀρχομένων, ἔφαμεν δέ που, ἐν φαρμάκου εἴδει πάντα τοιαῦτα χρήσιμα εἶναι. De Repub. l. 5. m. p. 459 *Non rarò mendacio & ſimulatione utendum eſt Magiſtratibus ad ſubditorum utilitatem; diximus autem hujuſmodi omnia, veluti pharmaca, ſalutifera eſſe.* Denique, *in ſecundo de Legibus*, his itidem habet gemina aut cognata, idem philoſophus. m. p. 663. Νομοθέτης δὲ οὗ τι καὶ σμικρὸν ὄφελος, εἰ καὶ μὴ τοῦτο ἦν οὕτως ἔχον, ὡς καὶ νῦν αὐτὸ ᾕρηχ' ὁ λόγος ἔχειν, εἴπερ τι καὶ ἄλλο ἐτόλμησεν ἂν ἐπ' ἀγαθῷ ψεύδεσθαι πρὸς τοὺς νέους· ἔστιν ὅτι τούτου ψεῦδος λυσιτελέστερον ἂν ἐψεύσατό ποτε, καὶ δυνάμενον μᾶλλον ποιεῖν μὴ βίᾳ, ἀλλ' ἑκόντας πάντας πάντα τὰ δίκαια; καλὸν μὲν ἡ ἀλήθεια, ὦ ξένε, καὶ μόνιμον· ἔοικε μὴν οὐ ῥᾴδιον εἶναι πείθειν. His ſubjungit *Euſebius*, μυρία δ' ἂν εὑρήσεις τοιαῦτα καὶ ἐν Ἑβραίων γραφαῖς. Præp. Evan. l. 12. c. 31. Hæc ita ſimul reddidit Euſebii interpres: *Legiſlator qui nonnihil prodeſſe voluerit, etiamſi non eo ſe modo res haberet, quo ſeſe habere jam evicimus, ſi quid unquam apud juniores, utilitatis cauſâ, falſi dicere potuit, eſtne quod utilius unquam potuerit, aut quò faciliùs efficiat, ut omnes ad omnia æquitatis officia, non vi, ſed ultrò ac ſponte, adducantur? Veritas quidem mi Hoſpes, pulchrum quid ac ſtabile eſt, at eam perſuadere, non ità promptum. HIS tu affinia Hebræorum in literis ſexcenta reperies*, inquit Euſebius. Sed ex Platone ſatis: adde tantùm dictum Philonis Judæi, qui *Platonizare* dicitur, his verbis, τῷ ἄριστα νομοθετήσαντι τέλος ἓν δεῖ προκεῖσθαι, πάντας ὠφελεῖσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας. Quod Deus ſit imm. m. p. 236. *Optimum Legiſlatorem oportet unicum habere propoſitum, ut proſit omnibus in quos inciderit.* Hæc, Platonis doctrinæ conſona, ad vindicandum Moſem, Legiſlatorem Hebræum: & ſacrarum literarum ſtylum,

applicuit Philo. Redimus itaque ad Moſem.

De cujus Hexaëmero, quod præ manibus eſt, hanc tulit ſententiam Philoponus, ex philoſopho Chriſtianus; σκοπὸς ἦν Μωσεῖ, οὔτε φυσιολογῆσαι, οὔτε ἀστρονομῆσαι· ἀλλ' εἰς Θεογνωσίαν, καὶ ἐπὶ τῆς κοσμογονίας, ἀνθρώπους ἀγαγεῖν καὶ παραστῆσαι. *Non propoſitum erat Moſi, aut Phyſicum agere, aut Aſtronomum: ſed homines ad Dei cognitionem, etiam in origine mundi exhibendâ, adducere & apparare.* Idem ſentit ſupra laudatus Euſebius, de Moſe & Authoribus ſacris; Μωσῆς δὲ καὶ τὰ Ἑβραίων λόγια, τούτων (de rebus naturalibus, & phænomenis cœleſtibus loquitur) οὐδὲν πολυπραγμονεῖ· καὶ εἰκότως· ὅτι μηδὲ πρὸς βίου κατόρθωσιν, τοῖς περὶ ταῦτα ἀσχολουμένοις λυσιτελεῖν ἐνομίσθη. *Moſes & Hebræorum Oracula, iſta,* naturæ ſcilicet, & cœli phænomena, *non multùm curavere, nec immeritò: cùm, eorum ſtudioſos nihil ad vitæ emendationem, inde juvari poſſe judicaverint.*

In Hexaëm.

Præp. Ev. l. 15. c. 8. in ſine.

De vulgari ſtylo Coſmopœïæ Moſaicæ, κατὰ συγκατάβασιν, facile eſſet plura numerare & afferre ſuffragia: ſed nè nimius videar, adjiciam tantùm Sancti Baſilii & Chryſoſtomi, eâ de re, ſententias. Ille in Hexaëmeron ſermone primo, hæc habet: ἦν γάρ τι, ὡς ἔοικε, καὶ πρὸ τοῦ κόσμου τούτου, ὃ τῇ μὲν διανοίᾳ ἡμῶν ἐστι θεωρητὸν, ἀνιστόρητον δὲ καταλείφθη, διὰ τὸ τοῖς εἰσαγομένοις ἔτι, καὶ νηπίοις κατὰ τὴν γνῶσιν ἀνεπιτήδειον. *Æquum eſt credere, fuiſſe quiddam ante mundi Moſaici conſtitutionem. Quod quidem animo contemplari poſſumus: Ejus autem nullam fecit mentionem Moſes, nullam reliquit memoriam, quòd iſtis parvulis, & vix dum initiatis, tantæ rei cognitio impar eſſet & inidonea:* * Hoc pluribus proſecutus eſt S. Chryſoſtomus:

* Iterùm hom. 9. Μᾶλλον δοξάσω τὸν μὴ ἀπασχολήσαντα τὸν νοῦν ἡμῶν ἐπὶ τὰ μάταια, ἀλλὰ πάντα εἰς οἰκοδομὴν καὶ καταρτισμὸν τῶν ψυχῶν ἡμῶν γραφῆναι οἰκονομήσαντα.

mus: Ὅρα τῆς συγκαταβάσεως τὴν ὑπερβολήν· οὐδὲν περὶ τῶν ἀοράτων δυνάμεων διαλέγεται Μωσῆς· οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ, ταύτην ἡμῖν ἔτεμε τῆς διδασκαλίας τὴν ὁδόν· ἐπειδὴ γὰρ Ἰουδαίοις διελέγετο, τοῖς περὶ τὰ παρόντα ἐπτοημένοις, καὶ οὐδὲν νοητὸν φαντασθῆναι δυναμένοις, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τέως αὐτοὺς ἀνάγει πρὸς τὸν τῶν ὅλων δημιουργόν. Et posteà, καὶ μὴ ξενισθῇς ἀγαπητὲ, εἰ Μωϋσῆς ταύτην ἔρχεται ὁδὸν, ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν προοιμίοις τοῖς παχυτάτοις Ἰουδαίοις διαλεγόμενος------οὐδὲ γὰρ ἦν εὔλογον τοῖς ἔτι γαλακτοτροφεῖσθαι δεομένοις, στερεᾶς μεταδοῦναι τροφῆς. Καθάπερ γὰρ οἱ διδάσκαλοι, &c. Utitur exemplo præceptoris in inſtituendis pueris: quo utitur etiam Cyrillus, aliique Patres, in hâc causâ. Summa dictorum à Chryſoſtomo hæc eſt, Moſes, in procemio ſuæ Legis inſtruendo, cùm probè nôrit quibuſcum ei res eſſet, hebetis nempe, & inexercitati ingenii Judæis, κατὰ συγκατάβασιν temperavit & demiſit ſeſe ad populi captum: atque eo modo diſſeruit de Mundi origine & Conditore, quo potuit maximè ingredi & occupare pectora imperitæ multitudinis: ac, per viam facilem, ad Deum verum, unicum, & omnipotentem, perducere.

In Gen. λόγ. β.

Cont. Jul. l. 2. ad objec. 4.

Denique, ut hoc argumentum abſolvamus, reduc exemplum ad noſtra tempora, & penes unumquemque ſit judicium. Siquis jam functurus eſſet officio Prophetæ aut Apoſtoli apud *Indos*, alioſve populos infideles, quoties incideret occaſio de Cœlo & Stellis, de Sole, Lunâ, & Terrâ, verba faciendi, annon populari doctrina, ſtyloque, ei utendum eſſet, & perorandum juxta receptas apud iſtas gentes opiniones, de curſu Solis & Cœlorum motu, de luce & magnitudine Planetarum, de ſtabilitate Terræ aliiſque? quanquam etiam id omninò apud ſe reſciverit & perſuaſum habuerit, opiniones illas Aſtronomorum &

Philoſophorum rationibus & calculis non reſpondere. Nec enim id illi negotii creditum erat, barbaros illos docere theoremata aut argutias philoſophiæ, ſed religionem, & veri Dei cultum & præcepta. Hæc non minùs olim convenêre Moſi noſtro, quàm hodierno Indorum Apoſtolo: quinetiam multò magis, ſi tempora & populos conferamus. Sed de hoc argumento ſatis.

Quartò & ultimò, Qui literæ & verbis Moſaicis tenaciter adhærent in omnibus, monendi ſunt, nequid Deo indignum, aut religione noſtrâ, admittant: vel divini numinis majeſtatem ſuâ irreverentiâ lædant. Nos utique Chriſtiani ſummum numen colimus, Deum optimum maximum: vel, quod dici ſolet, *Ens infinitè perfectum.* Nihil igitur in Theologiâ noſtrâ Deo tribuendum, quod dedecet Ens infinitè perfectum. Viſne autem dicamus, *Ens in-*
Gen. 3. *finitè perfectum* deſcendiſſe de cœlo, & deambulâſſe in horto ſub Veſpere: & inclamâſſe Adamum, latitantem inter arbores? *Ens infinitè perfectum* feciſſe *Tunicas pelliceas*, & induiſſe eas viro & fœminæ? cum cæteris quæ in colloquio illo *Entis infinitè perfecti*, cum Adamo, cum fœminâ, cum ſerpente, referuntur.

Cùm Deo affigimus, non verbis tantùm ſed reipsâ, ea quæ repugnant naturæ divinæ, peccatur in dignitatem Numinis. Quod, ſi malo animo factum eſſet, & in materiâ gravi, non contumeliæ tantùm, ſed ſpeciem aliquam haberet blaſphemiæ. Cavendum eſt igitur in utrâque parte, ut neque leviter & ſine jure à verbis & literâ diſſiliamus: nec, ex alterâ parte, quæ ἰδιωτικῶς dicta ſunt, ſuperſtitiosâ
Strom. 7. imbecillitate in damnum Numinis interpretemur.
p. m. 701. Rectè dixit Clemens Alexandrinus, ἡ θεοπρέπεια

ἕξις

ἕξις ἐστὶ τὸ πρέπον τῷ θεῷ σώζουσα· θεοφιλὴς ὁ θεοπρεπὴς μόνος. Unicus Dei amicus eſt, qui Deo conſervat quod ſuâ naturâ dignum eſt.

Neque minùs Religionis noſtræ conſervanda eſt dignitas. Anſam arripere ſolebant nominis Chriſtiani hoſtes, ex ſcriptis Moſaicis, craſſiùs expoſitis, ſugillandi vel irridendi religionem Hebræam noſtramque, tanquam idioticam, aut fabuloſam. Exempla dedimus antea in *Simplicio*, & in *Celſo*: qui, præter alia, generationem mundi Moſaicam appellat μάλα εὐηθικὴν, *admodum ſtolidum*. Nunc audiamus *Julianum*, eâdem chordâ ſæpiùs oberrantem. De Colloquio *Evæ* & *Serpentis* verba faciens Julianus, Τί διαφέρει, inquit, τῶν παρὰ Ἕλλησι πεπλασμένων μύθων, τὰ τοιάδε; *Quid differunt hæ fabulæ ab illis quas Græci finxerunt?* Et de *Horto Eden*; & Fœminâ datâ Adamo in adjutorium, quæ tamen decepit eum ante veſperam, audenter & apertè dicit, ταῦτα γὰρ ἐστὶ μυθώδη παντελῶς. *Hæc prorſus ſunt fabuloſa.* Denique, De ejectione Adami ex Paradiſo propter comeſum pomum, ne lignum vitæ guſtando, Deus fieret, hæc habet, τούτων τοίνυν ἕκαστον, εἰ μὴ μῦθος εἴη, ἔχων ἀπόῤῥητον θεωρίαν, ὅπερ ἐγὼ νενόμικα, πολλῆς γέμουσιν οἱ λόγοι περὶ τοῦ θεοῦ βλασφημίας. *Horum unumquodque, niſi fabula ſit, arcanam habens ſpeculationem, id quod ego exiſtimo, multâ in Deum blaſphemiâ repleti ſunt illi ſermones.* Vides quanta hinc orta ſit offenſio apud exteros, quòd ea quæ ſcripta ſunt à Moſe in his narrationibus, ἀθεοπρεπῆ, & religione cœlitùs miſsâ, prorſus indigna judicaverint: nimirum ſi in verborum cute & cortice hæreamus. Ea igitur laudanda mihi videtur interpretatio, quæ hæc ſcandala, hoc odium, à religione noſtrâ amolitur.

Orig. contra Celſ. l. 6. p. 309.

Cyr. contra Jul. l. 3. objec. 2.

Ib. objec. 1.

Ib. objec. 4.

Denique, ita interpretandus eſt Moſes, ut neque ſecum diſcordet, neque cum cæteris authoribus ſacris, in ſuis originibus tradendis. Hoc enim neceſſe eſt cedat in damnum & dedecus religionis noſtræ, ſi inter ſe diffideant ipſius oracula. Ita, ſi Moſes in ſuo Hexaëmero exhibeat nobis Terram Hodiernam, loco Primigeniæ: poſtea verò ea introducat phænomena, quæ conciliari non poſſunt Terræ hodiernæ: Qualia ſunt, Ante diluvianorum longævitas, Diſruptio Abyſſi in Diluvio, & origo Iridis poſt diluvium: ita exponendum eſt Hexaëmeron, ut Moſes non deſciſcat aut diffideat à ſeipſo. Prætereà, ſi Regius Propheta celebret, inter miranda Dei opera, *Terram ſuper aquas fundatam* (Pſ. 24. 2.) *Terram ſupra aquas extenſam* (Pſ. 136.6.) *Sapientia itidem memoret* (Prov. 8. 27.) *Orbem circumductum Abyſſo. Sanctus Petrus* denique, Terram ante-diluvianam, ità *conſtitutam ex aquâ & per aquam, verbo Dei*, ut exinde fuerit aquarum obnoxia diluvio, 2 *Pet.* 3. 5, 6. Hæc, inquam, omnia, ita tractanda ſunt & componenda, ut dictio vulgaris Hexaëmeri non obruat, & authorem ipſum, & ejuſdem ſacræ claſſis plures alios. Præſertim cùm unius capitis commodâ interpretatione, multis nominibus aliàs neceſſariâ, Moſes & ſibi & cæteris conciliari poſſit.

Hæc autem in medium affero, quaſi adversâ acie diſpoſita, non quod mihi volupe ſit Scriptores Sacros inter ſe committere, Prophetas & Apoſtolos: ut concitato pulvere inter tantos viros, ipſe intereà elabar & effugiam. Sed cùm nos premunt pondere unius loci aut Scriptoris, æquum eſſe videtur, alterum pluresve, in oppoſitâ lance, ſubſtituere: ut cauſa redeat ad æquilibrium ſaltem, ſi non in partes noſtras propendeat. Sed de his rebus ſatis.

Ut

Ut huic tandem Tractatui finem imponamus, paucis monendum eſt, Quæ de Originibus Moſaicis commentati ſumus, nobis licet perſuaſiſſima, ab aliis utcunque, non niſi *Tentaminis* loco, haberi vellem. Cæcutimus ſæpe in propriis, perſpicaces in alienis erroribus advertendis; proinde nec ſecundas cogitationes, nec aliorum monita, negligam aut aſpernabor. Intereà, quod reliquum eſt, claudamus omnia, fuſis ad Deum precibus, ut erroribus noſtris ignoſcere dignetur, ſicut nos ignoſcimus alii aliis. Ut memor ſit & miſereatur anguſtiarum & caliginis, quibus opprimuntur, in hâc carne, in hoc carcere, Animæ humanæ; ut ſuo lumine nos indies magis magiſque illuſtret, eoque præeunte, ad ſuum Regnum cœleſte tandem perducat, per Dominum noſtrum, Jeſum Chriſtum.

APPENDIX.

De Brachmanis hodiernis apud Indos, eorumque dogmatibus.

L. 1. c. 3. CUM ſupra meminerimus Brachmanum hodiernorum apud Indos, Quos ex antiquâ ſtirpe propagatos eſſe, multa indicia, ac rerum & ſtudiorum cognationes, fidem faciunt, non ingratum erit, opinor, nec à propoſito alienum, de eorum dogmatis circa rerum Origines & revolutiones, per modum Appendicis, quædam hìc attexere. Quæ quidem dogmata pleriſque neglectui eſſe ſolent, quòd mythologicè tradantur, & craſſis fabularum umbris veritatem obſcurent.

Indorum autem nomine hìc complectimur præter Imperium Sinenſe, Regnum *Indoſtan*, ſive magni Mogolis: Regnum *Siamenſe*, *Malabaricum*, *Chinquachina*, *Choromandel*, & ſiqua ſunt alia in Oriente nobis nota, quæ barbariem aliquatenus exuerunt. In his ſingulis eſt quoddam genus Philoſophorum aut Theologorum, & in regno Indoſtan, Siam, aliiſque vicinis, veterum Brachmanum videtur eſſe progenies: moribus, vitæ inſtituto, doctrinâ & linguâ ſibi propriâ, à reliquo populo ſecreta & diſcriminata. Habent illi Cabalam quandam, ſive doctrinam traducem ab aliis ad alios, atque vulgo ignótam. Hæc autem doctrina non ſingula capita aut minutias Philoſophiæ perſequitur, ut moris eſt hodiernis Philoſophis:

phis: ſed, inſtar Theologiæ naturalis veterum, tractat de Deo, de Mundo, de rerum origine & exitu, de periodis Mundanis: de primævo naturæ ſtatu, & repetitis renovationibus. Hæc dogmata traduntur à nonnullis apertiùs, ab aliis obſcuriùs & fabuloſiùs: ſed ſparſa fuiſſe primitùs inter has gentes, quæ ſuperſunt adhuc eorum veſtigia, manifeſtè docent; Libetque, ſpeciminis loco, quædam capita hujuſce hodierno-barbaræ Theologiæ vel Philoſophiæ ex nuperis Itinerariis breviuſculè notare.

Nihil refert à quo Regno aut Regione ordiamur. Permagnum eſt illud Mogolis, *Indoſtan* dictum, quod ex Europæis plures inviſère, teſtes idonei & fide digni. Sunt in hoc regno, præter Mahometanos, Gentiles vel Pagani: Et inter Gentiles eſt quædam Tribus vel ordo hominum, qui Sapientum, Sacerdotum, aut Philoſophorum, titulum gerunt, & funguntur officiis. Habent ſibi Linguam peculiarem, quam *Hanſcrit* appellant, ſeu Linguam puram. Hâc conſcriptos tenent Libros quoſdam antiquiſſimos, quos nuncupant *Sacros*, & magno Prophetæ *Brahmæ*, à Deo datos eſſe aiunt: ut olim erat Moſi Lex Iſraelitarum.

Hujus Linguæ Brachmanicæ Alphabetum habes apud Athan. Kircherum, deſcriptum manu P. Henrici Roth, qui per plures annos Literaturæ Brachmanicæ apud Indos, ſtudium impendit. Et in hâc linguâ non tantùm ſuam Theologiam, ſed omne genûs inſtituta Philoſophica, conſcribunt & occultant. *Chin. Illuſ. pars 3. c. 7.*

Præter μετεμψύχωσιν & ἐποχὴν ἐμψύχων, antiquiſſima dogmata: De creatione univerſi, & ejuſdem fine vel abolitione, priſcorum inſtar philoſophantur: cùm hæc explicant per egreſſum vel ef-

fluxum rerum omnium à Deo, & in eundem regreſſum vel retractionem. Hoc autem more Cabaliſtico vel Mythologico exprimunt. Fingunt enim immenſam quandam Araneam eſſe primam rerum Cauſam: Quæ, materiâ è ſuis viſceribus eductâ, hujuſce univerſi telam contexuit,& mirâ arte ordinavit. Sedet Illa intereà in arce ſui operis, & cujuſque partis motum ſentit, regit, & moderatur. Tandem cùm ſatis luſit in ſuâ telâ adornandâ & contemplandâ, retrahit, quæ evolverat, fila, atque ita omnia reſorbet in ſeipſam, totaque rerum creatarum natura in nihilum evaneſcit. Hoc modo Mundi ortum, ordinem, & interitum, repræſentant hodierni Brachmanes: Neque hæc multùm abludunt à ſententiis veterum ſupra memoratis (*l.* 1. *c.* 7. *p.* 63, 64, &c.) ſi, fabuloſo cortice adempto, nucleum adeamus. Plura de Gentilibus Indoſtanis, ſi vacat, legere licet apud Henricum *Lord*, F. *Bernier*, alioſque peregrinantes, qui eorum literaturam diligentiùs quæſierant.

In Regno Siam, vel Siamenſi, Imperio Mogolis contermino, eſt eadem Brachmanum progenies. Guido Tachard, è Societate Jeſuitarum, Legatum Gallicum comitatus ad Regem Siamenſem, de eorum Philoſophiâ vel Theologiâ hæc nobis retulit. *Voyage de Siam, p.* 39. Primos homines, aiunt, majores fuiſſe hodiernis, longæviores, & multa ſæcula vixiſſe morborum immunes. Terram hodiernam, longo æſtu & ardore arefactam, igne conſumptum iri. Exiccato Oceano, liquefactis montibus, & adæquatâ totâ Telluris ſuperficie. Hæc mihi occurrunt apud dictum Authorem. Plura autem apud alios, quæ compegit & ludendo explicuit nuperus Poëta his verſiculis;

Stolidus Regni Myſta Siami,
Octoginta dat perituro
Sæcula Mundo. Tunc qui tantum
Jam furit uno fervidus oculo,
Septem pandet lumina Phœbus,
Queîs æquoreas ebibet undas.
Queîs immenſum vindice flammâ
Deſtruet Orbem. Sed duo calidis
Quæ reſtabunt tecta favillis
Binos homines Ova creabunt.
Qui fœcundo ſemine cultum
Iterum poterunt reddere mundum;
Quem non ſalſis Neptunus aquis,
Alluet unquàm, tantùm rigui
Undique Fontes, dulceſque Lacus,
Irrorabunt molliter herbas.
Et perpetuo vere Beatos
Spargent variis floribus Agros.

Zevecot, in Frag. Mar. Græc.

Non tantùm hodiernam Terram perituram eſſe, idque Igne, docent Brachmanes Siamenſes: Sed fore etiam, ut ex ipſius cineribus nova Terra enaſcatur. Terra *ſine mari*, qualem vidit Johannes Propheta: *Apoc. 21. 1.* Et ſine temporum viciſſitudinibus annuis, *perenni Vere* Beata; qualem deſcripſimus Theoriæ libro *cap. 2.* quarto. Mirari quidem licet gentem ſemibarbaram, hæc dogmata retinuiſſe uſque à Noachi temporibus; neque enim aliunde, quàm à traditione, in harum rerum notitiam illis pervenire licuit; neque aliunde profluere potuit, aut primordia capere, hæc Traditio, quàm à Noacho, & Sapientibus antediluvianis. Sed ex quo Authore, aut Itinerario Siamenſi, hæc deſumpſit Poëta, mihi nondum innotuit.

Præterea

Prætereà, Regnum *Choromandel*, in orâ meridionali Indiæ, ſuos habet Brachmanes: quorum mores & doctrinam non indiligenter exploravit Abrahamus Rogerus, qui *Januam apertam ad arcana Gentiliſmi* conſcripſit, multos annos ibidem commoratus. Aſſerunt autem plures eſſe mundos, in diverſis univerſi regionibus, ſimul exiſtentes: & plures etiam ſucceſſivos: eundem nempe Mundum deſtrui & renovari, ſecundum certas temporum periodos. Mundum noſtrum Terreſtrem ab ætate quâdam aureâ incœpiſſe, atque igne periturum eſſe. Denique, doctrinam de *Ovo mundano*, retinent, Mundum ovo comparantes; ut ſolent veteres, tam Græci quàm Barbari.

Vid. part. 2. c. 5.

Denique, Regno *Choromandel* contiguum eſt Regnum Malabaricum: ubi P. Robertus Nobilius, miſſionis, ut dicitur, Maudarenſis fundator, partem non exiguam ſuæ vitæ peregit; doctus linguam, tam vulgarem Indicam, quàm Brachmanicam. Scripſiſſe dicitur multa de *Theologiâ Brachmanum*: ſed quâ linguâ, neſcio: neque enim ex ipſius ſcriptis quicquam mihi hactenus videre contigit; nec de hâc, reliquiſve, quæ ſuperſunt, Indiæ regionibus, ſuppetunt mihi commentaria aut fideles narrationes, quibus ediſcam eorum traditiones aut dogmata, ab oculatis auritiſve teſtibus.

Vide Alegamb.

Sinenſium etiam meminimus ſupra, populi perantiqui, ſed apud veteres, in re literariâ, ignoti. Id habent cum cæteris Orientalibus commune, quod Mundum Ovo comparent, & ex eo ortum velint. Atque primum ſuum Hominem, *Puoncuum* dictum, pariter prognatum ſtatuunt ab Ovo: ſive id de Chao interpreteris, ſive de Tellure Primigeniâ. Et licet à Brachmanis non videantur mihi ſuam traxiſſe philoſophiam aut hiſtoriam, eorum tamen literas & Alphabetum

M. Mart. Hiſt. Sin. c. 1. Nieuhof. Leg. Bat. p. 51.

phabetum arcanum tanti faciunt, ut, veluti quid ſacrum & antiquiſſimum, ſuis idolis ea inſcribere ſoleant.

Denique Mahometanos, latè diffuſos per Orientem, ſub aliis atque aliis dominiis, intractos prætereo: utpote homines novos & ἀφιλοσόφους. Quod olim dixit Soloni Sacerdos Ægyptius, *Vos Græci ſemper pueri eſtis: Senex Græcorum eſt nullus.* Mutatis nominibus multo magis hìc locum habet. Nec malè ſui dicti rationem reddit Ægyptius, Νέοι ἐστὲ τὰς ψυχὰς πάντες· οὐδεμίαν γὰρ ἐν αὐταῖς ἔχετε, δι' ἀρχαίαν ἀκοὴν, παλαιὰν δόξαν, οὐδὲ μάθημα χρόνῳ πολιὸν οὐδέν. *Juvenes eſtis animis: in illis enim nullum, ex antiquâ traditione, priſcorum dogma: nullam doctrinam vetuſtate canam retinetis.* Hæc quadrant quàm maximè in Mahometanos, ubicunque ſparſos. Nihil retinent antiquæ ſapientiæ, & dominandi cupiditas omnem illis ademit bonarum literarum amorem aut ſtudium.

In ipsâ Perſide, ubi olim floruit magni Zoroaſtri & Magorum Philoſophia myſtica, nihil ſupereſt hodiè commemoratione dignum. Narrat Henricus Lord, quem ſupra nominavimus, cùm Saraceni inundârint Perſidem, victo & occiſo Rege Jezdegirde, circa annum Chriſti 628. è Perſis nonnullos, qui novæ ſervitutis & novæ religionis jugum ferre non poterant, conſcenſis navigiis in Indiam ſe & ſua tranſtuliſſe: Regibuſque Indis juratâ fide, ſuam quemque religionem, cultumque veterem, impunè exercuiſſe. Horum Indo-Perſarum refert idem author nonnulla dogmata, circa ortum, ætates, finemque Mundi: ſed tot fabulis referta, ut repetitu parùm digna videantur.

Atque illud in genere notandum eſt de Gentilibus hodiernis, ſupereſſe quidem apud eos nonnunquam antiquiſſi-

antiquiſſimorum dogmatum πατροπαραδότων, circa Mundum naturalem, quædam veſtigia: at ſitu, ſqualore, ſordibus obducta: plerumque etiam additamentis fictitiis, ad nauſeam uſque, onerata; ut nullius ſint numeri aut ponderis, cùm argumentis virilibus res agitur. Miſeret me quidem Terrarum Orientalium, primæ ſapientum ſedis, florentiſſimi olim bonarum literarum Emporii, à multis retro ſæculis in fœdam barbariem converſarum.

Tantæne Animis cœleſtibus iræ?

Faxit Deus, ut eaſdem non ſubeamus vices, neque retrahat iratus, id luminis, quo gaudemus in Occidente; ſed in omnes partes magis magiſque diffundat, donec *Scientia Dei repleverit Terram, ut Aquæ replent mare.*

FINIS.

Ad Virum Clariſſ. *A. B.*

Circa nuper editum de Archæologiis Philoſ. Libellum,

AUTHORIS EPISTOLA.

NON ingratum mihi facis, Vir optime & integerrime, quod me velis monitum identidem, quas fortè Objectiones contra nuperum Tractatum de Archæologiis Philoſophicis, aut inter amicos aut inimicos, audiveris. Idque eo animo factum puto, ut falsò inſcriptas mihi ſententias, aut malevolas interpretationes, effugiam. Non omnes, probè nôſti, veritatem metiuntur aut æſtimant rationum pondere & momentis, ſed affectibus abrepti, aut præjudiciis occæcati, quaſi clauſis oculis, de rerum coloribus decernunt. Sæpe etiam, ad concitandam invidiam, Authoris verba ſenſuſque in alienas partes detorquent.

Ais te audiviſſe, à neſcio quibus, aut ſuſurronibus, aut malè fidis interpretibus, præfatum de rerum originibus tractatum, patrocinari aut favere Mundi *æternitati:* atque etiam Rerum creationi *ex nihilo*, adverſari. Quorum utrumque iniquiſſimè dicitur. Neque multis opus eſt ut hoc tibi teſtatum faciam: audi paucis, ſi placet, authoris ſententiam, Libro Secundo: *De* *Vid. lib. p. 312.* *Creatione rerum ex nihilo, dubitari non poteſt: neque id fuiſſe ab æterno. Creatura enim æterna à nobis concipi non queat.* Nullum Ens finitæ perfectionis, nedum Materia (Res omnium infima & abjectiſſima) in ſe involvit, aut in ſuâ Ideâ, neceſſariam exiſtentiam. Exiſtit igitur contingenter, modò exiſtat: & aliunde habet ſuam exiſtentiam quàm à ſeipſo. Et quoad Materiam (de quâ agitur præcipuè) cùm prima Materia fieri non potuerit ab aliquâ præexiſtenti: Neque propriâ vi exiſtere: ſequitur neceſſariò eam fuiſſe creatam ſive productam ex nihilo.

Neque impoſſibilis haberi debet hujuſmodi Creatio. Productio enim rei poſſibilis, non eſt impoſſibilis: Materia autem

eſt

eſt res poſſibilis, licet non neceſſaria: & nullo alio modo produci poteſt.

Dein, quoad alteram partem, de rerum *æternitate*: Qui res mutabiles & ſucceſſivas fingunt eſſe æternas, non tantùm id gratis fingunt, ſed etiam in multiplices incidunt repugnantias & abſurda, quibus ſeſe extricare, non eſt penes mentem humanam.

Hæc quoad mentem Authoris. Cæterùm in explicandis Antiquorum Dogmatis, in *Libro Primo*, oportebat ſequi veritatem Hiſtoricam: & quid quique ſenſerint de rerum ortu, ſive rectum, ſive ſecùs, bonâ fide exponere. Denique quoad Creationis Epocham, veteribus intactam & inexploratam, neque hanc auſus ſum ego fixis terminis definire. Ac proinde cùm *Creaturam æternam concipi non poſſe*, affirmâſſem, ſubnectitur ſtatim, *Sed limites Sexmillennes, Epocham breviuſculam, Creationi divinæ nunquam auſus ſum præſcribere. Id, cum multis aliis, inter arcana Dei libentiùs relinquo.* *Ibid.*

 Neque

Neque hâc in re, opinor, immodeſtiæ me redarguet quiſquam: cùm ſatis notum ſit, ex antiquis Patribus, tam Græcis, quàm Latinis, ſtatuiſſe plures, Angelorum ordines univerſos, & Cœlorum nonnullos, ante hunc Mundum Sublunarem extitiſſe: idque per innumera ſæcula & *æternitates*, ut verbo utar S. *Hieronymi.* Atque hanc ſuam ſententiam, non tantùm ratione humanâ, ſed adductis ex Sacrâ Scripturâ locis & argumentis, confirmatam, Doctrinæ Catholicæ vim & pondus habere voluerunt. Tantùm abeſt, ut huic opinioni minimam erroris labem, nedùm noxii, inurendam ſenſerint.

In Tit. 1. 2.

Poſito autem hoc fundamento, tam Angelos quàm Cœlos, extitiſſe ante Orbem noſtrum: niſi ingentem hiatum fingere velis, quantum jam occupat orbis ſublunaris, aut Planetarius, intervallum illud medium aliquali materiâ replendum erit. Neque mihi quidem fas eſt concipere primum Dei opus inſtar caſſæ nucis, aut inſtar teſtæ vel corticis ſine pulpâ. Denique, quod ſumma rei eſt, Quicquid ſtatueris, de reliquis Univerſi regionibus,

Or-

Orbis noſtri habitabilis, atque humani generis, ortum temporalem eſſe, & utrumque quaſi recens natum, ſemper aſſerui, atque adhuc obfirmatus aſſero. Sed de hâc re ſatis ſuperque.

Ais prætereà, Id mihi vitio verti à nonnullis, quòd Moſem, virum maximum, minùs reverenter tractaverim: Atq; eo nomine, ipſam Scripturam ſacram aliquatenùs læſerim. Moſem quod ſpectat, Hunc ego Prophetam maximum, divinitùs actum & inſpiratum, miraculis munitum, & ſupra ſortem humanam evectum, ſemper habui & habiturus ſum. Et quoad opus illud Hexaëmeri, id perinde ac reliqua ſua ſcripta, ſub auſpiciis & regimine Spiritûs Sancti conditum & apparatum ſentio. Neq; huic obſtat, quod doctrinam illam de rerum Geneſi, Parabolâ vel Allegoriâ aliquatenus involutam, ut ante me plures alii, crediderim. Parabolas enim Chriſti & Prophetarum, non minùs quàm Scripturam Literalem, inter Oracula divina meritò numeramus: Neq; officit ſtyli ratio, quo minùs à Sacro fonte derivetur. Utrâque docendi methodo utitur Spiritus Sanctus,

ctus,

ctus, & utramque eâdem veneratione amplectimur.

Hoc, opinor, inter omnes convenit: Sed eâ de re laboramus maximè, ut certos Indices & Characteres, quibus Stylus Literalis ab arcano diſcerni & dijudicari poſſit, inveniamus. Nos imprimis communem hìc ſequimur interpretandi regulam, *ut à Literâ non recedamus unquam, niſi rei neceſſitate coacti.* Nihil autem difficilius eſt, quàm hanc neceſſitatem, ſine invidiâ & animorum offenſione, demonſtrare. Nam ſi incongrua & abſurda Literæ affigas, clamant nonnulli, Te contemptui habere Scripturam Sacram, & à malevolis irridendam exponere. In his ſalebris hæremus, & quâ viâ eundum ſit, neſcio. Sine incongruis & abſurdis non recedendum eſt à Literâ: (A quâ omnes recedunt, datâ occaſione, & recedendum ſtatuunt) neque tamen ferunt æquo animo, ut hæc abſurda in lucem proferantur. In his, inquam, anguſtiis verſamur. Intereà, quod ad me attinet, dùm hæc incongrua repræſentaverim, ſiquid acrius, aut aſperius: vel ſiquid crudè & immaturè dictum eſt, quod piis

&

& ſapientibus offendiculo eſſe poſſit: id totum, quicquid eſt, indictum volo. Et colloquium illud inter Evam & Serpentem, quod nonnullis diſplicere audio: vel ſiquid ſit intereà cognatæ indolis, amputari & abſcindi ſine dolore patiar.

Denique quoad Scripturam Sacram in genere, ſive Literalem, ſive Myſticam: Hanc cœlitùs nobis datam, tanquam Fidei regulam, Vitæ ducem, & Salutis aſylum, profitemur: omnique honore, reverentiâ & veneratione proſequimur. Neque hìc lis oritur de authoritate Sacræ Scripturæ, quæ, apud utramque partem, in confeſſo eſt: ſed de ipſius interpretatione, vel interpretandi modo, ſecundum materiæ ſubjectæ & argumenti diverſitatem.

Hæc paucis dicenda habui, ut cauſæ noſtræ rationes & ſtatum manifeſtiùs exponerem, apud æquos Judices. Qui nobis, ſat ſcio, non invidebunt libertatem, Dei hominumque legibus indultam, ut, illæsâ Fide Chriſtianâ, & Eccleſiæ noſtræ decretis, conſcientiæ & veritati pacificè auſcultemus. Pacificè dixi, quin imò *modeſtè* & *Vid. lib.* *p.* 297.

ſub-

ſubmiſsè: ut Superiorum judicia ſequaces
p. 351. experiamur. Fuſis denique ad Deum precibus, ut, in omnem veritatem, ſuo lumine, atque ſuo tempore, nos deducere dignetur.

Id unicum reſtat, ut moneam: Ad Eruditos & Myſtas hæc ſcripſimus, Linguâ non Vulgari. Neque eorum cauſam tuemur, qui hæc Sacra, ne dicam, Myſteria, temerè in vulgus ſpargunt, in popinis legenda & agitanda. Vale.